

Antituristicki vodič

koautor i priređivač: kidex30

Avganistan

Let me take you down, 'cause I'm going to... opijumska polja. Da budemo precizniji, nalazimo se u severnoj provinciji Helmand, okrug Bagran. Ovo je bila uspešna godina za Rahima, lokalnog vlasnika farme. S obzirom da je žetva maka bila obilna, Rahim je imao dovoljno povoda da se raduje. Ne samo da je njegova skromna parcela ostvarila četverostruko veći prinos, nego se i pomirio sa svojim bratom Ahmadom koji je došao da pomogne oko žetve.

Rahim nikada nije istinski podržavao talibane, ali sa četvoro gladnih usta u porodici, ćutao je i mukotrпно radio na poljima. Tokom žetvene sezone, pobunjenici odlažu naoružanje i rade sa farmerima širom provincije. Takođe koriste priliku da regrutuju lokalno stanovništvo za svoje potrebe, što je upravo način na koji se Ahmad pridružio pobuni pre skoro deset godina. Kao da bratsko pomirenje nije bilo dovoljno čudesno, u selu se pojavio i neočekivani gost.

Nakon što je avganistanska vojska pretrpela značajne gubitke u ovoj oblasti, američke trupe su im pomagale u obuci i pregrupisavanju. Među njima je bio dvadesetogodišnji marinac po imenu Metju, rođen i odrastao u gradiću Henkok u Kentakiju. Pogled na polja maka ostavio je na njega neizbrisiv utisak. Gotovo da je zaplakao. Nikada se nije drogirao, čak ni probao alkohol (budući da je Henkok „suvi okrug“), ali nešto u ovom pejzažu ga je duboko dirnulo. Prisetio se dedinog ranča, gde je često boravio kao dete, iako se pomalo otuđio od familije otkako se pridružio Korpusu. Saborce je lagao da potiče iz obližnjeg Ovensbroa, rodnog grada Džonija Depa.

Najzad je došlo vreme žetve, i ovaj dečak iz ruralnog Kentakija je osetio potrebu da pokaže dobru volju. Prišao je selu obučen u civilnu odeću, naoružan samo osmehom. Meštani su u početku bili zapanjeni, i dan-dva niko nije rekao ni reč.

Sada zatičemo Rahima na stepeništu njegove kuće, sa plastičnim kesama uredno izmerenim i poređanim, u očekivanju talibanskog „poreznika“. Misli su mu preplavljene sećanjima na *Džonija*, njegove bledoplave oči, pregorelu kožu i ruke koje su strugale sap sa lukovica maka. Koju je ono melodiju pevao ceo dan?

– *Opium fields forever...*

– Khm... Metju, izgleda da ste odlutali dok su ostali pričali o svojim terenskim iskustvima. Da li želite da nastavite?

Albanija

Elbasan, periferija grada, trošna trospratna zgrada u ulici Florenca Bale, nadomak autoputa.

Upoznajte Baškima, oca dvoje dece, profesionalnog zavarivača, trenutno zaposlenog na poziciji čuvara na stadionu FK Elbasani. Sa platom nešto manjom od 65.000 leka (670 evra), jedva je u stanju da izdržava porodicu, pa je njegova supruga Drita morala da prihvati duple smene kao sobarica u hostelu Edlido. Pošto su im poslovi na drugom kraju grada, oboje ustaju rano kako bi pripremili decu za školu pre nego što uhvate autobus. Već nekoliko meseci ne dele sedište jer nemaju više o čemu da razgovaraju.

Danas je poseban dan za porodicu Aslani. Njihov sin Enver puni 18 godina, te su požurili da se vrate s posla na porodičnu večeru. Drita je prethodne noći ostala do kasno u kuhinji, spremajući baklavu i punjene paprike za slavljenika. Takođe je pokupila ostatke kolača iz hostela, nadajući se da menadžer neće primetiti. Za razliku od uvek snalažljive majke, Baškim je nedeljama strepeo od ovog dana. Znao je da ne može da priušti vredan poklon, osim onog starog Tajmeksa koji je čuvao u kutiji za cipele. Iako je zapravo vrlo jeftin, sat je smatrao dragocenim iz sasvim drugih razloga.

Deca samo što nisu stigla iz škole. Enver uvek dolazi na vreme, dok je njegova sestra Teuta sklona da luta sa prijateljima. Budući da je slobodnog duha i prilično atraktivna, prošle godine se prijavila za albanski X Faktor i uspela da stigne do četvrtfinala. Bila je presrećna kada je jedna od članica žirija, čuvena Bleona Ćereti, pohvalila njen nastup. Od 2009. godine, Bleona je živela u SAD-u i sarađivala sa Timbalendom, Rodnijem Džerkinsom i drugim poznatim producentima. Kao i mnogi drugi tinejdžeri, Teuta se nadala sličnoj karijeri, ali stvari nisu išle onako kako je zamišljala.

– E ljudi, stigao sam...

Enver je upravo ušao u stan. Drita postavlja sto, mirnog izraza lica. Baškim sedi na podu spavaće sobe i gleda u onaj Tajmeks... Da li je bolje da njegov sin nikada ne sazna kako je uopšte došao do tog sata? Kako ga je ukrao predsedniku SAD-a, Džordžu V. Bušu mlađem?

Alžir

Spuštamo se na pustu plažu u Sidi Salemu, zapuštenom predgrađu lučkog grada Anabe. U pozadini vidimo stare francuske kolonijalne kasarne, pretvorene u naselje pomoću šperploča, plastičnih folija i velikih kartonskih kutija. Na izmaku peščane staze nalazi se mala koliba sa nekoliko motornih čamaca skrivenih unutra. Hasan sedi na betonskom bloku i puši cigaretu.

Ovaj sitni švercer je napravio unosan posao od prevoza *haragi* na Sardiniju. Nikada se nije zapitao zašto toliko alžirske omladine želi da pobjegne iz zemlje. Za njega su to samo grupice očajnika koji mogu da plate brodsku kartu. Dogovori se prave u lokalnim kafićima, gde izdaje uputstva koliko hrane, ćebadi i zaliha vode treba da ponesu. Najviše ga brine obalska straža, ali posle toliko godina u poslu, tačno je znao koga da pozove i koje lokalne službenike da podmiti.

Večeras je malo drugačija situacija. Jedan od momaka koji čekaju 12-časovnu vožnju do „evropskog raja“ je njegov drug iz srednje škole, Jusef. Nisu se videli skoro petnaest godina, pa je Hasan bio iznenađen kada je dobio poruku. Jusef je radio kao prodavac u lokalnoj roštiljarnici i jedno vreme se činilo da mu stvari idu na ruku. Imao je krov nad glavom, auto i nešto novca za svakodnevne potrebe. Međutim, vlasnik firme je još jedan od njihovih drugova iz srednje škole, momak po imenu Kamel. Otac mu je moćan političar koji je sponzorisao njegovo fakultetsko obrazovanje u Švajcarskoj, što nije sporno jer su svi bili navikli na njihove privilegije. Ali, kako se usudio da se vrati u Anabu i otvori taj restoran? Činjenica da je zaposlio pola tuceta momaka iz starog kraja bila je ponižavajuća za Jusefa.

Nisu siromaštvo, ratovi ili epidemije ono što mlade Alžirce tera u egzil. To su nepotizam, korupcija i manjak mogućnosti, neformalni društveni poredak koji očuvava strukture moći. Internet i društvene mreže jednako su podsticale fantazije mladih, donoseći slike i zvuke zapadne kulture koja je delovala tako zavodljivo i oslobađajuće. Žurka je bila negde drugde, a oni nisu bili pozvani...

Brodić je odmakao nekoliko milja od obale. U slučaju da bezbedno stigne na odredište, Jusef se nada novom početku u Italiji, možda u Francuskoj. Baš kao i sve druge harage, spalio je lična dokumenta da ne bi mogli da ga deportuju. Najgore što mu se može desiti jeste da se udavi ili da provede nekoliko meseci u zatvoru.

Al harga vala hogra, kako kažu meštani. Bolje izgoreti nego biti ponižen.

Andora

Meridijan trenutno prolazi kroz Andoru la Velju, užurbanu prestonicu zemlje. Približavamo se kafiću u aveniji Meritčel, odmah pored hotela Ibis. Pošto se Danijelu i njegovoj verenici Kriši pridružio još jedan par, vidimo njih četvoro kako piju koktele i ćaskaju. Ležerno se prebacuju sa zvaničnog katalonskog jezika na francuski i španski, osim Kriši, koja deluje kao uljez u grupi. Vrat ćemo se njoj za trenutak...

Kao sin jedinac i potomak stare juvelirske porodice, Danijel će uskoro naslediti brend Vasari. Nikada nije bio zaštitnički nastrojen prema porodičnom bogatstvu i svi su ga obožavali zbog toga. Njegovi roditelji su oduvek smatrali da nešto duguju zajednici, pa je upis Danijela u vojnu školu bio simboličan gest. Služio je u andorskoj vojsci skoro osam godina, mada je „vojska“ ovde prejaka reč. Odgovornost za odbranu nacije leži na Francuskoj i Španiji, dok mala ceremonijalna jedinica ostaje jedina sekcija armije.

– Trebalo bi da organizujemo koncert Spin Doktora na gradskom trgu i da im kažemo da sviraju *Two Princes*, bez prestanka!

– (zbunjeni izrazi lica... smeh...)

Danijel je imao ovakve ideje još od tinejdžerskih dana, praktično tražeći načine da proćerda porodično bogatstvo, ali izgleda da je ovog puta na smislenom tragu. Andora je parlamentarna monarhija kojom vladaju predsednik Francuske i biskup Urgela kao ko-prinčevi, što je jedan od najneobičnijih aranžmana u svetskoj politici.

– Naravno, dušo, to bi bilo divno!

Kriši nikada nije bila srećnija. Njena veridba sa Danijelom je zgoditak kojem se zaista nije nadala. Poreklom je iz Osmington Milsa, malog primorskog grada u Dorsetu, u Engleskoj. Pre nego što je došla u Andoru, studirala je medicinu na Univerzitetu u Ekseteru. Tokom postdiplomskih studija na Odeljenju za gerontologiju, pažnju joj je privukao zanimljiv članak u medicinskom časopisu „Lanset“; u njemu je pisalo da Andorci imaju najduži životni vek na svetu. Danijelova porodica je sponzorirala jedan od programa akademske razmene, i tako su se povezali.

Ono što ju je intimno iznenadilo jeste koliko se lako navikla na imućnog verenika. Svi oni planovi za objavu teze i rad na naprednim tretmanima protiv starenja deluju joj tako daleki. Sada samo razmišlja o tome kako će postati majka. Da, treća nedelja trudnoće...

Angola

Provincija Hulija, grad Lubango. Blindirani Audi A8 približava se raskrsnici ulica dr. Agostina Neta i Hanibala de Mela, i za nekoliko minuta će se zaustaviti kod Pedijatrijske bolnice. Zemlja je zahvaćena žutom groznicom pa su vladini službenici česti posetioци bolnice gde nadgledaju kampanju vakcinacije. Da zavirimo malo iza stakla, da vidimo ko je u limuzini...

Marsela, 26-godišnja lična asistentkinja, prolazi kroz dnevni raspored sa svojom šeficom Mirabel dos Santos, nezvanično i dalje najbogatijom ženom u Africi. Izabel je takođe ćerka Eduarda dos Santosa, bivšeg predsednika Angole. Kada je smenio upravni odbor Sonangola, državne naftne kompanije, i postavio Mirabel za direktorku, analitičari su to tumačili kao jačanje dinastičkog uticaja i možda kao pripremanje ćerke za naredni predsednički mandat.

Pre deset godina, niko nije predviđao da će se dos Santos tako brzo povući, a njegova princeza suočiti sa optužbama za sistemsku korupciju. Kada je istraga stigla do Portugalije, glavnica njene imovine je međunarodno zamrznuta. Tokom 2020. godine, Mirabel je pobjegla u UA Emirate, gde trenutno obitava. Sada je u „neupadljivoj“ poseti državnoj bolnici, pokušavajući da dođe do svoje mlađe rođake koja je tamošnji pacijent.

– Dopisnik BBC-ja je upravo poslao još jedan imejl... Pita o Forbsovoj listi i vašoj reakciji na to što ste izbačeni iz njihove selekcije. Da odgovorim?

– Opet taj tip?! Nakon svega što mi je britanska štampa priredila, nemam nameru da mu odgovaram!

Po prispeću na bolničku adresu, Mirabel izlazi iz kola, zatečena odsustvom lokalnih novinara. Čak ni tabloidi nisu pokazali interesovanje za njene inkognito avanturice. Ono što je njenu sujetu nagrizalo više od Forbsovog ignorisanja, jeste da je njen pravni slučaj i dalje u senci druge angolske afere, suđenja braći Savimbi.

Kako se ispostavilo, deca pokojnog pobunjeničkog komandanta Jonasa Savimbija tužila su Activision Blizzard, proizvođače video igre *Call of Duty: Black Ops II*. Zahtevali su da se sadržaj povuče sa tržišta i milion evra odštete, jer je igra prikazala njihovog oca kao „varvarina“. Svo bogatstvo i nedaće korporativne princeze izgleda da nisu stigli do gejmerske zajednice.

Antigva i Barbuda

Ostrvo Barbuda, selo Kodrington. Kenroj, ili Keni, kako ga prijatelji zovu, majstoriše nešto u drvenoj kolibi, osamljen u svom dvorištu. Svuda su razbacane krpe, alat i prazne limenke piva Vadadli. Tu je i čudna sprava prikačena na obližnji dalekovod. Komšije su ga tužile da im krade struju, šef policije je pretio da će ga zatvoriti, ali nekako je uspevao da održi svoje „preduzeće“. Keni nikada nije upoznao svoje roditelje. Odrastao je u lokalnom sirotištu, pod pokroviteljstvom kraljice Elizabete II. Nakon pohađanja stručne škole i privatnog šegrtovanja, postao je vešt zanatlija, zadužen za većinu poslova u Koko Point Lodžu.

Iskreno, Keni je mrzeo to mesto i sanjao je o odlasku, bilo gde... makar na sestrinsko ostrvo Antigvu. Luksuzna odmarališta, kolosalni kruzeri i žurke na plaži, to je bilo sve o čemu je maštao. Onda je sredinom '90-ih lokalna privreda doživela neočekivani zaokret – svi su bili fascinirani onlajn kasinima. U stvari, Antigva i Barbuda je jedna od prvih jurisdikcija koja je ponudila licence za interaktivno klađenje. Keni je hteo da uloži svoju ušteđevinu u veb stranicu za onlajn rulet, ali je postojao jedan mali problem: ostrvo nije imalo pristup internetu.

Depresija ga je polako obuzimala. Provodio je dane i mesece kod gospodina Brudija, jedinog vlasnika televizora u selu, gledajući kriket utakmice. Tako je gledao prenos Igara Komonvelta iz Melburna, kada mu je na pamet pala još jedna briljantna ideja. Palice za kriket, mogao bi da pravi palice za kriket! Neko vreme se nadao podršci od nacionalnog tima, ali pozivi nikada nisu uzvraćeni.

– Ej, Keni, jesi li tu? Ne vidim te, jesi li tu?

– Gospodine Brudi, da, tu sam... da li se opet žale na nestašicu struje, jer ja stvarno nisam...

– Ma, nije to. Zar još nisi čitao novine? Met Dejmon je kupio odmaralište K-Klub. Objavili su oglase za stolare po celom selu!

Argentina

Lebdeći iznad provincije Formoza, polako se spuštamo ka naselju Inhenjero Huarez, tačnije ka ulici Moskoni, odmah ispred prodavnice poklona El Rinkonsito. Ovde pronalazimo Antoniju, penzionisanu medicinsku sestru, kako sedi ispod bež suncobrana i prodaje domaće empanade sa govedinom.

U ovom malom naselju gotovo da nema turista, ali Antonija ipak dolazi svake nedelje, nudeći svoje kulinarske proizvode. Nešto od toga je pokušala da proda *Komedor el Kruseu*, no Hektor, vlasnik restorana, daje prednost većim dobavljačima. Njezin lokro je sigurno jednako ukusan, ali ih je tragična porodična istorija držala na učtivoj distanci. Antoniji taj novac ionako nije bio potreban, samo je želela da podseti dečaka na svoje postojanje i bol koju je morala da trpi svih ovih godina.

Krajem '70-ih, tokom građanskog rata, Hektorov otac je opsluživao eskadrone smrti poznate kao Trostruki A. Bio je lojalni pristalica Videlinog režima i svirepi gonitelj levičarskih gerilaca, posebno Montonjera. Jedan od najhrabrijih pripadnika ove grupe bio je Antonijin pokojni muž, Migel. Navodno je ubijen na seoskom putu, blizu rezervata prirode Formoza. Telo nikada nije pronađeno niti je bilo sahrane.

Da li se gresi oca prenose na sina? Kao zagrižena marksistkinja u mladosti, Antonija nikada nije verovala u te čudesne biblijske priče. Ali otkako se Hektor rodio, rastrzana je između svoje učtivosti i duboko ukorenjene želje za osvetom. Zato je i dalje morala da pogleda u te velike smeđe oči i proveri da li se zloba u njima učvrstila.

Tokom godina, više od jedanaest hiljada Argentinaca dobilo je novčanu nadoknadu za gubitak voljenih tokom vojne diktature. Antonijina penzija je više nego dovoljna za lični komfor, i kada je podnela zahtev za reparacije, imala je konkretnu ideju gde bi novac trebalo da ide. Nadomak mesta gde je njen muž nestao, nalazi se seoce pod nazivom Vaka Muerta. U njemu živi zajednica naroda Mapuče, starosedelačkog plemena koje se bavi uzgojem koza. Pre petnaest godina, kada su na delu njihovog zemljišta pronađeni naftni škriljci, voda je postala zagađena a deca bolešljiva. Antonija je potom otvorila humanitarni fond kako bi porodice dobile zalihe sveže vode i, ako je potrebno, pravno zastupanje.

– Mmmm... te vafle izgledaju veoma ukusno. Koliko?

– Vafle, gospodine?

– Izvinite, ja sam iz Belgije...

Jermenija

Ovog puta, umesto da pritiskamo dugme 'plus' na mapi, dozvoljavamo podsvesti da projektuje slike na unutrašnju stranu očnih kapaka... Vidimo dečaka koji se penje uz strmu padinu, noseći sklopljenu šahovsku tablu pod rukom. Na vrhu su neke srednjovekovne ruševine, verovatno crkva, sa ostacima velikih vrata i četiri stuba sa strane. Dečak se zaustavlja i okreće, a zatim više iz sveg glasa:

– Mrzim te, Kloj Kardašijan! Mrzim teeeeeeee...!

Dok ime odjekuje dolinom, papirne etikete počinju da padaju iz noosfere, poput lišća koje se hvata za svoje zemaljske predmete. Odjednom, imamo naše koordinate: manastir Neguci Vank iznad sela Azrakan, region Kotajk, centralna Jermenija. Dečak se zove Dirkan i učenik je drugog razreda osnovne škole „Aram Hačaturijan“, nazvane po legendarnom kompozitoru.

– Tiše, Dirkane, plašiš životinje! Ta frekvencija utiče na kvalitet njihovog krzna! Pogledaj koliko su stresirane... Ajde, ajde... (beee, meee)

Ovo je dečakov ujak, Tavit. Predaje muzičko u istoj seoskoj školi. Kada ne hvali klasična dela svog poznatog zemljaka, obično čuva malo stado ovaca i voli da svira duduk. Baš kao i njegov mali nećak, uživa u mirnom vazduhu brda i zloslutnoj tišini manastira.

– Šta je s tobom danas?! Aaa, zaboravi... Samo dođi kući na večeru, u redu?

Dirkan ih ispraća mirnim pogledom, zatim rasklapa šahovsku tablu i stavlja je na pravougaoni kamen. Pažljivo postavlja figure i, nakon što se uveri da nema nikoga u blizini, šapuće početni potez:

– Damin pešak na d4.

Prošle su dve godine otkako je Dirkanov otac napustio porodicu i preselio se u Jerevan, glavni grad zemlje. Dečak i njegova majka bili su jednako slomljeni, ali su se tešili time što to nisu pokazivali. Većinu vremena su provodili u svojim sobama, zaokupljeni intimnim strastima. Umesto tradicionalnih ikona, svako od njih je imao svoje lične spasioce. Za Dirkana, to je bio poster Levona Aronijana, jermenskog šahovskog velemajestora. Za njegovu majku, uramljena slika Šerilin Sarkisijan, poznatije kao Šer.

Australija

Trenutno, jedan čovek visi sa lukova Sidnejske opere. Ispod školjke se okupila gomila prolaznika, privučena aktivnošću koja ne deluje samoubilački. Povremeno navijanje prati niz uzdaha koji se završavaju aplauzom. Muškarac kojeg pažljivo posmatraju nije neki odmetnuti cirkuski izvođač niti planinarski entuzijasta... To je samo Endi Kalombaris.

Inače druga generacija grčkih doseljenika iz Marikvila, Endi je zaposlen kao čistač u famoznoj Operi. Četiri puta godišnje, njegova dužnost je da se popne gore i nanese malo deterdženta na stare prozore, školjkasta rebra i glazirane pločice. Prao je stakla skoro sedam godina, usavršio sve, od pristupa užetom do berača voća i pokretnih skela, međutim Opera i dalje ostaje njegov omiljeni performans. Iz njegovog ugla naime, on je virtuoz koji nastupa za svoju publiku, baš kao i oni ekscentrični violinisti koji pune koncertne prostore unutra.

Endi nikada nije voleo klasičnu muziku, više su ga zanimali glam metal bendovi iz '80-ih poput Dokena i Mister Biga. Raskošne frizure i preterana šminka verovatno su ono što ga je privuklo njegovoj današnjoj supruzi, Viki Baunds, profesionalnoj frizerki pasa iz Kenthursta. Vikina mama i dve mlađe sestre uspešno su negovale bišone za nacionalne izložbe pasa. Ono što je nekada bila jeftina kuća u predgrađu (prodavana uz besplatnog magarca), sada je profitabilan posao sa velikom mrežom klijenata. Endi je želeo da doprinese ličnom investicijom, pa je prodao svoju garsonjeru u Marikvilu i uselio se kod tazbine.

Uskoro će ga Viki pozvati i reći mu da je podnela zahtev za razvod. Njeni razlozi nisu tričavi: Endi se eksponirao pred njenim sestrama i hranio pse ostacima suvlakija. Valjda ga vest neće zateći na pogrešnoj nozi...

Austrija

Nalazimo se u udobnom voznom sedištu pored Sabine, 32-godišnje laborantkinje iz Beča. Ona putuje u Feklabruk, svoj rodni grad u Gornjoj Austriji, otprilike na pola puta između Linca i Salzburga. Poslednjih nekoliko dana bilo je toliko dramatično da joj čak ni rajski prizori reke Traun ne donose duševni mir.

Juče su imali specijalnog gosta u klinici. Bio je to niko drugi do Hajnc-Kristijan Ajgner, šef desničarske Slobodarske partije (FPÖ). Njegov glavni politički protivnik, Aleksandar van der Huber (Zelena alternativa), optužio ga je da često zloupotrebljava psihoaktivne supstance. Ajgner je brzo opovrgao optužbe i ponudio da se testira na drogu. Sabine i njene kolege bili su potpuno nespremni za medijsku pažnju i pritisak koji je došao sa ovim neobičnim klijentom. Svi su osetili olakšanje kada su rezultati bili negativni, ali za razliku od njenih kolega, Sabine je imala sasvim drugačiji problem sa kojim se morala suočiti.

Kako je sudbina htela, njen brat Florijan je vlasnik iste kompanije koja je štampala glasačke listiće za prošlogodišnje predsedničke izbore. Zbog lošeg kvaliteta lepka, koverta su se otvarale, što je izazvalo negodovanje javnosti i sumnje na manipulaciju glasovima. Nakon skandala, koji su mediji nazvali „lepak-gejt“, izbori su poništeni i odloženi za početak decembra.

Bilo je i glasina da je Florijan strani agent koji radi na destabilizaciji zemlje, pa se Sabine, kada je Ajgner najavio posetu klinici, osećala kao da je ona predmet testiranja. Srećom, sve je ispalo u redu, ali nakon toliko strahovanja i strepnje, morala je ponovo da se poveže sa bratom i iskaže mu sestrinsku podršku.

– Opusti se, Sabine. Paranoična si.

– Šta?! Ko je tamo?!

Samo njen odraz u prozoru i nekoliko zabrinutih pogleda saputnika.

Azerbejdžan

Kaspijsko more, naftna platforma Njeft Dašlari, 96 kilometara od obale Bakua. Prolazeći kroz složenu mrežu mostova i stotina naftnih platformi, konačno stižemo do našeg domaćina za danas. Ima još jednu pošiljku cevi da istovari pre nego što završi svoju nedeljnu smenu. Ajhan je 55-godišnji poslovođa sa radnim iskustvom koje se proteže preko tri decenije. Nakon toliko godina u poslu, još uvek je zapanjen kako je cela stvar izgrađena na potopljenim tankerima. Prosto neverovatno.

Ajhan je rođen u Kusaru, gradu u regionu Guba-Hačmaz, u porodici tkalaca tepiha. Sredinom '70-ih, tokom sovjetske epohe, zemlja je bila u velikoj meri industrijalizovana, što je većinu tradicionalnih zanata učinilo zastarelim. Njegovi roditelji su bili veoma ponosni kada je dobio posao u najvećem priobalnom naselju u istoriji. U njihovim očima, Ajhan nije bio ništa manje važan od ruskog astronauta koji osvaja svemir. Potom su se izmenjali režimi i ideologije, ostavljajući njihovog sina nasukanog na raspadajućoj industrijskoj relikviji. Prošle godine je izgubio trojicu prijatelja kada je deo stambenog prostora pao u more. Bio je svestan da mu treba promena sredine i sve što je trebalo da uradi jeste da zamoli starog poznanika za uslugu.

Bilo je to u januaru 2009. godine kada je filmska ekipa sletela na Naftne stene kako bi snimila akcionu sekvencu. U jednom trenutku tokom snimanja, kaskader je teško povređen i nije mogao da završi scenu. Od njega se tražilo da se popne na kran i opali nekoliko metaka iz pištolja prema lebdećem helikopteru. Producenti su tražili zamenu među prisutnim radnicima, i Ajhan se ispostavio kao njihov najbolji kandidat. Njegova izvedba je bila toliko efikasna da mu je Gevin, kaskader, ponudio posao u studiju Pajnvud u Engleskoj. Ajhan je ljubazno odbio predlog, pa mu je Gevin ostavio poruku sa brojem telefona.

Šesnaest godina kasnije, kada je Ajhan konačno odlučio da napravi karijerni iskorak, taj broj više nije bio u upotrebi. Pokušao je da kontaktira Gevina preko Fejsbuka, ali sve što je dobio bilo je:

Seen

Bahami

– Ohoho oho, dođite tatici, dođite... puno ribe, punooo...

Ovo je Azarel, 79-godišnji ribar iz Long Bej Keja, u okrugu Južni Andros. On je polubrat Dame Margerit Kindling, bivše generalne guvernerke Bahama, odnosno bivše zamenice bahamskog monarha (kraljice Elizabete II, tada).

Jedino što Azarel poseduje jeste mali ribarski čamac i koliba u kojoj živi. Zvanično, on zarađuje za život prodajom ribe na gradskoj pijaci u Blafu, mada svi znaju da mu starija sestra uplaćuje značajne sume na bankovni račun. Nakon nebrojenih sukoba između njih dvoje, Margerit je pronašla način da umiri brata redovno mu dajući novac i privilegije. Ove „privilegije“ uključuju i neke prilično čudne aranžmane sa ljudima iz AUTECA.

Praktično, AUTECA je laboratorija američke mornarice za testiranje osetljivih sonarnih sistema. Napravljena je početkom '60-ih, u saradnji sa bahamskim vlastima i Britanskom kraljevskom mornaricom. Kada je Azarelu oslabilo zdravlje i više nije mogao da brine o sebi, Margerit je iskoristila svoj politički uticaj i omogućila da mornarički objekti pomažu njenom bratu. Kad god bi Azarel izašao na pučinu i bacao mreže, laboratorija je „usmeravala“ jata riba ka njegovoj lokaciji. Bilo je veoma važno za njegovo mentalno zdravlje da zadrži iluziju fizičke sposobnosti.

Margerit je bila veoma rastrojena zbog ovoga, pošto je u više navrata trpela Azarelove uvrede. Najnoviji primer je optužba da izvodi oboa rituale kako bi zadržala svoj neprirodno mladalački izgled. Ovaj incident je podigao političku uzbunu i privukao pažnju međunarodnih medija. Prema lokalnoj legendi, Azarel je bio (i još uvek jeste) oboa sveštenik, poznat po izvođenju opskurnih žrtvenih obreda.

Ove glasine nikada nisu potvrđene, mada su u poslednje vreme prijavljene neke druge čudne pojave, poput neobičnog ponašanja životinja i kvara opreme u mornaričkom centru.

Bahrein

„Poluostrvo“, Južna gubernija, blizu autoputa Kralj Hamad. Ono što spolja izgleda kao strogo poverljivi vojni objekat, sa vidljivim industrijskim ventilatorima, zapravo je ogroman staklenik. Izgrađen na praznom potezu pustinskog zemljišta, deluje kao pravo čudo. Unutra, između stotina posuda za uzgoj povrća, nalazimo Basama, agroinženjera obrazovanog na Harvardu. Ovde je zaposlen kao menadžer u proizvodnji paradajza. Ostali menadžeri sektora takođe su bahreinskog porekla, dok su niskokvalifikovani radnici uglavnom hindusi. Predsednik kompanije i članovi upravnog odbora svi odreda su šeici. Zanimljivo je kako etnička struktura odražava hijerarhiju kompanije, ali ostavimo to po strani...

Trenutno, Basam bere žute čeri paradajze i stavlja ih u malu plastičnu posudu. To radi svake nedelje u poslednjih pet meseci. Paket će anonimno stići u državni zatvor Manama, gde njegov prijatelj iz detinjstva, Nabil, služi još jednu kaznu. Ko bi pomislio da će ova dva ugursuza iz muške gimnazije Ahmed Al Umran odmaći tako daleko u životu? Basam, priznati stručnjak za hidroponiku, kojeg traže bogati investitori od EU do Japana... i Nabil, strastveni aktivista za građanska prava, koji je poslednjih petnaest godina manje-više proveo u pritvoru. Isti ljudi koji su hvalili jednog, progonili su drugog i ništa nisu mogli da urade povodom toga, osim tog malog znaka solidarnosti i sećanja.

– Da li to šaljete svojoj ženi, šefe?

– Ne, Kabire, idu mojoj ćerki, u Ameriku...

Sa tolikim brigama o Nabilu i svojoj odsutnoj porodici, Basam se opušta ćaskajući sa radnicima ili se fokusirajući na mikrofaze rasta biljaka. Kompanija trenutno testira metodu aeroponike, što podrazumeva uzgoj semena bez vode ili zemlje. Umesto toga, biljke vise u vazduhu i prskaju se finom hranljivom maglom iz mlaznica užih od ljudske dlake.

– Aaa, to je lepo. Sigurno je vrlo zgodna devojka...

– Polako, budite džentlmen.

Bangladeš

(dašak svetlozelene ovde... zatim, potez grimizno crvene... ružičaste...? pa, mušterije to vole, ali da li se uklapa u temu...? možda da naglasi ožiljak... e tako.) Ruka koja se diže iz ruševina polako dobija oblik, naslikana na poledini rikše.

– Jesi lud?! Ko će me unajmiti sa tim užasom na kolicima?

– Izvini, tata, morao sam... Prosto moram.

Nadim je tinejdžer iz predgrađa Huzurpara u Daki. Veoma je talentovan slikar od malih nogu, iako njegov otac, Imran, i dalje priželjkuje da sin postane verski učenjak. On i dva mlađa brata pohađaju srednju školu Nurdžahan Begum, dok su njihovi roditelji česti posetioци lokalne džamije Masdžid-e-Aksa.

Nadimova majka je radila u fabrici odeće Rana Plaza sve do urušavanja zgrade 2013. godine, kada je jedva preživela. Od tada, porodica opstaje zahvaljujući Imranovoj sposobnosti da privuče što više putnika i vozi ih u svojoj istrošenoj rikši. Tokom jutarnjeg špica, bukvalno hiljade rikši se takmiče za posao, a najbolji način da se pridobije mušterija jesu živopisno oslikana kolica. Ove ilustracije su mahom slike iz bengalske mitologije, prirodnih pejzaža i pop kulture. Imran ih je lično pravio dok nije otkrio unikatnu sposobnost svog sina. Ali od Labibine nesreće, Nadim je promenio svoju tematiku iz naivne i ekstravagantne u morbidnu i sumornu.

Jedno vreme je pokušavao da zaradi novac na veb-sajtovima za frilensere, međutim licitiranje za poslove sa hiljadama radnika iz celog sveta jednostavno mu nije donosilo spokoj. Tragedija Rana Plaze ga je duboko pogodila, ali ne samo iz očiglednih razloga. Postojalo je još nešto, osećaj koji nije mogao potpuno da razume. Sve te nesreće o kojima mediji godinama izveštavaju, prevrnuti trajekti, iskliznuli vozovi, srušene zgrade, takozvani paradoks Bangladeša... Postoji li nešto suštinski pogrešno i destruktivno u samom bengalskom narodu? Ili je to samo nemar i korupcija na državnom nivou?

Ono što ga je najviše mučilo bilo je krajnje nepoštovanje ljudskog života, a jedini način da se to kompenzuje bio je da se oslika. Čak i ako je to značilo manje posla za oca.

Barbados

Regionalni centar za obuku policije, na deset minuta vožnje od aerodroma Grantli Adams. Rekruti će uskoro ući u Modul 2 policijske službe: obezbeđivanje mesta javne zabave. Ovaj deo je uvek bio najteži za Džejsona, 40-godišnjeg instruktora. Posao kao takav nije mnogo zahtevan, radi ga već petnaest godina. Razlozi su ipak ličnije prirode. Džejson je tokom leta radio kao šef obezbeđenja na godišnjem festivalu Krop Over u Bridžtaunu. Gledati onog glupaka Edvina kako se šepuri po bini u onoj glupoj žutoj jakni, okruženog seksi plesačicama, usred svog tog sjaja i vatrometa... i gledati kako osvaja titulu Slatki Soka Monarh drugu godinu zaredom, bilo je zaista previše.

Džejson je rođen u Foster Holu, plantaži šećerne trske u parohiji Sent Džozef, gde su njegovi roditelji imali pansion pod nazivom Mami Epl Kotidž. Odrastao je pomažući po kući i nije se posebno bavio muzikom dok porodica engleskih turista nije donela malu klavijaturu sa sobom. Nekoliko puta su mu dozvolili da svira i on se oduševio. Početkom '90-ih već je bio u Bridžtaunu, u pokušaju da pronađe svoje mesto na muzičkoj sceni prestonice. U seriji neuspelih audicija, jedna je bila za *Krosfyah*, tada perspektivan bend. Unajmili su ga za kratku turneju po ostrvu, ali čim je poslednji nastup završen, dobio je otkaz. Kasnije je saznao da je upravo Edvin, pevač grupe, insistirao da ga izbace.

Uspevao je da se izdržava neko vreme svirajući u raznim kaver bendovima, ali ga je porodica pritiskala da izabere stabilniju profesiju. Na kraju se prijavio za regionalnu policijsku akademiju i to je označilo kraj njegovih tinejdžerskih snova. U međuvremenu je *Krosfyah* postao jedan od najuspešnijih soka bendova sa Kariba, prodavši preko 300.000 ploča širom sveta. Sve bi to bilo u redu da festival nije zatražio pomoć od policijskog centra, zbog čega je iznova proživljavao frustraciju.

– Kasio PT-1...

– Izvinite, šefe? Rekli ste nešto...

– Šta...? Nazad na posao!

Belorusija

– Ćao, Viki... Izvini što te uznemiravam, znam da imaš porodične obaveze i sve to, ali mi stvarno treba usluga...

– Zdravo, dušo... U redu je, deca su sada u školi... Samo reci, znaš da ću učiniti sve...

– Pritiskaju me da počnem da prodajem one hematogenske grickalice, u baru...

– Šališ se?! Bože... daj da razmislim... Pozvaću neke ljude.

Grodno, zapadna Belorusija. Upoznajte Dašu, 45-godišnju sportsku masažerku. Gotovo pet godina je radila za Viktoriju Lazarenku, belorusku tenisku šampionku. Njih dve su profesionalne saputnice i bliske prijateljice koje su jedna drugoj pomagale kroz lične krize, povrede i poraze na WTA turnirima. Kada je Viktorija obznanila svoju trudnoću i potonje odsustvo sa teniskih terena, Daša je odlučila da se vrati u Grodno i pozabavi se svojim skromnim preduzećem.

Daša potiče iz radničke porodice, sa oba roditelja zaposlena u hemijskoj fabrici AZOT. Pre nego što je ušla u tim Lazarenke, radila je za lokalni ženski odbojkaški klub. Kada je teniska šampionka zatražila maserku iz domovine, menadžer kluba je potegao nekoliko veza u Minsku i obezbedio Daši razgovor za posao. Sve je prošlo dobro i posle nekoliko sezona zarađivala je više nego što je ikada mogla da zamisli. Sa stabilnom zaradom došla je ideja da nešto vrati zajednici, pa je kupila trošni kafić u ulici Zaharava i renovirala ga. Pića su bila jeftina, a većina prihoda je išla Dašinim roditeljima.

Sve je bilo u redu do juče, kada su im stigli nezvani gosti iz lokalnog zdravstvenog zavoda. Službenik je nagovarao Dašu da grickalice bogate gvožđem postavi na šank. Ove zaslađene hematogenske pločice, koje sadrže ekstrakt konjskog mesa, proizvodi državna kompanija Ekzon. Budući da postoji sličan ruski proizvod, popularan još od sovjetskog vremena, smisao ove mere je klasičan protekcionizam.

– E, Dašenka... Žao mi je, ali ne možemo mnogo da uradimo. Pričala sam sa roditeljima, poznaju par ljudi u vladi, ali teško da oni mogu dopreti do predsednika...

– Eeee... onda ništa.

– Uzgred, stvarno mi nedostaješ... posebno onaj zahvat kada me savijaš... znaš na šta mislim... Mogla bih sutra poslati avion po tebe, šta kažeš? Dašenka...?

– (poziv je završen)

Belgija

Brisel, ulica Loa. Automobil proleće pored Saveta EU, ka Parku Sinkvantener... neposredno pre tunela Belijar, vozač naglo koči, izlazi iz kola držeći kantu, noseći Žilovu masku... mirno nastavlja do Trijumfalne kapije i prska crvenu boju po fasadi... turisti se okupljaju oko njega, snimajući mobilnim telefonima... par čuvara obezbeđenja trči preko parka... zvuk policijskih sirena se približava... Šta se upravo dogodilo?

Vozač je Sedrik, profesionalni fotograf iz Briža. Juče se vratio iz Afrike gde je radio reportažu za časopis *Le Vif*, uglavnom pejzaže i slike svakodnevnog života u provinciji Čuapa, DR Kongo. U jednom trenutku tokom celodnevnog snimanja, ekipa se zaustavila u selu Baringa, tražeći benzinsku pumpu i osveženje.

Dok je pitao meštane za pravac, Sedrik je primetio promenu izraza njihovih lica kada su saznali da je Belgijanac. Nastala je neprirodna tišina i nelagodnost, praćena otvorenim negodovanjem. Sedrik je bio upoznat sa kolonijalnom istorijom Belgije, uključujući zločine počinjene u ime Leopolda II, voljenog „Kralja graditelja“. Neke od spektakularnih znamenitosti zemlje izgradio je ovaj svirepi eksploatator kongoanskih resursa i prinudnog rada. Sinkvantener je svakako bio jedan od njih.

Neposredno pred put, Sedrik je video neke od arhivskih fotografija koje prikazuju osakaćena tela kongoanskih starosedelaca. To su bile kazne za neispunjavanje proizvodnih kvota. Bilo je i nekih šokantnih slika belgijskog sajma iz 1950-ih, sa izloženim kongoanskim narodom. Jedno je saznati o tome sa stranica knjiga ili fotografija starih čitav vek, a sasvim drugo kada se lično sretnete sa potomcima žrtava. To je trenutak kada počinjete da shvatate razmere ljudske okrutnosti, kada sve postaje opipljivo i stvarno...

– Kako se držiš, prijatelju? Izgleda da će te pustiti uz packe. Čitava stvar je preveliki tabu, ne bi rizikovali da ovo guraju do suda...

Sedrik je upravo primio glasovnu poruku od svog urednika. Sada je u patrolnom autu, vezan lisicama, ne može da dohvati telefon. Nova poruka:

– Pretpostavljam da ćeš uzeti nekoliko dana odmora... Pozovi me čim se oporaviš, imam još jedan zadatak za tebe, u tvom je rodnom gradu... Veseli građani Briža grupno su finansirali pivski cevovod, tojest pivovod, bilo je svuda po vestima... Trebalo bi mi nekoliko snimaka, ti poznaješ teren...

Belize

Rančo Dolores, okrug Orindž Vok, blizu rezervata Rio Bravo. Napetost se oseća širom sela dok se ljudi okupljaju ispred lokalne osnovne škole. Svi deluju uplašeno i zbunjeno zbog najnovijih događaja u njihovoj zajednici. Upravo je stigao specijalni posetilac kako bi istražio slučaj navodnog zlostavljanja. Izgleda da je u pitanju nešto drugačije od tipične tužbe za seksualno uznemiravanje. Naime, grupa roditelja je optužila g-đicu Suzet, školskog psihologa, da je mitsko biće poznato kao Lang Bobi Suzi. Prema kreolskoj legendi, Lang Bobi Suzi je žensko čudovište koje nestašnu decu udara svojim ogromnim grudima ako ne poslušaju njena naređenja.

Osoba koju seljani tako nervozno iščekuju je Deana, mlada advokatica iz Belize Sitija, poznata i kao ćerka belizanskog premijera. Prošle godine je diplomirala na Univerzitetu Zapadne Indije, istom mestu gde je upoznala Suzet, tada ambicioznu studentkinju psihologije. Obe su bile feministkinje, ali sa ogromnim neslaganjima oko načina osnaživanja žena, posebno u vezi sa tradicionalnim ulogama. Deana je cenila korporativnu kulturu i težila tipičnom zapadnjačkom načinu života, dok je Suzet zaranjala duboko u kulturnu antropologiju, opsednuta običajima drevnog matrijarhata.

Nakon diplomiranja, rastale su se na pomalo neočekivane načine. Suzet je bila veoma vezana za roditelje, pa se vratila u svoje selo i dobila posao u lokalnoj školi. Direktor je bio impresioniran njenim visokim obrazovanjem, ali je zajednica smatrala njene metode radikalnim i čudnim. S druge strane, Deana je želela da gradi karijeru samostalno, što je značilo odbacivanje porodične podrške i privilegija. Jedna od boljih ponuda došla je od starog klijenta njenog oca, lorda Eškrofta, koji je predložio mesto u Banci Belizea. Umesto toga, odlučila se za malu advokatsku firmu specijalizovanu za kršenje ljudskih prava. Zastupajući siromašne i ugrožene, želela je da dokaže svoje profesionalne sposobnosti, kao i svoju posvećenost interesima građana. Ali kakve su bile šanse da će je prvi veliki slučaj ponovo ujediniti sa Suzet?

Sada sede jedna nasuprot drugoj u Suzetinoj kancelariji, ne progovarajući ni reč. Bilo je mnogo ovako napetih situacija u studentskom domu, osim fizičke opasnosti. Deana prekida tišinu:

– Rekla sam ti sto puta, nosi je*eni grudnjak! Kao da ti ime nije dovoljno provokativno...

– Znam, izvini... Samo sam htela da dekonstruišem arhetip i pokažem deci kako su legende nastajale... otišlo je predaleko, valjda... Lepo je videti te opet...

– Trgni se! Ovi hoće da te linčuju!

– A, to... Jesam li ti pomenula moći... koje sada posedujem...?

Benin

Kotonu, predgrađe Jenave, katolička misija Sv. Petra i Pavla. Samuel se jutros probudio u porti crkve, bez sećanja kako ili zašto je tamo dospeo. Poslednje čega se seća jeste da se vrteo u plastu sena. Malopre je ovde bila TV ekipa koja je tražila od njega da se predstavi. „Mislim da sam čarobnjak... Duhovi su me preneli preko neba i spustili ovde.“ Da li je to upravo rekao? Ljudi, glasovi, lica, sve mu je pomešano u glavi. Oko njega su neki lokalni vernici, mrmljaju da je drogiran ili poremećen, a zatim pokazuju na bodljikavu žicu i visoke ograde koje štite svetu kuću. Nema šanse da je mogao da preskoči... nema šanse.

Samuel potiče iz Bemberekea, grada srednje veličine u severnom delu Benina. Sa samo 12 godina, roditelji su ga prodali „posredniku za ljude“ kako bi mogli da otplate svoje dugove lokalnom vudu svešteniku. Benin je jedina afrička zemlja u kojoj se vudu verovanja legalno praktikuju. Deca od tri ili četiri godine podvrgavaju se inicijacijskim obredima koje retko koja porodica može sebi da priušti. Uprkos romantizovanoj slici i čuvenosti drevnih ceremonija, ispostavlja se da su one ozbiljni poslovni poduhvati kao u bilo kojoj organizovanoj religiji.

Nakon pet godina fizičkog rada i očajno niskih plata, Samuel je preprodan trgovcu iz susedne Nigerije. Najpre je njegova grupa trebalo da radi u kamenolomu, ali su nekako završili u studijima Nolivuda, blizu Lagosa. Za razliku od Samuelove domovine, Nigerija ima razvijenu filmsku industriju sa velikom potražnjom za sezonskim radnicima. Nije neobično da se ovi muškarci angažuju kao statisti, pa se tako i Samuel pojavio u nekim od velikih hitova poput „Trudne zakletve“ i „Kućne nevolje 1“. Između postavljanja kulisa i podizanja teške opreme, pokušavao je da se druži sa glumcima i pokupi nešto od zanata. Po prvi put je osetio da ima životni poziv, nešto čemu zaista vredi stremiti. Nažalost, njegov menadžer se ozbiljno zavadio sa šefovima studija i u roku od nedelju dana svi su vraćeni u Benin.

Nazad na kopanje kanala i ribanje podova? Ne, Samuelu je bilo dosta toga. Morao je da napusti zemlju, da se preseli u Francusku i počne ispočetka, kao što je to uradio Ćimon Honsu. Ali bez novca i pasoša, koliko daleko je mogao da stigne? Jedino što mu je padalo na pamet bila je ritualna teleportacija. Čuo je za mogućnost putovanja kroz duhovni svet, ali nikada nije zbilja verovao u to, sve do sinoć...

I eto, zavrteo se u Zangbetu, čekajući da ga duhovi „prebace“ preko kontinenta, sve do Liona u Francuskoj... Sleteo je u crkveno dvorište, samo dva bloka dalje.

Butan

– Šangri-la-la-la, malo sutra... Ne podnosim taj glupi mural!

Ugjen to zapravo nije rekao ali je definitivno pomislio, prolazeći pored istog veličanstvenog prikaza Budinog životnog ciklusa skoro dve decenije. Toliko dugo je zaposlen u hidroelektrani Čuka, najvećem objektu te vrste u zemlji. Upravo će pozdraviti svog kolegu Purana koji završava smenu...

– Baš sam razmišljao o tebi! Znaš li koji je danas dan? (gest pušenja cigarete)

– Oho... Je li to danas, tvoja poslednja?

– Da, skoro pa zadnja... Nađemo se tamo za pet minuta.

To je poslednja cigareta koju će verovatno ikada videti, ali ne iz zdravstvenih razloga. Tako vam je kada živite u zemlji koja zabranjuje prodaju i pušenje duvana. Ugjen je još 2020-te od rođaka dobio svoju poslednju paklicu Kamel cigareta. Suočen sa totalnom apstinencijom, razvio je mali ritual: jedna cigareta mesečno, sa svojim prijateljem Puranom, iza turbine broj 9. Osećaj je bio tako poseban i uzbudljiv, kao da su ponovo tinejdžeri. Ali ovo nije bio jedini primer Ugjenovog nestašluka.

Iz nekog razloga, uvek je bio sklon prestupništvu. Nije mnogo mario za budizam, niti je prihvatio celu tu „bruto nacionalnu sreću“ kada je uvedena sedamdesetih godina. Možda je mesto gde je odrastao oblikovalo njegov cinični pogled na život. Rođen je u Sopsoki, malom selu u okrugu Punaka, sada poznatom po svojoj faličkoj opsesiji. Ono što bi slučajnog turistu iznenadilo jeste da je skoro svaka kuća oslikana takvim oblicima (neki su čak i ukrašeni trakama). Srećom, uvid u lokalnu istoriju pruža nam solidno objašnjenje ove neobičnosti. Selo se nalazi na putu ka Čimi Lakhangu, manastiru posvećenom Drukpi Kunleju, omiljenom butanskom svecu, koji je svoj organ nazivao „božanskom munjom“.

Brak je bio još jedan izazov za nestašnog Ugjena. Tradicionalno, od muškarca se očekuje da se useli kod tazbine, dok se porodična imovina prenosi na ćerke, ne na sinove. Ugjen je to pokvario glumeći posvećenog muža kod kuće i nezajažljivog seksualnog predatora na poslu. Jedan od njegovih najnovijih uspeha bila je Jušika iz sektora ljudskih resursa. Bio je prilično diskretan po tom pitanju, osim u onim retkim prilikama sa Puranom, kada bi podelio po koji intimni detalj, zajedno sa dragocenim cigaretama.

– Ej, ej, uspori, ostavi mi malo...

– Izvini... evo. Pa, kako je bilo sa Jušikom sinoć? Reci mi da nisi izigravao Kunleja pred njom...

– O, trebalo je da vidiš njenu reakciju kada sam izveo taj trik...

– Hmm, nikad ne bih pomislio da je devojka pobožna...

Bolivija

La Paz, avenija Saavedra, škola manekenstva „Čola Nueva“. Eliza pomaže svojoj majci Rozario, vlasnici škole, u pripremi za današnji čas. Predavaće se lepo ponašanje sa večernjom toaletom i šminkom. Stolovi sa grickalicama i osveženjem već su postavljeni... Eliza je odvojila trenutak da sedne i razmisli o ogromnoj promeni koju je njena porodica doživela za manje od decenije. Vila, agencija, njen posao na televizijskoj stanici i očev unosni građevinski biznis... Još uvek ne uspeva sve to da pojmi.

Nije bilo tako davno kada su živeli u Čikalomi, maloj starosedelačkoj zajednici u Andima. Kao i mnogi drugi pripadnici plemena Ajmara, opstajali su na skromnoj plantaži koke, sve dok akcije suzbijanja i iskorenjivanja droge nisu uništile sve šanse za život. Ko zna šta bi se desilo da nije bilo jednog čoveka koji je bukvalno spasao naciju. Eliza nikada neće zaboraviti to jutro kada je Evo Morales došao u selo, tražeći od ljudi da se pridruže pokretu koji će im na kraju pružiti život dostojan čoveka. Od seljačkih zborova do preuzimanja predsedništva i vraćanja starosedelačkog ponosa... kakvo je to vreme bilo!

To su teme kojih se dotakla u nedavnom intervjuu sa Rafaelom, mladim arhitektom iz El Alta. Bio je to isti revolucionarni zanos koji ga je vratio iz Barselone, gde je živio nakon diplomiranja. Prilika da obnovi zemlju ne samo u ekonomskom smislu, već i u skladu sa tradicionalnom andskom estetikom, bila je ostvarenje sna. Od tada, Rafael je uradio brojne projekte za novu srednju klasu, uključujući i onaj za Elizinu porodicu. Šestospratna kuća sa bujnim osvetljenjem, živopisnim bojama i najluksuznijim ukrasima bila je veliko dostignuće. Svaki sprat je prilagođen određenoj nameni: od poslovnih kancelarija i fitnes prostorije, do raskošnih apartmana i prave balske dvorane...

– Drago mi je da vas ponovo vidim, drage moje. Hajde da počnemo sa pozom za modnu pistu...

Polaznice kursa su ispunile prostoriju, sve odevene u tradicionalnu odeću čolite. Svilene suknje sa višestrukim podsuknjama, šalovi rađeni po meri, nahereni loptasti šeširi, masivni broševi i minduše... To je izgled žena koje su nekada smatrane nedostojnim društva. Bivše sluškinje i sluge srednjeg staleža postali su nova buržoazija.

Hasta siempre, Presidente.

Bosna i Hercegovina

– Od Hamburga do Modriče stižem za manje od pet sati.

– Hahaha... kako da ne.

– Ne vjerujete mi?!... 'Ajmo se opkladiti!

To je rastojanje od skoro 1600 kilometara, međutim odvažne tvrdnje nisu ništa neobično za Boru, automehaničara iz severoistočne Bosne. On voli da zabavlja prijatelje kazujući nadrealne priče, baš kao što trenutno čini, u kafani nadomak svoje auto-firme „Medo 1“. Boro poseduje lanac servisa na tri lokacije u Modriči i otpad blizu stare Rafinerije gde je snimio spot za svoj hit iz 2004. godine „Suzuki“. Tako je, osim što je strastveni bajker i ljubitelj japanskih brendova motocikala, ostvario je i zapaženu muzičku karijeru od početka 2000-ih.

Očigledno snalažljiv čovek, Boro je uvek uspevao da ispliva na površinu. Pre bosanskog rata '90-ih, radio je u rafineriji nafte kao i većina gradskog stanovništva. Popravkom automobila se bavio privatno, samo za prijatelje i rođake. Kada se rat zahuktao, pokupio se i otišao u Nemačku, nadajući se poslu u automobilske industriji. Ali bez radne dozvole, to je bila skoro nemoguća misija. Uglavnom je radio na gradilištima u Frankfurtu, koristeći veze prethodnih generacija jugoslovenskih imigranata.

Bilo je to sredinom '90-ih kada je upoznao Rajka, momka koji je navodno vodio agenciju za mušku pratnju u Hamburgu. Primetio je kako žene reaguju na Borin šarmantan izgled, posebno na njegovu frizuru u stilu '80-ih i neverovatnu sličnost sa Melom Gibsonom. Kao muškarac u najboljim godinama i bez ikakve perspektive, Boro je prihvatio ponudu. Za nekoliko meseci, već je „usluživao“ neke od najbogatijih dama iz hamburškog visokog društva. Jedna od klijentkinja bila je posebno zadovoljna Borinim veštinama, pa je dobio još jednu ponudu koja će mu promeniti život: brak, punopravno državljanstvo i potpuno novi Suzuki kao venčani poklon...

– Šta...?! Misliš, ona ti je kupila GSX-a? Nema šanse!

– Stani... vidiš li ovaj prsten? Dala mi ga je kad smo ono uradili na...

– Ma daaaj! Kako ti ne dojadi izmišljati te gluposti?

– (melodija zvona) Momci, momci... Moram se javiti...

Poziv stiže od Muta, pevača grupe Sateliti, jednog od najpopularnijih etno-tehno bendova u Bosni. Povremeno se oslanjaju na Borine veze u Nemačkoj kako bi dobili najbolje plaćene gaže.

– Vidjeću šta mogu učiniti, nema problema (prekid poziva)... Gdje smo ono stali?

Bocvana

Orapa, okrug Centralni Boteti. Šestogodišnji pastir Katumile stoji na obodu najvećeg rudnika dijamanta na svetu. Gleda preko otvorenog kopa širokog tri kilometra, pokušavajući da shvati veličinu prizora koji se prostire pred njim. Bageri i guseničari izgledaju tako sićušno, dok rudari nisu ništa više od pokretnih tačaka. Njegov ujak Kaluso je jedan od inženjera zaposlenih u rudarskoj kompaniji. Katumile je želeo da svrati i iznenadi ga na poslu, ali ga je pejzaž potpuno zaprepastio. Prvi put je video industrijsko čudo koje je držalo zemlju iznad granice siromaštva skoro 40 godina.

– A tu si! Svuda sam te tražio... Ne možeš tek tako da odlutaš...

Katumilov otac, Mosegi, upravo je sustigao dečaka. Čuvali su stoku oko tri milje od Orape, kada je mališan nestao. Sada ih čeka dvadeset minuta hoda natrag do Mipipija, njihovog rodnog sela. Mosegi je zaustio da izgrdi dečaka, ali ga je prekinulo zbunjujuće pitanje:

– Tata... zašto buše zemlju? Da li je to za sadnju useva?

– Ne, sine, oni iskopavaju dijamante. Znaš šta je to, zar ne?

– Da li je to kao korenje mopane koje se vadi iz zemlje? Dobro za jelo?

– Uopšte nije jestivo, ali je prelepo... Ljudi ih koriste za pravljenje nakita i...

– A zašto je prelepo?

– Zato što je retko.

– Šta ga čini retkim?

– Priroda, valjda... Gle, umaraš se, daj da te ponesem... tako...

Dok Katumile shvati vrednost dragog kamenja, prirodne rezerve će biti potrošene. Ništa nije zauvek, baš ništa.

Brazil

Resife, ulica Bonina, blizu kanala Aruda. Gazimo preko smeća, guma i odbačenih komada nameštaja delimično prekrivenih blatom... prolazimo pored golih zidova, iza trošne zelene ograde i dvorišta... provlačeći se ispod štrika sa posteljinom i vešom, stižemo do zvuka fena za kosu. Raisa pomaže svojoj prijateljici Bjanki, transrodnoj prostitutki, da se spremi za posao. S obzirom da skuplja novac za operaciju promene pola, Bjanka se trudi da poboljša svoj izgled.

- Oho, vidim da imaš novi lak za nokte... gde si ga nabavila?
- Svetlotirkizna... izgleda sjajno, zar ne? Dečko mi ga je kupio...
- Ne laži, nemaš ti dečka...
- Naravno da imam... Majkon, sećaš ga se? Obavljao je poslove za Savija...
- Šta, za mog Savija...? To je davno bilo! Mislila sam da je i dalje u zatvoru...
- Pustili su ga prošle godine... Sada radi legalno, za špediciju u Salgadinju...
- Svaka čast! Savija nisam videla mesec dana... Ali, znaš njega, samo dođe i prođe...

Bjanka laže. „Majkon“ je verovatno mušterija koja mu je dodatno platila za neke gnusne radnje. Savio je zaista sitni diler sa više hapšenja zbog trgovine ljudima i zloupotrebe supstanci. Ušao je u lokalni kriminalni lanac kako bi izdržavao porodicu, ali zbog čestih policijskih racija, retko je kod kuće. Povremeno šalje novac Raisi, iako ona i deca uglavnom žive od socijalne pomoći. Imaju dva dečaka, Leandra i Tijaga, uzrasta 9 i 11 godina, a Raisa je sada u trećem mesecu trudnoće.

- Uuuu... gledaj, mogu da plutam na ovim plastičnim flašama...
- To nije ništa... Upravo sam ronio 20 sekundi!

Prešli smo na dečake da vidimo šta se zbiva. U ovo doba godine, voda u kanalu raste, donoseći gomile smeća na obale Peišinjosa. Ovdašnji klinci to prosto obožavaju i jedva čekaju da uskoče u vodu. Što se njih tiče, sezona žurki je počela...

- ... toliko me je jako povukao za kosu da su mi ispale ekstenzije...
- Ajoj, samo ne ekstenzije... toliko su skupe...
- Srećom, još uvek imam periku, tako da... Šta je, što se toliko češeš?
- Ma ništa... Ujeo me komarac.

Bruneji

Bandar Seri Begavan, prestonica sultanata. Hadži Guntur izlazi iz belog državnog terenca nameštajući svoj crni songkok dok ga ulični vazduh zapahnuje poput vlažnog ćebeta. Ovaj 52-godišnji birokrata već tri decenije radi za Ministarstvo verskih poslova. Sa sobom nosi tablet i digitalni termometar, moderne alate čoveka čiji je posao da premosti jaz između globalnih lanaca snabdevanja i drevnih zakona. Unutar „Zanatske mrvice“, moderne pekare-kafića u naselju Gadong, vazduh je ohlađen na 19°C i miriše na prženu arabiku i najbolji puter. Guntura dočekuje ućtivi naklon mladog preduzetnika.

Za širu javnost, Odeljenje za kontrolu halal hrane je bleđa senka državnog autoriteta; za vlasnike preduzeća, Guntur je čovek koji može da ukine licencu jednim pritiskom na ekran. Trenutno ga ne zanima dekor ili cenovnik, krenuo je pravo u kuhinju. Izoštren godinama „lova na etikete“, pogled mu je usmeren na police sa začинима. Uzima veliku posudu ekstrakta vanile uvezenog sa Madagaskara preko distributera iz Singapura i pažljivo ispituje kodove koji označavaju aditive.

– Stabilizator u ovoj smesi, brate... prošlog meseca si promenio dobavljača. Ova serija koristi želatin na bazi goveđeg mesa koji naš zavod još nije odobrio.

Brunejski halal standardi su potporni stubovi islamske monarhije. U zemlji koja uvozi preko osamdeset odsto svoje hrane, Guntur je ljudski filter. On vešto pliva kroz paradokse modernih Bruneja, nacije koja želi najfinije svetske luksuze, ali zahteva da se oni propuste kroz gusto sito verske čistote. Sada prelazi u hladnjaču da proverí odvajanje sertifikovane jagnjetine od živine. Čak ni radnički obroci, možda doneti iz Malezije gde su standardi malo „fleksibilniji“, ne smeju doći do komercijalnog skladišta.

– Separacija je korektna, ali vaš pomoćni termometar je dva stepena niži. Ispravite to do sutra.

Vlasnik se nervozno klanja, hvatajući beleške. Nema rasprave. U Brunejima je moralni autoritet države apsolutan, a Guntur je njegov tihi izvršitelj. Dok izlazi iz kafića, razmišlja o „Halal centru“ koji vlada uveliko planira kako bi se strateški udaljila od sve manjih rezervi nafte. Vraća se u službeni džip; ima još tri skladišta da proverí do isteka radnog vremena. U kraljevstvu gde se svetinja čuva u najsitnijim slovima brodskih faktura, odgovornost je možda apsurdna, ali stvarna.

Bugarska

Sofija, arhiva Državne bezbednosti. Žena u svojim šezdesetim godinama stoji između ogromnih polica, okružena hiljadama dokumenata. Fascikle sadrže lične dosijee građana koji su špijunirani u vreme komunizma. Stranice su ispunjene intimnim detaljima koje su uglavnom prijavljivali rođaci, kolege, čak i najbliži članovi porodice. Jedina svrha ove sumorne kolekcije bila je ucena i kontrola nad navodnim disidentima. Kao da su njihove duše zarobljene u ovim fasciklama, težak vazduh ispunjava čitavo skladište.

Ovo je gotovo svakodnevni teret za Jordanku, penzionisanu profesorku prava i koordinatorku skupštinske komisije, formirane još 2010. godine povodom otvaranja arhiva. Od tada je stotine Bugara dolazilo da pregleda policijske dosijee. Neki su zaista bili žrtve progona, drugi su samo želeli da otkriju krtice u svojim redovima. Broj podnosilaca zahteva se smanjio tokom godina, ali i dalje ima interesovanja. Zapravo, nekoliko ljudi je trenutno u čitaonici... Vreme za posete je na izmaku, pa se Jordanka vraća iz skladišta u centralni hol. Upravo će susresti starijeg muškarca oslonjenog na zid, vidno uznemirenog...

– Gospodine, da li ste dobro? Da li želite da pozovem nekoga?

– Ne, molim vas... Ne mogu oni meni pomoći...

– Oh... razumem koliko vam ovo teško pada... Ništa vas ne možete pripremiti za izdaju, posebno kada su to najrođeniji...

– Nije to, svima sam oprostio... previše sam mator da bih ikoga mrzeo... Ono što me zaista pogađa je to što su još uvek oko nas, među nama...

– Mislite na špijune, tajne policajce?

– Mislim na biznismene, oligarhe, kako god da se danas zovu... Zašto mislite da im je trebalo dvadeset godina da otvore arhive, čitavih dvadeset godina od rušenja Zida? Toliko im je trebalo da učvrste svoje pozicije... Polovina ovog materijala je ionako cenzurisana, a većina je sigurno uništena pre nego što smo dobili priliku da zavirimo...

– Slušajte, slažem se sa vama donekle, ali sada imamo demokratske institucije i procedure koje nam omogućavaju da...

– Institucije?! Jesi li ozbiljna ženo? Oni sponzorišu sve stranke, kontrolišu izbore i medije, pa zašto onda igramo njihovu igru? Reći ću vam zašto, zato što volimo da nam vladaju, plašimo se isitnske slobode i prihvatamo iluziju demokratije...

– Gospodine, sada bih stvarno morala da idem. Fajlovi moraju biti vraćeni u...

– Dosadan sam, izvinite... samo još jedna stvar... Imate li neke planove za večeras?

- Mhmm... Vi ste već par puta dolazili... Gospodin Dimitrov, zar ne?
- Prepoznali ste me...
- Slušajte, recite mi pravi razlog učestalih poseta, i možda ću razmotriti vašu ponudu, ali budite iskreni...
- Ne znam... moj dosije je nešto poput nezvanične biografije... najveće priznanje koje sam dobio u životu. Na neki način mi laska.

Burkina Faso

- Džibrile, kako se danas osećate?
- Mislim da mi se kašalj pogoršava...
- Pa, rekao sam vam da ne radite duple smene, ili bar da nosite masku.
- Znam, ali ovog meseca nismo imali sreće... jedva par grumenčića...

Drise je lekar i šef male klinike nadomak sela Koloko, u regionu O-Basen. Njegovi pacijenti su mahom radnici iz lokalnog rudnika zlata, udaljenog oko 16 kilometara. Rudari žive u šatorskom naselju bez čiste vode, rastežući zalihe hrane. Čitave porodice su uključene u proizvodnju kako bi profit bio što veći. Tinejdžeri ne stariji od 16-17 godina silaze duboko u okna i puze kroz podzemne tunele. Usled prekomerne toplote, vlage i niskog nivoa kiseonika, postali su podložni plućnim i drugim bolestima. Džibril pati od hronične pneumonije, ali ovog puta je doveo svoju ćerku Leokadi...

– Juče se žalila na bolove i premor... Treba nam tamo da drobi rudu, ali je ceo dan preležala u šatoru...

– Verovatno ima malariju... Molim vas, uvedite je unutra, medicinska sestra će uraditi brzinski test i videćemo...

Sestra Dženeba je jedini raspoloživi saradnik doktora Drise. Trude se koliko mogu sa vrlo malo opreme dostupne u baraci. Bez struje i radiološkog materijala, ograničeni su na propisivanje antibiotika i lečenje površinskih rana. Kada sezonski radnici pristignu iz Malija i Sudana, klinika primi i po pedeset pacijenata dnevno.

Ali, medicinska praksa nije jedini primer Drisinog entuzijazma. Bio je veliki ljubitelj „Pozorišta ugnjetavanih“ i čest posetilac scenskih produkcija u Bobo-Diulasu, urbanom centru regiona. Ovo interesovanje seže do ranih '80-ih, kada je kulturna politika zemlje bila prožeta marksističkim teorijama. Adaptacija francuskog pozorišta za domaće stanovništvo ga je toliko fascinirala, da je napravio aranžman sa Atelje-Teatrom Burkinabe da nastupaju za rudare Kolokoa. Trebalo bi da se pozabave nekim osetljivim pitanjima poput seksualne prisile i zloupotrebe droga.

- Džibrile, imamo rezultate... Vaša ćerka je pozitivna na malariju.
- Pa dobro, i mi ostali smo preživeli bolest... Valjda je sada red na Leokadi...
- Moraće da odmori neko vreme. Bez kopanja, drobljenja ili drugih teških poslova.
- Dobro... Šta je sa onim drugim što smo pričali...?

- Mislite na Tramadol? Nikako, mogao bih da izgubim dozvolu zbog toga.
- Molim vas, doktore... Silazimo dublje u tunele a voda raste, treba nam „raketa“ da se ohrabrimo...

Burundi

Predgrađe Budžumbure, nadomak bulevara Mvezi Gisabo. Nakon napornog pijačnog dana, meštani se još uvek vraćaju iz centra vozeći mopede i bicikle. Jedan od njih je stao da popriča sa tinejdžerkom, odmah pored kuće od crvene cigle sa slamnatim krovom.

- Zdravo, Ninziza... Šta to gledaš?
- Video Lejdi Grejs... 'Ntavukuruta'... znaš pesmu?
- Aha, čuo sam njen poslednji hit... daj mi telefon, pokazaću ti...
- Ne, ova mi se sviđa, moja omiljena... Znam sve stihove napamet...
- Odlično... hoćeš li je otpevati večeras? Znaš, malo ličiš na nju...
- Volela bih, ali mi se ovih dana ne peva... a i mama se ljuti...

Ninziza je neraspoložena otkako je ženska fudbalska reprezentacija Burundija izgubila od Kenije. Njena rođaka Sakina, igračica osvajača nacionalne lige, FC Fofile, nije uspela da dovede tim do polufinala CECAFA kupa. Ninziza joj se uvek divila, ali su ih izvesne porodične tenzije razdvojile u poslednje vreme. Kao jedna od najbolje plaćenih sportistkinja u zemlji, Sakina se brinula o široj familiji, uključujući suprugu i ćerku svog ujaka, sve do čuvenog incidenta.

- Imaš li nešto pametnije da radiš nego da gledaš te glupe snimke ceo dan? Digni se i pomози mi oko hrane!

Ninzizina majka Zebunisa se upravo vratila iz grada, noseći ogroman paket na glavi. Otkako joj je muž uhapšen, bori se da obezbedi hranu i dovrši izgradnju kuće...

- Izvini majko, odmah ću...
- Zar to nije telefon koji ti je Sakina kupila...? Rekla sam ti da ga prodaš ili baciš... zašto nećeš da poslušаш?!
- Ali svi moji drugovi imaju telefone, kako ću ja bez...
- Ne zanima me! Sećaš se kako se ponašala prema nama kada su ti odveli oca...

Pre dvanaest godina, Klod je uhapšen zbog džogiranja. Zvuči gotovo nestvarno, ali u martu 2014. godine, predsednik Nkurunziza je zabranio tu aktivnost proglašivši je paravanom za subverzivno delovanje. Klod je bio među dvadesetak pristalica opozicije koji su osuđeni na doživotni zatvor zbog „upotrebe džogiranja radi organizovanja nasilnih demonstracija“. Kao

zvezda nacionalnog tima, Sakina je odlučila da se distancira od ujaka i nije ponudila nikakvu podršku.

– Znači, ako želiš novi telefon, bolje počni da tovariš namrinice sa mnom. Sledeće nedelje idemo zajedno na pijacu... taj sapun se mora prodati.

Kabo Verde

Bacamo sidro na južnoj obali ostrva Sal, oko dvesta metara od bajkovitog šetališta Santa Marije. Voda je ovde upadljivo tirkizna, kao na fotošopiranim putničkim blogovima. Naslonjenog na kućicu za rentiranje opreme nalazimo Heldera, 24-godišnjeg instruktora kajtsurfinga; takođe primećujemo njegovu izbeljenu kosu te jeftinu verziju *Quicksilver* plivačkog trikoa. Trenutno razgovara sa sredovečnim parom iz Dizeldorfa i pokušava da im objasni da „bez vetra, nema akcije“.

Ruku na srce, vetar je ovde obično neumoljiv. Pasati Vaka Branke duvaju iz Sahare, prekrivajući čitav pejzaž finim crvenim peskom, ali danas nema ni daška. Helder nije previše uzrujan jer sada ima više vremena za svoju WhatsApp grupu pod nazivom „Brokton Bojz“. Skoro svi sa kojima je odrastao sada žive u američkom gradiću Broktonu, u Masačusetsu. U stvari, više lokalaca danas živi u inostranstvu nego u samoj zemlji, zbog čega Zelenortska Ostrva izgledaju kao čekaonica za buduće emigrante.

Njegov rođak je upravo poslao video snimak snega iz Bostona, na šta Helder odgovara selfijem sa plaže. Ne pominje da se zapravo plaši okeana, pogotovo žućkastih ajkula u zalivu Baja da Parda. Turisti plaćaju 25 evra da gacaju po pličaku dok im ajkule plivaju oko članaka. Helder misli da je to ludost. Više voli sigurnost suvog kopna i poznati ritam pasade koja mu svira sa telefona.

– Znači sutra se vidimo... Biće vetra, zar ne?

– Moguće... ili možda da odete do Plavog oka? Magična pećina je prelepa...

Helder pokazuje rukom ka laguni Burakona, iako zna da bez sunca pod pravim uglom (od 12 do 13 časova), „magično plavo oko“ je samo mračna rupa u steni.

Kambodža

Jutarnja magla se lepi za uličice Tul Slenga, dok motori zuje kao mušice a ulični prodavci nude čorbu od tamarinda. Iznad gradske vreve nadvija se muzej genocida S-21, obavijen proređenom bodljikavom žicom koja remeti panoramu Pnom Pena. Sredovečni Soka je zastao da predahne, držeći svoj tuk-tuk u leri ispred kapije muzeja, dok njegove oči skeniraju prolaznike u potrazi za mušterijom. U taksi upada mladi australijski turista Džejk, sa fotoaparatom oko vrata, nasmejan kao da je pronašao zabavni park.

– Vozi me na Polja smrti, druže, a onda nazad ovamo....

Trudeći se da zanemari škljocanje aparata, Soka klima glavom i dodaje gas. Imao je osam godina kada su Crveni Kmeri odveli njegovu sestru Vanu. Njen osmeh je utišan baš u logoru poput Čeung Eka. Danas su ovakva mesta preplavljena strancima koji jure „mračnu istoriju“ regiona. Na suprotnom kraju grada pak niču kineski neboderi koji kao da zasenjuju prošlost. Soka se provlači između kolosalnih bilborda i vozača bicikala, dok mušterija brblja o Jutjub podkastima i „autentičnim dokumentima“.

– Ovo mesto je ludnica, čoveče. Kako se nosiš sa svim tim? Mislim, kad vidiš te logorske fasade i fotografije...?

Soki se steže vilica. Želi da kaže da je Vanina slika deo muzejske arhive, ali samo je promrmljao:

– Ma... navikneš se.

U Čeung Eku, vazduh miriše na prašinu i tamjan. Džejk se rastrčao oko mauzoleja i eksponata, snimajući selfije. Soka je ostao pored svog taksija, zureći u stupu punu moštiju. Priseća se Vanine kose i kako je pevušila dok je plela korpe. Putnik se vraća uzbuđen, crven u licu...

– Ovo je bilo moćno... Oćemo nazad u S-21?

Soka više ne registruje monologe, nastavlja da vozi u tišini. Razmišlja o novogradnji i stranom kapitalu koji zapljuskuje zemlju poput plime, brišući ožiljke koje još uvek oseća. Na ulazu u muzej, Džejk plaća vožnju i nestaje u gomili. Soka iz torbe vadi lotosov cvet, kupljen jutros na pijaci, i prilazeći kapiji muzeja, stavlja ga na zemlju. Grad nastavlja da tutnji, ali za trenutak, duhovi su glasniji.

Kamerun

Stojimo u podnožju planine Kamerun, usred kolonijalnog gradića Buea. Ulice su strme, vazduh vlažan, a trotoari obojeni u žuto i belo. Netipična gužva podrazumeva da je vreme za „Trku nade“, sigurno najbrutalniji planinski maraton u Africi. Trkači moraju da se popnu 4.100 metara do vrha i strče nazad u dolinu.

Blizu startne linije na stadionu Moliko vidimo Žan-Pola sa malim plastičnim frižiderom u ruci. On se ne takmiči, već prodaje „energiju“. U rashladnoj kutiji drži plastične kesice sa vodom, a ispod njih pakovanja energetske pića. Meštani ih zovu „mlaznjaci“ jer stvaraju osećaj nepobedivosti, što vam je zaista potrebno ako trčite uz aktivni vulkan koji je zadnji put eruptirao 2000. godine.

Žan-Pol je strastveni navijač Fransisa Nganua, kamerunskog šampiona UFC-a u teškoj kategoriji. Nganu je nekada radio u kamenolomu peska baš kao i Žan-Polov brat. Ako je Nganu mogao da se probije do Las Vegasa, onda i Žan-Pol može da se probije do... pa, makar do Duale. Sada je opazio žilavog sportistu kako isteže tetive.

– Ej, šampione, treba li ti buster?

Trkač ga ignoriše. Nosi besprekorne Najk patike, verovatno sponzorisan. Žan-Pol gleda u svoje patike, kopiju Adidasa sa četiri pruge umesto tri. Odnekud izbija policijski kombi koji osmatra publiku, na šta Žan-Pol spretno reaguje, zabacujući frižider iza nogu. Anglofona kriza je učinila policiju toliko nervoznom da vidi separatiste u svakoj senci.

Vodonošu nije briga za politiku, brine ga zarada. Pobjednik trke dobija 10 miliona CFA franaka (oko 16.000 dolara), a on samo želi da zaradi oko pet hiljada kako bi mogao da se kladi na utakmicu Premijer lige večeras. Čim je patrolni kombi zamakao iza ugla, naš trgovac se ponovo razvikao:

– Voda, hladna voda! Osvežite se!

Nad svima se nadvija vulkan, sa vrhom skrivenim u oblacima, potpuno ravnodušan prema mravima koji gamižu uz njegovu kičmu.

Kanada

Sneg zasipa trotoare severnog Vinipega, gde Selkirk avenija pulsira pod neonskim svetlima i zvucima skutera za dostavu. Unutar malog restorana, Talula nevoljno briše šank, ne mareći za kecelju umrljanu kafom i masnoćom. Iako je već 2 časa iza ponoći, njena smena se razvukla i nikako da se završi. Napolju se i dalje vijore protestni transparenti „Jeftini stanovi – sada!“. Stambena kriza u Manitobi je podigla kirije, a Talulin podrumski stančić jedva da odgovara njoj i njenom sinu Kajlu.

Poreklom iz plemena Metisa, Talula se ovde doselila iz Tompsona pre deset godina, tražeći bolje školovanje za sina. Sada već 16-godišnji mladić, Kajl je počeo da izlazi do kasno, crtajući murale sa svojom ekipom. Ona primećuje da je previše raspušten, da luta između zavisnosti od TikTok-a i privlačnosti uličnog života. Privreda Vinipega ne stoji značajno bolje; inflacija je u porastu, a radna mesta u naftnoj industriji nisu ono što su nekada bila. Lokalni mediji pominju „preterano mirenje“, aludirajući na vladina izvinjenja starosedeocima, ali bez stvarne promene. Talulin otac je preživeo državni internat, a ona nosi njegove ispovesti kao vlastiti teret.

Kajl upada u restoran zadihan, jakna mu je umrljana crnom farbom.

– Majko, završili smo staro skladište... veliki gavran!

Talula se mršti. Njegov talenat je očigledan, ali murali ne plaćaju kiriju, niti je policiju briga za „kulturu“. Sipajući mu kafu, blago se obrecnula.

– Sine, moraćeš da nađeš posao... Ovo nikuda ne vodi.

– Kao ti? Da robujem za minimalac?

Nešto ju je steglo u grudima. Volela bi da Kajl nastavi školovanje, možda da upiše umetničku školu u Torontu, ali grad ne želi takve. U ćošku prostorije, televizor bruji o zemljišnim pravima i mogućim naknadama, mada Talula zna da je restitucija samo još jedna parola. Kajlu je servirala ostatke krofne.

– Dobro... samo se čuvaj, važi?

Klimnuo je glavom i izleteo napolje. Talula je potom izašla na ulicu da zapali cigaretu. Preko puta je stajao Kajlov gavran, prkosan i veličanstven pod uličnom rasvetom. Izdahnula je dim ka nebu, kao da priziva duhove predaka.

Centralnoafrička Republika

Banguji, naselje PK-12, prašnjavo dvorište iza trošne crkve. Atmosfera je gusta od omorine i zujanja jeftinih generatora. Ovde zatičemo Mari-Anjes (35) i njeno neformalno preduzeće za transfere novca. Šalter je plastični baštenski sto, obezbeđenje je dosadni tinejdžer Fidel, a jedini komad tehnike je izgrebana Nokia 3310.

Mari-Anjes je posrednica za dijasporu, ključna osoba u životnom krvotoku zemlje: doznakama. Migranti iz Pariza, Hjustona i Kinšase neprekidno šalju novac u maticu, a Mari-Anjes uzima delić od svakog evra i dolara koji prođe kroz njene ruke. Ona je majstor dvostrukog kursa; zvanična vrednost valute je sugestija, njezin kurs je dekret. Trenutno joj prilazi preznojeni muškarac po imenu Kristijan, noseći u ruci aktovku koja izgleda previše čisto za PK-12.

– Koliko mogu dobiti za 5.000 CFA franaka? – upitao je, brišući potiljak.

– Zavisi – uzvraća Mari-Anjes, ne dižući pogled sa perlica koje niže na pokidanu brojanicu.

– Od čega zavisi? Da li pričamo o kursu UN-a, vladinom kursu ili ceni dizela danas?

Mari-Anjes zna da je Kristijan niži referent u rudarskoj firmi i da želi da se ratosilja novca od neke sumnjive transakcije. Takođe zna da se plaši ruskih plaćenika iz grupe Vagner, koja je praktično zamenila vladino obezbeđenje. Voze se u neobeleženim džipovima, slušaju Europop, i svi im se sklanjaju s puta. Mari-Anjes pak ima dogovor sa veoma tihim Rusom po imenu Sergej. (Čovek prosto voli njen pečeni kikiriki.) Na telefonu je izračunala kurs koji je drastično povoljan za nju i brutalno uvredljiv za Kristijana.

– Uzmi ili idi u banku.

Kristijan je uzdahno, otvorio aktovku i miris tek štampanog novca je ispunio vazduh.

Čad

Ndžamena, Avenija Generala de Gola. Spuštamo se na asfaltni put koji se topi pod ekvatorskim suncem. Ovo je glavni grad, mada više deluje kao pustinska trgovačka postaja koja je slučajno betonirana. Jedina zaista vertikalna građevina ovde je glavna kancelarija Sosijete de Hidrokarb, državne naftne kompanije.

Dvadesetogodišnji mladić po imenu Amin sedi na polomljenoj plastičnoj stolici ispred lokalnog internet kafea. Pokušava da postavi video na Jutjub kako bi detaljno razotkrio priču o drvetu Dabema. Dabema je stvarno drvo, ali Amin je ubeđen da je stablo prikazano u francuskom putopisnom dokumentarcu zapravo rekvizit i prevara.

Amin je jedan od najposvećenijih teoretičara zavere na čadskom internetu. Veruje da je sletanje na Mesec snimljeno u hangaru blizu Koro Tora. Siguran je da je Bil Gejts izmislio malariju. Troši 1.000 CFA franaka dnevno na usporeni, isprekidani Wi-Fi kako bi sve to dokazao. Trenutno se zaglavio sa aploudom jer je brzina veze tragikomična.

Teritorija Čada je sa svih strana okovana planinama, što znači da internet signal mora proći kroz hiljade kilometara optičkih kablova, provučenih iz susednih zemalja (najpre Sudana i Nigerije). Zato postavljanje običnog 10-minutnog videa može trajati i po tri sata. Krajnje frustriran, Amin zatvara laptop i ljutito zuri u saobraćaj. U tipično podnevnom ritmu prestonice, ispred očiju mu promiču stari Tojota pikapi i bangavi motocikli.

Čad se često naziva „Usnulim srcem Afrike“, što Aminu zvuči kao poezija i uvreda istovremeno. U svakom slučaju ukazuje na manjak duha. Mladić se sada fokusirao na bilbord koji promovise *Gudron de L'Atlas*, lokalno proizvedeni bitumen za asfaltiranje puteva. Trebalo je da novac od nafte popravi sve, internet, puteve, električnu mrežu. Ali taj novac, kao što svi znaju, volšebno nestaje u novčanicima ministara koji svakog vikenda odlaze na šoping ture u Pariz.

Amin ponovo otvara laptop, najzad odustajući od teorije zavere. Ukucava novu pretragu: „Zašto novac od nafte Čada... ne ulože u internet.“ Pretraga je automatski dovršila pitanje, ukazujući na digitalni odjek miliona frustriranih korisnika... Internet veza se sada potpuno prekida i Amin se smeje od muke. Evo dokaza, pomislio je, drvo Dabema je stvarno, ali je Wi-Fi najveća prevara svih vremena.

Čile

Visoko u pustinji Atakama, u regionu Antofagasta, prilazimo opservatoriji Paranal. Ovo je najsuvlja nepolarna pustinja na svetu, sa vazduhom koji je gotovo savršeno proziran. Idealni uslovi za astronomiju. Ponoć je, i u kontrolnoj sobi Veoma velikog teleskopa (VLT) nalazimo dr Leonoru, sredovečnu astrofizičarku. Trenutno ne traži magline ili udaljena jata galaksija, već mnogo jednostavniji objekat: dron od 500 dolara.

Sinoć je grupa holandskih turista ovde boravila radi fotografisanja zvezdanog neba, ali su se napili od pisko koktela i uleteli svojim DJI Mavic-om u zaštićenu zonu. Dron ne šalje nikakav signal; možda se srušio ili mu je prosto iscurila baterija. Ovo nije zanemarljiv problem jer je VLT toliko osetljiv da može da detektuje upaljenu šibicu na Mesecu. Čak i baterija ugašenog drona može da kontaminira zonu osmatranja.

Leonora pijucka čaj i gleda satelitske snimke, tražeći sitnu česticu plastike. Poslednjih meseci je radila na projektu kojim bi se potvrdilo postojanje određene egzoplanete, a sada troši vreme na igračkicu nekog holandeza. Inače ne može da smisli turiste. Prezire njihovu neutaživu potrebu za „iskustvom“ i „sadržajem“.

Atakama se prostire oko nje poput ispucale kože, sežući sve do rudnika litijuma koji svetlucaju pod halogenim reflektorima. Imala je rođaka koji je radio u jednom od njih, isparavajući slane zaravni zarad nečije energetske bezbednosti. Leonora ponekad otvori foldere na starom hard disku koji je nasledila od oca. U vreme Pinočeovog režima, dr. Guzman je postavljao ometače signala i radio-antene u blizini tajnih zatvora. Nikada nije saznala koliko je zaista bio umešan. Zna samo da je brižljivo čuvao mape, sheme i staru fasciklu sa datotekama, označenu kao „Frekvencije duhova“.

Priča se da neki od starih ometača i dalje emituju signal kada je pustinjski vetar povoljan. Jedne noći, dok je podešavala spektrometar, Leonora je uhvatila slabu radio frekvenciju u pozadinskoj buci. Na isprekidanom španskom, glas je ponavljao: *Quién nos escucha ahora?* Nije to nikome prijavila.

– Eno ga... – šapuće njena koleginica – blizu Sektora 4, oko 100 metara od pomoćne zgrade. Zaglavio se između dve vulkanske stene.

Kina

Čengdu, provincija Sičuan. U apartmanu iznad finansijskog centra, Jilin podešava rasvetu i kuca nešto na telefonu. Njen video-prenos počinje šapatom:

– Zdravo, cvetići moji. Vaša koža danas izgleda besprekorno.

Nije preterivanje. Njihova koža se filtrira kroz aplikaciju i stvara meko zamućenje koje briše pore i emocije. Kao influenserka u svetu kozmetike, sa 3,7 miliona pratilaca, Jilin promovise sve, od flastera za podočnjake i bisernih pudera do kolagenske vodice sa ukusom ruže. Poruke se samo ređaju:

Ti mi uvek popraviš dan.

Majka me i dalje kritikuje, imaš li neki savet?

Kada ćeš snimiti novu epizodu u kostimu pande?

Jilin ignoriše političke komentare. Njen automatski moderator ih prepoznaje i briše pre nego što ih uopšte i vidi. Do njenog mikrosveta ne dopiru neprijatnosti, čak ni šištanje anti-smog topova koji redovno prskaju vazduh. Jedino što može da probije ovaj ružičasti mehurić jesu primedbe njene bake sa kojom deli stan. Starica je vrlo tiha i retko pomera pogled sa TV ekrana. Glas je izgubila nakon operacije, ali i dalje šapuće melodije iz svoje mladosti. Nekada je nastupala za provincijski balet u Gvandongu dok joj povreda kolena nije okončala karijeru.

– Mi smo radili za revoluciju, a ti radiš za al-go-ritam... Je l' se tako kaže?

Pre nego što je uspela da uzvрати na provokaciju, Jilin je preko WeChata dobila poruku od majke. „Danas je Festival Dvostruke Devetke. Jesi li posetila pretke?“ Odgovorila je emodžijem pande i vratila se nanošenju sjaja za usne.

Kasnije te noći, njen video prenos je prekinut usred rečenice. Reč je o restrikcijama struje koje se sprovode iz bezbednosnih razloga, naročito radi zaštite regionalnog interneta. Dvanaest minuta, polje za komentare je ostajalo prazno. Dvanaest minuta, Jilin se gledala u ogledalu bez filtera. Iz dnevne sobe je dopirao hrskavi glas starice, pevušeći pesmu o „Kralju majmuna“.

Kolumbija

Medeljin, Komuna 13. Naselje koje je nekada bilo ratna zona, sada je muzej na otvorenom. Svaki zid je vatromet boja: kolibriji veličine kuće, portreti žena koje mešaju sankočo, poruke mira ispisane slovima koja se krive u stilu plesnih pokreta. Pokretne stepenice penju se strmo uz planinu, dok se turisti zaustavljaju na svaka tri metra da naprave selfi sa grafitima. Niko ne primećuje ženu koja prodaje kriške manga, nervozno mlati rukama i prečesto se osvrće preko ramena.

Konsuelo je ovde od ranog jutra. U njen frižider staje tačno četrdeset mangoa isečenih na cvetove, posutih limetom i čilijem. Do podneva je prodala možda petnaest komada. Mušterije stižu u talasima; Evropljani sa planinarskim cipelama i skupim fotoaparatom, Amerikanci u koledž majicama, Argentinci koji se cenčaju na način koji joj mami osmeh. Plaćaju krupnim novčanicama, ne traže kusur i guraju joj pezose u ruku kao da joj čine uslugu. Konsuelo se ljubazno zahvaljuje, iako nema lepo mišljenje o milostinji.

Njen unuk Mateo joj pomaže preko vikenda. Ima jedanaest godina i želi da postane turistički vodič kada odraste. Trenutno vežba engleski sa strancima: „Dobrodošli u najlepši barrio na svetu.“ Dok uvija mango u salvete, Konsuelo mu ispravlja gramatičke greške, ali ne pominje da gosti vide drugačiju Komunu 13 od one u kojoj ona živi. Oni vide transformaciju, prkos i uličnu umetnost kao formu društvenog isceljenja. Ona vidi podizanje kirije, iseljavanje starih komšija i otvaranje novih kafića koji služe ovseno mleko i male porcije kinoe.

Jedna grupica je zastala blizu njene tezge; nisu stranci, već mladi Kolumbijci iz Bogote. Snimaju nešto za društvene mreže, pominju „osvajanje javnog prostora“ i „osnaživanje zajednice“. Jedan od njih kupuje mango ne pitajući za cenu i kaže kako je njen trud „inspirativan“. Konsuelo klima glavom, ali ne može da odagna sećanja na vreme kada su Pablovi ljudi kontrolisali ove ulice, kada se ovde nije izlazilo posle mraka, i kada je njen sin nestao na tri dana i vratio se drugačiji.

Zuje pokretne stepenice. Stiže još jedna tura, ovaj put sa vodičem koji drži govor o „čudesnoj transformaciji Medeljina“. Konsuelo je toliko puta čula ove fraze da bi ih mogla odrecitovati. U njima se ne pominje da je većina njenih komšija isterana da bi se napravilo mesta za muzejsku verziju preživljavanja. Niti se pominje da njena ćerka radi 12-časovne smene u tekstilnoj fabrici u Itaguaju, dok bogata deca iz El Poblada dolaze ovde da fotografišu siromaštvo presvučeno u atrakciju.

Konsuelo posmatra kako se menja ugao sunca, svesna da ima još dva-tri sata dnevnog svetla. Kolena je bole, leđa probadaju, ali makar je Mateo naučio nešto o usiljenoj ljubaznosti.

Komoros

Mutsamudu, ostrvo Anžuan. Miris karanfilića i ilang-ilanga (sastojka Šanela 5) je sveprisutan. U uskoj uličici nadomak luke nalazimo majstora za popravku kofera. Ime mu je Mohamed, ali ovde je poznatiji kao Baba Valise. Nema reklamu niti dozvolu za rad, samo drvenu stolicu, iglu debljine udice i baldahin skrpljen od starih cerada koji ga štiti od monsunskih kiša. Ruke su mu ispucale kao asfaltni putevi koji vode do stare predsedničke palate. Meštani ga posećuju tiho, jedan po jedan. Žale se na pokvaren rajsferšlus, pocepanu postavu ili polomljen točkić, ali većina njih ni ne planira da putuje. Samo žele da im torbe budu besprekorne, za svaki slučaj.

– Kuda ovog puta? – upitao je mladu ženu sa koferom izbledelim od sunca i pohabanim po ivicama.

– Marsej – kaže devojka, ali ton njenog glasa odaje nesigurnost.

Baba Valise ovde prekida razgovor. Ne pita je da li su dokumenta ispravna niti kako je podnela let. To nije njegov problem. Radoznalost je naučio da obuzdava još pre trideset godina, dok je radio u Kuvajtu kao čistač. Zarađivao je dovoljno da je mogao da pošalje svojim dok ga rat nije poterao nazad. Nakon toga više nije napuštao ostrvo. Kaže da je okean prirodna granica koju nema svrhe prelaziti.

Svake večeri se vraća u svoju kuću na pobrđu i sluša tvarab muziku sa radija; ljubavne pesme sa arapskim ukrasima i dubokom setom više su nego prikladne. Suprugu je izgubio tokom ciklona 2004. godine. Sin je nestao na moru, u pokušaju da stigne do Majota. Lokalci tvrde da su Komori imali više državnih udara nego što su postigli golova na Svetskom prvenstvu. Mohamed se tome ne smeje, već kaže da je „teško držati zemlju pod konac kada se svi pakuju.“

Prošle nedelje, dečak mu je doneo školski ranac u obliku kornjače kojoj je falila glava. Mohamed je zašio ljusku od kokosa i nacrtao dva oka flomasterom. Dete se oduševilo.

– Ponovo može da razmišlja!

– Da... I ona se sprema na put.

Kongo, Republika

Brazavil, naselje Poto-Poto. Lokalni radio emituje program iz kuće koju deli sa radnjom za popravke kineskih motocikala. Predajnik je pričvršćen izolir trakom i dobrom voljom. Grasija ovde radi devet godina, otkako ga je državna televizija otpustila zbog „kršenja radne discipline”.

Sada je šest ujutru, grad je još uvek u mraku. Grasija se penje uz stepenice noseći termos sa jakom kafom. Hodnik i pomoćne prostorije zaudaraju na buđ i stare kasete. Mikser je iz 1987. godine, istočnonemačke proizvodnje; sve funkcije i uputstva su na jeziku koji ovde više niko ne razume. Kontrapcija uglavnom radi, a kada ne radi, Grasija zna koju žicu da pomeri ili na koji fejder da dune, kao da je ketridž od Nintenda.

Današnja plejlita: Franko, Tabu Lej i neka novija izdanja iz Kinšase koja mladi producent želi da promoviše. Između pesama, voditelj čita vesti, odnosno svoju verziju istih. Zvanična verzija kaže da je predsednik posetio seosku zdravstvenu kliniku; Grasijina verzija pominje da klinika nema lekove, struju ni medicinsko osoblje, osim kada ih dovedu za slikanje. Umesto uvodnika ili uredničkih komentara, slušaoci dobijaju suve činjenice, iznete mirnim, jasnim i samouverenim tonom.

Telefon je zvonio tokom muzičke pauze; jedna slušateljka želi da posveti pesmu svojoj sestri u Point Noaru. Monolog je brzo prešao u jecanje: sestrin muž radi na naftnim poljima i stalno obećava da će se vratiti, ali se termini većito odlažu. Grasija sve uredno zapisuje. Ispuniće joj muzičku želju na kraju emisije, između vesti i odjave programa.

Dole u prizemlju, majstor upravo otvara mehaničarsku radnju i šalje miris izduvnih gasova kroz podne daske. Ulični prodavci se polako okupljaju, iznoseći testenine koje peku na ugalj. Dupke napunjeni autobusi presecaju ulicu, dok nečiji petao protestuje iz korpe vezane za krov. Ovo je pravi zvuk Brazavila, saundtrek koji Grasija želi da dočara u svojim emisijama. Ne sterilisanu verziju za međunarodne donatore, već bučan, vitalan, improvizovani grad koji opstaje uprkos, a ne zahvaljujući vladi.

Dok bira sledeću numeru, predajnik treperi ali se nekako stabilizuje. Naginje se ka mikrofону:

– Ovo je Radio Poto-Poto. Da li se čujemo?

Kongo, Demokratska Republika

U Gomi, jutro stiže sa blagim drhtajem. Vulkan se nadvija nad gradom poput nedovršene rečenice, a njegove mračne padine usisavaju kompletnu dnevnu svetlost. Alina obično prošetala do jezera pre nego što se pijaca otvori, noseći mali plastični radio koji radi samo kada palcem pritisnete baterije. Dolazi ovde jer je njen mlađi brat, Marsel, svako jutro sedeo na stenama i skicirao vulkan. Govorio je da perjanica nikada nije ista i da planina otkriva svoja raspoloženja samo onima koji su se dovoljno rano probudili da ih vide. Imao je svesku punu krokija i kontura horizonata.

Prošle godine je otišao u jedan od rudarskih kampova južno od Valikalea. Kobalt, govorili su. Dobra plata. Od tada mu se gubi svaki trag. Alina ponekad zamišlja da je suviše duboko u šumi da bi telefonski signal dopro do njega. Ali ima dana kada pomišlja sasvim suprotno, da je tišina poruka koju još uvek nije spremna da primi.

Sa radija se čuje krckanje, pucketanje i staložen muški glas koji izveštava o pregovorima između naoružanih grupa. Reči se roje nad jezerom poput izmaglice. Svi u Gomi znaju za ove pregovore, slušaju o njima od detinjstva; potpisano primirje, prekinuto primirje, konvoj napadnut iz zasede, pošiljka preusmerena, grad ispražnjen. Radijski spiker govori kao da čita vremensku prognozu.

Sunce je već počelo da prži kamenite padine. Alina posmatra kako ribari zatežu svoje mreže dok se ulice lagano vraćaju u život. Taksiji se ređaju, prodavci se dozivaju a crkvena zvona podsećaju na jutarnju misu. Pre nego što završi svoj jutarnji ritual, Alina otvara Marselovu svesku i lista stranice omekšale od vlage. Na poslednjem crtežu, vulkan je skiciran debelim, tamnim linijama, sa kraterom koji blješti na neprirodan način. Ispod je napisao jednu rečenicu: *Le feu a sa prepre patience.*

Alina zatvara svesku i pritiska je na grudi. Jezero svetluca, radio pucketala, i negde iza brda, gde kobalt leži ispod crvene zemlje, zamišlja brata kako skicira isti horizont.

Kostarika

Monteverde, blizina prašume. Elena vodi Kafe Kolibri, skromnu kolibu na prilazu rezervatu. Služi galo pinto, espresso i pecivo punjeno taroom za posetioce koji žele „autentičnu lokalnu hranu“, ali ne previše autentičnu. Na tabli je meni ispisan kredom, preveden na engleski i ukrašen malim crtežima tukana, iako tukani ne žive na ovoj nadmorskoj visini. Gosti nemaju predstavu o tome, ali ostavljaju dobar bakšiš.

Prva tura stiže u sedam ujutru. Vremešni Amerikanci iz eko-naselja, odeveni u North Face i Patagonia jakne, opremljeni Hydroflask termosima, raspituju se o trgovačkim sertifikatima. Elena pokazuje prstom na natpis koji je sama napravila: LOKALNI DOBAVLJAČI, ŽENA VLASNIK, 100% EKOLOŠKI ČISTO. (Odmah su ga fotografisali.) Naučila je da turisti ne žele samo kafu, već savestan narativ. Žele da osete da njihov late od 8 dolara menja svet, ili ga barem ne čini gorim.

Njen muž je nekada radio ovde, vodio je ture za posmatranje ptica pre nego što je našao posao južnije, u Korkovadu. Bolja plata, ali duže radno vreme i ređi kontakti sa porodicom. Elena to ne pominje gostima. Pominje zelenokrone kolibrije koji su se gnezdili u živici i kako su prestali da dolaze prošle godine kada su se vremenske prilike promenile. „Klimatske promene“, kaže ona dok Amerikanci zabrinuto klimaju glavom, kao da su svedočili nečemu važnom.

Elenin nećak, student biologije na državnom univerzitetu, kaže da je ključni problem u širenju lokalnih odmarališta. Iskrčili su tri hektara šume zarad novih bazena i studija za jogu, i tako poremetili rečni sliv. Niko nije prigovarao jer je turizam najveći izvozni proizvod Kostarike posle ananasa. Elena samo sluša, klima glavom i sipa im još espresa. Penasto srce koje pravi na vrhu šoljice pomalo liči na Centralnu Ameriku ako zaškiljite.

Oko deset sati navraća porodica iz Britanije; deca se svađaju oko toga ko je video više lenjivaca. Elena im donosi sok od manga dok roditelji vade telefon da joj prevedu porudžbinu. Ona solidno govori engleski, ali im ipak dozvoljava da koriste aplikaciju podešenu na španski. To im daje osećaj kosmopolitskog duha, kao da su kulturne različitosti iskusili uživo. Na ekranu su ispisane reči mlade Engleskinje: „Ovo mesto je raj.“ Elena se uzdržava od komentara. Raj ima kiriju, porez na imovinu i neispravan bojler čiju zamenu ne može da priušti.

Sat nakon podneva, mora da zatvori radnju. Čim krene kiša, staze se pretvaraju u blato, a gosti se povlače u svoje kolibe da gledaju Netfliks. Izbrojala je jutarnji pazar: dovoljno za namirnice, komunalije i da ćerka plati zubara. Zelenokrone ptičice su nestale, kvecale je sve teže uočiti, a prašuma se polako suši na obodima. Ipak, turisti i dalje dolaze. I dalje kupuju kafu, fotografišu izmaglicu i nazivaju je magijom.

Obala Slonovače

Abidžan, ekonomska prestonica zemlje. Prilazimo zagušenoj raskrsnici u okrugu Plato, gde se moderni stakleni tornjevi sudaraju sa haotičnom uličnom pijacom. Ovde srećemo gospodina Kofija (58), nižeg službenika u Ministarstvu trgovine. Odeven je u belu košulju kratkih rukava i prejako stegnutu kravatu, tipičnu uniformu zapadnoafričke birokratije. Čeka da naiđe vozilo voro-voroa, privatnog taksija koji funkcioniše kao nervni sistem grada.

Kofi je proveo jutro pokušavajući da obradi pošiljku polovnih evropskih frižidera. Ovi uređaji se u Briselu zakonski smatraju „otpadom“, ali ovde je to premijum roba za srednju klasu. Njegov posao je da obezbedi da pošiljka prođe bez detaljne inspekcije, što podrazumeva delikatne pregovore o dozvolama, deklaracijama i malim, neuhvatljivim transferima novca. Kofi sa sobom nosi ponos Obale Slonovače, najvećeg svetskog proizvođača kakaa. Pa ipak, cena čokolade se ne određuje u Abidžanu, već na robnim berzama Njujorka i Londona. Stanovnici zemlje proizvode sirovinu i dobijaju mizeran procenat po dolaru, dok se veliki novac zarađuje pretvaranjem zrna u štanglicu. Kofi smatra da prodaja frižidera radi po istom principu: Evropa proizvodi, Afrika troši ostatke.

Iznenada, elegantni crni Mercedes G-Vagon preseca tri saobraćajne trake, primoravajući vozače taksija da naglo koče. Ima unikatnu registarsku tablicu na kojoj jednostavno piše: „Kralj kakaa“. Iza zatamnjenog stakla Kofi uočava mladića, možda 25-godišnjaka, i njegov ručni sat ukrašen dijamantima. Ovo je verovatno sin ministra ili snalažljivi izvoznik kakaa koji je uspeo da izbegne posrednike.

Kofi je otpustio kravatu za milimetar. Zna da bi mogao da konfiskuje pošiljku frižidera jednim telefonskim pozivom, navodeći tehnički detalj u propisima o odlaganju otpada, ali to ne čini. Dok Mercedes nestaje u daljini, u tašni je napipao ustajalu štanglicu čokolade. Švajcarski brend. Nikada nije uzeo ni zalogaj, niti će.

Hrvatska

Nalazimo se u Splitu, na dalmatinskoj obali, u samom srcu Dioklecijanove palate. Ovo nije samo antička ruina, već živi grad u kojem su apartmani ugrađeni u zidove penzionerskog doma koji je rimski car iz 4. veka podigao za sebe. U špicu sezone, mesto je prepuno posetilaca koji većinom dolaze zbog jedne izuzetno uspešne epsko-fantastične TV serije. Ovde upoznajemo Dragana, 45-godišnjeg bivšeg nastavnika istorije koji se zaposlio kao turistički vodič.

Dragan misli sve najgore o toj seriji. Dvadeset godina je predavao antičku istoriju i detaljno poznaje pravu, složenu prošlost palate. Ali sve što turiste zanima jeste gde su zmajevi bili okovani i gde je stajala „Kraljica zmajeva“.

– I baš ovde – pripoveda Dragan grupici preplanulih Amerikanaca – je mesto gde je car pogubio svoje neprijatelje. Tu praksu su kasnije preuzeli mletački duždevi.

– Ali gde je marširala vojska Neokaljanin? – zapitkuje žena u majici sa slikom Kita Haringtona.

– Neokaljana vojska je izmišljena – uzvraća Dragan, pokušavajući da sakrije prezir u glasu – Dioklecijan je bio stvaran. Uzgred, umro je u svom krevetu baš ovde blizu. Vrlo neslavan kraj.

Grupa je приметно razočarana. Vodič se hitro okreće i nastavlja...

– Međutim, tačno mesto gde je koreograf vežbao dvoboj mačevima, to je odmah kroz ovaj luk. Molim vas, ubrzajte korak.

Dalje ih vodi do male, neupadljive kamene niše koju je nonšalantno nazvao „Scena mačevanja“. U džep stavlja bakšiš od 50 kuna koji mu je dao jedan od gostiju i kiselu se osmehuje. Dragan se seća rata, borbe za obnovu zemlje i očajničke potrebe za turizmom nakon sukoba '90-ih. Seća se da je lekcije iz hrvatske istorije predavao studentima koji su mahom bili zainteresovani za bekstvo u Nemačku. Sada je dramatična prošlost njegovog naroda zamenjena nečijom unosnom fantazijom. Upravo pokazuje na masivni, urušeni kameni zid.

– Taj zid – nastavlja dovoljno glasno da ga svi čuju – sagradili su rimski robovi. Izdržao je celih petnaest vekova istorije, i ratove i zemljotrese...

Kuba

Havana, okrug Vedado, poznat po svojim trošnim, elegantnim vilama iz perioda pre kubanske revolucije. U uskoj ulici vidimo parkirani Ševrolet Bel Er iz 1957. godine, tirkizno-bele boje. Farba mu je impresivna, hromirana oplata blistava. Unutra nalazimo Ramona (70), vlasnika automobila, obučenog u besprekornu belu gvajaberu. Ramon je mehaničar, ali sebe naziva konzervatorom. On održava svoj automobil i desetine drugih koristeći gotovo alhemijsku mešavinu domišljatosti, švercovanih delova i čiste upornosti.

Motor nije originalni šestocilindrični, već moderni dizel-blok koji je izvukao iz ruskog kamiona krajem '80-ih. Klima uređaj je sklepan od delova stare Lade, čineći vozilo pokretnim muzejom automobilske industrije. Ramon očekuje najnovije klijente, francusku foto ekipu koja snima priču za modni časopis koji niko na Kubi ne može da priušti. Ekipu čini dvanaest mršavih Evropljana koji nose skupe kamere i žale se na vrućinu. Fotografkinja, mlada žena hronično umornih očiju, prilazi Ramonu.

– Gospodine, vaš auto je veličanstven. Tako starinski. Tako autentičan.

– To je samo auto – odmahuje Ramon na španskom. – Sipaš mu gorivo i voziš.

Starac naplaćuje 50 dolara na sat da auto posluži kao pozadina za fotografisanje manekena u mantilu i naočarima za sunce. Naplaćuje im još 20 dolara da stoji pored automobila, pozirajući kao „šarmantni meštanin“. Ramon pamti revoluciju i vreme kada su ovi automobili bili vesnici američkog izobilja. Danas predstavljaju simbole kubanske izdržljivosti koji donose više nego pristojnu zaradu.

Fotografkinja namešta manekena koji se pretvara da puši cigarilos. Gluma je prilično nevešta. Ramon otvara auto, vadi pravu Kohibu, pali je Zipom i polako uvlači dim. Odmah je počela da ga snima.

– Savršeno, Ramone! To je prava Kuba!

Ramon se samo osmehuje, ispuštajući oblak dima preko uglačane haube.

Kipar

Prilazimo Zelenoj liniji u Nikoziji, poslednjoj podeljenoj prestonici na svetu. Linija je pojas ničije zemlje koji odvaja međunarodno priznati južni deo ostrva, pod kontrolom Grka, od severnog dela koji kontrolišu Turci. Ovo je zona zamrznutog sukoba kojom patroliraju smoreni mirovnjaci UN-a. Nalazimo se na južnoj strani, u malom, porodičnom kafiću sa pogledom na napuštenu tampon zonu. Eljas (33), agent za nekretnine, razgovara sa potencijalnim klijentom i pokazuje mu apartman koji je bukvalno na pet metara od bodljikave žice. Klijent je bogati Rus po imenu Vladimir, odeven u sitno vezenu lanenu košulju.

– Kao što vidite, lokacija je unikatna – započinje Eljas, pokazujući na napušteni red prodavnica punih rupa od metaka. – To je istorija.

– Ne zanima me istorija – uzvraća Vladimir, očiju uprtih u plafon. – Pre svega me zanima Zlatna viza.

„Zlatna viza“ je kontroverzni projekat kroz koji Kipar prodaje državljanstvo imućnim strancima, uglavnom Rusima i Kinezima, u zamenu za kupovinu nekretnina. Program je navodno usmeren na privlačenje investicija, ali svi znaju da se radi o kupovini pasoša Evropske unije. Nekretnina koju Eljas prodaje jeftina je s razlogom; nalazi se na Zelenoj liniji i niko ne očekuje da će se situacija uskoro promeniti. Takođe je dovoljno blizu turske strane da se Vladimirov telefon stalno prebacuje sa grčke na tursku mobilnu mrežu.

– Pogled je užasan – nastavlja klijent. – Vidim samo zarđalu burad i stare gume.

– Da, ali pogledajte blizinu kontrolnog punkta – odgovara Eljas. – Minut do granice, pet minuta do EU.

Na zidu kafića je plastificirana mapa koja prikazuje celo, ujedinjeno ostrvo Kipar. To je politička projekcija, fantazija. Vladimir ipak vadi svoju čekovnu knjižicu. Više ne gleda napuštenu ulicu, pogled mu je fokusiran na mapu Unije.

– Prihvatam. To je dobra cena za drugu šansu.

Eljas odobrava, gurajući papire sa ugovorom ka njemu. Svestan je da Vladimir nema nameru da ikada ovde živi. Vrednost koja se prodaje nije stan, već puka sloboda kretanja.

Češka Republika

Brno, akademski centar zemlje, gde se studenti jednako svađaju oko Kafke i biotehnologije. Utorkom i četvrtkom, Klara se vozi tramvajem br. 4 do Janačekove akademije za muziku i scenske umetnosti. Studira kompoziciju, ali nikad nije volela da komponuje. Njena jača strana je klavirska veština. Profesori kažu da su joj dela „suviše arhitektonska, kockasta i bez srca“, ali ona tvrdi da ne piše muziku, već da gradi „strukture iz kojih osećanja ne cure.“

Njen cimer Radek je programer veštačke inteligencije zaposlen na sintetičkim modelima empatije. Mesecima unosi megabajte češke poezije u neuronske mreže, a zatim pokušava da im izmami suze. Za sada, modeli izbacuju sadržaj koji liči na telefonski imenik sa metaforama. Njih dvoje spavaju u odvojenim sobama, ali dele balkon i sklonost da u sitne sate piju Beherovku. Oboje su dosledni nepušači, do te mere da Radek tvrdi da je pušenje nacionalistička afektacija. Klara slično kaže za tihovanje kojem su Česi skloni.

Ispred muzičke škole, bronzana statua Leoša Janačka se naginje napred, kao da se napreže da čuje zvuke narodnih ritmova u koracima prolaznika. Klara je jednom ostavila USB sa svojim gudačkim kvartetom na postamentu spomenika. „Elegija za neposlati imejl“. Niko ga nikad nije pokupio. Ponekad noću prošetaju do zamka Špilberk, gde su tamnice obuzdavale pesnike, pisce, komičare i revolucionare.

U tim posebnim trenucima, Klara obično primećuje da „stari zidovi ne služe ničemu osim da podupiru mitove“, na šta Radek spremno odgovara sa „danas nema zidova osim digitalnih“.

Prošle nedelje, jedna pijanistkinja je odustala od izvođenja Klarinog dela. Umesto da napusti dvoranu, sedela je na sceni sedam minuta, čitajući odlomak iz dnevnika disidenta iz 1977. Tek kasnije je neko primetio da su scenska svetla treperila u savršenom skladu sa njenom dikcijom. Neki su rekli da je to sabotaza, drugi su tvrdili da je to umetnost. Klara je nazvala komad „Etida za Alt/Shift“.

Danska

Spuštamo se na ostrvo Fano, mikroambijent na obali Severnog mora. Ovo nije Kopenhagen, ovde nema hipstera na biciklima. Samo ravan teren, jak vetar i meštani koji ozbiljno shvataju svoje poreske prijave. Naš domaćin je Soren, revizor u Skateforvaltningenu, državnoj poreskoj agenciji. Zatičemo ga kako sedi na obali, zagledan u ogromno pešćano prostranstvo. Pošto je na obaveznom tronedeljnom godišnjem odmoru, trebalo bi da se opušta u skladu sa etikom higea (spokoja i blagostanja).

Umesto toga, on grozničavo pretresa poreske prijave najpoznatijeg stanovnika ostrva, nedavno penzionisanog brodarskog magnata po imenu Lars. On je nacionalni heroj koji je izgradio globalnu kompaniju za transport robe i poseduje tri zasebne holding kompanije na Kajmanskim ostrvima, Bahamima i Malti. Soren gleda u tabelu sa prikazom kompleksne šeme koja uključuje amortizaciju brodova, fjučerse goriva i dobrotvorni fond koji Larsu svake godine pribavi novu jahtu. Čitav sistem je tehnički legalan, odnosno osmišljen u kancelarijama skupih advokata kako bi opstao u sivoj zoni između nategnutog računovodstva i klasične prevare.

Soren je zastao na trenutak da uzme zalogaj frosnapera, tipično danskog peciva sa makom. On je čovek koji veruje u lepotu jednostavnosti i pravičan porez za funkcionalno društvo. Kada razmišlja o danskom društvenom ugovoru, on vidi besplatno zdravstveno osiguranje, besplatno školovanje i puteve koji funkcionišu. Sve je plaćeno porezom na dohodak od 45 odsto. Lars je pak predator koji plaća manje od 12 odsto preko svojih fiktivnih kompanija.

Soren želi da ga razotkrije. Želi da ga odvuče sa naslovnih vesti biznis rubrike na naslovnu stranu trač rubrike, ali ne može, jer zakoni štite fikciju. Zatvorio je tabelu i pogledom fiksirao ogroman teretni brod koji prolazi linijom horizonta, predaleko da bi ga identifikovao. Nosi, možda, hiljade kontejnera punih plastičnih igračaka, rasklopivog nameštaja i jeftine odeće. Pravna složenost lanaca snabdevanja potpuno ga poražava.

Otvorio je sledeći fajl na svom laptopu... urednu, poštenu poresku prijavu lokalnog nastavnika matematike. Našao je grešku od 200 kruna u njegovu korist, dodao iznos u kolonu za povraćaj poreza i najzad osetio malo higea.

Džibuti

Hodamo predgrađem Džibuti Sitija, blizu luke, pritisnuti neumoljivom vrućinom. Predeo je suv, ispucao i nalik na površinu Marsa. Ova mala zemlja je poznata kao najveća strana vojna baza na svetu. U njoj su smeštene američke, kineske, francuske, japanske i italijanske trupe, na svega par kilometara jedna od druge. Pred nama je impresivno geopolitičko parkiralište sa visokim rizicima i nimalo životne drame.

Primećujemo mladog Faraha kako stražari ispred masivne žičane ograde koja pripada kineskoj pomorskoj bazi. On je lokalni podizvođač u sektoru obezbeđenja, angažovan da čuva ogradu. Ali Farah nije zabrinut zbog špijuna ili terorista, više ga brinu kupoprodajni odnosi. Njegov pravi posao je da upravlja prometom kata, blago stimulativne biljke koja se tradicionalno žvaće na Rogu Afrike.

Američki, francuski i japanski vojnici ne smeju ni da je dotaknu, međutim kineske i lokalne snage bezbednosti su redovne mušterije. Farah nosi za broj veću uniformu i džepove pune svežih snopova zelene, lisnate biljke, prokrijumčarene iz Etiopije. Trenutno pregovara sa kuvarom iz italijanske baze.

– Deset hiljada franaka za kesu kvalitetne robe...

– Osam je dosta. Danas ima ukus pokošene trave.

– Ovo je premijum roba, stiže iz Dire Dave. Daje ti osećaj da možeš da istrčiš maraton – insistira Farah, mada zna da je kvalitet osrednji.

Kuvar konačno popušta i provlači gomilu zgužvanih franaka kroz ogradu. Farah zatim prelazi kraću distancu do malog senika gde ga čeka kineski preduzetnik u beloj košulji. Menja franke za ogromnu plastičnu kesu, punu svežeg kata.

Zadovoljan poslovanjem, Farah se počastio jednim listom i sada oseća prijatno zujanje u ušima. Pogled mu se zaustavlja na zastavama svetskih sila koje se vijore u blizini. Koliko god se trudili da projektuju moć, svet se vrti oko skromnih lokalaca koji razumeju vrednost psihoaktivne vegetacije.

Dominika

Rozo, glavni grad, spakovan između kolonijalnih građevina, valovitih krovova i prašume koja buja tik do uličnih svetala. Dženis radi na recepciji u malom pansionu. Šest soba, dva plafonska ventilatora i jedan terminal za kreditne kartice koji radi samo postrance. Vlasnik je njen rođak Ralston koji sada živi u Kanadi i dolazi u posetu jednom godišnje. Nezvanično, ona vodi posao. Doba je godine kada prekookeanski kruzeri masovno svraćaju na ostrvo.

Današnji gosti su penzionisani par iz Švedske. Ljubazni su, pregoreli od sunca i svako jutro traže kafu bez kofeina. Dženis im kuva običnu kafu i ljubazno laže. „Ne primećuju razliku“, kaže ona nehajno, zbijajući šale sa sobaricom. Oko 6 po podne, gosti idu na vođenu turu do Trafalgarskih vodopada. Tada ulični prodavci počinju da se ređaju duž lučke ograde, prodajući narukvice, kokosove ljske i rum u staklenim bočicama u obliku papagaja. Blizu pristaništa je postavljen novi transparent „Dobrodošli na Ostrvo prirode“, mada se „D“ već oljuštilo.

Dženis je izašla napolje da zapali cigaretu i osmotri severno nebo. Ovde vam ne treba stručna vremenska prognoza jer oblaci dolaze kao rođaci, nepozvani i neumoljivi. Potom je napunila frižider flašicama sokova, vode i domaćeg piva. Jedan od gostiju je ostavio bakšiš od nekoliko švedskih kruna koje je nehajno zalepila na zid, gde se već formirala kolekcija pezosa, evra i dirhama. Ćerka ju je jednom pitala da li štedi za putovanja, mada svesna da je majka doživotna ostrvljanka.

Njezin brat radi na podizanju nove bolnice koju finansiraju Kinezi nadomak Portsmuta. Kaže da će biti svetske klase, ali niko ne zna kada će je otvoriti. Zadnji takav objekat još uvek sanira štetu od uragana Marija, iako je prošlo već pet godina... Izgleda da se gosti već vraćaju, mokri od kiše, ali veseli. Pitaju gde mogu pojesti ukusnu ribu. Bez mnogo ustezanja, Dženis preporučuje kiosk svoje rođake pokraj reke.

Sumrak se približava i svetla kruzera sve jače trepere. Dženis ga posmatra sa balkona i misli da izgleda kao plutajući tržišni centar, tih i neusidren. Ranije je maštala da će raditi na jednom, možda kao konobarica ili čistačica palube. Sada se samo nada da gosti neće zaboraviti peškire i grickalice u sobi. Uvozna roba je skupa za zamenu.

Dominikanska Republika

Santo Domingo, Zona Kolonijal. Kaldrmisane ulice, korisnici Airbnb-a i preglasani regeton stižu se pod trošnim balkonima. U jednom od stanova za kratkoročni najam, Karla radi smenu čistačice. Zgrada je nekada bila porodični dom za tri generacije, dva psa i dvorište pod drvetom manga. Zamenile su ih digitalne brave i laminirani natpisi na engleskom jeziku koji poručuju „Molimo vas, ne bacajte papir u toalet“.

Karla stiže u podne, nakon što su gosti napustili apartman. Kanađani, ovog puta. Ostavili su peškire na gomili, upotrebili svaku šoljicu i načeli mini bocu mamahuane iz domaćinske korpe. Već viđeno. Uključila je ventilator, rastvorila prozore i započela rutinski pretres: skidanje posteljine, proveru inventara, brisanje ogledala. Uvek pronađe neki trag, najčešće kontaktno sočivo, račun ili turističku mapu sa zaokruženom lokacijom. Danas je to razglednica. Na prednjoj strani je zalazak sunca u Punta Kani, dok na poleđini nema ništa ručno napisano, samo jedna reč odštampana generičkim fontom: *PARAISO*. Baca je u kantu za smeće.

Karla je u svojim ranim 30-im i živi sa majkom u Los Alkarizosu, što znači dve autobuske linije i četrdeset pet minuta u oba pravca. Njen sin Matijas je zamišljeni desetogodišnjak koji gradi kućice od kartona i želi da postane arhitekta. Kaže da će se tako preseliti „bliže moru“. Nakon što je završila čišćenje, Karla proverava telefon; rođak je poslao glasovnu poruku o mogućem zaposlenju u novom hotelu u Bavaru. Nije odgovorila jer je već pokušala da radi u odmaralištu. Smene su duge, osmesi lažni, engleski po ceo dan. Ljudi pretpostavljaju da ste srećni samo zato što je okean blizu.

Nazad u kuhinji, primećuje da je jedan tanjir oštećen i odmah šalje poruku upravniku zgrade. (*Una taza rota.*) Nema odgovora, samo dva štiklirana znaka. Zapisuje primedbu u evidenciju čišćenja i zaključava vrata za sobom. Napolju su ulice još tople i vlažne. Grupa tinejdžera pleše na uglu uz blutut zvučnik, dok ritam vijuga između starih fasada. Karla prolazi pored njih istim ravnomernim korakom.

U Kolmadu kupuje hladnu Maltu i ide dugim putem do autobuske stanice. Ispred starog zida koji su Španci izgradili početkom 16. veka, ljudi i dalje prave venčane fotografije, valjda misleći da je to romantično. Karla misli da izgleda zamorno. Dok čeka autobus, koji po običaju kasni, kroz misli joj ponovo prolazi ona razglednica. *Paraiso*... Kako za koga.

Ekvador

Stižemo u urbane lavirinte Gvajakila, među ekskluzivna naselja i prostrane neformalne četvrti. Migel vozi crni skuter sa napuklim retrovizorom i crvenom torbom za dostavu. Radi za aplikaciju koja obećava „brzu i pouzdanu uslugu u svakoj zoni“, mada je praksa sasvim drugačija. Postoje ulice koje algoritam odbija da mapira i kvartovi označeni kao „previše nestabilni“ nakon serije nasilnih obračuna. Izbegava ih koliko može, ali ponekad su klijenti baš iz takvog kraja.

Prva vožnja danas je do stambene kule blizu Malekona. Smuti od manga, grilovani škampi, beskontaktna dostava. Klijent je naglasio: „Molim vas, ne zvonite. Beba spava.“ Migel stiže sa porudžbinom do vrata, snima fotografiju kao dokaz o isporuci i povlači se. Nije siguran da li beba uopšte plače ili cela zgrada upija zvuk kao sunder.

Druga dostava je komplikovanija. Prvo do apoteke po antibiotike i vitamin C, a zatim do kuće u zatvorenom kompleksu u Samborondonu. Zaustavljen je kod stražarske kabine čitav minut dok ne potvrde primaoca. Kada je konačno propušten, prilazni put je duži od njegovog starog bloka. Treći klijent je u Socio Vivijendi 2, stambenom naselju koje je izgradila vlada sa idejom da smiri situaciju. Ovih dana je uglavnom poznato po prisustvu bandi i policijskim racijama. Migel okleva, gleda na sat... Još je dan, prihvatiće zahtev.

Kako se približava adresi, put je sve neravniji. Psi laju sa krovova, deca voze bicikle u raštrkanim grupicama. Zaustavlja se pored male zelene kuće sa gvozdenim rešetkama na prozorima. Vrata otvara tinejdžer u dresu Barselone.

– Jesi li ti Migel?

– Da, dostava za Rozario.

– To je moja majka.

Dečak uzima torbu i nestaje unutra. Nema bakšiša, čak ni hvala. U povratku, Migel se zaustavlja kod prodavnice na uglu da popije hladnu kolu. Ne razmišlja o riziku ili gladi, ali često pomišlja na bliskog rođaka koji je prošle godine otišao u Nju Džersi i sada dostavlja hranu po snegu. Stanje na računu mu pokazuje da je danas zaradio 17 dolara. Ako zaradi 25 do sumraka, kupiće sestre slušalice koje je tražila jer se sledeće nedelje vraća u školu.

Nova porudžbina stiže sa obale reke: ledeni čaj sa puno tapioke. Adresa mu je dobro poznata, ovo će biti lagano. Udahnio je, zatvorio torbu i startovao motor. Skuter zastajkuje, ali potom ubrzava. Dobro je.

Egipat

Kairo, centar grada. Usred beskonačnog smoga i građevinske prašine, Hosam drži mali servis za popravku mobilnih telefona. Štand je uklješten između kolica sa sokovima i kioska koji prodaje kopije sunčanih naočara. Radni prostor čine rasklopivi sto, dva šrafciigera, jedna lupa i izbleđeli plastični natpis na kojem piše: „Popravljamo sve osim države“. Stranci obavezno fotografišu natpis, dok meštani samo prevrću očima. Danas popravlja iPhone 11 sa izgrebanim ekranom i peskom u portu za punjenje. Aparat pripada studentkinji prava koja ga je ispustila tokom nedavnog protesta. Nije rekla kojim povodom se protestovalo, niti je Hosam pitao za detalje.

Ovaj vešti 35-godišnjak je popravljao kasetofone pre nego što su telefoni preuzeli primat. Učio je gledajući tutorijale na Jutjubu i pozajmljujući alat od rođaka koji se odselio u Dubai. Taj rođak sada piše kilometarske poruke o tome koliko su emiratski vozovi čisti i koliko je sve tiho. Hosam uzvraća fotografijama svežeg košarija i mimom predsednika sa saobraćajnim čunjem na glavi. To je mali akt pobune kakav obični smrtnici sebi dopuštaju.

Na drugom kraju ulice, poziv na molitvu prašti sa zvučnika džamije, ali Hosam ne prekida svoju rabotu. Obično se pomoli kod kuće, kada je tako raspoložen, mada ga majka grdi što ne ide češće kod imama. Uostalom, posla ima na pretek. Dostavljač mu je upravo doneo novu turu futrola za telefone, i to jeftinih silikonskih, proizvedenih u Turskoj. Po običaju, ljubičaste se najbrže prodaju. Pažljivo ih ređa na žičani stalak pored USB kablova i zaštitnih folija za ekrane. Jedno dete pokazuje na onu sa šljokicama.

– To je pet funti više – naglašava Hosam.

Dete samo sleže ramenima i odlazi dalje. Nešto pre 17 časova, ona studentkinja se vraća. Oko joj je vidno otečeno. Žurno se zahvaljuje i plaća tačnim iznosom.

– Trebalo bi da držiš telefon u čarapi – dodaje majstor.

Nasmejala se kratko, ne baš od srca. Do zalaska sunca, vazduh se pretvara u narandžastu smesu prašine i dizela. Hosam pakuje alat, sklapa sto i ide kući kroz usku uličicu koja miriše na prženo ulje i vrele pločnike. Veče provodi listajući TikTok: video klipovi sa mačkama iz Kanade, politički skeč iz Libana i stranac koji se moli ispod bandere u Tanti. Signal mu je slab, jedva tri crte...

El Salvador

San Salvador, grad ispod masivnih planina i državnog nadzora. Marisol radi u prodavnici odeće u novom tržnom centru na rubu metropole. Zgrada ima staklene zidove, veštačke biljke, američku muziku sa razglasa i obezbeđenje sa nemačkim ovčarima. Radna uniforma je crno-narandžasta, sa natpisom „Viva Apparel – Urbani duh“. Posao prodavačice je da presavija farmerke, skenira bar-kodove i govori kupcima da izgledaju dobro čak i kada je suprotno.

Ništa od ovoga nije planirala. Studirala je turizam dve godine pre nego što je kovid sve pokvario. Dok su epidemijske mere još trajale, njena škola je zatvorena, a većina drugova iz razreda se odselila ili preselila u digitalni posao, najviše u korisničku podršku, marketing i kripto stvari koje ona ne razume baš najbolje.

Vlasnik prodavnice, Arturo, kaže da se turizam vraća na velika vrata jer je predsednik uspešno rebrendirao zemlju. „Bićemo Singapur Centralne Amerike“, kaže samouvereno. Marisol nije sigurna šta to znači. Ona živi u Mehikanosu, okrugu koji su ljudi ranije izbegavali. Ovih dana je mirnije, mada su masovna hapšenja promenila dinamiku naselja. Jedni to smatraju mirom, drugi samo krhkim primirjem.

Ona svakog jutra pešači do autobuske stanice i prolazi pored murala sa novim sloganom: „El Salvador: Bezbedan. Razvijen. Suveren.“ Ispod toga je neko sprejom ispisao bar-kod. Jednom ga je skenirala, čisto iz radoznalosti, i otkrila da link vodi do turističke veb stranice koja prikazuje odmaralište na plaži, sa snimcima iz drona i veselom muzikom. Potpuno nadrealno.

Na poslu često proverava stanje u magacinu i sluša kupce kako se žale na cene. Tinejdžeri ulaze, isprobavaju stvari, prave selfije pred ogledalom i odlaze bez reči. Arturo ih naziva „štedljivim duhovima“. Popodne, ispijeno lice u sivom odelu redovno pita za teksas jaknu. To je jedan od retkih kupaca koji i dalje plaćaju kriptovalutom, dodirujući telefonom kasu. Mreža i dalje postoji, ali je prilično zapostavljena otkako je zemlja napustila eksperiment sa Bitkoinom kao zvaničnom valutom.

Nakon zatvaranja, Marisol fotografiše prodavnicu za stranicu kompanije na Instagramu, tako da se vide čisti prolazi, presavijeni džemperi i zalazak sunca na prozorima. Čim iskoračite na ulicu, ambijent je sasvim drugačiji. Vojnici patroliraju nadvožnjakom, a grad deluje zakočeno, kao da pokušava da impresionira slučajnog posmatrača.

Ekvatorijalna Gvineja

Primićemo se ostrvu Bioko, u prestonici Malabu. Država je ovde ekstremno korumpirana i vrlo tajnovita, sa vladajućom porodicom koja četrdeset godina ne odstupa sa pozicija moći. Iako zemlja poseduje ogromne zalihe nafte, većina stanovništva živi u dubokom siromaštvu. Naš lokalni vodič Markus (50) sedi u potpuno novom i gotovo praznom tržišnom centru, jednom od prestižnih objekata koji su finansirani novcem od nafte.

Markus je nekada radio kao inženjer na naftnoj platformi, ali je otpušten nakon prigovora na bezbednosne standarde. Sada prosto azdiše pod klima uređajem, čekajući da mu izađu brojevi na lutriji. Pogled mu je fiksiran na luksuznu francusku parfimeriju gde bočice parfema izgledaju kao brušeni kristal i koštaju više od godišnje inženjerske plate. U prodavnici nema nijednog kupca. Tržni centar je brod duhova, neformalni spomenik naftnoj ekonomiji zemlje; izvanredni resursi, ali bez aktivnosti. Sve što je skupo danas kupuje isključivo politička elita, mada nije bilo tako davno kada su prve podmorske bušotine puštene u rad. Još su ranih '90-ih stizala obećanja da će Gvineja postati poslovni centar regiona, a postala je samo bankovni račun predsednika.

Telefon upravo vibrira. Markusu stiže poruka od rođaka koji godinama živi u Bati. U poruci je snimak ogromnog, poluzavršenog autoputa, delimično zaraslog u džunglu. Reč je o projektu koji je trebalo da poveže prestonicu sa lukom. Markus odmahuje glavom i zatvara telefon. Najzad ustaje sa stolice i odlazi do prodavnice koja prodaje samo preskupe italijanske cipele. Jedina osoba u prodavnici je bezvoljni prodavac.

– Treba li vam pomoć, gospodine?

– Ne, samo sam hteo da pomirišem kožu.

Prišao je i zaista udahnuo miris italijanske kože sa besprekornog para mokasina. Mirisale su skupo i potpuno beskorisno. Samo se nasmejao i zakoračio iz tržišnog centra natrag na vrelu ulicu, potpuno uveren da je lutrija bolji ekonomski model od vladinog.

Eritreja

Asmara, grad koji izgleda kao italijanska flimska produkcija iz 1930-ih kojoj je ponestalo novca. Zastajemo na raskrsnici avenije Sematat i ulice Mereb da osmotrimo zgradu Fiat Talijera. Pred nama je futuristička benzinska pumpa, izgrađena 1938. godine u obliku aviona. Lokalna legenda kaže da je arhitekta, Đuzepe Petaci, uperio pištolj u glavu inženjera zahtevajući da ukloni nosače za masivna betonska krila, u nameri da dokaže da se konstrukcija neće srušiti.

Na jedno od ovih krila sada je naslonjen Jonas, mehaničar specijalizovan za popravku starinskih espresso mašina. Eritreja je jedina zemlja u Africi gde se makijato smatra osnovnim ljudskim pravom. Jonas trenutno ispija šoljicu, posmatrajući grupu biciklista u prolazu. Biciklizam je ovde nacionalna opsesija, a Tur Eritreje brutalan, vreo i neverovatno konkurentan. Jonas netremice gleda vozače u trkačkim odelima, zavideći im na brzini, ne i na odredištu.

Biti biciklista svetske klase ovde je potpuno apsurdno jer ćete život provesti špartajući zemljom koju nije dozvoljeno napustiti. Jonas je odslužio obavezni vojni rok koji zvanično traje 18 meseci, mada ume da potraje „dok vlada ne kaže da je dosta“. U njegovom slučaju to je značilo sedam godina kopanja rovova blizu etiopske granice.

Ispred njega na stolu je stari Samsung sa tipično napuklim ekranom. Internet je ovde brzine dial-up-a, ako uopšte i radi. Uspeva da otvori jednu sliku niske rezolucije koju mu je brat poslao iz Švedske; to je fotografija snegom prekrivenog Gotenburga. Jonas diže pogled ka zgradi Fijata i oseća da je njegov život trajno prizemljen, baš poput ove bizarne letelice od armiranog betona.

Polako završava svoj makijato, i brišući penu sa usana, uzima kutiju sa alatom. Kafeterija u okrugu Sinema Impero ima pokvaren kafemat, a u ovom gradu, pokvarena mašina za kafu je veća uzbuna od pogaženog ustava.

Estonija

Talin, kreativni grad Teliskivi. Nekadašnji industrijski kompleks pretvoren je u hipsterski raj sa zidovima od cigle, grafitima i pekarama koje prodaju bezglutensko pecivo. U ovo doba godine, tlo se pretvara u bljuzgavu mešavina leda i peska. U prolazu vidimo Kajsu (29) kako stoji na trotoaru i šutira robota. To je mašina za dostavu kompanije Starship Technologies, mali, beli frižiderčić sa šest točkova koji luta ulicama Talina i isporučuje namirnice. Zaglavio se u snežnom nanosu i bespomoćno šlafuje dok njegova narandžasta zastavica zove u pomoć.

Kajsa ga gura čizmom dok ne povrati kontrolu i nastavi da zuji u svojoj istorijskoj misiji dostave veganskog burita. Inače je zaposlena u sektoru za obradu e-prebivališta. Njena dužnost je da objašnjava „kripto-braći“ iz Teksasa i Bangalora da status e-građanina Estonije ne podrazumeva izbegavanje poreza u matičnim zemljama. Trenutno je na Zoom-u sa izvesnim Bredom iz Ostina.

– Ali na sajtu je pisalo da dobijam digitalnu ličnu kartu i pristup EU...

– Tako je, gospodine. Digitalni pristup. Ne možete fizički da živite ovde. Niti možete da sakrijete svoj Bitcoin kod nas. Samo dobijate karticu koja vam omogućava bezbedno potpisivanje PDF-ova.

Estonci su najdigitalnija nacija na planeti. Glasaju na mreži, podnose poreske prijave za tri minuta i proglašavaju pristup internetu ljudskim pravom. Pa ipak, Kajsin račun za grejanje se utrostručio, a njena baka u Tartuu i dalje plete čarape jer penzija ne pokriva račune za struju. Trenutno gleda kako robot zamiče iza ugla, za malo promašujući Boltov skuter. Budućnost je ovde praktično stigla, ali za sada su to aparati koji se probijaju kroz bljuzgavicu.

Bred i dalje naklapa o „suverenom državljanstvu“... Kajsa prebacuje poziv na čekanje i otvara svoju bankarsku aplikaciju. Program se učitao u sekundi. Prebacila je 5 evra na svoju karticu za kafu i pomislila koliko je sve besprekorno, efikasno i potpuno bezdušno. Nedostaju joj dani kada si morao da razgovaraš sa bankovnim službenikom da bi shvatio da si švorc.

Esvatini

Dolina Ezulvini, poznatija kao „Dolina raja“, blizu Kraljevskih vila. Pejzaž je bujan, zelen i valovit. Put je savršeno asfaltiran, gradeći oštar kontrast sa bušnim zemljanim putevima samo osam kilometara istočno. Ovde nalazimo Mfa, relativno novog radnika u Kraljevskoj garaži. Sredstvo za rad mu je mikrofiber krpa i boca uvoznog voska, a jedini zadatak da polira kraljevu flotu.

Kralj Msvati III, poslednji apsolutni monarh u Africi, ima petnaest supruga i veoma specifičan odnos prema automobilima. Godine 2019, dok su državni službenici štrajkovali zbog zamrznutih plata, kralj je uvezao devetnaest Rols-Rojseva i sto dvadeset BMV-a. Mfo trenutno glanca branik Rols-Rojse, ofarbanog u naručenu nijansu golubije plave. Registarske tablice nema, niti su mu potrebne. Ako vidite ovaj automobil, odmah siđite s puta ili će vas kraljevska garda odgurati.

Mfo mesečno zarađuje 3.000 emalangenija (oko 160 dolara). Samo jedan šraf na ovom autu košta više od njegove porodične kuće. Trenutno se opustio i pojačao zvuk na svom malom radiju, slušajući pesme popularnog Amapjana. Bas je toliko izražen da trese limenu policu sa sredstvima za čišćenje. Šef osoblja upravo ulazi u garažu...

– Pažljivo sa figurinom! ‘Duh ekstaze’ je napravljen od čistog srebra!

Mfo se trgnuo, ugasio muziku i sada zuri u malu srebrnu damu koja ukrašava špic haube. Pita se koliko je teška i da li bi se lako istopila. Od šefovskog surovog oka spasava ga sirena koja zavija napolju. Povorka se sprema za Trščani ples u Umhlangi, gde će hiljade gologrudih devojaka nastupati za kralja. Ovaj događaj se zvanično reklamira kao „etno-kultura“ i angažuje mlade žene iz tri susedna okruga.

Branik je sada detaljno očišćen, sija se poput ogledala. Naspram nebesko plave limarije, Mfo je ugledao svoj odraz: umoran, u zamašćenom kombinezonu, iskrivljen od glancanja ekstremnog bogatstva.

– Poleti, dobra vilo – prošaputao je srebrnom ukrasu. – Poleti i povedi me sa sobom.

Etiopija

Prisluškujemo ulice Adis Abebe, naročito haotičnu raskrslu na skveru Meskel. Čujemo huk građevinskih dizalica koje se uzdižu poput metalnih žirafa. Ambijent je koktel cementne prašine i izduvni gasova iz plavo-belih Lada taksija. Zastajemo na peronu gradske lake željeznice, prvog metro sistema u podsaharskoj Africi, koji je izgradila i finansirala Kina. Idealno bi bilo da voz stiže na svakih deset minuta, ali realno, stiže kad mu se prohte.

Pažnju nam zaokuplja mladić koji razgovara sa stranim gostima i često pogledava na sat. Ovo je Davit (24), honorarno zaposlen kao „prevodilac vremena“. Kao radniku turističke firme, zadatak mu je da objašnjava zbunjenim strancima da zapravo nije 2026. godina. Etiopija koristi koptski kalendar koji kasni sedam do osam godina za gregorijanskom verzijom kalendara. Štaviše, i dnevno vreme se računa drugačije: dan počinje u 6 ujutru, što je „1 sat“. Dakle, kada Davitov sat pokazuje 8:00, on mora da objasni američkim turistima da je „2 sata ujutru, 2018. godine“.

– Čekajte, znači ja sam ovde mlađa nego što jesam? – pita sredovečna žena iz Ohaja.

– Tehnički, da – kaže Davit ležerno, budući da je ovakav razgovor vodio četiri hiljade puta.

Oslobođen poslovnog fokusa, pogled mu luta dole ka ulici: neko je poterao stado koza kroz saobraćaj, odmah pored sedišta Afričke unije. Ovaj masivni neboder takođe su izgradili Kinezi, mada i dalje kruže glasine da su ga opremili prislusnim uređajima. Voz konačno stiže, toliko gusto nabijen da su ljudi pritisnuti uz staklo kao krastavci u tegli. Davit ugurava turiste unutra.

– Pazite na torbe i džepove! – dovikuje im.

Zadnji putnik upada u vagon i vrata se jedva zatvaraju. Davit je pritisnut uz čoveka koji nosi živu kokošku u plastičnoj kesi. Kompozicija se trza napred, klizeći preko saobraćajnih gužvi, između stada koza i nedovršenih zgrada. Davit se hvata za telefon i primećuje da internet ponovo ne radi. Vlada ga isključuje kad god se organizuju protesti, ili ispiti, ili tek onako. Gleda u vagonski digitalni sat – pokvaren je. Idealno, pomislio je, tek sada će biti zbunjeni.

Fidži

Pred svitanje, luka Suva izgleda savršeno spokojno. Voda je ravna kao staklo, nebo je prigušeno ružičasto, a teretni brodovi plutaju poput starih cepelina. Mere stoji na obalo utvrdi, gledajući kako kako plima raste preko kamenja. Ona dolazi ovde svakog jutra pre smene u opštinskoj kancelariji za pravnu pomoć, pre svađa, pre papirologije, pre poziva seljana koji pitaju šta nova presuda o zemljištu znači za njih.

Nedavnom odlukom Visokog suda, pomerene su granice vlasništva nad parcelama naroda Itaukeji, prenoseći prava na privatni konzorcijum koji podupiru strani investitori. Vlada je to nazvala „modernizacijom“, opozicija uzvratila optužbama za besramnu „prodaju nasleđa“. U selima je reakcija bila jednostavnija: zbunjenost, bes i strah. Mere trlja slepoočnice. Ima rođake na obe strane debate, ujake koji podržavaju presudu i braću koji je nazivaju izdajicom.

Politička klima je toliko uzrujana da mnogi sumnjaju u lojalnost vojnog vrha. U parlamentu su rasprave svedene na uvrede i gorljivost starih sukoba. Istorija Fidžija je puna ovakvih perioda, teši se Mere, dok se probija kroz jutarnju gužvu. Oko nje su školarci u uniformama, prodavci koji nude paketiće sa rotijem, kancelarijski radnici koji ispijaju instant kafu iz plastičnih čaša. Opština je već puna ljudi. Žena iz sela Ba čeka na vratima, stežući fasciklu sa dokumentima o zemljištu.

– Kažu da smo nešto potpisali... Ali ja nigde potpis nisam stavila, barem ne na ono što sada pokazuju!

U kancelariji, Mere sluša, čita, objašnjava. Pokušava da smiri ton glasa, iako joj misli jurcaju. Dokumenti su dakako čisti, zvanični, sa pečatom autoriteta. Ali previše čisti. Ona sumnja na posrednika, nekoga ko je „podmazivao“ potpise tokom konsultacija i računao na seljane koji ne čitaju engleski.

Do podneva, kiša već pljušti preko Suve u širokim naletima. Munje sevaju iza vladinih zgrada, osvetljavajući zastavne jarbole. Mere stoji pored prozora, gledajući kako se oluja približava. Koleginica mrmlja da je ranije bilo sukoba u Lautoki; ništa ozbiljno, ali dovoljno da uznemiri duhove. Ovo je mesto gde politika tihuje dok ne eksplodira, a more deluje mirno dok se ne razmahne.

Finska

Plivačka dvorana Itakeskus, pedeset metara ispod Helsinkija. Za slučajnog posmatrača, ovo je samo javni bazen sa pomalo grubom, pećinskom estetikom. Za Jarija, ovo je Sklonište civilne odbrane br. 44, predviđeno za 3.800 ljudi u slučaju nuklearnog napada, curenja gasa ili ruske invazije. Kao upravnik objekta, Jari se stara da vodeni tobogan bude podmazan, ali i da tablete joda i filteri vazduha budu funkcionalni ako dođe do apokalipse.

Finska ima 54.000 skloništa civilne odbrane, dovoljno da smesti 87 odsto stanovništva. Ovo je nacija paranoika prerusenih u socijaldemokrate. Jari je zastao pored kioska brze hrane jedući salmiaki, slani slatkiš sa ukusom baterijske kiseline, posmatrajući tinejdžere koji pokušavaju da skoče u vodu istovremeno. Proverava nešto na svom tabletu; na plejlisti mu je death metal bend *Meridian Dawn*. Agresivni vokali na njega deluju smirujuće, osim što nadjačavaju dečiju vrisaku u bazenu. Prilazi mu jedan dečak, potpuno mokar.

– Izvinite, da li je istina da objekat može da preživi megatonsku eksploziju? – upitao je zadihano, gledajući u kameni plafon. Jari pauzira muziku.

– Apsolutno. Sigurnosna vrata su od čelika ojačanog granitom. Možemo da zatvorimo celu ovu pećinu za 20 minuta.

– Uhuuu... To je baš moćno. Mora da ste veoma... zabrinuti.

– Mi smo najsrećnija zemlja na svetu. Zar vas nisu tome učili u školi?

Sedam godina zaredom, izveštaji UN-a postavljaju Finsku na vrhove svih mogućih statistika. Jari zna da se njihove procene zasnivaju na BDP-u, socijalnoj pomoći i manjku korupcije, a ne na stvarnim osećanjima. Finci se retko osmehuju i neguju *sisu*, neprevodivu reč koja označava „sumornu, gvozdenu odlučnost u najtežim okolnostima“.

Dečak odlazi da kupi sok, Jari samo zuri u vodu. Razmišlja o zalihama hrskavog hleba iz 1980-ih koje se čuvaju u sigurnoj prostoriji iza saune i pita se da li će ikada morati da ga jedu. Ponekad, u dugim zimskim noćima kada sunce zalazi u 15 časova, nada se vojnoj vežbi, samo da vidi kako se zaštitna vrata zatvaraju. Samo da doživi totalnu, hermetičnu tišinu, lišenu svih onih radoznalaca koji pitaju o sreći. U uši vraća slušalice, iz kojih pevač urla o večitom mrazu, i nastavlja da klima glavom u ritmu.

Francuska

Pariz, Trg Estrapad u Petom arondismanu, devastiran pojavom jedne fiktivne Amerikanke. Otkako je Netfliks emitovao seriju „Emili u Parizu“, čitav kvart je pod opsadom. Na terasi kafića, koji prečesto taguju na Instagramu, mladoliki konobar Luk presabira svaku životnu odluku koja ga je dovela do ove tačke. U ruci drži poslužavnik sa jelom od 18 evra. Ispred njega je mušterija, mlada žena iz Mineapolisa sa crvenom beretkom na glavi. Nijedna Parižanka nije nosila crvenu beretku neironično još od 1955. godine.

– Izvinite, *garçon* – obraća se žena, izgovarajući tvrdo „n“ – Možete li me uslikati dok pijem vino? Ali nemojte škljocnuti dok se ne nasmejem...

Luk je strelja pogledom. On je okasneli doktorant semiotike na Sorboni, a naslov njegove teze je „Komodifikacija urbane melanholije“. Sada bukvalno uslužuje predmet svog istraživanja.

– Naravno, gospođice...

Njegov engleski je besprekoran, ali dodaje tvrdi francuski akcenat jer gosti to očekuju. Uzima telefon i namerno ispucava trideset fotografija. Ovaj grad pati od jedinstvenog psihološkog stanja poznatog kao „Pariski sindrom“. Naročito japanski turisti dobijaju napade vrtoglavice i halucinacija kada shvate da grad nije romantični pejzaž iz snova, već bučna, surova metropola gde vas lokalni konobari tretiraju sa otvorenom grubošću. Luk je uveren da vrši javnu dužnost time što je pomalo grub. Kaže da ih tako vraća u realnost...

– Kadrovi su veoma *chic*, zar ne?

Na par metara od ulaza u kafić stoji grafit sa porukom „Emili nije dobrodošla“. Luk pali cigaretu, iako je pušenje na radnom mestu formalno zabranjeno. Posmatra red turista koji čekaju da naprave selfi ispred pekare prikazane u seriji. Pekara je nekada prodavala osrednji hleb, a sada prodaje isti osrednji hleb po dvostrukoj ceni. Luk izdiše oblak dima i razmišlja zašto toliko voli ovaj grad. Voli ga jer se ne ustručava od prezira. Turisti žele fantaziju i on će je prodavati, sve dok ne sakupi dovoljno novca za bekstvo u neko sasvim neromantično mesto. Možda u Avr.

Gabon

Lebdimo iznad krošnji Nacionalnog parka Ivindo. Čitavih 88 odsto teritorije ove zemlje izgleda upravo ovako, prekriveno gustom prašumom. Ali ne gledamo u drveće, već u tabelu na ekranu laptopa. Računar pripada Tijeriju, 35-godišnjem čuvaru koji stoluje u istraživačkom kampu Langu Baj. Iako je naoružan Kalašnjikovim, njegovo glavno oružje danas su podaci. Zadužen je da popisuje slonove, ali ne za zoološki vrt, i ne baš za zaštitu prirode, već za ugljenične kredite.

Gabon je prva zemlja na svetu koja prodaje „suverene karbonske kredite“, što znači da dobija novac od bogatih, velikih zagađivača (poput Norveške) da ne seče vlastito drveće. Tijeri unosi sledeće: *krdo šumskih slonova. 12 jedinki. Lokacija - Sektor 7*. Svaki slon kojeg pribeleži donosi određenu vrednost u kompenzacijama. Dok je zaokupljen unosom podataka, kolega Brajs mu nešto javlja preko motorole...

– Ej, Tijeri, senzori ne rade u severnom kvadrantu...

– Opet? To je od vlage... ili su šimpanze ukrale bateriju.

U daljini se vidi ogromno drvo Okume, neophodno za proizvodnju visokokvalitetne šperploče u Francuskoj i Kini. Jedno stablo vredí hiljade dolara u formi drvne građe, međutim stojeći tamo, živo, prihoduje nekoliko centi godišnje u vidu ekološke naknade. Ekonomija zemlje je krhka. Tijeri zna da se ilegalne seče dešavaju samo deset kilometara istočno, blizu granice. Tamo niko ni ne razmišlja o zagađenju.

Komarac sleće na Tijerijevu ruku. Udar ga hitro i pomišlja na ministra šumarstva koji vozi Rendž Rovera po ulicama Librevila i drži TED govore o zelenoj održivosti. Tijeri vozi Tojotu Lend Kruzer iz 1998. sa propalim vešanjem... Sada je ugledao nešto na proplanku, ali ne poseže za kamerom, već otvara zapisnik i ukucava: *Jedan odrasli mužjak gorile*.

Negde u evropskoj sali za sastanke, kompanija je kupila pravo da emituje još jednu tonu ugljen-dioksida zato što je Tijeri otkucao tu rečenicu. Deluje kao prevara, ali makar je drveće još uvek na mestu.

Gambija

Pojas Senegambije, „Nasmejana obala“. Prolazimo pored barova i hotela osvetljenih neonskim svetlima u blizini grada Bandžula. Oko 23 časa vlažnost je i dalje visoka, ali čini se da ne smeta mladom Laminu koji se leđima oslonio na palmu. Lokalci ovakve mladiće nazivaju „protuvama“ ili sitnim prevarantima koji rade kao vodiči i rent-a-prijatelji. Lamin nosi belu svilenu košulju, verovatno jedinu koju poseduje, i osmeh koji je širok, neodoljiv i potpuno proračunat. Trenutno posmatra gomilu turista koji napuštaju priobalni kafić Poko Loko.

Demografska struktura posetilaca je prilično upadljiva. Uglavnom su to postarije Holandanke i Britanke koje ovde dolaze zbog sunca, niskih cena i, vrlo često, zbog mladića poput Lamina. Ono čemu svedočimo je naličje tajlandskog seks turizma, mada se o tom fenomenu retko govori u javnosti. Lamin je spazio potencijalnog klijenta: preplanulu ženu koja deluje pomalo izgubljeno pored taksi stanice. Prilazi joj mekim, panterskim hodom.

– Dobroveče, prijateljice iz Engleske! Izgledaš mi kao da ti treba bezbedan taksi...

– Pa... zapravo tražim hotel Kairaba – odgovara gospođa, stežući tašnu.

– Kairaba! Prelepo mesto. Poznajem njihovog menadžera. Mogu da te otpratim do tamo. Nema problema, samo gambijsko gostoprimstvo!

Laminu je iskreno muka od ovoga. Ne podnosi pretpostavke, dinamiku moći i to što ga gledaju kao egzotičnog kućnog ljubimca ili humanitarni slučaj. On je zapravo kvalifikovani električar. Završio je tehničku obuku pre dve godine, ali prosto nema posla. Električna mreža je nestabilna, infrastrukturni projekti su zastali, a jedini novac koji ulazi u zemlju dolazi iz džepova vremešnih Evropljanki.

Dok je ispraća do hotela, ona je uporna sa pitanjima o njegovom životu. Lamin joj servira „Scenario A“: voli fudbal, ima veliku porodicu, treba mu novac za školske knjige. Ne izlaže joj „Scenario B“: treba mu 2.000 dalasija da plati mito za tursku vizu. Lagano stižu na kapiju.

– Sladak si momak – kaže dama, pružajući mu novčanicu od 500 dalasija (oko 8 dolara).

– Puno hvala, gospođo. Samo ljubav za vas!

Čim je ušla u klimatizovani hol, osmeh mu je nestao, a lice već utrnulo od iscrpljenosti. Petsto dalasija? Imaće tri dana da jede. Noć je tek počela, a treba mu još 1500 za vizu. Namešta košulju i vraća se pod neonsko svetlo, tražeći novu „prijateljicu“.

Gruzija

Penjemo se visoko u Kavkaske planine, do sela Ušguli koje uživa zaštitu UNESCO-a. Ušuškano na 2.100 metara, ovo je jedno od najviših naseljenih mesta u Evropi. Seoce je poznato po svojim srednjovekovnim kulama, ili koškama, koje su razbacane po pejzažu poput drevnih nebodera. Zidovi debeli jedan metar nekada su mogli da izdrže lavine i vojne napade, međutim, unutra ništa nije srednjovekovno. Bučno je, zagušljivo i prezasićeno LED rasvetom. Potpuno netipično za 12. vek, vidimo Zuraba kako namešta ventilatore iznad platformi za rudarenje kriptovaluta.

Gruzijska vlada je subvencionisala struju u regionu Svanetija kako bi pomogla lokalnom stanovništvu da preživi surove zime. Budući domišljati, meštani su shvatili da besplatna struja znači 100 odsto dobiti od rudarenja Bitkoina. Odjednom, svaka drevna kula, pansion i štala je imala snažne grafičke procesore. Kada je elektromreža počela da pada, vlada se uspaničila i zatražila od seljana da se zakunu na svetim ikonama da će prestati sa rudarenjem. Zurab se nije zakleo.

– Sveti Đorđe oprašta – promrmaljao je, resetujući isključeni procesor.

Njegov digitalni novčanik pokazuje da je ove nedelje zaradio 0,004 BTC. Dovoljno da kupi drva za ogrev ili nove amortizere za njegov Mitsubishi Delika, kojim prevozi turiste opasnim putem iz Mestije. Putnici dolaze da vide „bezvremensku, drevnu“ Gruziju i fotografišu kule, diveći se dalekoj istoriji. Nemaju predstavu da unutar kamenih zidina algoritmi rešavaju kriptografske zagonetke kako bi potvrdili transakcije u Tokiju i Njujorku.

Zvuk motora dopire do Zuraba. Turisti. Brzo prebacuje cebe od ovčijeg runa preko rudarske platforme da bi prigušio zujanje. Izlazi iz kule, zatvarajući teška drvena vrata, i osmehuje se planinarima obučanim u potpuno nove jakne.

– Gamardžoba! Želite li da kupite malo svanetske soli? Ili da vidite kulu? Veoma je stara. Unutra nema struje, vrlo autentično!

Turisti klimaju glavom, očarani primitivnim načinom života.

Nemačka

Berlin, okrug Šarlotenburg, oko 7 uveče. Staklena fasada penthausa reflektuje nebo prošarano oblacima i zlatnu boju zalazećeg sunca. Unutra, Julijan (47) namešta svoje srebrne manžetne dok završava razgovor sa poslovnim saradnikom iz Singapura. Razgovor okončava smehom, obećanjem o povratku i diskretnim uzdahom, spuštajući telefon pored poluispijenog espresa.

Inače potomak stare porodice industrijalaca, Julijan najviše investira u klimatske tehnologije. Njegov otac je gradio vetroturbine ranih '90-ih, kada se to još uvek smatralo ekscentričnim. Julijan preferira konverziju ugljenika, vertikalnu poljoprivredu i „duboko zelenu“ veštačku inteligenciju. Moto njegove firme, „Profit sa savešću“, ugraviran je na ploču od brušenog čelika koja krasi prilazni hodnik.

Apartman je minimalistički dizajniran. Beton, hrast i mat crni elementi. Litografija Kandinskog visi iznad etanolskog kamina. Knjige na polici su mahom nepročitane (Piketi, Arent, potpisano prvo izdanje „Igre staklenih perli“), ali se dobro slikaju. Julijan zapravo najviše čita na Kindlu, i to mesečne izveštaje i studije izvodljivosti, mada se u poslednje vreme ponovo vratio Rilkeu.

Večeras je domaćin svojevrzne salonske žurke; ugostiće klimatskog filozofa sa Oksforda, poslanika Bundestaga sklonog rizlingu i mladog umetnika čija instalacija na Hamburger Bahnhof-u uključuje topljenje leda i arhivske snimke rudara uglja. Kuvar je stigao u šest, vino je uveliko dekantirano.

Julijan je izašao na balkon sa pogledom na Tiergarten. Grad bruji zvukom tramvaja, biciklista i povremenih sirena. Razmišlja o Berlinu kakav je njegova baka poznavala: podeljenom, napetom, punom duhova. Njegov Berlin je elegantan, globalan i sve nemirniji ispod svoje civilne površine. Proverava sat. Još uvek ima vremena da uvežba svoj uvodni monolog, nešto o odgovornosti bez krivice i inovaciji bez poništenja. Trudiće se da zvuči iskreno.

Unutra se svetla automatski gase i soba je poprimila ćilibarne nijanse. Namestio je kragnu, udahnuo duboko i prišao ulaznim vratima.

Gana

Obreli smo se u priobalnom gradu Teši, u regionu Velike Akre. Lokacija miriše na piljevinu, lak i morsku vodu iz Gvinejskog zaliva. Ulazimo u radionicu Kvakua, 28-godišnjeg stolara koji se bavi usko stručnim ali svetski poznatim zanatom, izradom fantastičnih kovčega. Ovde se meštani ne sahranjuju u kutiji, već u velikom stilu. Ako ste bili ribar, dobijate kovčeg u obliku ribe. Ako ste bili fotograf, dobijate drvenu kopiju Nikon aparata.

Kvaku trenutno brusi krivine džinovske drvene patike. U pitanju su Najk Er Džordan 1, a klijent je „Sakava“, lokalni izraz za momke umešane u internet prevare i sajber kriminal. Pokojnik je nastradao prošle nedelje, padom sa motocikla, a porodica želi da ga pošalje u zagrobni život onako kako dolikuje.

– Logo mora biti oštrij – prigovara Kvaku svom šegrtu, tinejdžeru po imenu Isak. – Ako izgleda lažno, smejaće mu se preci.

Kvaku shvata svoj posao vrlo ozbiljno. Ponovo gleda fotografiju patika na telefonu, pazeći da štepovi budu precizno izvedeni, no buka u dvorišu nagoveštava da ponovo imaju nezvane goste. Ovoga puta to nisu australijski turisti nego reporteri Frans Presa. Stigli su privatnim kombijem i stoje ispred radnje sa zapetim aparatima. Urednici verovatno misle da je čitava priča „etnička“ i „spiritualna“, ne shvatajući da je za Kvakua to samo proizvodnja statusnih simbola. Novinarka pokazuje na kovčeg u obliku flaše Koka-kole.

– Je li to za ljubitelja sokova?

– Ne, gospođice. To je za ženu koja je posedovala skladište. Prevozila je deset hiljada flaša mesečno. Ovo je njen tržišni udeo.

Novinarka deluje zbunjeno. Htela je priču o duhovnosti, a dobila podatke o logistici. Kvaku se vraća izradi jer mora da završi farbanje pertli do sumraka. Porodica plaća gotovim novcem, i to američkim dolarima. Zaradu će verovatno iskoristiti za kupovinu avionske karte za Dubai, gde želi da vidi prave luksuzne prodavnice, a ne samo da rezbari njihove drvene kopije. Uzima finu četkicu.

– Isače, zamešaj crvenu, ali neka bude što jača. Ovaj momak mora da sija pod zemljom.

Grčka

Atina, Trg Sintagma, direktno ispred zgrade parlamenta. Mermerni pločnik sija maksimalnom snagom i otežava život mladom Kostas koji savršeno mirno stoji u drvenoj stražarnici. Mladić je pripadnik počasne Predsedničke garde, poznatije pod nazivom evzoni. Obučen je u kompletnu tradicionalnu uniformu: fustanelu sa 400 nabora koji označavaju godine osmanske okupacije, zatim bele hulahopke i caruhije, masivne kožne klompe sa crnim pufnama na vrhu.

Svaka klompa teži 1,5 kilograma i ima 60 eksera u đonu kako bi proizvela zastrašujući zvuk pri marširanju. Trenutno je Kostas u agoniji. Svrbi ga nos. Evzonima je zabranjeno da se pomeraju, čak i da prekomerno trepću. Ne smeju da reaguju ni na pijane turiste koji trenutno prave selfije na pet centimetara od mladićevog lica.

– Ej, vidite ovo, on je kao statua! – uzvikuje tinejdžer, okrenut prema grupi.

Kostas nije ni trepnuo. Pogled mu je fokusiran na određenu mrlju na zidu parlamenta. Razmišlja o dužničkoj krizi. Razmišlja o svojoj diplomi građevinskog inženjera, koja stoji u fioci u kući njegove majke jer nema poslova u struci. Ukočeno stajanje u suknji i klompama je najstabilniji državni posao koji je mogao da nađe.

Jedan od dobro uhranjenih uličnih pasa dotrčava i njuši Kostasovu cipelu, zatim seda i naslanja se na njegovu nogu. Ovo je kršenje protokola. Oficir posmatra sa strane, ali ništa ne preduzima. Biće da gradske lutalice imaju više prava od turista. Kostas oseća toplinu na svojoj potkolenici kao jedinu realnu stvar u ovom pozorištu nacionalizma.

Uskoro će smena straže, što podrazumeva marširanje sa visoko podignutim nogama. Čitav ritual izgleda kao usporeni ples, ali zapravo je brutalan test izdržljivosti. Pendžetirane cipele najzad udaraju o pločnik, turisti su oduševljeni, a Kostasovo lice mirno poput kamena. On maršira za slavu Grčke, ili barem za nečije Instagram priče.

Grenada

U okrugu Tru Blu, na južnom kraju ostrva, ništa ne liči na ostatak Kariba. Kao da smo ostali u predgrađu Majamija koje se odlomilo od kopna. Nalazimo se u kampusu Univerziteta Svetog Đorđa (SGU), odnosno američkog medicinskog fakulteta koji svakog semestra dovlači hiljade stresiranih mladića. Ovde susrećemo gospodina Edvardsa, lokalnog stanodavca koji poseduje blok luksuznih studentskih stanova pod nazivom „Loža hibiskusa”. Trenutno se svađa sa 23-godišnjim studentom iz Nju Džersija po imenu Tajler.

– Gospodine, internet je opet u kvaru! Imam ispite za dva dana! Čitava moja lekarska karijera zavisi od toga!

Edwards gleda u ruter čije lampice trepću crveno i već zna šta se dogodilo. Koza je opet pregrizla optički kabl.

– Pozvao sam tehničku podršku, uskoro stižu... – kazuje starac ravnim tonom koji prosto izluđuje studente.

– Uskoro? Baš uskoro ili onako kako sve ovde radi? – breca se Tajler, koračajući po sobi punoj „puškica” i praznih limenki Starbaksa.

Gospodin Edwards prilazi prozoru. Posmatra bajkovito plavi zaliv, beli pesak i cvetove bugenvilije koji eksplodiraju u ružičasto. Studenti plaćaju 30.000 dolara po semestru da bi živeli u raju, a 99 odsto vremena provode u klimatizovanim sobama gledajući u ekrane, preplašeni od neuspeha. On dobro pamti '83. godinu kada su američki marinci došli da „spasu” studente medicine tokom tadašnjeg puča. Današnja vojska je pak sačinjena od anksioznih mladića, naoružanih ajpedima.

– Opusti se, dečko. Otiđi do plaže, otplivaj malo...

– Ne znam da plivam! Moram da zapamtim Krebsov ciklus!

Starac odustaje. Pokretom bivšeg baštovana vadi mačetu iz pojasa, na šta se Tajler trza.

– Oдох da proverim žicu... Brzo se vraćam.

Izašao je u tropsko dvorište i spustio se niže do prilaznog puteljka gde je koza zaista grizla kabl. Oterao je životinju i obmotao žicu izolir trakom. To je privremeno rešenje, ali će poslužiti dok Tajler ne postane lekar.

Gvatemala

Podovi su crni od ulja u mehaničarskoj radnji na obodu Antigva Gvatemale. Sve smrdi na sprej i grilovani kukuruz. Na ovom mestu je zaposlen Mateo, likovni umetnik koji ne slika na platnu, već na američkim školskim autobusima. Kamioneti ili „Pileći autobusi“ su vozila marke *Blue Bird* iz Kentakija ili Ohaja, kojima rok trajanja ističe nakon 10 godina ili 150.000 pređenih milja. Tada se prodaju na aukciji, transportuju kroz Meksiko i vaskrsavaju u Gvatemali.

Mateo sada transformiše jedan žuti autobus u hromiranu, neonski osvetljenu zver pod nazivom *El Depredador* (Predator). Aerografom iscrtava mural na zadnjim vratima vozila, predviđenim za hitne slučajeve. Naručilac, vozač autobusa po imenu Horhe, želi veoma specifičnu sliku: Isusa Hrista kako obara ruke sa Silvesterom Staloneom.

– Napravi da Isus izgleda moćno, ali neka Rambo izgleda ljutito – naređuje Horhe, pijući sok iz kesice.

– A hromiranje? Treba li još...?

– Obavezno. Što više, to bolje...

Prepravke nisu samo kozmetičke. Motor je friziran kako bi dostigao brzine koje američki školarci nisu smatrali ni fizički mogućim. Ovakvi autobusi jure po planinskim krivinama brzinom od 130 kilometara na sat, prepuni ljudi, stoke i proizvoda. Mateo uzima drugi sprej i počinje da farba oreol oko Isusa. Pomišlja na učenike koji su se vozili ovim autobusom u Americi. Verovatno su bezbedno išli u školu, stajali na svakom železničkom prelazu, poštovali sva pravila. Sada je ovaj autobus drumski odmetnik koji dobija novi menjač, novu farbu i novu dušu. Umetnik završava biceps na Rambu... izgleda prejako.

– Spreman je za vožnju – svečan je Mateo. Horhe klima glavom, kuckajući po braniku.

– Neka Bog blagoslovi kočnice – dodaje vlasnik, krsteći se.

Mateo briše ruke umašćenom krpom. Zna da je Bog zauzet, pa se potrudio da Isusa naslika u ekstra veličini, za svaki slučaj. Mašina je spremna da teroriše Panamerički autoput.

Gvineja

Konakri, okrug Kalum, nervni centar prestonice. Stojimo na Južnom Kornišu, priobalnom putu koji bi trebalo da nudi prelep pogled na Atlantik, ali umesto toga gleda na užasnu saobraćajnu gužvu. Atmosfera je takva da osećate metalni ukus u ustima, što je direktna posledica rudarenja boksita. Gvineja poseduje oko trećine svetskih rezervi crvene rude koja se koristi za proizvodnju aluminijuma. Prašina koja se širi iz luke i sa rudarskih kamiona prekriva čitav grad finim slojem crvenkasto-smeđe patine.

Pored puta vidimo Usmana, mladog preduzetnika koji je svu tu prljavštinu uspeo da monetizuje. Vlasnik je štanda „Brzo pranje i presvlačenje“, sačinjenog od jedne kante sa vodom, platnene kabine i stalka sa jeftinim, belim košuljama spakovanim u plastiku. Njegovi klijenti su birokrate srednjeg ranga, zaglavljene u saobraćaju na putu do ministarstava. Obično sede u taksijima bez klima uređaja, znojeći se, dok im se boksitna prašina taloži na kragnama. Usman nudi rešenje: čistu košulju, odmah, isporučenu kroz prozor.

– Šefe, ne sme ministar da izgleda kao rudar – dobacuje muškarcu u Koroli. – Imam za tebe „direktorski belu“, veličina L. Za pet minuta.

Čovek kupuje košulju i presvlači se u taksiju dok Usman pridržava čaršav radi privatnosti. On zarađuje duplo više po košulji nego što plaća kineskom uvozniku na pijaci Madina. Na putu se odjednom stvorio konvoj crnih džipova koji agresivno trube i zaobilaze saobraćaj. Unutra su rukovodioci projekta Simandu, najveće neiskorišćene rezerve gvozdene rude na Zemlji. Njima ne trebaju Usmanove košulje jer su im prozori neprobojni i hermetički zatvoreni.

Usman gleda kako se crvena skrama taloži na njegovim rukama. Prska malo vode po zemlji da bi se osvežio, stvarajući gusto crveno blato. Upravo nailazi prašnjavi Mercedes... uzima veličinu XL.

Gvineja-Bisao

Bisao, usnula prestonica u kojoj staru portugalsku arhitekturu polako nagrizaju vlaga i vinova loza. U slabo osvetljenom lučkom skladištu, blizu spomenika Pidžigiti, primećujemo plastičnu stolicu na kojoj odmara Žoao, 45-godišnji noćni čuvar. Zadatak mu je da motri na vreće indijskih oraha. Ovo zrnasto voće je baza gvinejske privrede, sa izvoznom stopom od preko 90 odsto.

Žoao pak zna da je nezvanična privreda daleko unosnija. Nadležne komisije UN-a su Gvineju Bisao proglasile „narko-državom“, jer se ovde nalazi tranzitno čvorište za južnoamerički kokain koji putuje ka Evropi. Prirodni uslovi su idealni: arhipelag od 88 ostrva, uglavnom nenaseljenih, gde avion može da sleti na plažu, istovari robu i nestane pre nego što radar i trepne.

Ispred skladišta se zaustavio luksuzni terenac, potpuno novi Rendž Rover sa zatamnjanim staklima. Ovo sigurno nije uzgajivač indijskog oraha. Čovek u elegantnom odelu izlazi iz auta, prilazi Žoau i daje mu bocu portugalskog vina i sendvič.

– Idi na pauzu, prošetaj. Vрати se za sat vremena.

Žoao zna kakva je procedura. Čutke uzima vino, napušta skladište i kreće u pravcu dokova. Ne želi da zna šta se stavlja u vreće, niti šta se iznosi. Ubrzao je korak i prošao pored predsedničke palate, bombardovane tokom građanskog rata. Od nekada velelepnog objekta ostale su samo zidine. Proverava džepove i nalazi novčanicu od 5.000 CFA franaka koju mu je čovek ubacio. To je više od njegove nedeljne zarade.

Ovde svi znaju priču o „kokainskom avionu“, mlaznjaku Galfstrima koji je sleteo na aerodrom 2008. godine sa pola tone narkotika. Policija je stigla, ali nikog nije uhapsila. Tovar je naprosto nestao. Avion je godinama stajao tako, kao spomenik sivoj ekonomiji. Žoao je najzad seo na stubić i otvorio vino, zureći u tamnu vodu reke Gebe. Jedan ribarski brodić klizi kraj obale, u potpunom mraku. Peca li barakude, ili pakete koje je ispustila niskoleteća Cesna?

Gleda na sat. Još četrdeset pet minuta do povratka u skladište.

Gvajana

Džordžtaun, kasno jutro. Kiša je upravo prošla, ostavljajući ulice klizavim i toplim. Miris vlažne zemlje meša se sa aromom karija i prezrelog manga. U drvenoj kući na stubovima, blizu pijace Burda, Prija drži laptop na jednom kolenu i činiju metemgea na drugom. Rutinski se prebacuje između poziva na Zoom-u i tabele koja prati zalihe za pomoć poplavljenim selima.

Po obrazovanju je građevinski inženjer, ali ovih dana je više krizni menadžer. Nakon što su sezone poplave raselile hiljade ljudi širom priobalne ravnice, Priju je Ministarstvo javnih radova angažovalo za projekat klimatski održivog stanovanja. Delom je to politika, delom improvizacija, ali sasvim iskreno, kuća njene tetke u Mahaiki je među prvima bila potopljena.

Njena kancelarija je tehnički u centru grada, mada ona više voli da radi od kuće, gde povetarac struji kroz žaluzine, a majka joj povremeno donosi čaj bez pitanja. Na zidu sobe je uramljena fotografija mosta Demerara i dečiji crtež kuće na stubovima koja pluta iznad plavog mora. Njen mlađi sin ga je nacrtao voštanim bojicama na školskom času o „budućnosti“.

Danas ima sastanak sa timom holandskih savetnika koji insistiraju na „adaptivnoj infrastrukturi“ i „hidrološkom modeliranju“. Prija sluša, klima glavom, a zatim ih nežno podseća da većina ljudi ovde ne želi da se preseli; žele da ostanu ukorenjeni, iako su koreni potopljeni. Nakon poziva, Prija odlazi do verande, gde komšinica prostire veš i sluša čatni muziku sa telefona. Časkaju o cenama kasave, novom trajektu za Bartiku i da li će kiše poraniti ove godine.

Popodne će posetiti probnu lokaciju u Sofiji i na licu mesta procenjivati uzdignute temelje, kišne kolektore i kompostne toalete. Nije savršeno, ali je nekakav početak. Tamošnja deca su nove modele kuća već počela da nazivaju „nebeskim kolibama“. Pre nego će krenuti, zapisala je nešto u svoj planer, nešto o savesnom graditeljstvu i sećanju.

Haiti

Sumrak u Port-a-Prinsu. Mireja stoji na krovu tetkine kuće u Delmasu, posmatrajući dim kako se širi iznad grada poput drugog horizonta. Gume, otpad ili nemirni duhovi, nemoguće je proceniti šta gori sa ove distance. U podnožju se čuje brektanje generatora i pucanje suvog drveta koje se ne razlikuje od metka. Ništa od toga je više ne iznenađuje.

Mireja predaje književnost u srednjoj školi koja tri meseca nije imala redovnu nastavu. Vlada kaže „bezbednosni razlozi“, iako svi znaju istinu; naoružane grupe su tako detaljno ispresecale grad, da čak i rasporedi časova sada prate nevidljive granice. Država je iznela bezbroj planova: prelazna veća, međunarodne operativne grupe, sporazume sastavljene u hotelskim salama i objavljene sa usiljenim optimizmom, ali đaci se i dalje ne osećaju dovoljno bezbedno da bi se vratili na nastavu.

Dok se noć približava, saobraćaj se drastično proređuje. Vozači žure da prestignu nezvanični policijski čas, trenutak kada ulice prestaju da pripadaju građanima i postaju osvojive teritorije. Loše plaćena i sa manjkom ljudstva, policija se povlači na bezbednije položaje, dok se bande brzo reorganizuju. Mireja čuje udaljeno zavijanje sirene koje se pojačava pa stišava. Grupa dečaka trči niz ulicu šutirajući probušenu plastičnu flašu. Njihov smeh je čudesno bezbrižan usred sveopšte napetosti i zaziranja od svake senke.

Iznenada, čuje se snažan prasak iz pravca Karfur-Feja. Mireja je usmerila pogled ka oblaku dima. Nekada je verovala da je njen posao važan, da izučavanje romana, pesama i jezičkih metafora pomaže njenim đacima da zamisle život izvan barikada. Neki od njih joj i dalje šalju poruke, pitajući kada će nastava početi i ima li dodatne lektire koju bi mogli da čitaju. Njihove poruke su naivni podsetnici na ono što je zemlja nekada obećavala.

Grad je sada u totalnom mraku. Ljudi pričaju polušapatom iščekujući govor premijera, mada većina zna kako će se nastup završiti: još apela na jedinstvo, još uveravanja, još planova bez realizacije. Mireja dovršava kafu, spušta šoljicu i sluša kako naselje diše isprekidanim dahom. Sutra će ponovo pripremati časove, nadajući se najboljem.

Honduras

San Pedro Sula, industrijski centar zemlje, godinama ovenčavan titulom „Svetske prestonice ubistava“. Atmosfera se popravila u poslednje vreme, ali topografija straha opstaje. U posebnoj garaži na Aveniji Cirkunvalasion vidimo natpis „Auto-staklo i zatamnjenje“, no pravi posao se odvija u zadnjem dvorištu radnje. Ovde zatičemo Hektora, specijalistu za blindiranje, kako drži teško staklo debljine 22 milimetra. Najčešće ojačava Toyota Land Kruzere i Pradoe neprobojnim pločama, a trenutno nadograđuje vozilo za klijenta kojeg prosto naziva „Inženjer“. Verovatno je reč o političaru, narkobosu ili trgovcu kafom, mada se ove tri profesije često preklapaju.

– On traži 5. nivo zaštite – govori Hektor svom asistentu. – To zaustavlja AK-47. Nivo 3 je samo za pištolje, za amatere...

Ponosan na svoj rad, Hektor briše flekicu sa polikarbonskog laminata. Balistiku poznaje bolje profesora fizike. Ako dodate previše oklopa na vrata, reći će vam, šarke će se slomiti za šest meseci. Morate nadograditi vešanje i kočnice da bi vozilo podnelo dodatnu težinu. Sada pregleda unutrašnjost automobila i udiše miris novih kožnih sedišta. Hteo bi da testira moćni stereo sistem, ali kroz glavu mu prolazi slika migranata koji se okupljaju na autobuskoj stanici samo dva kilometra dalje.

Hiljade ljudi se spremaju za pešačenje ka severu i vožnju „La Bestijom“ kroz Meksiko, u nadi da će stići do američke granice. Napuštaju zemlju jer nemaju nikakvu zaštitu, za razliku od čoveka koji poseduje ovaj automobil i može da kupi zaštitu na milimetar. Hektor sada nanosi zaptivač na vetrobransko staklo, oslobađajući miris sirćeta i industrijskog lepka.

– Hektore... – ubacuje se pomoćnik – Ceniš da bi ovo staklo zaustavilo snajperski metak kalibra .308?

– Ništa ne zaustavlja takav metak ako su odlučili da te smaknu. Ovo ti samo kupuje vreme da se sagneš.

Zaptivanje je gotovo, automobil je sada tenk prerušen u luksuzni terenac. Hektor se nada da će „Inženjer“ platiti u gotovini jer treba da kupi novo vešanje za svoju Hondu Sivik. Ovde su rupe na putevima jednako opasne kao one od metaka.

Mađarska

Okolina Budimpešte, naselje Etjek. Ušli smo u Korda Studio, mesto poznato kao „Holivud na Dunavu“. Zbog značajnih poreskih olakšica, koje idu do 30 odsto, mađarska prestonica ne glumi sebe u filmovima, već imitira Pariz, Berlin, Moskvu ili distopijsku budućnost. Jedan od studijskih radnika je Zoltan, iskusni rekviziter i scenograf. Trenutno stoji na ulici koja je precizna replika Londona iz 19. veka, sa sve kaldrmom i gasnim fenjerima.

U ruci drži kantu „filmske čađi“, mešavine ljušpica oraha i crnog pigmenta. Njegov zadatak je da lažni London učini uverljivim za potrebe snimanja viktorijanske krimi drame. Inače je odličan poznavalac istorije. Zna da se njegov deda borio protiv tenkova na pravim ulicama Budimpešte 1956. godine, i zna da su rupe od metaka na fasadi bioskopa Korvin stvarne. Ali sada provodi dane bušeći lažne rupe od metaka u zidovima od stiropora kako bi simulirao rat u izmišljenom gradu. Trenutno sluša kako američki reditelj više na tehničara jer „magla ne izgleda dovoljno britanski“.

– Još dima! Želim da ima ukus industrijske revolucije!

Zoltan pokazuje svom timu da pojača dim mašinu. Srećom, ima dodatni prihod od izdavanja stana u čuvenom Okrugu VII, gde su trošne, predratne zgrade pretvorene u hipsterske barove. Mesto je bilo kul 2005. godine, ali sada je samo tematski park za britanske momačke večeri. Gostima naplaćuje 150 evra po noćenju da bi mogli da povraćaju po njegovom hodniku. Novac koristi za kupovinu porcelana marke Herend, koji drži u zaključanom ormariću. Reditelj upravo prekida snimanje.

– Zoltane, ova čađ je previše... čista. Mora da izgleda kao najgora beda.

– Mogu da dodam malo tekstone, gospodine...

Uzima šaku sivog pepela i razmazuje ga po ciglama. Zapravo je zahvatio iz pepeljare koju koristi filmska ekipa.

– Savršeno. To je tekstura očaja.

Zoltan se malo udaljio od kulisa, gledajući lažnu londonsku ulicu. Veličanstveno je šuplja, ali je više voli od prave Budimpešte. U njegovom gradu, čađ je samo zagađenje, i niko vam ne plaća da ga nanesete.

Island

Magmatsko polje Grindavik, na poluostrvu Rejkjanes. Crne vulkanske stene pod mahovinom izgledaju kao površina vanzemaljskog meseca. U središtu ove pustoši nalazi se Plava Laguna, odredište za 700.000 turista godišnje. Za njih je ovo čudo prirode, lekovita toplovodna banja. Za Elin, 26-godišnju čuvarku u „Kuli 3“, to je najskuplji industrijski otpad na svetu. Plava Laguna nije prirodni izvor, već bazen za ispuštanje otpadnih voda iz geotermalne elektrane Svartsengi. Voda je mlečno plava zbog silicijum-dioksida.

Elin nosi debelu Gorteks jaknu preko kupaćeg kostima jer je temperatura vazduha jedva 4°C. Posmatra grupu influensera kako razmazuju belo silicijumsko blato po licima. Drže telefone visoko, da ih ne pokvase, tražeći kadar koji bi sakrio ogromne dimnjake elektrane u pozadini.

– Oprostite, gospođice... Da li je blato bez glutena? – pita Amerikanka, lica prekrivenog belom sluzi.

– To je blato, gospođo. Uglavnom silicijum-dioksid. Nije predviđeno za jelo.

Elin je hronično umorna. Pokušava da uštedi novac za selidbu u Dansku jer je život na ostrvu postao preskup. Krastavac košta četiri, pivo deset dolara. Oni koji mogu da priušte da uživaju na Islandu su ljudi koji ovde ne žive. Čuvarka sada skenira vodu, u potrazi za „plutačima“. To su gosti koji popiju previše proseka u hotelskom baru i tiho se onesveste u toploj vodi. Dešava se najmanje jednom nedeljno.

Uočila je muškarca kako se sumnjivo klata blizu veštačkog vodopada i odmah duva u pištaljku. Trgnuo se, prskajući silicijumsku vodu sebi u oči. Dobro je. Elin gleda na sat koji pokazuje da ima još dvadeset pet minuta do kraja smene. Planira da ode kući, navuče draperije zbog ponoćnog sunca i pojede punu činiju skira.

Pri pokušaju izvođenja sinhronizovanog skoka za TikTok video, jedna od devojaka proklizava po sluzavom podu i upada u vodu. Elin prevrće očima i silazi sa spasilačke kule. Nema žurbe.

Indija

Alang, obala Gudžirata, najveće groblje brodova na svetu. Zahvaljujući ekstremnoj plimi, koja se povlači kilometrima od obale, ogromni preookeanski brodovi lako se nasukaju na plažu gde bivaju rastavljeni na komade. Ovde nalazimo Rakeša, 40-godišnjeg „gasnog sekača“. Trenutno stoji u balskoj dvorani Karnevalske Fascinacije, luksuznog kruzera koji je decenijama prevozio turiste do Kariba.

Sada je brod u žitkom blatu, nagnut pod uglom od 15 stepeni. Balska dvorana još uvek ima svoje lustere, pozlaćene ograde i kičasti tepih sa tropskom tematikom. Rakešov posao je da prostoriju iseče na čelične ploče, koristeći oks-acetilensku lampu. Na sebi ima japanke, zaštitne naočare i šal obmotan oko lica umesto maske za azbestnu prašinu. Poslovođa mu trenutno dovikuje da pripazi na somotne presvlake jer se stolice prodaju zasebno.

Industrija rastavljanja brodova je čudo reciklaže. Čak 98 odsto brodske građe se iskoristi. Čelik ide u valjaonice, a nameštaj na ogromnu buvlju pijacu gde možete kupiti kapetanovu stolicu ili prvoklasni kafemat za sitne pare. Rakeš je upalio gasnu lampu i prionuo na posao. Plavičasti plamen sikće dok preseca potporni stub prerušen u palmu. Varnice padaju na pod diskoteke kao slabašni odsjaj nekada moćne scenske rasvete.

Rakeš nikada nije bio na krstarenju, niti je napuštao Gudžirat, ali tačno zna kako izgleda zapadni luksuz. Izgleda kao iverica prekrivena zlatnom folijom. Upravo je pronašao sitan predmet zaglavljen iza šanka: plastični kazino žeton vredan 5 dolara. Stavlja ga u džep kao suvenir iz sveta koji nestaje pred njegovim očima.

Nakon što je probio spoljni zid, ugledao je sivo nebo i muljevite ravnice. Stotine drugih brodova nižu se duž obale, nasukani poput kitova. Čiste ih stotine ljudi poput njega, jednako natopljenih zadahom oseke i spaljenog metala. Šutnuo je komad lusteru i gledao kako se kristalne krhotine rasipaju po podu. Moraće da završi balsku dvoranu do ručka. „Lido paluba“ je sledeća, a bazen je i dalje pun ustajale kišnice i komaraca.

Indonezija

Istočni Kalimantan, ostrvo Borneo. Stojimo usred iskrčene šume i crvenog blatišta poznatog kao Nusantara. Ovo je kolosalno gradilište na kojem niče potpuno nova prestonice zemlje. Pošto je Džakarta zagušena i bukvalno tone, vlada je odlučila da izgradi novi, zeleni, „pametni“ grad od nule. Raspitujemo se među radnicima, tražeći upravljača geodetskog drona, mladića po imenu Eko. Kažu da je poslat da napravi panoramski snimak iznad skeleta nove Predsedničke palate.

Palata je dizajnirana kao mitska ptica Garuda, sa masivnim krilima od čelika i betona koja obavijaju zgradu. Čitav projekat je vredan vrtoglavih 32 milijarde dolara. Na Ekovom ekranu pak, ptica više liči na građevinsku nesreću. Mladić nosi ribarske čizme jer je blato ovde do pojasa. Zadatak mu je da redovno kreira snimke za predsednikov nalog na Instagramu. Mora pažljivo da kadrira kako bi sakrio činjenicu da radovi kasne mesecima i da je „ekološki grad“ raselio mnoge autohtone vrste.

– Spusti se niže! Napravi da krila izgledaju veličanstveno! – čuje se glas inženjera kroz buku buldožera.

Eko spušta letelicu i hvata široki kadar konstrukcije koja se promalja iz magle. Snimak je zaista impresivan, ali ne prikazuje malarijske komarce koji trenutno izjedaju snimatelja. Eko živi u privremenom radničkom kampu napravljenom od brodskih kontejnera. Noći provodi trgujući kriptovalutama na telefonu, koristeći nestabilnu Starlink vezu. Vrednost indonežanske rupije mu ne znači ništa.

Prizemljio je dron da zameni baterije i očisti blato sa objektiva. Odnekud doleće ptica nosorog i sleće na komad armature. Ptica deluje zbunjeno. Ovo je bila njena šuma pre dve godine, a sada je 3D verzija „Pametnog šumskog grada“ koja polako postaje stvarna. Eko hitro uzima telefon i fotografiše pticu. Sliku će postaviti na svoj nalog na Instagramu sa natpisom: *Priroda susreće budućnost #Nusantara*. Zna da će ptica uginuti ili nestati do trenutka kada se vrpca preseče, ali snimak će izgledati sjajno, i to je sve što zanima investitore u Džakarti.

Iran

Zeleno-beli Toyota Koster miruje nadomak Trga Vanak, dok motor šalje vibracije kroz Aminove čizme. Za putnike je Teheran grad ružine vodice i drevnih pesnika, a za Amina, kovitlac izduvnih gasova i čudne geometrije ulice Valijasr. Uvaljen na suvozačevo sedište, mirno posmatra reku ljudi kako se vuče po vrelom vazduhu.

Njegov kolega, Reza, lista Telegram na „bezbednom“ telefonu, agresivno pomerajući palac. Reza veruje u čistotu policijske misije bez imalo zazora. Amin se pak oseća kao čovek koji živi u teatru ogledala. Svaki put kada primeti ženu čija se marama previše spustila ka ramenima, ne vidi pretnju po društveni poredak, već svoju ćerku, Negar.

– Vidi ono... – prenuo se Reza, upirući prstom ka devojci koja stoji pored štanda sa sokovima.

Mlada je, možda dvadeset godina. Na sebi ima svilenu maramu koja nehajno visi sa repa i par centimetara prekratku limunžutu mantiju. Amin je osetio poznato stezanje u grudima, fizičku manifestaciju tarofa iliti složenog iranskog bontona koji nalaže da se jedno govori a drugo misli. Obučavan je da bude čuvar javne vrlin, ali se više oseća kao duh koji proganja vlastite ulice.

Dok su izlazili iz kombija, vrućina se obušila na Amina kao fizički udarac. Brojeći korake do susreta, devojka je odmah promenila držanje. Bezbriznost u očima se ugasila, ustupajući mesto zamornoj, uvežbanoj neutralnosti. Formalna maska, kalkulirani dah, ovo je tipičan gradski ritual.

– Sestro... – počinje Reza, glasom oštrim poput kamena. – Tvoja odeća je uvreda za mučenike.

Devojka ne pokazuje ni naznaku želje za raspravom. Oborenog pogleda, povukla je maramu napred. Amin je prišao bliže i primetio njenu obuću: bele patike, izgrebane na vrhovima, sa malim ručno nacrtanim srcem na gumenom đonu. Negar ima potpuno iste. Celu nedelju ih je čistila četkicom za zube.

– Pusti je, Reza... To je zbog vrućine. Svi danas popuštaju.

– Zakon mora da se poštuje, kolega. Ako krenemo da pravimo izuzetke...

– Poznajem njenu porodicu... Oni su dobri ljudi. Lično ću razgovarati sa ocem.

Dok je izgovarao ovu laž, Amin je osetio ukus pepela u ustima. Tarof je nešto sasvim drugo od snalaženja u krutoj birokratiji. Reza pomalo gundđa, ali je nevoljan da izaziva kolegu zbog manjeg prekršaja.

Irak

Atmosfera Nadžafa, blizu Doline mira. Ovo je najveće groblje na Zemlji. Preko šest miliona pokojnika počiva na 1500 hektara, što na satelitskom snimku izgleda kao masivni ožiljak na pustinji. Ljudi se ovde sahranjuju više od 1400 godina. U najgorim fazama nedavnih ratova, groblje je primalo po dvesta preminulih dnevno. Na izmaku starog grada, u skromnoj kući od cigle, nalazimo Hajdera. Ovaj sredovečni lutijer najbolje razume zašto je u gradu mrtvih njegova misija da sačuva tragove ljudskosti.

Hajder je majstor za arapsku lautu, žičani instrument u obliku kruške koji prenosi esenciju iračke muzike. Otac ga je naučio zanatu, ali Hajderova stvarnost je daleko od idealizma predaka. U njegovoj radionici sve miriše na kedar, lepak i poeziju. Danas radi na primerku koji je pronađen ispod bombardovane kuće u Mosulu; žice su mu popucale, a telo nagorelo. Dok pažljivo skida garež sa rezonantne ploče, Hajder sluša satelitski prenos turske TV sapunice. Zemlja je trenutno opsednuta ovim serijama jer nude nedostižnu, melodramatičnu verziju života.

– Ovo drvo je ožednelo – mrmlja majstor, nanoseći kap ulja od ruzmarina.

Hajder povremeno gleda u telefon, očekujući poziv iz Jordana. Kontakt je povezan sa njegovim dodatnim poslom, koji bismo najblaže opisali kao verifikaciju „otuđenih“ instrumenata. Usled čestih promena režima u regionu, crno tržište se značajno proširilo. Hajder gleda opečenu lautu. Mogao bi je savršeno srediti, ali vlasnik želi da se patina vidi i oseća pod prstima. Kupci plaćaju više kada poveruju u autentičnost.

Majstor otvara zapisnik i beleži: *Mosulska lauta, ugljenisana. Delimična popravka. Preprodaja.*

Irska

Urbani Limerik, poslovni centar Rahin. Pred nama je pejzaž betonskih skladišta i „inovativnih“ kancelarija koje izgledaju kao da ih je projektovao depresivni računovođa. Ovo je nekada bila ogromna fabrika Dell računara dok je vlasnici nisu preselili u Poljsku. Rupu u lokalnoj privredi popunio je digitalni pandan rudniku uglja, takozvani multiprovajderski kol-centar.

Unutar niske zgrade koja miriše na vlažan tepih i podgrejanu pastu, nalazimo Šejna, mladića zaduženog za lokalnu klijentelu. Na ušima drži jeftine slušalice koje se ljušte po ivicama. Diplomirao je kulturnu antropologiju, što ga je savršeno pripremilo za pritužbe mušterija iz Karlova koje po trideset šest minuta urlaju zbog neispravnog rutera. Šejn živi sa dva cimera u stanu kod železničke stanice i teško se rastaje od jutarnje doze Aldi žitarica.

– Razumeo sam vaš problem, gospodine – izgovara rutinski Šejn i mutira mikrofona da bi zagrizao „rolnicu sa pilećim fileom“, nezvanično jelo irske radničke klase.

Rolnica je čudo od prerađenog mesa i jeftinog majoneza, dostupno na svakoj benzinskoj pumpi od Korka do Donegola. To je gorivo koje pokreće uslužno-tehnološki sektor. Tokom pauze, Šejn otvara TikTok pri najnižoj jačini zvuka i gleda snimak protesta u Dablinu povodom stambene krize. Kafeterijom se prolama zvuk sa televizora i poruka ministra trgovine: „Tržište će se samo regulisati“. Šejnov bankovni izveštaj kazuje da će teško moći da priušti garsonjeru u krugu od 80 kilometara.

Irska je poreski raj za najveće svetske tehnološke kompanije, ali Šejnov posao je da ljudima objašnjava zašto ih internet košta 70 evra mesečno iako radi samo kad nema kiše, što je u Limeriku nemoguća situacija. Ne uspeva da se obuzda, opet otvara Google da proveri cene letova za Lisabon. Sa ulice se čuje svađa dva tinejdžera, nešto oko fudbala i engleske nacije. „Pivo pre politike“, piše u izlogu zakovanog paba preko puta.

U grupni čet Whatsapp-a stiže nova poruka, menadžerka Triša poručuje: „Kolege, budite empatični, ali čvrsti. Još uvek smo ljudi.“

Izrael

Haifa, užurbani lučki grad. Maja radi u kafe-knjižari blizu centra Karmel, na pola puta uz planinu. Pogled na zaliv je takav da prosto zasenjuje vojne punktove. U knjižari vidimo police sa novijom beletristikom, ručno ispisanu lozinku za Wi-Fi i reklamu za sojino mleko. Majin posao je da pravi espresso, slaže knjige po kategorijama i osmehuje se stranim studentima koji traže hebrejske rečnike ili domaće pisce. Danas je neko tražio „Limunovo drvo“, na šta je ona kratko odgovorila „Prodalo se“. Prosto joj se nije razgovaralo na tu temu.

Maja još nema trideset. Živi u naselju Vadi Nisnas i deli stan sa usvojenom mačkom. Studirala je lingvistiku i sada radi tri smene nedeljno, piše kratke priče i beskrajno prepravlja isti nedovršeni esej. Njen otac misli da bi trebalo da potraži posao u Ministarstvu kulture. Majka kaže: „Samo nemoj ništa da objavljuješ.“

Oko 10:30, stiže dostavljač iz Tamre i prolazi pored Maje bez reči. Poznaju se mesecima, ali nikada lično ne saobraćaju. Ona potpisuje prijem robe i ostavlja mu bakšiš u sitnom novcu. Nešto kasnije, ulazi grupa vojnika sa otkopčanim uniformama i puškama koje im vise niz leđa. Naručuju ledenu kafu, traže da napune telefone i glasno pričaju o planovima za vikend. Maja im sprema piće ubrzanim pokretima, bez gledanja u oči. Devojka za susednim stolom se malo ukočila, a zatim nastavila da kuca na svom laptopu. Za govor tela nije potreban prevodilac.

Ručak je vreme za punjene listove vinove loze i poruke na Telegramu. Maja je ostala u kontaktu sa bivšom koleginicom koja godinama živi u Berlinu. Povremeno šalje linkove za popunjavanje anketa koje ova diskretno ignoriše. Radije posmatra lučke dizalice i lakoću sa kojom premeštaju kontejnere označene na tri jezika. Ovaj prizor je prati od detinjstva i možda je podsvesno uticao na izbor fakulteta.

U 17 časova, Maja zatvara kasu i poravnava policu sa oznakom „Glasovi iz regiona“. Neki naslovi nagingu ulevo, a neki se uopšte ne prodaju. Zaključava kasu, isključuje kafemat i briše pult u malim, ravnomernim krugovima. Izlazi na ulicu sa slušalicama u ušima i nečitljivim izrazom lica.

Italija

Bolonja, grad tremova i akademskog zamora, gde je sve prelepo i sve pomalo kasni. Luka radi skraćeno radno vreme u radionici za popravku bicikala u ulici Zamboni, blizu glavne kapije univerziteta. Radionica miriše na ulje, gumu i sušeni origano iz susedne picerije. Ovo je njegov posao već šest godina, otkako je počeo da studira političke nauke. Još nije diplomirao.

Uglavnom podešava kočnice i menja unutrašnje gume na biciklima koje koriste studenti iz programa Erasmus, ili meštani koji su previše nostalgичni da bi prešli na električna vozila. Vlasnik radnje, Đorđo, dozvoljava mu da pušta muziku po želji, sve dok su fakture uredno zavedene. Oko 10:30, mušterija donosi holandski trkački bicikl sa pokvarenim menjačem i dosadnom pričom o toskanskim brdima. Luka ljubazno sluša, zapisuje specifikacije i predočava cenu. Na pauzi pali cigaretu i lista vesti na telefonu:

„Meloni se obratila Evropskom parlamentu.“

„Šteta od poplava u Emiliji-Romanji premašuje procene.“

„Nezaposlenost mladih pala na 22,1 odsto.“

Tokom popodneva, kada promet opadne, Luka se vraća svojoj diplomskoj tezi, tačnije Word dokumentu pod nazivom *Opadanje demokratije na poluperiferiji*. Ukupno 147 strana, većinom napisanih 2021. godine. Cursor i dalje treperi na strani 148, čekajući zaključak koji nikako da stigne. Profesor mu šalje ljubazne podsetnike („Kad god vama odgovara, kolega.“, „Nije žurba, ali nemojmo se previše opušitati.“) Luka odgovara emodžijima i snimcima ekrana.

Oko 16 časova, ulicom prolazi kolona studenata koji skandiraju o stambenim pravima, dok se transparenti vijore ispod lučnih prolaza. Luka posmatra sa vrata, zamašćenih ruku, neznajući da li je previše umoran ili previše ironičan da bi se pridružio. Nekada je predvodio takve kolone, sada ih samo dokumentuje na Instagramu.

Predveče namešta sedište na sklopivom biciklu. Vlasnica je starija gospođa koja plaća tačnim iznosom i daje mu čudan kompliment: „Barem radiš nešto korisno.“ Luka se nevoljno osmehuje. Pre nego što je zaključao radnju, još jednom je proverio dokument: strana 148 se nije ni makla. Na povratku kući tiho pevuši melodiju koja mu se pojavila niotkuda. Verovatno stari Cukerov hit koji su roditelji puštali u kolima.

Jamajka

U Kingstonu, granice između naselja nisu linije na mapi već čitave istorije urezane u asfalt. Tivoli, Rema, Džangl, Metjuz Lejn, svako sa svojom partijom, svojim rečnikom, svojim prošlim sukobima i nelagodnim mirenjima. Ljudi o njima govore šapatom, kao da sama imena još uvek mirišu na barut. Andre je ceo život proveo u naselju povezanom sa zelenom strankom. Lično ne nosi boje, barem ne otvoreno, ali ta veza živi u atmosferi. To su murali bivših donova, partijske zastave koje se pojave svake izborne sezone, „građanski odbori“ koji raznose pakete hrane samo određenim domaćinstvima. Patronaža ovde ima jasan raspored i svi znaju kada kamioni stižu.

Andre poseduje malu zavarivačku radionicu na uglu. Varnice lete, dim suče, metal peva pod njegovim prstima. Prosto voli svoj posao, a i radnja ga zgodno zaokupira kada lokalna politika postane agresivna. Grupa stranačkih aktivista od jutros je zaposela ulicu i zasela na zidić sveže ofarban u zeleno. Posmatraju ljude kako prolaze, klimaju glavom jednima, druge ignorišu. Odvija se neka vrsta popisa. Andre se vraća svom švajs-aparatu, ali oseća njihove osmatračke poglede na potiljku.

Do podneva stiže predstavnik političke mašinerije, skladno odeven čovek sa fasciklom i širokim osmehom. Ležerno pozdravlja Andrea, kao da se oduvek znaju.

– Sastavljamo spisak za program zapošljavanja. Kratkoročni ugovori, dobra plata. Prioritet za lojalna područja.

– Ko odlučuje o lojalnosti? – zapitkuje Andre, brišući vlažne ruke. Čovek sleže ramenima.

– Glasovi odlučuju, zajednice odlučuju, ankete su svima poznate. Večeras organizujemo sastanak. Prisustvo će biti zabeleženo.

Naselja funkcionišu upravo ovako; moć se projektuje kroz ponudu koja deluje kao naredba, a odsustvo se tumači kao prkos. Politika neutemeljena u debati, već u obavezi, zaštiti i uvek mogućoj prisili. Pred kraj radnog vremena, Andre se penje do vrha ulice odakle može da vidi rivalsku enklavu. Narandžaste zastave se vijore na balkonima dok mural bivšeg poslanika odlučno motri na kvart. U izbornim noćima, ovaj put postaje linija razdvajanja koju meštani prelaze samo u hitnim slučajevima i samo uz pratnju.

Japan

Prefektura Saitama, okrug Omija, oko trideset kilometara severno od Tokija. Nismo u neonski osvetljenoj fliperani, već u „gomi jašikiju“, zapuštenom stanu. Upoznajte Haruku, 24-godišnju diplomiranu dizajnerku, nezaposlenu u zemlji koja obožava svoj digitalni minimalizam. Sada je glavna tehničarka u Tokušu Seiso, specijalizovanoj kompaniji za čišćenje enterijera. Njen posao je sanacija kuća i stanova usamljenih vlasnika, čija biološka smrt nedeljama ostaje neprimećena. Haruka trenutno nosi zaštitno odelo nivoa 4 i uklanja veliku mrlju sa tatami prostirke. Vazduh zaudara na industrijski ozon i jake hemijske dezodoranse. Japan beleži preko 30.000 „samačkih smrti“ godišnje, što je dovelo do bujanja poslova unutar uslužnog sektora.

– Da li je potentni enzim spreman? – pita Haruka pomoćnicu, prigušena maskom.

Ona ne lovi duhove, već specifičan model vokmena iz 1980-ih, koji je tražio rođak preminule osobe. Apartman izgleda kao muzej novije istorije: gomile časopisa „Weekly Shonen Jump“ iz 1994. i polica puna nekorišćenih luksuznih sapuna. Vokmen pronalazi iza gomile konzervi sa usoljenim mesom od jegulje. Potpuno je očuvan, za razliku od poda i zidova.

Saitamu često nazivaju „Dasaitama“ (staromodna Saitama), aludirajući na prigradsku otuđenost koja guta starije građane. U Tokiju postoji firma „Rental Family“ u kojoj možete iznajmiti ćerku da vam dolazi na večeru. Ovaj pokojnik očigledno nije znao za tu uslugu ili nije plaćao pretplatu. Haruka pakuje vokmen u kesu. To je Soni TPS-L2, isti model koji se pojavljuje u „Čuvarima galaksije“. U Londonu bi se mogao prodati za 600 dolara, ali ovde je to samo relikvija pronađena u zoni biološkog hazarda.

– Rođak je ispred... – šapuće asistentkinja. – Zanima ga da li smo pronašli poreske obveznice.

– Reci mu da smo pronašli muziku – kaže Haruka, prelazeći rukom preko fosilizovane kutije keksa. – Novac je verovatno ispod podnih dasaka, ali pod je trenutno u haosu.

Izašla je na ulicu da predahne i popriča sa nećakom. Drečavo žuta boja njenog odela je kao glasan, sintetički vrisak u naselju koje se ponosi svojom diskrecijom.

Jordan

Severna obala Mrtvog mora, blizu napuštenog luksuznog odmarališta i rezervata prirode Mudžib. Predeo izgleda kao kost izbeljena slanom vodom. Ovde pronalazimo Halu (42), bivšu službenicu Ministarstva vodoprivrede, koja lokaciju posećuje u svojstvu „kartografa obalskih rupa“.

Jordan je pri vrhu liste zemalja sa najmanjom količinom vode. Kako se Mrtvo more povlači za više od metar godišnje, voda za sobom ostavlja ogromne podzemne naslage soli; kada kišnica dopre do njih, tlo se naprosto urušava. Duž obale postoji preko 6.000 vrtača, pri čemu su neke dovoljno velike da progutaju prigradsku vilu. Hala stoji na ivici svežeg kratera koji je nedavno progutao bazen bivšeg odmarališta. Laserski teodolit pokazuje da je došlo do „deformacije zemljišta“ od najmanje dvadeset metara.

Za turiste u Amanu, Mrtvo more je banja. Hala ga pak više doživljava kao kolabirajuće plućno krilo. Projekat cevovoda od Crvenog do Mrtvog mora trebalo je da ispumpa vodu iz jednog kako bi se spasilo drugo. Danas je to samo geopolitički duh, decenijama zaglavljen između studija izvodljivosti i finansiranja sumnjivih podizvođača.

Na obali se pojavila grupica tinejdžera koji žele da naprave selfije ispod znaka „Opasnost: Urušavanje tla“.

– Da li je bezbedno sići – pita mladić sa GoPro kamerom.

– Sve je bezbedno dok so ne nagriže – kaže Hala, ne podižući pogled.

Nedavno je posetila izložbu svoje prijateljice pod nazivom „Nacija balkona“. Serija dokumenata prikazuje kreativne načine na koje građani Amana koriste svoj skućeni životni prostor. Ovde je prostor beskonačan, ali je tlo nestabilno. Hala upisuje koordinate nekadašnjeg bazena i priseća se brošura koje su obećavale „bezvremenski luksuz“. Poslednje očitavanje lasera pokazuje da je tlo potonulo još dva centimetra otkako je stigla.

Kazahstan

Kosmodrom Bajkonur, Kizilordinska oblast. Prvi i najveći svemirski centar na svetu danas je u čudnom pravnom statusu. Čitav grad je izdat Rusiji za 115 miliona dolara godišnje rente. Ovo je ruska enklava unutar Kazahstana, gde policija nosi ruske uniforme, valuta je rublja, a vreme se računa po moskovskom. Kao radnica u lokalnoj prodavnici suvenira, Damira briše prašinu sa police na kojoj su poslagane raketice tipa Sojuz. Prodavnica se nalazi u ulici Jurija Gagarina, prepunoj sovjetske nostalgije i objekata koji podsećaju na rane '60-te.

– Imate li model sa kazahstanskom zastavicom? – pita jedan turista na engleskom.

– Imamo samo one sa zastavom Roskosmosa. Kazahstanska zastava je na nalepnici. To vam je dve rublje više.

Damirin deda je bio cenjeni tehničar u vreme kada je prvi čovek lansiran u svemir. Pričao je da je stepa nekada bila ispunjena poljima lala umesto delovima odbačenih raketnih spojnika. Zemlja se polako vraća svom identitetu i latiničnom pismu, promovisući „kazahizaciju“ svojih gradova. Ali ovde, iza bodljikave žice, tranzicija je zamrznuta. Damira posmatra kako ruski vojni transporter tutnji pored njih.

Do 2050. godine, kada ističe zakup, rakete će biti privatni američki dronovi ili kineski šatlovi, a Bajkonur će biti muzej ugašenog carstva. Pošto je očistila police, Damira prelazi na sređivanje inventara „svemirske hrane“, mesnatog pirea spakovanog u tube kaladonta. Vrlo je popularan među turistima koji žele da osete ukus Hladnog rata. Damiri taj ukus izaziva stomachnu reakciju i podseća je na sterilnost čitavog grada.

Sirena zavija sa lansirne rampe. Još jedan satelit odlazi u orbitu, verovatno po želji milijardera iz Londona ili ministarstva iz Moskve. Damira izlazi napolje da posmatra bljesak raketnog goriva.

– Au... Gledajte! – kliče turistkinja, pokazujući ka nebu. – Ovo je budućnost!

– Budućnost je rusko vlasništvo u narednih četvrt veka – dodaje Damira. – Ja sam ovde samo zbog kirije.

Kenija

Najrobi se budi pod izmaglicom, težom od mamurluka. „Ponovo propali pregovori o IEBC-u“, stoji u svim jutarnjim vestima. Nedeljama su političari obećavali saglasje oko reformi izborne komisije, uz nova imenovanja, transparentne sisteme i garancije nezavisnosti, ali konsenzus je krhka stvar u lokalnoj politici. Njambura čita naslove dok čeka da se otključaju vrata kliničkog centra. Grupica pacijenata već stoji u redu i mrmlja o aktuelnostima. Svi znaju da ih čekaju meseci novih tenzija i međusobnih optužbi.

Prva stvar koju Njambura mora da obavi je dnevni inventar; opet im fale rukavice, inhalatori za astmu, antibiotici. Ista je priča u mnogim javnim ustanovama, posebno van prestonice. Njen rođak iz Turkane često šalje poruke opisujući bolnice bez struje, puteve isprane od kiše i manjak osoblja koji je toliko drastičan da medicinske sestre same porađaju bebe. Ista zemlja, različiti svetovi.

Do sredine jutra, grupa studenata stiže u kliniku, crvenih očiju, zakašljani, besni. Marširali su od kapija univerziteta do Kula godišnjice, zahtevajući reforme pre sledećeg izbornog ciklusa. Policija ih je dočekala na pola puta; bez metaka, samo suzavac, štitovi i poznata taktika razbijanja. Sve što Njambura može da učini jeste da im ispere oči fiziološkim rastvorom. Jedna studentkinja, vidno šokirana, izvinjava se zbog uznemiravanja.

Oko podneva, radio emituje intervju sa zagovornicom policijske reforme; njen glas je smiren, ali se nazire očajanje. Govori o standardima zapošljavanja, nadziranju građana i demilitarizaciji. Njambura sluša dok posprema gaze i flastere. Lečila je dovoljno rana od palica, modrica od gumenih metaka i uspaničenih tinejdžera da bi znala koliko su reforme potrebne, i koliko se sporo do njih dolazi.

Malopre je stariji čovek iz Kisumua ušao u kliniku. Zatekao se u stampedu nakon intervencije policije kod parka Uhuru. Dok mu Njambura previja ruku, on odmahuje glavom.

– Ova zemlja preživljava iste sukobe na svakih pet godina... Imena se menjaju, ali glad ostaje.

Policijski kamioni stoje na raskrsnicama. Građani prilaze autobuskim stanicama, čekaju, gledaju, procenjuju da li da idu kući ili da statiraju u još jednoj istorijskoj drami.

Kiribati

Na Taravi, okean nikada nije samo pozadinska kulisa. Kada plima nadodje neobično visoko, Tamoia oseća kako laguna pritiska selo u kojem bi želeo da dočeka starost. Zaposlen je u maloj vladinoj kancelariji zaduženoj za konsultacije sa zajednicom. Seljani ovde dolaze da iskažu svoju zabrinutost zbog erozije zemljišta, prava na ribolov i uvoza hrane. Kancelarija je skromna: tri stola, ventilator i zidna mapa koja prikazuje postepeno povlačenje obale.

Današnji sastanak je izuzetno napet. Predlog vlade je da se zakupi zemljište na Fidžiju i realizuje projekat „humanog preseljenja“. Ovaj plan se ponovo pojavio u parlamentu, pokrenuvši debate o suverenitetu, identitetu i šta znači ostati nacija kada vam tlo nestaje pod nogama. Prvi se za reč javio stariji čovek iz Bikenibea, neudobno smešten na plastičnoj stolici.

– Mladi ljudi misle da je selidba jednostavna, ali šta sve ostavljamo za sobom? Koje drveće? Koju crkvu? Hoćemo li na Fidžiju dobiti i nove pretke?

Tamoia samo sluša, svestan da je ovo srž političke podele. Ubrzo se sala puni: ribari, studenti, nekoliko državnih službenika, majke sa decom u naručju. Stiže i poslanica, u pratnji pomoćnika. Govori odsečno i jasno.

– Moramo se pripremiti za najgori scenario. Kupovina zemlje u inostranstvu nije predaja već osiguranje. Međunarodni klimatski fondovi su spori, nepouzdati, politizovani...

Nekoliko prisutnih klima glavom, drugi su stegnuti. Ustaje mlada žena.

– Svaki put kada tražimo podršku, velike zemlje govore o ciljevima i sastancima. Za to vreme, more nam uzima kuće, jednu po jednu.

Njen glas je stabilan, već je govorila na protestima. Diže se još jedan čovek.

– Napuštanje ostrva je gubitak ostrva. Ko će brinuti o maneabi? Ne možemo preseliti narod kao sanduke!

Debata se zahuktava, suzdržana ali dramatična, oblikovana decenijama prekršenih obećanja iz inostranstva i teškim istinama kod kuće. Tamoia beleži prigovore, svestan da beleške ne mogu da uhvate podtekst: tvrdoglavost, ponos, strah.

Kuvajt

Okrug Al-Raj, jugozapadno od Kuvajt Sitija. Ignorišemo klimatizovane hodnike tržnog centra „Avenija“ i fokusiramo se na nisku, smeđu zgradu koja miriše na dezinfekciju i sirovo meso prepelice. Pred nama je bolnica „Kuvajtski jastreb“, najsavremenija medicinska ustanova koja ima bolje radiološke aparate od većine zemalja u razvoju. Ovde nalazimo Ahmeda, 32-godišnjeg „ptičjeg fizioterapeuta“. Trenutno masira butni mišić „super belog“ jastreba po imenu Munja, vrednog oko 200.000 dolara.

Munja pripada 19-godišnjem Hamadu koji čeka u predvorju igrajući PUBG na svom iPad-u, dok mu šofer prinosi Starbaks frapućino. Ahmed prezire i njega i njegovu ptičurinu za koju misli da je beskrajno razmažena. Kuvajtsko jastrebarstvo više nije stvar preživljavanja u pustinji, već puka demonstracija prestiža. Ptice imaju i svoje pasoše (izdaje ih vlada) za letove prvom klasom Kuvajt Ervejza do lovišta u Pakistanu i Kazahstanu.

– Leva kandža mu je jača – mrmlja Ahmed svojoj asistentkinji Sari, veterinarke iz Velike Britanije.
– Mislim da ima giht.

– Previše jakog mesa – zaključuje Sara, gledajući u ptičji karton. – Hamad ga je ponovo hranio Vagju govedinom.

Zanimljivo je da ptica grabljivica, koja je milionima godina evoluirala u smrtonosnog lovca, sada pati od bolesti viktorijanske aristokratije jer jede bolji odrezak od svog veterinara. Ahmed sada nanosi gel za hlađenje na kandžu. Inače pokušava da uštedi novac za novu Tojotu. U ovoj zemlji je automobil koji vozite jedina važnija stvar od ptice koju posedujete.

Dok posmatra Munjinu glavu i ručno šivenu kožnu kapuljaču, ukrašenu perjem i dijamantima, nežno isteže ptičje krilo, dugačko više od metra. Kao remek-delo aerodinamike, ovo stvorenje je u stanju da ponire brzinom od 320 kilometara na sat. Ali Munja godinama nije lovio ništa, osim što juri dronove sa zakačenim mamcima. Hamad upada u sobu, igrice mu je dosadila...

– Je l' se oporavio? Sutra imam trku u pustinji. Nagrada je novi Lexus.

– Potreban mu je odmor, Hamade. Nema sprinta...

– Samo mu daj vitaminsku injekciju. Mora da bude brz.

Ahmed potvrdno klima. Priprema špric sa vitaminom B12 i gleda u ptičje oko. Izgleda svirepo, drevno i potpuno odsutno.

Kirgistan

Na satelitskom snimku, severno predgrađe Biškeka izgleda kao masivni, zardali kompjuterski čip. Na zemlji, ovo je beskrajan lavirint. Nalazimo se u Dordoj bazaru, jednoj od najvećih javnih pijaca u Aziji. Izgrađena od nekoliko hiljada brodskih kontejnera naslaganih u visinu, proteže se kilometrima daleko. Ajgul stoji u hodniku „Evropa-4“, obučena u debelu perjanu jaknu. Vetar koji šiba između metalnih kontejnera dolazi direktno sa glečera Tjen Šana.

Ajgul je „stručnjak za lokalizaciju robe“. Njen posao je da uzme jeftine kineske kapute koji stižu iz fabrika u Guangđou i na njih nalepi etikete koje ruski kupci žele. Roba se tako „kirgizuje“ i potom kamionima prevozi u Rusiju i Kazahstan. U poslednje vreme, trend je „italijansko nasleđe“. Ajgul koristi termopresu da bi utisnula logo sa natpisom *Milano Grande - 1922* na poliestersku jaknu.

– Je l’ ovo baš italijansko? – pita veletrgovac iz Sibira, pregledajući štepove.

– Dizajn je italijanski, duša je kirgiska, zibzar je kineski – izgovara Ajgul ravnim tonom i pruža mu fakturu sa popustom.

Ajgul je bila nastavnica matematike pre nego što se Sovjetski Savez raspao i njena plata postala teoretska. Sada izračunava profitne marže na veštačko krzno, šepureći se između beskonačnih redova kontejnera. Iako su dimenzije pijace nesagledive, organizacija prostora je vrlo precizna: donji nivoi su prodavnice, gornji skladišne jedinice. Onaj kupac se zaustavio kod gomile trenerki.

– Možeš li ove pretvoriti u Adidas do sutra?

– Za tebe, mogu da ih pretvorim u Guči...

Ne brine nju autentičnost robe koliko je opterećuje cena skladišnog prostora. Nonšalantno je uzela novi list sa nalepnicama North Face logotipa, mada su slova pogrešno ispisana (Nortx Face). Ovo neće proći, čak i Rusi imaju standarde. Baca ga u smeće, uzima ispravan i pritiska vruću peglu na jaknu. Para se diže i sve poprima miris topljene plastike.

Laos

Vijentijan, železnička stanica. Kolosalna zgrada sa zakrivljenim crvenim krovom podseća na tradicionalni laoski hram, mada je izgrađena od kineskog betona. Ovo je glavni terminal Laosko-kineske železnice, brze pruge koja preseca džunglu, povezujući prestonicu sa kineskom granicom. Vidimo mladu ženu po imenu Pani kako stoji blizu rampi biletarnice. Drži veliku, plastificiranu torbu koja miriše na mast i začine.

Pani je trgovac KFC piletinom i točkić u specifičnoj mikroekonomiji, nastaloj iz strukturne nejednakosti. Glavni grad Laosa ima restoran iz lanca *Kentucky Fried Chicken*, ali ga drevni kraljevski grad Luang Prabang nema. Tamošnji turisti i bogati meštani žude za famoznim američkim brendom i ne pitaju za cenu. Pani obično kupi pedeset kantica pileline u Vijentijanu, ukrca se na brzi voz i prodaje ih sa maržom u Luang Prabangu.

– Kartu, molim – kaže uniformisani kondukter koji opasno liči na kinesku železničku policiju.

Pani mu uredno pruža kartu vrednu 180.000 kipa. Moraće da proda najmanje petnaest kantica da bi pokrila troškove puta. Železnička stanica je zastrašujuće prazna, ali se bezbednost čuva kao na aerodromu. Putnici su uglavnom kineski biznismeni i tipični bekpekeri, dok je meštanima vožnja preskupa. Pani ulazi u voz, prikladno nazvan Lejn Ksang (Milion slonova). Elegantan je, klimatizovan i tih.

Pored prozora promiče laoska džungla: kolibe sa slamnatim krovovima, vodeni bivoli, kraške planine. Kao da gledate dokumentarac National Geographic-a, ali trostruko brže. Pani svako malo proverava temperaturu pileline, pazeći da ostane sveža. Pored nje sedi kineski inženjer, zagledan u TV seriju na svom telefonu. Deluje bezbrižno. Verovatno ni ne pomišlja koliko se Laos zadužio da bi imao ovakav voz. U pitanju su milijarde dolara, gotovo polovina njihovog BDP-a.

Voz ulazi u tunel i tama guta kabinu. Kada izbiju na drugu stranu, naći će se u drugoj provinciji. Pani je u mislima već nekoliko puta izračunavala profit. Ako voz stigne na vreme, a uvek stiže, piletina će i dalje biti hrskava.

Latvija

Ljepaja, vetrovita lučka varoš na obali Baltika. Čitav okrug je nekada bio tajni sovjetski grad koji se nije pojavljivao na mapama sve do 1990-ih. Stojimo unutar zatvora Karosta, koji je zaista bio nacistički i sovjetski vojni logor. Danas je ovo hotel, mada ne naročito luksuzan hotel, već mesto koje se reklamira kao „rijaliti iskustvo“. Ovde zatičemo Jurisa (50), obučenog u staru sovjetsku uniformu sa dignutom kragom.

Iako majci govori da radi u „ugostiteljstvu“, Juris je glumac u bizarnoj predstavi koja se priređuje za turiste. Gosti naime plaćaju 15 evra dnevno da bi spavali na gvozdanim krevetima na sprat, jeli kisele krastavce i trpeli Jurisove uvrede. Trenutno se izdire na grupu momaka iz Mančestera.

– Ustaj, ološu! Sada ste u SSSR-u! – viče „oficir“, kanališući dedine traume iz socijalizma.

Britanci se nervozno kikoću. Potpisali su izjavu kojom dozvoljavaju Jurisu da ih ćuška i tera da rade sklekovce.

– Rekao sam, na pod!

Svi se spuštaju na pod. Juris ih posmatra kako se muče na golom betonu i pokušava da odagna nevericu. Pre trideset godina, ljudi su rizikovali živote da bi pobjegli iz ovog kazamata, a danas doleću Rajanerom i plaćaju da bi ušli. Rojenje ovakvih misli traje do 20 časova, kada mu se završava smena i ponovo postaje civil. Planira da ode kući, mazi svoju mačku i gleda *The Great British Bake Off*. Obožava kolače i lepe manire, ali još deset minuta mora da izigrava noćnu moru Baltika.

– Izgledate kao kuvani kapitalistički krompiri! – sada već improvizuje. Jedan od Britanaca se smeje.

– Izvini, druže, nego... ta kapa je smešna.

Juris prilazi bliže i unosi se mladiću u lice, osetivši miris piva u njegovom dahu.

– Ovu kapu – nastavlja, spuštajući glas do šapata – je nosio čovek koji je streljao dezertere.

Smeh prestaje, mladići su ponovo ozbiljni. Juris ostaje pomalo zatečen reakcijom i činjenicom da ga talenat još nije napustio.

Liban

Bejrut, okrug Karantina. Ovo mesto je bilo klanica, pa izbeglički kamp, pa uporište paravojske, pa je teško oštećeno u lučkoj eksploziji 2020. godine. Međutim, usred ove ruševne industrijske zone sada se nalazi parking pun Ferarija, Poršea i blindiranih Mercedesa. Svi su parkirani ispred B018, legendarnog noćnog kluba koji je projektovao arhitekta Bernard Kuri, sa idejom da izgleda kao kovčeg ukopan u zemlju. Ovde nalazimo Hadija, mladog portira.

Hadi drži ključeve voznog parka vrednog najmanje 5 miliona dolara, uključujući i ključeve novog Lamburgini Urusa. Vlasnik je sin lokalnog političara koji mu je upravo dao bakšiš od 100 dolara, i to pravih američkih dolara, a ne „lolara“ koji su blokirani u libanskom bankarskom sistemu i ne vrede ništa. Hadi pažljivo posmatra objekat i još uvek ne može da pojmi kako su stavili pokretni krov. Po standardnom protokolu, krov će se otvoriti u 3 časa ujutru, izlažući goste noćnom nebu i smogu obližnje elektrane.

Unutra gruva tehno muzika i varniče prskalice na bocama šampanjca. Promet po jednom stolu je veći nego što učitelj zaradi za pet godina. Nehajno naslonjen na Lamborginija, Hadi posmatra žitne silose u luci; još uvek u ruševinama, izdižu se poput belih fantoma na mesečini. Bejrut je grad koji đuska na vlastitoj propasti. To vam je obaveza, reći će vam meštani, jer ako prestanete da igrate, morate da se setite u kakvim okolnostima živite.

Pijani par upravo izlazi iz kluba. Žena se spotiče, muškarac se osvrće oko sebe...

– Moj auto!? Gde mi je auto!?

– Koji, gospodine? Crni Porše ili sivi Porše?

– Crni...! Turbo...!

Hadi smireno dovozi kola i predaje ključeve. Njih dvoje se spretno uvlače u sedišta i motor se prolama kao zvuk čistog, nepatvorenog hedonizma. Posmatra ih kako jure prilaznim putem, zaobilazeći rupe koje bi mogle da progutaju omanji motocikl. Sutra će preko istih rupa morati na gradsku pijacu, da kupi hranu za bebu...

Misli mu preseca huk rasklopivog krova koji se upravo otvara. Snop ljubičaste svetlosti izvire iz podzemnog bunkera, probijajući tamu.

Lesoto

Planine Maloti, blizu sela Mohotlong. Doktorku Naledi zatičemo u kamenom oboru, u pokušaju da vakciniše stado ovaca protiv slinavke i šapa. Pastir, starac po imenu Tabo, posmatra njene pripreme sa podozrenjem čoveka koji je decenijama svedočio sličnim pokušajima spasavanja stoke.

Naledi je studirala veterinarsku medicinu u Pretoriji i nedavno je dobila državni mandat da kontroliše sela nadomak Taba Tseke. Od opreme ima olupanu Tojotu, skromne zalihe vakcina i antibiotika, i nekoliko hirurških instrumenata. Vrlo brzo je shvatila da je realnost surovija od onoga što piše u brifinzima ministarstva. Većina pastira se opire vakcinaciji jer ne mogu da je priušte, ne vide viruse svojim očima, i ne veruju ženi koja je dovoljno mlada da im bude ćerka.

– Država kaže da mora svaka ovca... – objašnjava Naledi na sesoto jeziku, mada se njen gradski akcenat jasno prepoznaje. – Besplatna je vakcina ove godine. EU sve finansira.

Tabo oprezno klima glavom, izlazi iz svog vunenog ćebeta i počinje da sateruje stado u ćošak. Od sedamdeset tri životinje, po njegovom broju, svaka je uslov opstanka u planinama, bilo da pruža vunu za ćebad, meso za proslave ili razmensku vrednost umesto novca. Skeptičan je prema igli, ali priznaje posledice suše i zaraznih bolesti. Prošle godine je epidemija antraksa odnela trećinu stoke u susednoj dolini.

Sada već rade u ritmu; on hvata, ona ubrizgava, a ovce se otimaju i kopitima stružu kamenje. Doktorkine spretne ruke ciljaju tkivo iza ramenog pojasa, otpremajući čiste i brze ubode pod kožu. I ona ima svoje sumnje, iako je tek počela sa terenskim radom. Čula je da neki pastiri prodaju vakcine farmerima blizu južnoafričke granice. Izgleda da je crno tržište veterinarske opreme ozbiljan biznis u ovim krajevima.

– Tvoje ruke su tako mirne, majko... – izgovara Tabo, držeći ovna koji je dvostruko jači od njega.

U lokalnom žargonu, „majko” je izraz poštovanja koji je Naledi očigledno zaslužila, idući od sela do sela. Sada pere ruke u kanti izvorske vode koja je toliko hladna da fizički boli. Sa ove visine može da sagleda čitavu dolinu i grandioznu branu Katse. Ovaj masivni rezervoar prodaje vodu susednoj Južnoj Africi i generiše prihode kojima se navodno finansiraju programi modernizacije sela.

Tabo joj nudi čaj iz flašice i mesto pored ognjišta, sa pogledom na vakcinisano stado koje miruje. Razmenjuju priče o njenoj porodici u Taba Tseki i njegovom unuku koji se zaposlio u rudnicima Johannesburga. Starac teško priznaje da mu mladić šalje novac i da je stočarstvo postalo profesija starih i nemoćnih. Naledi gleda u telefon i samo može da konstatuje manjak signala. Danas ima još četiri obora, raštrkana po selima do kojih se može doći samo pešačkim stazama. Pakuje svoju opremu i prihvata Tabovu uplatu od četiri klupka moher vunice.

Liberija

Monrovija, Brod Strit. Ulica je haotična zbrka žutih ke-kea i prodavaca greb-greb kartica. Ispred nas je neupadljiva poslovna zgrada koja ima vrlo specifičnu namenu. Unutra se nalazi sedište Liberijskog međunarodnog brodskog i korporativnog registra (LISCR). Pravo sedište je zapravo u Dalsu, u američkoj Virdžiniji, ali ova kancelarija daje čitavoj operaciji suvereni legitimitet. Ovde nas čeka Winston, 45-godišnji arhivator, koji u svojim rukama drži sudbinu naftnog tankera od 200.000 tona pod imenom Okeanski Titan.

Oko 12 odsto ukupne svetske flote plovi pod liberijskom zastavom, čineći ovu državicu drugim najvećim brodskim registrom na svetu. Vlasnici brodova iz Grčke, Japana i Nemačke registruju svoja plovila ovde jer su porezi niski, a zakoni o radu krajnje fleksibilni. Winston je upravo lupio pečat na dokument kojim se Okeanski Titan legalizuje kao liberijski brod. Nikada nije video, niti će ikada videti ovaj tanker. Brod verovatno nikada neće prići na manje od 3.000 kilometara od liberijske obale. Ovo je „flota duhova“.

Winston ustaje da protegne noge i zastaje kraj prozora kancelarije koji gleda na obalu. Nekoliko minuta posmatra zarđalu olupinu ribarskog kočara kako se njiše u monrovijskoj luci. Godinama stoji tako zaglavljen i oblepljen školjkama. Malopre je na njegovom stolu bio dokument kojim je ovlastio luksuznu jahtu u vlasništvu ruskog oligarha da plovi Mediteranom pod zaštitom države Liberije... Mlada pripravnica ulazi u prostoriju i spušta novu hrpu fascikli na sto.

– Nove registracije iz Hamburga, gospodine.

– Da, da, Hamburg preko Delavera... Fiktivne kompanije unutar fiktivnih kompanija.

Registar donosi milione dolara godišnje i liberijskoj vladi i matičnoj kompaniji iz Virdžinije, dok Winston prihoduje skromnu platu državnog službenika. Sada zamišlja Okeanski Titan kako seče talase severnog Atlantika i pita se da li kapetan uopšte zna gde je Liberija na mapi. Verovatno nema pojma. Za njega je to samo zastava u ormariću i registarski broj na trupu... Sledeći papir na stolu je potvrda za teretni brod koji prevozi elektroniku iz Šenžena u Los Anđeles.

Ovog puta se ne udubljuje u detalje i rutinski stavlja pečat. On je admiral papirne mornarice, šef najmoćnije flote na Zemlji koji sedi za stolom sa klimavom nogom.

Libija

Misrata, ulica Tripoli. Poprište najtežih sukoba tokom revolucije 2011. godine, danas je centar surove ali unosne industrije otpadnog metala. Naš ljubazni vodič je Omar, nedavno unapređen u poslovođu na lokalnom otpadu. Iza njega je planina zgužvanog metala koja doseže visinu od tri sprata. Asortiman ne čine samo ostaci starih automobila; ima tu i zgnječenih transportnih kontejnera, izrešetanih pancirnih ploča i zarđalih delova tenka T-22, poznatog još iz sovjetskog doba. Omar nadgleda operatera dizalice koji odvaja kupolu; moraće da pripazi na topovsku cev jer topioničari traže da se iseče na tri dela.

Libijska privreda je razvaljena, ali su njeni ostaci dragoceni. Ovdašnja čeličana, Lisco, koristi otpadni metal u proizvodnji armature za nova stambena naselja. Nove kuće nastaju od starih tenkova, što je pomalo neočekivana forma reciklaže. Omar nosi tešku kožnu kecelju dok prebira po hrpi mesinganih čaura. Ova vrsta otpada ima visoku vrednost jer mesing često premašuje cenu čelika. Opazio je čauru protivavionskog projektila kalibra 14,5 mm. Teška je, hladna i smrtonosna.

Kupac iz Turske već čeka u kancelariji, s obzirom da je naručio 500 tona obeleženog otpada do petka. Omar žuri da ga usluži, ali ipak malo zastaje na prilaznoj stazi... Taj tenk je bio parkiran na Kornišu i danima bušio stambene zgrade. Zvuk mu je bio jezovita mešavina mehaničkog kašlja i fijuka. Građani koji su bili izloženi paljbi verovatno nisu ni pomišljali da će ista mašina u obliku otpadne sirovine vredeti 200 dolara po toni.

Izgleda da je nešto bilo zaglavljeno u mehanizmu gusenica. Stara kaseta, potpuno očuvana pod naslagama blata i masti. Omar je otkida i gleda papirnu etiketu... Rukom ispisano na arapskom stoji *Bob Marli – Egzodus*.

Lihtenštajn

Šaan, industrijsko srce kneževine, usidrene između Švajcarske i Austrije. Mada najpre asocira na bankarske usluge, ova zemlja je vodeći izvoznik veštačkih zuba. U hodniku sterilizovane fabrike Ivoklar Vivadent, na odeljenju „Prednje estetike“, susrećemo Klausa, stručnjaka za kontrolu kvaliteta. Klaus je zagledan u transportnu traku koja nosi hiljade kutnjaka; izgledaju mu kao bela zrna kukuruza jer nije potpuno koncentrisan. Opsesivno traženje nesavršenosti, poput mehurića u keramici ili žućkastih nijansi, ume da bude zamorno.

Kompanija proizvodi 60 miliona veštačkih zuba godišnje, čime nadmašuje broj prirodnih zuba u ustima svojih građana zajedno. Klaus uzima primerak modela A1, holivudsko bele boje. Drži ga prema svetlosti, okreće u svim pravcima i zaključuje da je kutnjak savršen. Polaže ga u somotom obloženu kutiju, namenjenu kozmetičkom zubaru u Los Anđelesu. Njegova opsesija dentalnom higijenom nije samo profesionalna. Lično ima savršene zube koje čisti koncem najmanje tri puta dnevno.

– Serija 404 je spremna za peć – saopštava kolega iz sektora proizvodnje.

Dok čeka sledeću turu kutnjaka, Klausu ponovo lutaju misli. Pokušava da sagleda domete svoje male nacije koja nikada ne dospeva na naslovne strane. Bolivudske zvezde, egzotični diktatori, babe u Tokiju, svi su opremljeni zubalom iz njegove fabrike. Ova bizarna forma kolonizacije se odvija neprimetno, od usta do usta... Meditaciju mu remeti Ulrike iz sektora izvoza, zadužena za specijalne porudžbine.

– Dobili smo novi zahtev od klijenta iz Dubaija. Želi dijamant ugrađen u bočni sekutić...

Klaus je pogledao u sto od nerđajućeg čelika, ugledao svoj odraz i samo se iskezio. Zahtev mu deluje kičasto, ali on je profesionalac. Izabraće najbolji odlivak i pritegnuti svoju mikro-burgiju. Alpi su napolju veličanstveni i tihi, dostojni osmeha od 50.000 dolara.

Litvanija

Gradić Taurage, zapadna granica. Stojimo na ogromnom, blatnjavom parkingu ispunjenom hiljadama oštećenih automobila. Većina ima američke registarske tablice: Teksas, Florida, Nju Džersi. Vozila su havarisana u nesrećama po SAD-u, kupljena na aukciji, prevezena preko Atlantika i ovde bačena. Čitav lokalitet ima jedinstvenu industrijsku namenu i status najveće auto-pijace na Baltiku.

Svakog vikenda ovde možete sresti Marijusa, mladog „automobilskog hirurga“. Trenutno stoji pored BMV-a X5 koji je uljubljen sa suvozačeve strane, i još jednog X5 koji je udaren otpozadi. Marijus u rukama drži industrijski plazma sekač i sprema se za neobičan zahvat koji majstori nazivaju „sečenje i zatvaranje“. On će odseći prednji deo jednog automobila i zavariti ga na zadnji deo drugog. U mnogim zemljama je ovo nezakonito delo, ali ovde je podignuto na nivo umetničke forme.

– Šasija je dovoljno ravna, možemo da radimo – kaže Marijus pomoćnicima, šutirajući gumu.

Dok su preturali po kabini teksaškog vozila, otvorili su pretinac za rukavice i razgledali artefakte iz prethodnog života: osušenu tubu kreme za sunčanje, kaznu za parkiranje iz Dalasa i CD Tejlora Svift. Bacili su ih u kantu za smeće, već prepunu otpada američkih vlasnika. Marijus nikada nije bio u Americi, niti je stručnjak za forenziku, ali savršeno razume kako se Amerikanci sudaraju. Sudaraju se dok šalju poruke, dok piju kafu ili prosto suviše veruju putnim senzorima.

Vreme je da navuče zaštitnu masku. Kada ukroji ovog mehaničkog Frankenštajna, biće ofarban sprejom, ispoliran i prodat kupcu u Kirgistanu, Belorusiji ili Rusiji. Kilometražna će biti vraćena na nulu, a lampica vazdušnog jastuka deaktivirana. Izgledaće potpuno novo. Marijus pali lampu i metal počinje da svetli narandžasto. Dok preseca čelični stub, karoserija škripi i cepa se na dva dela.

– Iz Teksasa, kroz moje ruke, pa direktno u Minsk... – prolazi mu kroz misli, ne bez osećaja tihog ponosa.

Luksemburg

Provincija Kirhberg, visoravan od stakla i čelika koja manje liči na grad, a više na kompjutersku grafiku „evropske efikasnosti“. Trenutno čekamo na stanici regionalne uspinjače Pfafental-Kirhberg. Vozilo je uredno, besprekorno čisto, i kao sav javni prevoz u zemlji od 2020. godine, potpuno besplatno. Na lokaciju stupa Etjen, 44-godišnji radnik obezbeđenja, u uniformi koja ga pomalo steže.

Ljude poput njega ovde nazivaju „graničarima“. Oko dvesta hiljada radnika svakodnevno dolazi iz Francuske, Belgije ili Nemačke jer ne mogu da priušte život u zemlji u kojoj rade. Etjen živi u francuskom Tionvilu i budi se u 4:30 ujutru kako bi prešao u susednu državu i čuvao objekat u kojem niko ne živi. Reč je o zgradi Friporta, skladišta sa maksimalnim obezbeđenjem koje se nalazi pored nacionalnog aerodroma.

Ovo zdanje je „crna rupa“ u zakonu. Milijarde dolara vredna likovna dela, premijum vina i zlatne poluge ovde se čuvaju u nekoj vrsti poreskog vakuma. Tehnički gledano, roba je „u tranzitu“ na neodređeno vreme. Etjen provodi dane nadzirući klimatizovane prostorije i slike Marka Rotka i Baskijata koje niko nije video čitavu deceniju.

Uspinjača je sada nadomak platoa gde Etjen treba da odmeni kolegu. Pored njega stoji mladi bankar sa upadljivim ručnim satom marke Konstantin-Vašeron. Da bi odagnao nalet ljubomore, Etjen okreće pogled ka dolini i starom srednjovekovnom gradu. „Grund“ je autentičan, slikovit, sa originalnim krovom od škrljaca. Čitava ova bajka je plaćena izbegavanjem poreza. Etjen se hvata za džep i dodiruje Lego kockicu koju je juče našao na podu skladišta. Pripada ekskluzivnoj kolekciji od čistog zlata u vlasništvu nepoznatog ruskog klijenta. Formalno gledano, to je krađa, ali Etjen smatra da je naplatio mali porez na bogatstvo. Uspinjača pristaje uz tiho zujanje.

– Posle vas – izgovara bankar, ljubazno i distancirano.

Odmah po stupanju na teritoriju tuđe zemlje putevi im se razilaze. Etjen se zaputio ka bunkeru nevidljive umetnosti, i dalje dodirujući zlatnu kockicu, sićušni deo blaga koji je oslobodio za radničku klasu.

Madagaskar

Region Save, na severoistoku, blizu grada Sambave. Sedimo u drvenoj sušari, ispunjenoj zvukom kiše koja klopata po limenom krovu. Sa nama je mladi Heri, zaposlen kao „marker za vanilu“. U rukama drži alatiljku koja liči na običnu dasku sa ekserima. Njome će Heri da obeležava zrnevlje vanile, drugog najskupljeg začina posle šafrana. S obzirom na toliku vrednost, krađa je raširena pojava, a da bi to sprečili, farmeri urezuju jedinstveni kod ili šablon na zrnevlje dok je još na lozi. Kada se vanila osuši i pocrni, rezovi ostaju vidljivi, služeći kao trajni serijski broj. Heri trenutno pregleda hrpu sušenog zrna, tražeći oblik dijamanta koji pripada vlasniku plantaže.

– Ova je čista – mrmlja sebi u bradu, bacajući zgužvanu mahunu u korpu sa natpisom „Izvoz“.

Uzima drugu koja je odmah zamirisala na krem brule. Heri zna da će ova tura završiti u maloj staklenoj tegli, na policama supermarketa u Londonu ili Sijetlu, gde će dve mahune koštati 15 dolara. Farmeri ovde spavaju na poljima i drže mačete u rukama kako bi sačuvali usev. Vanila cveta samo jedan dan u godini i mora se ručno oprašivati, što je izrazita evolutivna retkost koju su ljudi pretvorili u industriju.

Heri je spazio zrno sa neurednim urezima, kao da je neko pokušao da sastruže originalni beleg i preko njega utisne novi.

– Kradeno – procenjuje hitro i baca zrno na zasebnu gomilu.

Zastao je da obriše lepljive ruke o šorc. Inače mu je muka od mirisa vanile, radije konzumira čili sos. U korpi predviđenoj za izvoz već sada ima dovoljno novca da kupi moped, ili možda brodsku kartu do ostrva Rijunion. Uskoro će morati da se vrati u polja i pretvara usev u vlasništvo, tačku po tačku.

Malavi

Južna obala jezera Malavi, blizu Kejp Meklira. Pred nama je prostrano, blistavo more i dom za više vrsta riba nego bilo koje drugo jezero na svetu. Prolazimo pored ribara koji suše sardine na tezgama i stižemo do Mozesa (30), koji je trenutno pod vodom. Za disanje koristi žuti regulator koji je pričvršćen za zardali kompresor na čamcu. U rukama drži plastičnu kesu i mrežicu.

Mladić nije zaronio da bi upecao sledeći obrok već ribice poznate kao „Ornamentalke“. Reč je o jarko obojenim ciklidima koji žive u pukotinama stena, a varijetet koji Mozes trenutno juri je meštanima poznat kao Mbuna ili „plava zebra“. U prodavnici kućnih ljubimaca u Nemačkoj ili SAD-u, ova ribica se prodaje za 40 dolara po komadu, dok malavijski ribar dobije oko 50 centi od nakupca.

Najzad je saterao ribicu u čošak, hvata je i hitro prebacuje u plastičnu kesu. Nekoliko sekundi je posmatra, fasciniran električno plavom bojom. Ovaj primerak zaista izgleda kao živi dragulj. Zadnje odredište Mbune je zubarska čekaonica u Minesoti ili kineski restoran u Mančesteru. Živeće u staklenoj kutiji, hranjena pahuljicama, daleko od doline Rift. Mozes panično izranja i predaje ulov čamdžiji.

– Pazi, nemoj da ti pukne kesa!

Dok se pentra nazad u čamac, primećuje vremešnog ribara kako naginje limenku Karlsberga. Malavi ima čudnu vezu sa ovim brendom piva. Praktično je jedina zemlja osim Danske koja ga je lokalno proizvodila, i decenijama je to bilo jedino pivo koje ste ovde mogli da kupite. Ribar se osmehuje i kao da zadirkuje Mozesa.

– Jesi li ulovio nešto za večeru...?

– Ne, ove su preskupe za jelo.

Zagrabio je šaku sardina iz vreće i klopa suvu, slanu ribu, dok posmatra plavu zebru kako pliva u krugovima. Disaljka je prilično pohabana, vidi se parče selotejpa oko usnika. Moraće da ulovi još pedeset Mbuna do sumraka, inače neće moći da kupi benzin da se vrati na obalu.

Malezija

Reflektori stadiona u Raubu ne dopiru baš do ivica tribina, ostavljajući čika Lima u udobnoj senci. Njegovim staračkim kolenima više prija pasivno gledanje utakmice nego stajanje u poljima durijana. Žuto-beli dres FK Pahanga deluje preveliko na njegovoj ispošćenoj figuri, dok posmatra mladiće u naponu snage kako ispucavaju loptu. Čika Limove misli ipak plutaju šest kilometara dalje, gde su mreže razapete preko voća poput teške paučine.

Utakmica je tipičan sudar gradskih kvartova, uz glasne navijačke bubnjeve i sporadičan miris kerpoka lekora koji se širi iz restorana. Gledaoci su malopre skočili tražeći penal, no Lim je samo razmišljao o „Kralju Musanga“, vočki koja je ovaj uspavani grad pretvorila u globalni brend. Zato ga brine obaveštenje koje je jutros osvanulo na vratima poljoprivredne zadruge.

Kompanija Pahang Durijan, ovde poznatija kao „Konzorcijum“, ponovo je bila u akciji. Lim i stotine drugih seljana decenijama su obrađivali zemlju koja je tehnički bila u državnom vlasništvu, sve dok cena vočke nije skočila na tržištima Gvangdžoa i Šangaja. Sada i država i privatna korporacija žele svoj udeo, tražeći od farmera da potpišu ugovore koji više liče na predaju.

„Gol!“ više gomila. Lim ustaje sporije od ostalih, tapšući rukama koje su trajno umrljane voćnim sapom i žuljevite od teških korpi. Ponovo je osmotrio mladiće na terenu. Mnogi od njih su sinovi indonežanskih radnika koji i danas rade teške poslove u voćnjacima. Bum je doneo asfaltirane puteve i luksuzne džipove u Raub, ali i tihu, tinjajuću frustraciju. Svako drvo koje je zasadio bilo je prst u oko gradskim moćnicima.

Sudija upravo svira kraj poluvremena. Lim je otpio gutljaj mlake vode, ustao i pridružio se redu za čaj. Odlučio je da u narednih četrdeset pet minuta razmišlja isključivo o tome da li će Pahang izjednačiti rezultat.

Maldivi

Dobrodošli na živopisni Tilafuši, u narodu poznatiji kao „Ostrvo smeća“. Lokalitet je nastao gomilanjem gradskog dubreta, koje se širi ka moru brzinom od jednog kvadratnog metra dnevno. Ovde se nedavno zaposlio Rijaz, 27-godišnji migrant iz Bangladeša. Njegova radna pozicija je vozač bagera, a svakodnevni zadatak mu je da gura planinu smeća u Indijski okean. Ispred njega je fascinantno arheološko nalazište ostataka luksuznog turizma: zgnječene flaše Eviana, prazne boce Magnuma, odbačene japanke i poluiskorišćene tube kreme za sunčanje.

Dim se vije iz tinjajućeg dela otpada u blizini. Kao toksična lomača plastike i baterija, ostrvo je gotovo uvek u plamenu. Rijaz nosi maramu preko lica, ali i dalje oseća ukus spaljene gume. U daljini, preko plavičastog vodenog masiva, vidimo siluetu glavnog grada Malea, a potom i obrise odmarališta sa 5 zvezdica gde noćenje košta 2.000 dolara. Rijazova mesečna zarada je oko 300 dolara.

Mladić povlači polugu i aktivira hidrauličnu ruku koja gura gomilu ostataka hotelskog švedskog stola u lagunu. Galebovi se odmah roje oko svežeg plena. Ovo je rutinska operacija, ali sada mu je nešto svetlucavo privuklo pažnju. Zaustavlja mašinu i napušta kabinu kako bi izbliza pogledao o čemu se radi. Izgleda da je nagazio na pokvareni dron, beli DJI Fantom. Gimbal kamere je polomljen, ali je slot za memorijsku karticu netaknut. Pažljivo izvlači karticu i stavlja je u džep.

Večeras, u svojoj spavaonici, staviće karticu u telefon. Gledaće snimak tirkizne vode, belog peska i preskupih hacijendi, videće Maldive onako kako ih gosti vide. On ih trenutno vidi samo kao deponiju.

Mali

Bamako, glavni grad, haotični kružni tok u podnožju mosta Kralj Fahd. U susret nam ide Sotrama, jedan od hiljada izubijanih Mercedesovih kombija koji služe kao javni prevoz. Iza kliznih vrata, prkoseći zakonima fizike i bezbednosti u saobraćaju, viri jedva punoletni Musa. On je šoferski pomoćnik, zadužen za usmeravanje putnika, prodaju karata i moralnu podršku vozaču.

Musa ne koristi reči da bi najavio odredište, već čitavu gramatiku signala i pokreta, poznatu samo lokalnom stanovništvu. Prst energično uperen u zemlju znači „Centar grada“, mahanje ka nebu znači „Railda“, a skupljena pesnica znači „Puni smo, ne pokušavaj“. Upravo je ugledao ženu koja nosi kavez sa živim pilićima.

– Railda! Railda! – viče punim glasom, kršeći interna pravila jer mora da naplati kartu.

Kombi se praktično nikada ne zaustavlja, samo usporava do beskonačnosti. Žena ubacuje piliće u vozilo, dok je Musa otrže od ulice. Sotrama je ozbiljan udar na čula. Vozač pušta Vasulu fank takvom jačinom da prozori zveckaju. Pola sedišta je izbačeno kako bi se dvadesetak osoba uguralo u prostor predviđen za dvanaest. Cena karte je 175 CFA franaka, mada Musu nerviraju novčići od 5 franaka. Sićušni su, beskorisni i lako ih je ispustiti pri većoj brzini.

Već su stigli do mosta na reci Niger, koja izgleda veličanstveno iz ptičije perspektive, ali realno miriše na zapaljene gume. Dok prolaze pored ogromnog, nedavno izgrađenog „Spomenika nilskom konju“, Musa dvaput kucka po krovu, što je signal za ubrzanje. Sto metara dalje čeka ih saobraćajni policajac. Ovo je svakodnevni ritual; policajac očekuje mito („čajni novac“), a vozač hoće da zadrži dnevni profit. Musa se naginje, uspostavlja kontakt očima, široko se osmehuje i pokazuje na nepostojeću hitnu situaciju iza njih. Saobraćajac glumi da okleva, i kombi glatko prolazi.

– Danas smo nevidljivi! – dovikuje Musa putnicima i pilićima.

Niti vozač, nit' mehaničar, momak je stručnjak za logistiku u prestonici koja odbacuje svaku formalnost. Opet se naginje uz vetar, zureći u masu, tražeći kome će da naplati 175 franaka. Rukom signalizira vožnju do centra grada i kao da tim gestom poručuje: Idemo u srce haosa i stiskamo gas.

Malta

Sent Džulijans, „Pendergardens“, monumentalna kula od čelika i stakla. Ono što spolja izgleda kao tipično korporativno sedište, unutra je bunker obložen somotom i ispunjen mirisom ozona. Neobični enterijer bez prozora zapravo je studio kompanije Rojal Spin Gejming.

Malta je godinama poznata kao centar „iGejminga“ u Evropi. Na ostrvu se nalaze stotine firmi koje emituju kockarske igre za korisnike u Švedskoj, Japanu ili Nemačkoj. Najvažniji radnici ovde su interaktivni krupije, baš poput 26-godišnje Ane. Večeras nosi crvenu balsku haljinu koja izgleda elegantno na kameri, ali pozadi je stegnuta zihherima jer joj veličina ne odgovara. U sobi za blekdžek nema drugih igrača sem robotske kamere koja zumira njene ruke.

– Dobrodošao za sto, igraču 445... – izgovara Ana neutralnim, transatlantskim akcentom.

Dok deli karte, njeni pokreti su savršeno gipki i uvežbani. Ruke moraju biti vidljive sve vreme, jer ako ovlaš dodirne kosu, prekršila je bezbednosni protokol. Na ekranu postavljenom iza kamere, Ana može da vidi sadržaj ćaskanja sa klijentima. Igrač 445 je upravo napisao:

– *Izgledaš tužno danas, dušo. Osmehni se za mene.*

Ana ispunjava želju i prilagođava izraz lica. Devojka je zapravo Srпкиnja, ali je njena kockarska persona označena kao „Meditranka“. Malta se ponosi svojom istorijom i pričama o viteškim redovima, no moderna ekonomija je izgrađena na prodaji poroka ljudima koji sede u gaćama u Birminghamu. Ana još jednom prevlači karte preko senzora: krupije gubi, igrač 445 osvaja 50 evra.

– Čestitam, gospodine...

Tokom pauze, krupije se povlači u malu prostoriju za osoblje. Unutra je desetak drugih radnika, uglavnom Letonaca, Brazilaca i Britanaca. Svi nose smokinge i balske haljine dok jedu gotove salate i piju flaširanu vodu. Kao da smo zalutali među statiste u jeftinoj verziji filmova o Džejmsu Bondu. Ana refleksno kreće do zida, u želji da vidi Sredozemno more, ali se brzo priseća da je u hermetički zatvorenoj kutiji. Sutra će raditi na ruletu, što je neuporedivo bolje. Kuglica proizvodi dovoljno buke da poremeti zagrobnu tišinu.

Maršalska Ostrva

Pacifik, atol Enevetak. Ostrvo Runit je mala peščana parcela na kojoj se nalazi vrlo neobičan i zastrašujući orijentir. „Kupola“ ili „Grobница“ je masivni betonski tanjir, širok 115 metara, koji prekriva krater sa 85.000 kubnih metara radioaktivnog otpada. Objekat je nasleđe američkih nuklearnih testova, sprovedenih u vreme Hladnog rata.

Misterije koralnih prstenova najbolje poznaje Kajto, vremešni kapetan broda koji predvodi ture pod nazivom „Mračna istorija“. Vidimo ga kako pomaže grupi neustrašivih Jutjubera da siđu sa svog čamca. Mnogi nose Gajgerove brojače oko vrata kao ogrlice.

– Ne jedite kokose. Ne jedite rakove... – recituje Kajto svoj standardni govor o bezbednosti.

Kupola curi decenijama i svi to znaju. Porast nivoa mora nagriza nezaštićeno dno kratera, ispirajući izotope plutonijuma u Tihi okean. Kapetan posmatra turiste kako se penju uz betonski poklopac da bi napravili što bolje selfije. Jedan od njih počinje da brejkdensuje na sredini Kupole dok ostali snimaju. Kajtu je ovo tragikomično. Njegov deda je evakuisan sa atola da bi Ameri mogli da ga detoniraju, i to 43 puta. Turisti sada pitaju za „Godzilu“. Uvek to pitaju.

– Je l' istina da je zračenje stvorilo mutante? – pita brejkdenser, zadihan.

– Samo krabe – spreman je Kajto. – Naučile su da krađu novčanike.

Ništa mu nije smešno kada pogleda u raspali beton i bršljan koji raste kroz pukotine. Američka vlada kaže da je Kupola bezbedna, ovdašnja vlada kaže da je to tempirana bomba, a Kajto kaže da je to solidan izvor prihoda, budući da ture naplaćuje 300 dolara po osobi. Sada se vraća do broda da proveri sidro i zalihe. Voda u laguni je kristalno čista, ali je pesak vreo na način koji termometri ne registruju.

Turisti sada snimaju plesni izazov za TikTok... Ispod njih je dovoljno radioaktivnog otpada da otruje okean na 24.000 godina.

Mauritanija

Na krajnjem zapadu Sahare, blizu rudarskog grada Zuerata, pejzaž je beskrajno prostranstvo smeđeg peska i crvenkastih stena. U tako ogoljenom prizoru, nemoguće je ignorisati Pustinjski voz, kompoziciju dugačku čitavih 2,5 kilometara. Gvozdena ruda se ovom rutom prevozi do obala Atlantika, a na povratku donosi vodu i zalihe hrane. Na vrhu otvorenog vagona, punog fine, lepljive prašine, nalazimo 50-godišnjeg Sidija.

Mnogo više od običnog putnika, Sidi je putujući trgovac čajem. Posедуje mali šporet na ćumur koji jedva balansira na grumenju rude. Trenutno kuva Ataju, jak, penasti, gorki čaj od mente koji ovde ima status nacionalnog pića. Voz se kreće brzinom od 40 kilometara na sat, stvarajući snažne vibracije i zaglušujuću buku. Ipak, Sidi uspeva da sipa čaj sa metra visine i kreira savršen sloj pene u maloj čaši.

Njegove jedine mušterije su „slobodnjaci“, ljudi koji putuju sedeći na rudi jer ne moraju da plate kartu. Umotani u šalove boje indiga, izgledaju kao plavičasti duhovi spram crnog tereta. „Ide prva čaša, gorka kao život“, uzvikuje Sidi preko škripe metalnih točkova i servira čaj mladiću umotanom u ćebe. On mu plaća novčićima za koje se momentalno lepi prašina.

Već dvadeset godina je Sidi redovan putnik na ovoj metalnoj šklopociji. Poznaje svaku krivinu na pruži dugoj 700 kilometara. Upozoriće vas da ne smete da zaspate, jer ćete se lako skotrljati. Reći će vam da gvozdena prašina ulazi u pluća i da nikada ne izlazi. Sada već sipa drugu turu i oglašava je „slatkost kao ljubav.“ Malaksali putinci zevaju ka horizontu dok pustinja poprima nadrealno ljubičastu nijansu.

Posmatran odozgo, voz deluje kao gigantski zibzar koji zakopćava Saharu. Sidi je oprao čaše koristeći dragocene zalihe vode i već pristavio treću turu, „nežnu kao smrt.“ Ovog puta je sam otpija. Čula su mu toliko izoštrena da može da razdvoji ukus rude od gorćine Ataje, ali sada ga prosto nije briga. Ustiju punih vlastite zemlje, ostaje blaženo smiren. Voz neumoljivo osvaja prostor, noseći ljude sazdane od memle.

Mauricijus

U Port Luisu, sunce izlazi iza Signal planine i obasjava grad neskladnim potezima, jarko na obali, prigušeno u Roš Bou. Žerom hoda uskom ulicom prema autobuskoj stanici, prolazeći pored ograda od valovitog lima i pasa lualica koji dremaju u mrljama svetlosti. Iako udaljen samo par kilometara od luksuznih hotela, ovaj deo grada ne dospeva u putničke brošure.

Žerom predaje istoriju u srednjoj školi. Budući kreolskog porekla, rođen je i odrastao u kraju gde se politika i identitet prepliću na komplikovane načine. Učenici ga često pitaju zašto neki okruzi dobijaju nove sportske objekte dok se u njihovom još uvek raspravlja o popravci kanalizacije. On može da im iznese zvanične razloge – budžete, prioritete, tenderske procedure – ali pravi razlozi su dublji. Postoji slojevita društvena hijerarhija koju zemlja priznaje samo indirektno.

Mnoge kreolske porodice nikada nisu dobile parcele nakon ukidanja ropstva. Neki su se naselili gde su mogli, često na ničijem zemljištu koje je kasnije označeno kao „neformalno“. Sumorno nasleđe i dalje definiše ko je vlasnik, ko je zakupac, i ko biva iseljen kada se razvojni planovi preklope sa starim naseljima. Nedavni ekspertske izveštaj je predložio nova sredstva za policijski nadzor u „zonama visokog rizika“. Svi znaju koje su to zone; područja sa kreolskom većinom koja su predstavljena kao problematična, a ne kao zapostavljena.

Žerom često pomišlja na svog mladog rođaka koji je prošlog meseca dva puta pretresan. Ništa dramatično, ali dovoljno da ga podseti gde su nevidljive linije. Pored škole i dalje vise plakati koji obećavaju inkluziju. Žerom dobro poznaje ovu retoriku: jedinstvo, diverzitet, mogućnosti. Pa ipak, na opštinskim sastancima se kreolski interesi tretiraju kao kulturni, ne kao strukturni. O njima se raspravlja u smislu „nasleđa“, umesto stanovanja, vlasničkih prava i zapošljavanja.

Natrag u porodičnom domu, Žerom je spreman da sasluša majku koja se žali na novi stambeni projekat čija je izgradnja planirana na grebenu. Oko njih je šarenilo krovova: zarđali limovi, izbledela boja, satelitske antene okrenute ka nebu. Komšiluk je bučan, prenaseljen, ponekad napet, ali je njihov. Pomisao na selidbu baca dugačku senku, dosežući do predaka koji nisu imali pravo glasa oko toga gde će živeti.

Meksiko

Tihuana, Zona Norte. Karmen radi na kontroli kvaliteta u fabrici auto-delova za Ford. Njen posao je da pregleda plastične instrument table, tražeći najsitnije nedostatke. Osam sati dnevno, pet i po dana u nedelji, za 4.800 pezosa mesečno (oko 140\$).

U fabričkom pogonu je bučno i vruće, miriše na topljenu plastiku i prekovremeni rad. Karmen nosi naočare koje se magle i rukavice koje se cepaju dok zuri u pokretnu traku. Ima deset sekundi po tabli da proveri da li su naprsle, loše ofarbane ili savijene. Šest instrument tabli u minuti, trista šezdeset na sat, skoro tri hiljade na dan. Oči je bole do ručka, leđa je stežu do večere, a ruke se grče dok ne završi smenu.

Menadžeri fabrike su Amerikanci, rotiraju se na svake dve godine i nikada ne nauče španski. Šefovi pogona su Meksikanci, ali svi razmišljaju kao Amerikanci i samo govore o „statistici“, „efikasnosti“ i „optimizaciji“. Štopuju pauze za toalet, smanjuju platu za minut kašnjenja i slave poslovne uspehe deleći Koka-kolu i picu iz Dominosa. Karmen je ovde šest godina i dobija dve nedelje odmora koje ne može da priušti jer se odsustvo slabije plaća. U ugovoru piše da ima pravo na deo profitne dobiti, međutim taj novac nikada nije videla.

Njena ćerka planira da upiše fakultet u Gvadahari, sa željom da studira medicinu. Školarina je 45.000 pezosa godišnje, bez hrane i smeštaja. Karmen svake večeri računa koliko kontrolnih tabli bi morala da pregleda da bi joj to priuštila, i cifre se prosto ne uklapaju. Ćerka se prijavila za budžetsko finansiranje, mada stipendije uglavnom dobijaju studenti čiji roditelji imaju veze. To su deca političara, direktora fabrika i onih koji besramno koriste reč *maquiladora*.

Na pauzi za ručak, Karmen ima trideset minuta da predahne i pojede tortilju koju je donela od kuće. U kafeteriji koja miriše na industrijski deterdžent, televizori emituju telenovele bez zvuka, sa titlovima na engleskom jeziku. Koleginica Lupita priča o rođaci koja je prešla u San Dijego, čisti po kućama i zarađuje 15 dolara na sat, što je duplo više od njihove plate. Nije se vraćala tri godine, tvrdeći da nije bezbedno, ali redovno šalje novac. Lupita stalno zapitkuje Karmen da li razmišlja o odlasku, na šta ona uvek odgovara odrično. Istina je da svi razmišljaju o tome, samo što Karmen nikako ne bi mogla da se odvoji od ćerke i bolešljive majke.

Na početku popodnevne smene, klima uređaj je u kvaru. Temperatura u hali dostiže 38°C i dva radnika se onesvešćuju. Od menadžera stiže imejl o „održavanju stepena produktivnosti tokom kvarova opreme“. Kolege gundaju, ali se vraćaju za pokretnu traku. Zaštitne naočare su toliko zamagljene da Karmen jedva uočava falinke na tablama. Gubi strpljenje i sve ih propušta. Te iste table će biti isporučene u Mičigen i ugrađene u kamione koji koštaju 50.000 dolara. Šoferi neće imati pojma da im je instrument tablu odobrila neka Meksikanka, poluslepa od iscrpljenosti i vrućine.

Mikronezija

Laguna Čuuk, ranije poznata kao laguna Truk. Ovo je perimetar operacije „Hejlston“, masovnog napada američke mornarice koji je potopio glavnicu japanske carske flote 1944. godine. Upravo su relikti prošlosti pretvorili lagunu u traženu ronilačku destinaciju. Trideset metara pod vodom, iznad palube broda „Fudžikava Maru“, nalazimo Kima, mladog instruktora ronjenja. Danas vodi grupu imućnih američkih turista koji su opsednuti vojnom istorijom.

Kimo se zaustavio pored japanskog lovca „Zero“, koji je još uvek zakačen za palubu potonulog broda. Avion je prekriven mekim koralima, dok je kabina ispunjena jatom riba klovnova. Jedan od turista udara Kimovu bocu metalnom šipkom, što je standardni signal za dozivanje. Turista uzbuđeno pokazuje na artiljerijsku granatu koja leži pored tovarnog prostora. Kimo ostaje miran jer dobro poznaje tu granatu. Zna da je metalno kućište korodiralo i da ispušta pikrinsku kiselinu i TNT u vodu.

Postoje procene da potopljena flota čuva milione galona nafte i tone neeksplozirane municije. Za razgledanje ove ekološke bombe turisti plaćaju 4.000 dolara nedeljno. Kimov ronilački displej pokazuje da imaju kiseonika za još pet minuta pod vodom. Jedan turista pokušava da cimne deo elise koji leži u mulju; snažno se praćaka i podiže oblak peska, remeteći prozirnost vode. Kimo samo uzdiše u svoj regulator i šalje mehuriće ka površini.

Kimov deda je radio za Japance kada su okupirali ova ostrva. Potom je njegov otac službovao za Amerikance kada su preuzeli kontrolu nad resursima. On sada vodi grupu nekrofilnih voajera ka liniji izrona. Dok prolaze pored brodskog mosta, Kimo je iznova očaran dimenzijama gvozdene katedrale. Pruža ruku i dodiruje morski krastavac koji raste na mitraljezu...

Moldavija

Tiraspolj, centar grada. U zavisnosti od toga koga pitate, nalazimo se ili u istočnoj Moldaviji ili u prestonici Pridnjestrovske Moldavske Republike, poznatije kao Transnistrija. Iako formalno ne postoji, ova otcepljena državica ima svoje graničare, zastavu i valutu. Ovom prilikom ćemo ući u supermarket iz čuvenog lanca Šerif. Zapravo, sve se ovde zove Šerif. Benzinska pumpa, fudbalski stadion, TV stanica... ovaj konglomerat poseduje celu nepriznatu zemlju.

U marketu zatičemo Andreja, sredovečnog kasira, koji mušteriji naplaćuje veknu hleba i flašu konjaka marke „Kvint“. Novac deluje prilično čudno jer nije napravljen od papira ili metala. Od 2014. godine, zemlja koristi kompozitne plastične novčiće koji izgledaju kao žetoni za poker ili Monopol. Upadljivih su boja i različitih oblika, od okruglih i kvadratnih do šestougao. Andrej drži plavi petougao, odnosno novčić od 5 rubalja. Za ostatak sveta, ovo je bezvredni komad plastike.

– Imate li sitniji novac? Okrugli? – pita mušterija.

– Danas samo kvadratni... – odgovara Andrej, pružajući zeleni novčić.

Izolacija zemlje je nadrealna. Transnistrija je praktično sovjetski muzejski eksponat koji opstaje zahvaljujući ruskim subvencijama za gas i veoma specifičnoj svojoj ekonomiji. Kao veliki ljubitelj fudbala, Andrej redovno gleda utakmice na stadionu Šerif. Real Madrid je nedavno odigrao meč Lige šampiona baš na tom mestu. Bilo je bizarno gledati fudbalske milionere kako trče po terenu koji je napravila fantomska država.

Boca žestokog pića je upravo skenirana. Moldavski konjak je zaista svetske klase i jedan od retkih lokalnih proizvoda koji imaju nesumnjivu vrednost. Tik-tik-tik... novčići padaju u kasu i proizvode prazan klikajući zvuk, kao dečije kockice. Ako bi poneo žetone na granicu, pita se Andrej, da li bi mogao da kupi jednu cigaretu u Moldaviji? Nema šanse.

Sledeći kupac je uzeo kesu ruskih knedli i stao u red. Andrej uredno skenira artikal i prihvata plastične petouglove. U ovoj izmišljenoj zemlji, misli se on, možda je prikladno da novac liči na Kinder jaje.

Monako

Fonviej, rano jutro. Luka je tiha i jahte se blago njišu pod nebom koje tek počinje da rumeni. Galebovi kruže iznad litica, zajedno sa mirisom soli i motornog ulja. U maloj garaži, smeštenoj između heliodroma i luksuzne stambene zgrade, 58-godišnji Žerar ispituje donji trap starog Ligjea JS11. Mirne ruke i precizni pokreti otkrivaju iskusnog mehaničara Formule 1. Sada je u penziji i povremeno pomaže Društvu za očuvanje istorijskih trka Monaka.

Žerarov život se uvek merio obrtnom silom i štopericom. Odrastao je u Bosoleju, odmah preko granice, i počeo kao asistent u boksu tokom Gran prija '84. Od tada je podešavao motore za šampione, vraćao olupine u funkciju i učio mlađe inženjere kako da slušaju menjač kao što lekar sluša otkucaje srca. „Monako nije samo glamur“, kaže on. „Ovde se motori štimuju do besvesti.“

Danas priprema Ligje za počasni krug koji će voziti na predstojećem Gran priju. Automobil se poslednji put trkao 1979. godine, ali motor mu je i dalje simfonija francuskog inženjerstva i tvrdoglave elegancije. Žerar je proverio telemetriju, podesio vešanje i zamenio napuklo crevo za gorivo delom koji je sam obradio. Spremno će vam reći da ne veruje u kopije i uvozne delove.

Napolju se čuju trkači kako turiraju duž obale. Dostavni brodić istovaruje gajbe šampanjca Brut, dok mladić u belim rukavicama polira mesingane ograde blizu Prinčeve palate. Žerar briše ruke i divi se popravljenom automobilu, delimično iz nostalgije, a delom zbog veštine koja još uvek opstaje u njegovoj mišićnoj memoriji. Nešto kasnije će se videti sa mladim šegrtom iz Nice i provesti ga kroz detalje podešavanja karburatora. Objasniće mu zašto je brzina manje bitna od mašinske preciznosti.

Mongolija

Ulan Bator, prestonica razvučena između staklenih kula i šatorskih kvartova, gde redak, ugljeni dim skicira pejzaž. Erden se budi u 6 ujutru, u šatoru koji deli sa suprugom i dvoje dece. Šporet je dogoreo preko noći i vazduh se toliko ohladio da se dah pretvara u paru. Brzo donosi potpalu, slaže je unutra i pali novu vatru, dok se deca vrpolje i čvrsto navlače ćebad.

U 7:00 izlazi napolje i obilazi gomilicu uglja naslaganu u dvorištu. Grad je zabranio sirovi ugalj, ali spakovani, obrađeni briketi se prodaju u državnim skladištima. U jednom od takvih objekata Erden radi skraćene smene, istovarajući kamione i snabdevajući kupce koji čekaju u predugim redovima. Plata je skromna, ali ima besplatan obrok koji može da ponese kući.

Put do centra je zagušen saobraćajem; svuda su stari kombiji, autobusi i terenci koji se bore sa ekstremnom hladnoćom. Po vedrom vremenu planine se jasno vide na obzoru, no danas je smog preklopio čitavu dolinu. U 8:30, depo je već otvoren. Erden slaže vreće od 25 kilograma, dok mu se rukavice koče od mraza. Porodice dolaze kamionetima, biciklima, čak i sa stajskim kolicima. Među njima su poznata lica: starica iz njegove ulice i mladi par sa bebom u nosiljci. Mnogi čekaju satima i pažljivo broje novac, znajući koliko je svaka vreća dragocena.

Smena se završava do podneva, kada Erden obično kupuje hušur od uličnog prodavca i zaliva ga vrućim čajem. Posle 12 ga čeka dodatni posao, taksiranje u njegovoj staroj Tojoti Prijus. Zbog poreske rupe za hibridna vozila i njihove tehničke pouzdanosti, grad je prepun polovnih Prijusa uvezenih iz Japana. Međutim, baterija ovog automobila nije predviđena za -34°C. Erden je već postavio famozno „zaštitno ćebe“, izolacionu krpu od ovčije vune i filca koja se obmotava oko litijum-jonske baterije.

Erdenov auto je uvezen 2010. godine. Grejanje jedva radi, ali se putnici retko žale. Studenti, kancelarijski radnici, žene sa pijačnim torbama, svi sede mirno, zureći u telefone ili saobraćaj.

Crna Gora

Podgorica, centar grada. Vesna sedi na terasi kafića i pokazuje fotografije stanova mladom bračnom paru. Kao agent za nekretnine radi samo honorarno i strpljivo sakuplja prihode od sporadičnih provizija. Klijenti žele nešto u centru, moderno, ali ne skupo. Vesna se ljubazno osmehuje jer je slične prohteve bezbroj puta čula.

Prva lokacija koju obilaze je nova zgrada na obali reke Morače. Čisto stepenište, video interfon, laminatni podovi. Sviđa im se, ali oklevaju zbog jače cene. Šapuću jedno drugom na turskom, zahvaljuju se i odlaze. Vesna beleži njihovu reakciju u tefter: „još traže, nisu spremni“. Ima 34 godine, razvedena je i odgaja ćerku uz pomoć roditelja. Njen glavni posao je u Crnogorskom Telekomu, ali dodatni prihod od nekretnina nije za bacanje. Štaviše, utisak je da svaki drugi Podgoričanin danas izdaje stan. Turisti favorizuju obalu, no prestonica ima svoju specifičnu klijentelu: državne službenike, radnike nevladinih organizacija i sve učestalije digitalne nomade.

Do podneva, Vesna se sastaje sa svojim sestrićem Markom na ručku. Upravo se vratio iz Budve, gde poseduje malu prodavnicu suvenira. Kaže da ne bi podneo još jednu zimu ovde i razmišlja o selidbi u Italiju. Vesna se ućutala. Popodne treba da pokaže još jedan stan, ali stariju gradnju, sa teškim drvenim vratima i pogledom na brda. Potencijalni klijent dolazi iz Milana i ovde će raditi na projektima zelene energije. Nije pitao kakve su komšije, samo da li ima Wi-Fi. Deluje kao siguran kupac, već je pripremila ugovor.

U 15:00, Vesna se vraća u Telekom da završi smenu. U hodniku naleće na Stojana, kolegu iz terenske službe, koji opet pokušava da flertuje iako zna da su rođaci u trećem kolenu. Zatim odgovara na pozive korisnika o greškama u obračunu i prekinutim vezama. Unervozila se, ali glas joj ostaje stabilan. Nešto pre 16 časova pozdravlja se sa kolegama i napušta kancelariju.

Na povratku kući susreće one mlade Turke koji su jutros razgledali apartman. Neprijatnost je obostrana.

Maroko

Region Draa-Tafilalet, opština Gasat, blizina grada Uarzazata. Svuda oko je surova, biblijska pustinja od crvenog kamena i peska, ali usred ovog ništavila generiše se zaslepljujuća svetlost. U pitanju je solarni kompleks Nur Uarzazat, koji izgleda kao scena iz naučnofantastičnog filma. Hiljade zakrivljenih ogledala raspoređeno je u savršanim krugovima, fokusirajući pustinjsko sunce na centralni toranj koji svetli nepodnošljivom jačinom. Retko ko je spreman za rad u ovakvim uslovima.

Utoliko je veći podvig 35-godišnjeg Rašida, zaposlenog na poziciji „tehničara za ogledala“. Zatičemo ga kako vozi specijalizovani kamionet za čišćenje niz formaciju ogledala dugu dva kilometra. Posao nalaže da štiti objekat od prašine koliko god je to moguće, jer efikasnost postrojenja u potpunosti zavisi od refleksivne moći ogledala. Što se više zaprljaju, izlazna snaga je manja.

– Sektor 7 je na 94 odsto efikasnosti – poručuje mu kolega sa motorole. – Oribaj sve ponovo.

Rašid uključuje hidraulične četke i posmatra centralni toranj koji se izdiže 250 metara u visinu. Objekat je ispunjen solju koju će ogledala zagrejati do 565 stepeni Celzijusa. Rastopljena so zadržava toplotu i omogućava postrojenju da proizvodi paru i struju, čak i noću. Ovo je pravo tehnološko čudo. Maroko uvozi 90 odsto svoje energije, ali sa ovim projektom želi da izvozi struju u Evropu. Rašid nosi debele, široke naočare za sunce jer bi odsjaj mogao da mu spali mrežnjače za sat vremena. Oseća se kao mrav pod džinovskom lupom.

Upravo je zaustavio kamionet radi pregleda napuklog ogledala; staklo je toliko vrelo da i ne pomišlja da ga dodirne. Iz ogledala ga posmatra vlastiti odraz, neki čovek u plavom odelu, usred predela beskonačne geometrije. Rašid potiče iz obližnjeg sela gde još uvek koriste magarce za nošenje vode. Kako li je dospeo do mesta gde se sakuplja sunce? Ponekad mu se čini da vidi karavane koji su nekada prolazili ovuda, noseći zlato i začine...

Sunce lagano opada, prepuštajući nebo modroljubičastom valeru. Stakla se automatski naginju, hvatajući poslednje kilovat-sate.

Mozambik

Maputo, centar grada. Alsinda stoji na maloj, drvenoj bini džez kluba, skrivenog iza memljivih fasada okruga Polana. Podešava stalak za mikrofon, tražeći udobnu poziciju. Ispred nje, stolovi su prepuni tipično gradskog inventara: flaša piva Laurentina, polupraznih čaša portugalskog vina i tacni sa kamarao grejadom, ukusnim škampima koji su proslavili ovu obalu.

Škampi su „ružičasto zlato“ Mozambijskog kanala, ali večeras, dok započinje tihu izvedbu Marabente, Alsinda ih vidi onakvima kakvi zaista jesu. Tanjir premijum škampa sada košta više od nedeljne plate čoveka koji čisti trotoar. Veći deo ulova ni ne stigne do ovih stolova; obično se zamrzava na ribarskim brodovima i odmah šalje na trpeze Madrida i Tokija, ne bi li spoljni dug zemlje ostao podnošljiv.

Redovni posetioci kluba su „maputosi“, mlada, urbana elita u skupim lanenim odelima, uvezana sa radnicima italijanskih nevladinih organizacija i kineskim inženjerima koji su došli da izgrade sledeći most ili gasovod. Džez ovde nije ona sterilna muzika za liftove, nego sinkopirani ritam preživljavanja i zaostatak vremena kada je pesma bila šifrovani jezik otpora kolonijalnoj vlasti.

Počinje solo na saksofonu. Slušamo frenetično visoke tonove koji oponašaju haotični saobraćaj na Aveniji Fridriha Engelsa. Alsinda dolazi do daha i posmatra visokog državnog činovnika za glavnim stolom. On guli škampe sa uvežbanom preciznošću, dok njegov ručni sat svetluca pod svetlima pozornice. Taj čovek predstavlja „Novi Mozambik“, zemlju dvocifrenog privrednog rasta i duboko ukorenjene nejednakosti, gde je otkriće rudnika rubina i priobalnih gasnih polja donelo i obećanje prosperiteta i „prokletstvo resursa“.

Napolju, most Maputo-Katembe premošćuje luku poput džinovske harfe. Najduži je viseći most u Africi, ali kvartovi u njegovoj senci i dalje se bore sa nestancima struje. Alsinda zatvara oči i spušta glas do šapata. Peva o „Kosta do Sol“, o plimi koja donosi bogatstvo i plastični otpad, i o gradu koji nastavlja da pleše čak i kada valuta posrće.

Na kraju nastupa, aplauz je ljubazan, ali kratak. Brzo ga menjuje škripa stolica i poziv na plaćanje računa. Alsinda silazi sa bine i kreće ka kuhinji, noseći miris peri-perija u kosi...

Mjanmar

U nastupu jezičke nekorektnosti, Nejpjido bismo pre mogli nazvati dijagnozom nego prestonim gradom. Podignut usred džungle, sa bulevarima od dvadeset traka i palatama koje mirišu na svežu farbu i staru paranoju, grad je savršena kulisa za ljude poput Maunga. Iako nije vojnik ni birokrata, u hodnicima Ministarstva odbrane, gde koraci zvuče kao repetiranje puške, on je najvažniji oficirski poverenik.

Kao lični astrolog generala Hlanga, pošteđen vlažne vreline koja pritiska prozore sa neprobojnim staklima, Maung je posednut nasuprot čoveka koji u svojim rukama drži sudbine miliona. Na masivnom stolu od tikovine ne stoje satelitski snimci, već horoskopske karte i dijagrami kretanja planeta. General ga posmatra nervozno, zakrvavljenih očiju; danima nije spavao, čekajući pravi trenutak da povuče potez u državi Šan, gde pobunjenici stežu obruč oko rudnika žada.

– Mars ulazi u osmu kuću – šapuće Maung, prateći prstom linije koje je sam jutros iscrtao, dok opušteno naginje šoljicu zelenog čaja. – To je kuća transformacije, ali i gubitka. Ako pomerite diviziju pre ponedeljka, vojnici će marširati kroz senku Rahua.

General se trza i udara šakom o sto. Ne treba njemu vojna strategija; podređeni oficiri su ga uveliko izvestili o blokiranim putevima i logističkom haosu. Ono što mu je očajnički potrebno jeste metafizička dozvola. U ovoj zemlji se ratovi ne dobijaju samo municijom, već i pravilnim izvođenjem rituala.

– Šta kaže jadaja? – progovara general hrapavim glasom.

Maung za trenutak okleva i sklapa oči. Naučio je da balansira između surove istine i onoga što će mu sačuvati glavu na ramenima. Svestan je da su zvezde ravnodušne prema spaljenim selima i kolonama izbeglica koje se kreću ka tajlandskoj granici. Nova prestonica je tvrđava izgrađena da bi se pobešlo od naroda, ne da bi se njime vladalo.

– Morate premestiti trupe ka severozapadu tačno u 9:09 ujutru – kazuje Maung. Devetka je moćan broj koji su bivši generali opsesivno pratili, verujući da će ih sačuvati od pobunjeničkih metaka i narodnog besa.

– Ali pre toga, tri vojnika moraju da prošetaju unazad oko pagode Upatasanti, noseći ogledala okrenuta ka zapadu. Tako ćemo odbiti lošu energiju koja dolazi iz pravca neprijatelja.

Grč na generalovom licu zamenilo je vidno olakšanje. Njemu su reči koje je upravo čuo logičnije od bilo kakvog izveštaja sa terena. Dok pakuje svoje karte, Maungov pogled probija debele prozore kancelarije i nestaje u prostranstvu betona i asfalta. Putnici ovde nikada ne dolaze jer nemaju šta da vide sem isprazne arhitekture straha. Vojska će sutra biti u pokretu na osnovu hira jedne planete i koračati preko spaljenih polja pirinča koja danima zamagljuju zvezde.

Namibija

U pustinji nema apsolutne tišine. Čak i kada se čini da Namib spava pod žarom podneva, opstaje čitava mikrosfera sačinjena od zricanja buba na zrcima peska, tankog fijukanja u grebenu dina i vrelog pucketanja kvarca. Za slučajnog putnika ovo je praznina, ali za one koji su ovde odrasli, to je mala biblioteka.

Učiteljica iz Svakopmunda, mlada Elfrida, naziva ovo „rečnikom vetra“. Često vodi svoje đake na izlete, tražeći da zabeleže promenljive registre vazduha. „Pustinja ima raspoloženja“, objašnjava ona, na šta pojedini dečaci prevrću očima, no kada magla sa Atlantika pređe preko dina, i oni se stišaju. Kao presvučen gazom, čitav svet omekša.

Njen brat je zaposlen u jednom od rudnika uranijuma kod Arandisa. Kada mu dozvole odmor, priča joj kako pustinja izgleda odozdo dok raznose zemlju dinamitom. „Mi bušimo rupe u tišini“, kaže on, iako priznaje da ruda donosi dovoljno novca da pošalje decu u školu. Često miriše na prašinu i hemikalije, zbog čega Elfrida insistira da se okupa pre nego što sedne za večeru.

Ovo je čudna zemlja. Retko stanovništvo razbacano po ogromnim prostranstvima, teritorija i prazna i opterećena istorijom. U Vindhuku i dalje stoje nemačke kolonijalne fasade obojene pastelnim bojama, dok u udaljenim selima deca plemena Himba mažu ruke okerom, plešući u ritmu mnogo starijem od gradova. Elfrida ponekad sanja šakale kako govore nemački i ljubazno traže vodu u pustinji pod mesečinom. Smeje se kada to priča đacima, ali oni slušaju netremice, znajući da se pustinja ne šali. Jedna devojčica je pitala da li su šakali ostavili otiske šapa u snu. Elfridi se čini da jesu, ali nije htela da izmišlja.

Prestonički političari govore o projektima zelenog vodonika i solarnim mrežama koje bi mogle da osvetle Evropu. Duž obale se vuku brodovi koji direktno sa morskog dna usisavaju dijamante. Pa ipak, svakog jutra nadire magla i udiše život bubama, lišajima i smeđoj travi koja zasvetluca na nekoliko sati pre nego što ponovo nestane.

Elfrida uzima svoju svesku i definiše zvuk vetra za sledeći čas: „šupalj, poput školjke stavljene na uho.“ Zna da će se đaci smeјati, misleći da je luckasta, ali takođe zna da će jednog dana, možda za nekoliko decenija, neko od njih čuti šapat pustinje i vratiti se iz daleka.

Nauru

Ostrvo izgleda kao zrno pasulja na mapi, međutim uživo više liči na groblje mamutskih zuba. Ovo je posledica čitavog veka rudarenja fosfata. Bujna prašuma je uklonjena da bi se iskopalo ptičije gumno koje je đubriilo farme Australije i Novog Zelanda. Iza toga su ostale hiljade krečnjačkih vrhova iliti nazubljenih, sivih šiljaka koji se uzdižu pet metara u visinu. Pred nama je nenastanjiv, pakleni teren.

Dango vozi olupani kombi Tojota Hiace duž prašnjavog puta koji odvaja nastanjenu obalu od mrtve unutrašnjosti. Ovaj mladić ne traži fosfat, kojeg uglavnom i nema, već male džepove kadmijumom bogatih stena koje su velike kolonijalne mašine propustile 1980-ih. Sada prolazi pored konzole zarđalog bagera koji je nekada prebacivao milione tona zemlje na teretne brodove.

Kombi zastaje blizu ograde „Regionalnog prihvatnog centra“, što je formalni naziv za pritvorski kamp koji finansira vlada Australije. Godinama je ovaj objekat bio motor razvoja ostrva. Prodaja suvereniteta radi smeštaja neželjenih izbeglica održavala je elektromrežu, nakon što je fosfatni fond potrošen na loše mjuzikle u Londonu i propale investicije. Kamp je sada mirniji, mada je infrastruktura ostala netaknuta.

Mladić napušta kombi i peške nastavlja slalom između krečnjačkih šiljaka. Iako mu 40 stepeni Celzijusa udara na sva čula, primećuje kalem bakarne žice kako viri iz prašine. Verovatno potiče iz epohe „novobogataša“ 1970-ih, kada su Nauruanci bili najbogatiji narod po glavi stanovnika. Kupovali su Lamborginije koje nisu mogli da voze jer ostrvo ima samo 21 kvadratni kilometar. Dango otkida žicu, i kao da čini nešto nezakonito, osvrće se oko sebe; okean je sa svih strana. Nema „unutrašnjosti“ u koju se možete povući, imate samo obod i ovaj izdubljeni centar. Ubacuje žicu u kombi i trese majicu od prašine drevnog ptičjeg izmeta.

Odjednom, vibracije potresaju zemlju, kombi i Dangove ruke na volanu. Nije zemljotres, niti erupcija vulkana, već poslednji let Nauru Erlajnsa koji dovozi desetine australijskih podizvođača i humanitarnih radnika. Otac mu je pričao o danima kada su čarterima leteli u šoping na Guam, trošeći više novca na parfeme nego što čitava porodica danas potroši na hranu. Dok mu sećanja kuljaju iz podsvesti, Dango nastavlja vožnju preko sporadičnih rupa i kratera, truckajući se na kostima rashodovane ekonomije.

Nepal

Katmandu, okrug Gongabu, centar za obuku „Buduća zvezda ljudskih resursa“. Čitava prostorija je uređena tako da simulira gradilište; vidimo skele, vreće cementa i sigurnosne pojaseve kako vise sa plafona. Kiran stoji ispred grupice seoskih momaka koji nose različitu odeću i deluju prestravljeno. Kao ovlašćeni „visinski instruktor“, on će ih podučavati kako da prežive u Kataru, Maleziji i Dubaiju.

– Pravilo broj jedan – naglašava, držeći karabiner u ruci. – Zakači se. Ako padneš, osiguranje se isplaćuje porodici, ali to traje dve godine. Ako se zakačiš, ti im šalješ svakog meseca.

Nepalske planine su izvanredno tražena destinacija, međutim najveća izvozna grana su lokalni muškarci. Ovi momci su motori privrede, predodređeni da grade stadione za Svetsko prvenstvo ili nebodere u pustinjskoj vrućini. Kiran sada pokazuje kako se nosi zaštitna kaciga. Nakon pet godina provedenih u Rijadu, na rukama nosi tragove opekotina i ožiljke od oštremetala. Svi ga pažljivo slušaju, svesni da su prodali porodično zemljište da bi platili „regrutnu proviziju“.

– Ne pijte vodu iz česme – nastavlja Kiran. – Ne gledajte poslovođu u oči. Nemojte izgubiti pasoš.

Napolju je smog toliko gust da su Himalaji danas nevidljivi. U prostoriju ulazi posrednik, držeći hrpu pasoša sa sveže overenim vizama. Energija u sobi se menja, prelazeći u mešavinu nade i strepnje. Iako detaljno poznaje proceduru, Kiran oseća dozu krivice. On je deo mašinerije koja isušuje mladost nepalske zemlje. Dao je momcima pauzu i popeo se na krov da popuši cigaretu. Hteo je da skrene misli na nešto drugo, ali ga avion Katar Ervejza vraća u neprijatnost.

Letelica upravo poleće sa piste aerodroma Tribhuvan, verovatno noseći stotine istih onakvih mladića. Na povratnom letu, u tovarnom prostoru će biti „kovčezi preminulih“, obično označeni sa „srčani udar“, bez obzira na stvarni uzrok smrti. Kiran trese pepeo cigarete preko ograde. On je taj koji ih obučava da grade gradove u kojima nikada neće živeti, zarađujući novac za seoske kuće koje možda nikada više neće videti.

– Zakačite se... – mrmlja, zureći u avion. – Samo se zakačite.

Holandija

Ravnica se proteže u jednakim potezima, ređajući vlažne livade na kojima krave metodično pasu, kanale koji reflektuju sivo nebo i sela gde crkveni tornjevi prekidaju horizont. Jutarnja magla se spušta nisko i obavija ivice štala i prkosnih vetroturbina. Ova zemlja mnogima izgleda skromno, možda i učmalo, ali unutar njenih fabrika stvara se nešto epohalno.

U selu blizu Veldhoven, Marijke neguje plastenik pun zelene salate i paradajza. Njena porodica ovde generacijama uzgaja povrće, a ritam cevi za navodnjavanje i rasporedi berbe definišu njene dane. Samo par kilometara dalje, na rubu Ajndhovena, ogromne hale ASML-a zuje intenzitetom koji deluje gotovo vanzemaljski. Inženjeri rade na mašinama koje urezuju svetlost na silicijum i doslovno određuju budućnost računarske tehnike.

Marijke ima nećaka koji radi u jednoj od laboratorija, gde bi čestica prašine mogla da uništi litografsku mašinu vrednu milijardu evra. Dolazi kući kasno i pominje nanometre, izvore fotona i globalni lanac snabdevanja. Na porodičnim večerama se trudi da isključi telefon, ali mu pogled luta naviše, kao da je razapet između topline plastenika i beskonačnog digitalnog horizonta. Marijke se ponekad pita da li se ta dva sveta uklapaju, ako jedan zavisi od vremenskih prilika, a drugi od međunarodne stabilnosti. Možda, ako ih posmatramo kao jednako krhke ekosisteme.

Oko njih je selo i dalje spokojno; crkvena zvona obeležavaju nedelju, pekara se rano zatvara u sredu, deca voze bicikle po kiši. Ipak, svi osećaju neizrečeni ponos što srce globalne industrije kuca baš ovde, skriveno među kravama i kupusom. U zimskim večerima, Marijke voli da prošetala kanalom, slušajući zujanje vetroturbina koje se stoički okreću u mraku. Zamišlja svetlosni duborez i štampu sitniju od prašine, od koje zavisi svaki telefon, svaki automobil, svaki satelit.

Novi Zeland

Južni Alpi, okrug Kvinstaun-Lejks. Nazubljene planine, busenasta trava i kristalno čisto jezero zaista izgledaju kao scene iz mitske Srednje zemlje. Na udaljenom imanju, poznatom kao Utočište, Džejson je zaposlen kao sezonski „čuvar nekretnine“. Pratimo njegov Lend Rover koji vozi šljunkovitim putem dugim tri kilometra i zaustavlja se pored kuće koja se jedva primećuje. Objekat je ugrađen u padinu brda i prekriven travnatim krovom kako bi se stopio sa pejzažom.

Blindirano zdanje je zapravo „skrivalište“ od apokalipse, napravljeno za tehnološkog mogula iz Silicijumske doline. Džejsonov jedini posao je da obezbedi da potencijalni smak sveta bude dočekan u komforu. Sada otvara teška čelična vrata i zatiče se u sablasno praznoj kući. Vlasnik je ovde boravio ukupno četiri dana za poslednje tri godine. Najpre mora da proveri „sigurni apartman“ i sistem za filtraciju vazduha, projektovan da zaustavi nuklearne padavine i virusne patogene. Zatim na red dolazi ostava, puna zamrznutih gurmanskih obroka kojima rok upotrebe ističe 2048. godine.

– Još uvek je sveže – mrmlja čuvar, zagledajući kesu govedine Stroganof.

Njegova zemlja je postala čamac za spasavanje globalne elite. Milijarder kupuju prebivalište i zemljište, spremajući se za društveni kolaps koji manje-više aktivno potpomažu u matičnim državama. Džejson je obrisao prašinu sa police sa nepročitanim knjigama i izašao na terasu. Tišina je meditativna, ako ne računamo Kea papagaja koji je sleteo na ogradu i počeo da žvaće gumenu zaptivku prozora sa dvostrukim staklom.

– Iš' odavde, napasti... – odlučan je Džejson.

Kea je pametna, destruktivna i zakonom zaštićena vrsta. Nećete videti većeg anarhistu u ovom blindiranom raju. Pogled sa terase je zbilja fantastičan, ali deluje nekako sterilno. Trava nije autohtona, drveće je invazivna vrsta a vlasnik je Amerikanac. Konačno, i sam portir je sveden na pukog čuvara duhova. Krenuo je da proveri bezbednosne kamere, mada zna da ih nadgleda profesionalni tim iz Kalifornije, non-stop. Kao čuvar muzeja na neodređeno vreme, Džejson se pita da li će milijarder ikada zaista doći. Ako nastupi kraj sveta, misli se on, makar su ključevi u njegovim rukama.

Zaključao je vrata otporna na eksplozije i odlučio da ako dođe do apokalipse, poješće sve zalihe govedine Stroganof.

Nikaragva

Departman Leon, podnožje vulkana Sero Negro. Kupa od crnog šljunka i pepela stoji u oštrom kontrastu prema zelenoj džungli. Na dnu padine vidimo Matea (22) kako drži drvenu dasku sa etiketom Formike zalepljenom na poleđini. Mladić je radnik u industriji „vulkanskog bordinga“, ekstremnog sporta koji je stekao veliku popularnost. Turisti plaćaju 30 dolara da nose robijaški kombinezon, popnu se na aktivni vulkan i spuštaju se niz pepeo brzinom od 60 kilometara na sat. Mateov posao je da vucara daske umesto lenjih gostiju.

– Pet dolara za nošenje – saopštava zadihanom gostu iz Danske.

Mateo dobija novac, prebacuje dve teške daščetine preko ramena i započinje uspon. Zemlja se bukvalno kuva pod njihovim nogama dok staza vijuga između rupčaga iz kojih izbija sumporna para. Nikaragva je poznata po jezerima, vulkanima i večitoj revoluciji, ali jedina revolucija ovde je infantilni spektakl. Upravo prolaze pored grupice Jutjuberu koji se snimaju telefonima, noseći narandžasta odela kao kakvi amaterski astronauti. Nekako stižu do oboda kratera, gde zapadni vetar osvežava pogled na okean. Mateo je tresnuo daske na zemlju i počeo da recituje uputstva.

– Nagnite se, držite konopac, zatvorite usta...

Danac se snažno odgurnuo i odmah podigao oblak crne prašine. Njegov radosni vrisak je sve dalji dok juri niz padinu pod uglom od 45 stepeni. Trebaće mu nekih 50 sekundi da dotakne dno. Uspion je trajao značajno duže, ali Matea više brine krater koji ne prestaje da kulja. Ovaj vulkan je izbio iz kukuruznog polja 1850. godine, što ga čini najmlađim u Centralnoj Americi i stoga krajnje nestabilnim.

Mateo gleda u svoju obuću i primećuje da mu je kamenjar pocepao đonove. Oštećenja su toliko česta da svakog meseca mora da kupi novi par patika. Sada kreće niz rastresitu padinu iskusnim, klizećim hodom, kao da skija na nogama. Lako pretiče turistu i prvi stiže do podnožja. Danac ubrzo pristiže, potpuno crn od čađi. Nalik na sluđenog dimnjačara, ne može da se smiri.

– Hahaha... Ovo je bilo ludo!

– Da, potpuno ludilo – mirno zaključuje Mateo, tresući pepeo sa rukava.

– Hoćemo opet?!

Niger

Večernji ambijent u Agadezu je ispunjen aromama slatkog čaja i bagremovog dima. Hadiza (52) sedi na tkanoj prostirci preko puta mladoženjine porodice. Njena tek punoletna nećaka Rahma je u susednoj sobi sa ostalim ženama, tiha i nebitna za ove pregovore. Hadiza bi trebalo da obezbedi Rahminu bračnu i porodičnu budućnost. Majka mladoženje, žena sa teškim srebrnim nakitom oko vrata, pokušava da opipa teren.

– Vaša nećaka je cvet pustinje. Nudimo šezdeset koza, tri kamile i 800.000 CFA franaka.

Hadiza srkuće čaj i taktički okleva. Mesecima se spremala za ovu situaciju. Mladoženja, Musa, radi kao šef smene u rudniku uranijuma SOMAIR blizu Arlita. Plata mu je 180.000 CFA mesečno, što je skromno po francuskim standardima, ali ovde je pravo bogatstvo. Hadiza pak zna za lekarske izveštaje. Čula je priče o kašlju, čudnim groznicama i deci rođenoj sa komplikacijama. Žene rudara to pomalo kriju, ali glasine je ovde nemoguće obuzdati.

– Moja nećaka zna francuski – tiho nastavlja Hadiza. – Završila je srednju školu. Može da svodi račune.

Ovo je velika prednost. Rahma nije samo još jedna Tuarežanka koja rađa decu i čuva koze. Prošla je sve kurseve kanadske nevladine organizacije i mogla bi da radi, zarađuje i napusti zemlju. Majka mladoženje se ugiba, nameštajući veo.

– Milion franaka, pet kamila i kuća u Arlitu, blizu fabričkog kruga.

Ovo je solidna ponuda. Arlit je industrijski centar gde struje uvek ima, a voda se toči iz kamiona. Musin položaj podrazumeva blizinu francuskih doktora, uvozne lekove i makar privid sigurnosti. Hadiza pomišlja na Rahminog oca, svog brata, koji je umro pre tri godine od nečega što je klinika nazvala „respiratornim problemima“. Radio je u arlitskim rudnicima čitavih petnaest godina.

– Kuća mora biti od cigle, ne od lima. Sa svojom cisternom.

Hadiza želi distancu od rudarske prašine i nevidljivog otrova koji finansira ove pregovore. Majka mladoženje daje signale pristanka. Muškarci će kasnije utanačiti brojke, ali mladina tetka je postigla načelni dogovor. Stalno misli na Rahmu koja u susednoj sobi čeka da sazna cenu svoje budućnosti. Milion CFA franaka je oko 1.500 evra ili pet meseci Musine plate. Hadiza svima dosipa čaj, kao da je sve već rešeno.

Nigerija

Lagos, projekat Eko Atlantik. Popularno nazvan Dubaijem Afrike, potpuno novi grad niče na hiljadu hektara zemlje otete od okeana. Stojimo u podnožju „Velikog zida Lagosa“, masivne obalske utvrde, napravljene od 100.000 betonskih blokova koji zadržavaju vodu.

Tunde je mladi šef gradilišta, odeven u besprekornu zaštitnu kacigu i prsluk preko čiste košulje. Upravo nadgleda tim kineskih i nigerijskih radnika koji postavljaju temelje za luksuzni neboder pod nazivom „Azursko poluostrvo“. Inženjer gleda u tablet i proverava dubinu zabijanja šipova, svestan da ovde nije bilo zemljišta pre samo deset godina. Vadili su pesak sa okeanskog dna da bi napravili ovo igralište za ultrabogate.

Iza njega su 3D grafike koje prikazuju staklene tornjeve, bulevare sa drvoredima i nezavisnu električnu mrežu. Ispred njega, preko vodenog masiva, stoji pravi Lagos. Vidi se dim koji kulja iz sirotinjskih naselja Makokoa, plutajućeg grada koji visi na stubovima u crnoj, masnoj vodi. Eko Atlantik je svojevrsna Nojeva barka, osmišljena da spasi poslovnu elitu od porasta nivoa mora i propadajuće infrastrukture.

– Betonska smesa je previše vlažna! – viče Tunde na nadzornika.

Inženjer je pod velikim stresom. Cena apartmana sa tri spavaće sobe ovde kreće od milion dolara. Klijenti su izuzetno zahtevni i očekuju ništa manje od savršenstva. Tunde inače živi na kopnu, u Suruleru. Do posla mu treba tri sata, i to kroz haotični lagoski saobraćaj. Svakog jutra napušta manjkavosti stvarnog sveta, prelazi most, i dolazi u ovu simulaciju Prvog sveta. Dok posmatra kako se okean razbija o morski zid, shvata da su uspeli, mada neki naučnici tvrde da morska struja sada jače pritiska nezaštićene plaže niz obalu.

– Sipaj cement!

Mešalica se naginje i grad raste, stvarajući mehur od betona i novca.

Severna Koreja

Pjongjang, opština Pjongčon, umetnički studio Mansudae. Ova čudesna vajarska fabrika ima 4000 zaposlenih, uključujući hiljadu specijalno odabranih umetnika. Na merdevinama, pored glinenog modela od šest metara, zatičemo druga Paka, 55-godišnjeg „narodnog vajara“. Statua na kojoj radi nije korejski vođa, već tipičan afrički vojnik koji drži Kalašnjikov i zastavu.

Monumentalna umetnost je izuzetno unosan izvozni proizvod. Diktatori širom Afrike, naročito iz Senegala, Namibije i Zimbabvea, angažuju Mansudae za izradu spomenika, jer niko ne pravi „staljinističku veličinu“ jeftinije i bolje od Severnokorejaca. Pak nikada nije bio u Africi, niti je video afričkog vojnika uživo, tako da spomenike izrađuje na osnovu fotografija koje mu dostave klijenti. U studiju je jako hladno, a zalihe goriva su na izmaku. Paku se ledi dah, ali ne prestaje da vaja čoveka koji se znoji na tropskoj vrućini.

– Vilici je potrebno više revolucionarnog žara – suflira njegov nadzornik odozdo.

Pak odmah dodaje grumen na vilicu, čineći je kvadratnom, herojskom i biološki nemogućom. Statua će biti izlivena u bronzi i poslata u prestonicu čiji naziv ne ume da izgovori. To je manje bitno od kvaliteta koji njegove nažuljane i vešte ruke mogu da isporuče. On je genije anatomije, obučen u klasičnom sovjetskom stilu. Mogao bi da izvaja uplakano dete ili nežni cvet, ali trideset godina vaja samo ljude smrknutih lica.

Sišao je sa skele da uzme još gline i za trenutak se osvrnuo oko sebe, razgledajući ostale radove u hangaru. Džinovska bronzana pesnica, mural srećnih rudara i bista nasmejane mlekarke su tipični proizvodi u ovoj fabrici klesane snage i radosti. Čovek se umori samo od gledanja u svo to pregalaštvo, a Pakov jutrošnji obrok je bila mala činija kukuruznog pirinča i kimčija. Za razliku od njega, bronzani vojnik kojeg upravo stvara deluje dobro uhranjeno. Štaviše, deluje nepobedivo.

Majstor uzima fino dleto i dorađuje jagodične kosti, dajući licu izraz čelične odlučnosti. To je jedina stvar u ovoj prostoriji koja samouvereno gleda u budućnost.

Severna Makedonija

Kumanovo. Grad niskih stambenih blokova, duvanskih polja i malih kafića čiji stolovi opsedaju ispucale trotoare. Trajče ima berbernicu u prizemlju objekta izgrađenog 1970-ih. Ogledalo je napuklo u uglu, radio namešten na narodne pesme, a tapacirung zakrpljen lepljivom trakom. Mušterije dolaze i prolaze: penzioner koji priča o ceni ogreva, mladić koji planira da ode u Nemačku, školarac koji se vrpolti u stolici. Trajče samo sluša i odobrava. Štrickavi zvuk makaza ovde je jedina interpunkcija.

Varoški ambijent je usporen i čudesno žilav. U centru su redovne vikend pijace gde seljani prodaju paprike i sir, a romski muzičari lutaju između tezgi sa trubama. Preko puta je kiosk državne lutrije koji misteriozno opstaje kroz epohe i režime. Mural Majke Tereze je nekada svetleo nad trgom, mada je nastao kao kopija originalne ikone iz Skoplja. Godinama ispiran kišom i suncem, crtež je sada daleki odjek kulturnog zamaha.

Uveče su kafići puni duvanskog dima i razgovora. O politici se raspravlja sa komičnim žarom, a fudbalske utakmice prate sa gorljivom strašću. Mladi ljudi listaju telefone, proveravaju jeftine letove i izračunavaju plate u inostranstvu. Mnoge kuće su poluprazne dok vlasnici rade u Cirihi ili Beču. Upaljeno svetlo je pouzdan signal da rodbina redovno šalje devize.

Trajče nema nameru da ode. Kaže da mu je grad dovoljan, takav kakav jeste. Tu su poznata lica, brda na horizontu i klima od koje uspeva duvan. Ponekad, kada ostane do kasno u radnji, voli da sedne na pločnik i sluša huk autoputa. Satima posmatra teretne kamione i njihova zadnja svetla koja nestaju u mraku. Na trenutak pomišlja da krene za njima i pusti da makaze pojede rđa.

Norveška

U fjordu nadomak Tromsoa, daleko iznad Arktičkog kruga, voda je crna, duboka i ledena. Sa obe strane se uzdižu planine pod večitim snegom. Usred ove razglednice pluta prsten od plastičnih cevi, kriptično nazvan „Objekat za proizvodnju biomase“. Postrojenje prečnika 300 metara je gigantska farma lososa, gde je šef operacija i glavni biotehnolog izvesna Sigrid. Trenutno stoji na metalnoj stazi, zagledana u penušavu vodu.

Penušanje stvara jato od 150.000 atlantskih lososa, koji neprekidno plivaju u krug. Jedina svrha im je da postanu suši u Tokiju ili fileti u Volmartu. Kao specijalno obučena agroinženjerka, Sigrid je zadužena za proceduru laserskog bišćenja. Farma koristi automatizovani sistem pod nazivom „Stingrej“, što je podvodni robot opremljen kamerom i hirurškim laserom. Programiran je da prepozna morske vaške na krljušti i ubija ih zrakom koji ne povređuje ribu.

– Broj vaški je porastao u kavezu br. 4 – javlja Sigrid obalskoj bazi. – Moraćemo da pustimo ribe čistače.

Čistači su sitne ribe koje se bacaju u kavez da bi pojele vaške sa lososa. To je pravi biološki rat. Sigrid uzima mrežu i vadi uzorak lososa od 5 kilograma kako bi mu proverila škrge i boju. Klizav je, mišićav i srebrnkast. Potrošači žele da meso bude „SalmoFan 34“, što je specifična nijansa ružičaste. Divlji losos dobija ovu boju jedući škampe, dok je uzgajani losos dobija od kuglica astaksantina koje se dodaju u njihovu hranu. Ako se proces bojenja obustavi, meso postaje sivo i niko ga ne kupuje. Norveška jeste energetski gigant, ali je losos njen drugi najveći izvozni proizvod.

Sigrid je podesila parametre hranilice koja se automatski uključuje i rasprskava kuglice po površini. Ima malo vremena da udahne svež arktički vazduh koji sve više miriše na riblje ulje i gorivo. Iako voli tehnološki deo posla, nedostaje joj romantika fjordova. Nekada su drveni čamac i udica bili sve što je potrebno za uspešan ribolov. Generacija njegovog dede nije mogla ni da zamisli da će se riba tretirati kao biomasa koju nadziru algoritmi.

Severna svetlost počinje da treperi zelenkasto iznad planina, dok hiljade ribljih klonova kruže u tamnoj vodi, čekajući da postanu dovoljno ružičasti.

Oman

Predgrađe Muskata, naselje Sib. Približavamo se objektu koji spolja izgleda kao rezidencijalna palata, ali unutra miriše na koncentrovanu botaničku baštu. Bliža inspekcija otkriva da smo zalutali u fabriku Amuaža ili „Dara kraljeva“. Proizvodnja parfema ovde zavisi od Tarika (34) koji obavlja posao nadzornika maceracije. Tarik je ušao u strogo klimatizovani trezor, ispunjen desetinama velikih, čeličnih buradi.

Danas mora da proveriti termometar na buretu sa oznakom *Gold Man*. Parfem je specifičan po tome što sadrži miris pustinjske grožđice, kamene ruže sa planine Džebel Ahdar i što je ključno, civetnog mošusa. Nema boljeg insajdera za otkrivanje prljavih tajni luksuza; Tarik će vam tiho objasniti da je civetni mošus zapravo sekret iz analnih žlezda male afričke mačke. U sirovom obliku miriše na trulež i lešinu, ali razblažen na 0,1 odsto, zaudara na novac i seks.

Vlažnost je u normali, beleži Tarik na svom kontrolnom tabletu. U sterilnom belom mantilu, on izgleda kao bilo koji laboratorijski radnik. Beduinski muškarci u Dofaru rade u nešto drugačijim uslovima. Mnogi rizikuju živote penjući se po nazubljenim liticama kako bi sakupili smolu grožđice. Noću spavaju u pećinama, danju izbegavaju škorpije. Kada nakupe dovoljno smole, donose je u postrojenje koje liči na fabriku mikročipova.

Tarik otvara ventil za uzorke, dočekuje jednu kapljicu na papirnu traku i prinosi je pod nos: miris je težak i smolast. U londonskom Harodsu, bočica od 100ml prodavaće se za 350 dolara. Ovo je nacionalni miris Omana, flaširan za svetsku elitu, mada ga Tarik lično ne koristi jer je prejak za vrele ulice. Uredno zatvara ventil na buretu čiji serijski broj označava da ova tura ide na rusko tržište.

Pri izlasku iz trezora, Tarik prelazi rukom preko čeličnog tanka. Ponekad mu je teško da poveruje da neko daje novac za analnu sekreciju mačke i suze pustinjskog drveta.

Pakistan

Sijalkot, neugledna industrijska varoš u provinciji Pendžab. Ovaj gradić proizvodi 70 odsto ručno šivenih fudbalskih lopti koje se koriste u profesionalnim ligama. Glavni pogon fabrike Forvard Sports je ogroman hangar ispunjen zvukom šišteće pare i pucketanja konca. Svi zaposleni su majstori šivenja, no ako tražite najboljeg, kolege će vas uputiti na vižljastog Bilala. Zatičemo ga kako sedi na niskoj drvenoj stolici, držeći ploču od poliuretanske kože.

Sa zakrivljenom iglom u jednoj, i voštanim koncem u drugoj ruci, Bilal izrađuje „zvaničnu loptu“ za utakmice Lige šampiona. Prsti su mu zalepljeni trakom da bi se sprečile posekotine, ali žuljevi su trajni. Bilal je veliki ljubitelj kriketa koji obično igra sa prijateljima u zabačenim ulicama svoje varoši. Nikada nije igrao fudbal na travnatom terenu, ali karakteristike lopte poznaje bolje od Mesija. Ako je kraj suviše labav, lopta će se klatiti u letu; ako je suviše stegnut, biće pretvrda.

Poslovođa je jutros dao instrukcije; radna kvota je tri stotine lopti, a pošiljka za Nemačku kreće večeras. Bilal neumorno šije i upada u neku vrstu transa. Iz ravnih geometrijskih oblika nastaje savršena sfera, ali kao da tuđe ruke provlače konac. Ova promenljiva mentalna stanja ostaće nepoznata igraču koji zarađuje 500.000 evra nedeljno. Bilal završava poslednji bod kojim sakriva čvorić unutar lopte. Kotrlja je po stolu da proveri ispravnost i baca u kantu sa stotinama drugih. Kao da gledamo u jato plavo-belih zvezdica.

Majstor proteže ruke, krcka zglobove i uzima sledeću heksagonalnu ploču. Za milijarde ljudi koji prate fudbalske mečeve, Bilal i njegove kolege nisu samo simbolični anonimusi. Kada dovoljno dugo provlačite voštane niti kroz veštačku kožu, vama i otisci prstiju izblede.

Palau

U Ngardmauu, daleko od tirkiznih zaliva koji ispunjavaju brošure, šuma je opipljiva stvar. Hlebno drvo se savija iznad uskih puteva, a crvenkasta zemlja mrlja i stopala i sandale. Ovo seoce se nalazi u dubokoj unutrašnjosti, gde se reke uvlače u mangrove, a život se manje meri plimom i osekom nego kućnim poslovima i tračevima.

Elina se stara o poljima taroa koja je nasledila od majke. Močvarno tlo je puno komaraca, ali taro ostaje temelj domaćinstva. Kuvan ili pasiran, jede se sa ribom na porodičnim skupovima, kada se braća i rođaci vrate sa obale. Elina danima čisti korov spretno koristeći mačetu. Polja je povezuju ne samo sa zemljom, već i sa pričama starijim od uvezenog pirinča ili konzerviranog mesa.

Mlađi muškarci gravitiraju ka Kororu, gde se plate zarađuju u državnim službama ili nekom od putničkih odmarališta. Ujutru odlaze autobusima i vraćaju se kasno uveče sa pričama o gostima hotela, o ronilačkim čamcima i beskrajnom plavetnilu lagune. Neki se i dalje okupljaju ispod baija, tradicionalne kuće za sastanke, gde su grede rezbarene mitskim pričama o bogovima i prevarantima. Bai je sve češće prazan, pod je uredno pometen, a glasovi sve tiši.

Seoska škola je minijatura: dve učionice, nebesko plavi zidovi i mapa Mikronezije koja se ljušti po ivicama. Deca ponavljaju engleske glagole i narodne poslovice uporedo, uhvaćena u procepu između globalnih trendova i lokalnog nasleđa. Njihova učiteljica, žena koja se vratila sa Guama, insistira da uče oboje, i gramatiku spoljašnjeg sveta i sećanje na bajalice koje pripadaju ostrvu.

Noću je šuma posebno aktivna. Svuda se čuju cikade kako zriču u talasima dok vazduh otežava od kiše. Elina sedi na tremu, pletući listove pandanusa u male prostirke. Pored nje je mladi nećak, opsednut telefonom koji svetli u mraku. Obožava da lista video snimke iz Manile i Tokija, bežeći od seoske tišine. Kaže da su sela u lagunama srećnija jer turisti donose novac. Elina nema odgovor. Laguna će uvek blistati, ali provincija ima svoju istinu koja raste pod korenjem taroa.

Svet lagano prolazi pored Ngardmaua. Autobusi, turisti, humanitarni projekti, čak i tajfuni.

Panama

Paluba „Ever Maksa“, teretnog broda dugog 366 metara. Plovilo trenutno miruje pred ulazom u branu Kokoli, na pacifičkoj strani. Okolnosti su takve da iziskuju angažovanje Roberta, 50-godišnjeg kanalskog navigatora. Upravo se popeo sa malog pilotskog čamca na trup gigantskog teretnjaka, čime je praktično proizveden u kapetana ovog broda. Po zakonu i ugovoru, Uprava Panamskog kanala preuzima punu kontrolu nad svakim brodom koji uđe u plovni put. Pravi kapetan stoji po strani, sveden na ulogu posmatrača na vlastitom plovilu.

– Lagano krenite napred... – komanduje Roberto. – Tegljače na levi pramac.

ispred njega su betonske čeljusti brane, a sa obe strane samo 60 centimetara prostora. Roberto proverava senzore vodostaja dok provlači grdosiju kroz betonsku iglu. Kanal se napaja slatkom vodom iz jezera Gatun, međutim klimatske promene su izazvale sušu i kritično nizak vodostaj. Brod je morao da istovari 500 kontejnera robe, samo da bi smanjio gaz. Svaki centimetar vode meri se milionima dolara tereta.

Roberto gleda u „mazge“, električne lokomotive na zidovima brane koje koriste teške kablove da centriraju brod. Rizik je ogroman. Ako ogrebe zid, osiguravajući zahtev će biti astronomski. Brod stenje, čelični trup pojačava svaki zvuk, ali Roberto pijucka kafu. Kao jedan od najbolje plaćenih profesionalaca u zemlji, on poznaje najsitnije detalje navigacije. Navikao je čak i na majmune koji žive u okolnoj džungli i često posmatraju tegljačku proceduru. Kao da znaju da 40 odsto američko-azijske trgovine prolazi kroz ovaj jarak.

– Držite poziciju... – mirno nastavlja Roberto.

Brod se potpuno zaustavlja, zaključan u kanalskoj komori. Voda polako raste, podižući 150.000 tona čelika.

Papua Nova Gvineja

Provincija Hela, Južne visoravni. Teren je gusta, vertikalna džungla sačinjena od magle i strmih grebena. Naša lokacija je zaštitna ograda pored objekta za preradu gasa Hajds. Ovde se gas vadi, usmerava u cevi i transportuje 700 kilometara do obale, gde se potom ukapljuje i prevozi u Japan i Kinu. Pažnju nam zaokuplja pripadnik privatnog obezbeđenja po imenu Gideon. Mladić potiče iz lokalnog plemena Huli i upadljivo se razlikuje od redovne policije.

Gideon nosi žuti prsluk preko uniforme i drži motorolu u ruci. Jutros je dobio instrukciju da će čuvati gasnu cev. Naoružana policija stoji u drugom prstenu obezbeđenja. Ispred ograde se okupila grupica „zemljoposjednika“, uglavnom muškaraca obojenih u tradicionalnu žutu glinu. Svi nose perike od ljudske kose i stežu mačete u rukama. Za sada više pregovaraju nego što napadaju, zahtevajući svoje zemljišne premije. Gasni ugovori su takvi da vlada u Port Morsbiju često „zagubi“ novac pre nego što se procenat vrati u planine.

– Otvori kapiju, Gideone! – viče jedan od okupljenih, verovatno njegov rođak i saplemenik.

– Ne mogu, brate. Šef me gleda preko kamere.

Mladić je zarobljen između dva sveta. Po etničkom poreklu, on pripada pobunjenom klanu. Po ugovoru, vezan je za kompaniju EksonMobil koja poseduje objekat. Iz fabrike sve vreme dopire užasan, piskavi zvuk, ukazujući na proces prerade miliona kubnih metara gasa. Dimnjak izbacuje gargantuozan narandžasti plamen koji noću obasjava džunglu i fascinira meštane toliko da su ga nazvali „Večna vatra“.

Trudeći se da ostane budan, Gideon žvaće zrnevlje betela koje mu ostavlja crvenkaste mrlje na ustima. Pribira se tako što zuri u gasovod koji nestaje u magli i vijuga sve do okeana, mesta koje je video samo na slikama. Gas će biti izvezen u Japan i snabdevati tamošnje gradove strujom. Ovde u Heli nema električne mreže pa seljani kuvaju na drvenoj potpali. Gideon vraća fokus na trenutni metež i pljuje crveni betel na šljunak.

– Držite liniju! – urla neko sa motorole.

Paragvaj

Sijudad del Este, obala reke Parane. Armija ljudi hrli u „Supermarket Južne Amerike“, haotičnu zonu slobodne trgovine čiji je BDP veći od ostatka zemlje zajedno. Prolazeći kroz lavirinte stakla i neona, stižemo do objekta Šoping Pariz gde je zaposlena mlada Sofija. Devojke poput nje ovde nazivaju *sakoleira*, mada je zvaničan naziv pozicije „koordinator logistike“. Sofija stoji pored gomile kartonskih kutija sa oznakama Sony, Apple, JBL i Nikon.

Uskoro će morati da preuzme neke od kutija i pošalje ih preko Mosta prijateljstva u Brazil. Formalno gledano, to je šverc, ali praktično je ovo milionski posao koji angažuje hiljade radnika. Brazilske porezi na elektroniku idu do 60 odsto, dok je u Paragvaju porez gotovo nula. Sofija je dobrih deset minuta umotavala Plejstejšn 5 u crne plastične kese za smeće.

– Mora da izgleda kao prljav veš, razumeš... – govori mladom kuriru.

Ovaj momak će nositi kutiju na leđima preko mosta, izbegavajući agente brazilske carine ili im davajući mali mito da okrenu glavu. Sofija je proverila spiskove sa robom; ima još 50 ajfona, 10 dronova i 100 flaša Džoni Voker Blu Lejbla koje treba da prebaci do podneva. Napolju ih čeka teška vlaga prašume i oblak izduvnih gasova iz hiljada moto-taksija. Most je često u zastoju od prevelike gužve.

Inače, Sofija nije rođena Paragvajka, njena porodica je libansko-paragvajskog porekla. Sijudad del Este ima ogromnu arapsku zajednicu, uglavnom potomke trgovaca koji su došli ovde da izgrade poslovno carstvo u džungli. Njen govor je brzopleta mešavina španskog, portugalskog i starosedelačkog jezika gvarani. Počela je da pakuje kutiju sa dronom koji je sledeći na redu za isporuku. Dron je namenjen proizvođaču soje u Mato Grosu koji ga koristi za praćenje useva.

Soja će biti prodana Kini, a dron je napravljen u Kini; poslat je u Paragvaj i prokrijumčaren u Brazil, gde će se uzgajati hrana za Kineze. Gotovo savršen krug globalne trgovine. Sofija brzo radi, ali se jedva odupire vlazi; stala je ispod klima uređaja da se koliko-toliko osuši. Umotani paket predaje *paseru*, momku koji izgleda maloletno.

– Kreći. Ako te zaustave, ne poznaješ me...

Mladić istrčava na haotičnu ulicu, stapajući se sa rekom ljudi koja gmiže ka granici. Sofija štiklira predmet kao „otpremljen“. Dok razgleda okolo i planira novu pošiljku, prilazi prozoru da osveži oči pogledom na reku Paranu. Par kilometara nizvodno leži hidroelektrana Itaipu, jedna od najvećih na svetu. Zemlja izvozi struju i uvozi sve ostalo, samo da bi to preprodala svojim susedima.

Peru

Andi, La Rinkonada, 5.100 metara nadmorske visine. Ovo mesto ne bi trebalo da postoji. Nema kanalizacije, nema grejanja, a kiseonik je duplo ređi nego na nivou mora. Čitav predeo miriše na smrznuto blato, smeće i živu. Alesija kleči na gomili jalovine koju su ovde istovarili rudarski kamioni. Nosi vunenu suknju, tri džempera i građevinski šlem, dok njene ruke, umotane u krpe, prebiraju po kamenju tražeći zlato.

U ovom gradiću, zlatna groznica nikada nije prestala. Muškarci rade u neregulisanim tunelima ispod glečera, često i po mesec dana bez plate, samo da bi dobili priliku da jedan dan rade za sebe. Ženama nije dozvoljen silazak u rudnike, jer navodno ne donose sreću. Zato im se daje da pretražuju otpadno kamenje.

Alesija je podigla jedan poteži kamen i uočila sićušnu mrlju žutog pirita. Ništa, ćorak. Uočava još jedan odsjaj i pljuje na kamen da ga očisti... izgleda da je pravo zlato. Pahuljicu veličine zrna pirinča stavlja u plastičnu flašicu koju nosi oko vrata. Sve vreme oseća kako joj glava pulsira. Visinska bolest ovde nikada ne nestaje i ljudi su prosto naučili da žive sa glavoboljom. Ispod nje se vidi čitavo naselje, ukrašeno limenim krovovima i lukovima glečera.

Zlato koje pronađe biće pomešano sa živom, tačnije, golim rukama će mešati toksičnu živu sa rudom. Zatim će spaliti živu pomoću gasne lampe, udišući neurotoksičnu paru, da bi dobila mali grumen zlata. Taj grumen će na kraju završiti u trezoru švajcarske banke ili u nečijem venčanom prstenu u Njujorku. Kupac će pitati za „etičko“ poreklo sirovine, juvelir će savesno lagati.

Alesiju nije briga za odredište, samo da nakupi težinu. Ovde je već čitavih deset godina. Došla je na godinu dana da otplati dug, ali se nekako zaglavila u Andima. Vetar se sada pojačava i probija joj slojeve odeće. Ona priteže šal i nastavlja da rovari po kamenjaru, ne bi li pronašla zrnce koje će ugrejati nečije srce.

Filipini

Manila, Bonifasio Global Siti. Već je 2 sata ujutru, a ulice i dalje vrve od mladih ljudi koji piju Starbaks i puše. U strogo obezbeđenoj poslovnoj kuli, na 30. spratu, svi prozori su zatamnjeni. Među stotinama zaposlenih je i 24-godišnji „moderator sadržaja“ po imenu Ulan. Uredno sedi u svom pregratku i nosi nepropusne slušalice na ušima. Velike kompanije iz Silicijumske doline masovno angažuju radnike sa Filipina jer imaju odlično znanje engleskog i jeftinu satnicu.

Ulan upravo gleda video snimak pucnjave u američkom supermarketu. Ima tri sekunde da odluči: ignoriši, obriši ili eskaliraj. *Obriši*. Sledeći video: Okrutnost prema životinjama. *Obriši*. Sledeći video: Govor mržnje. *Obriši*. Sledeći video: Teorija zavere o vakcinama. *Označi kao dezinformaciju*. Nalik na čistača ljudskog mentalnog otpada, Ulan obradi oko 500 klipova po smeni. Na svakih pola sata, pored njegovog stola prolazi „velnes trener“ i daje instrukcije.

– Uzimajte tečnost! Ne zaboravite da dišete!

Sada već prilično otupeo, Ulan otpija gutljaj vode. Nekada je bio medicinski tehničar, ali ovo je bolje plaćeno. Sledeći video je snimak saobraćajne nesreće koji krši Standarde zajednice, Član 4. *Obriši*. Napolju je vlažan i haotičan grad, praktično druga dimenzija u odnosu na ovaj hladan i sterilan ambijent. Ulanove oči su umorne i crvene, kapci blago otečeni, ali makar je zaštitio mentalno zdravlje tinejdžera u Nebraski.

Sledeći video: snimak rođendanske žurke. Izgleda normalno dok se snimatelj u jednom trenutku ne oklizne i padne. Ulan vraća snimak, nije siguran oko procene. *Obriši*. Još četiri sata do kraja smene. Sada bi mu značili oni časovi budizma koje je otac predlagao, ali nije hteo da ide. Ipak je ovo katolička zemlja.

Poljska

Parking za kamione na autoputu A2 (Autostrada Volnošci) blizu Poznania. Čitav prizor izgleda kao more asfalta i razapetih cerada. Među stotinama uredno parkiranih šlepera je i vozilo sredovečnog Jakuba, šofera „dugoprugaša”. Poljski vozači dominiraju autoputevima, prevozeći skoro 30 odsto celokupnog drumskog tereta u EU. Ova zemlja je svojevrsni logistički centar Evrope.

Jakub greje vodu na malom plinskom šporetu u kabini svog kamiona marke Skanija. Skuvaće svoje omiljene pjeroge iz vakumirane kese koju mu je supruga spakovala. Na putu je već tri nedelje. Kamion je natovaren nemačkim veš mašinama koje treba da preveze do skladišta u Litvaniji. GPS navigacija pokazuje da mu je ostalo 45 minuta obaveznog odmora pre nego što ponovo može legalno da vozi. Evropski zakoni propisuju da kompanije moraju da pošalju vozače kućama na svake četiri nedelje, ali digitalna logistika je neumoljiva.

Telefon vibrira, stiže mu nova poruka od dispečara iz Varšave: „Utovar spreman u Kaunasu. Avokado ide za Berlin. Hitno.” Jakubu se oteo težak uzdah iz grudi. Niko više ne pominje stereotip „poljskog vodoinstalatera”, sada je to „poljski kamiondžija”. Na njima počiva čuvena efikasnost zapadnoevropske ekonomije. Pored Jakuba je parkiran mladi ukrajinski vozač, a preko puta mamurni Belorus. Oni su moderni stepski nomadi.

Pjerogi su se već ohladili, ali Jakub ih jede sa slašću. Nedostaje mu supruga i porodična bašta u Lublinu. Nedostaju mu obične stvari poput čiste postelje i veša. Kupci veš mašina makar spavaju u svojim krevetima, i to svake noći. Dok čisti tanjir komadićem hleba, tahograf mu pokazuje da je kraj pauze. Hitro okreće ključ i zaurlava dizel mašinu. On je moderni Krilati husar, samo što su njegova krila cerade, a konj popije 30 litara goriva na 100 kilometara.

Kamion se penje na autoput i priključuje beskrajnim kolonama teretnjaka. Sve ih navodi GPS i neuhvatljivi duh potražnje.

Portugalija

Alenteho, okolina Monsaraza. Beatriz vozi svoj vremešni Reno između redova napuštenih seoskih kuća. Trenutno razmišlja o švajcarskom paru koji želi da kupi njeno staro porodično imanje. Jutros su opet zvali i uveravali je da su ozbiljni kupci. Imanje je u njenoj porodici još od 1930-ih, ali sada više vredi strancima nego Portugalcima.

Malopre je mimoišla znak sa natpisom „Solarni park Montado – Napajanje budućnosti Evrope“. Iza ograde se vide solarni paneli koji se protežu sve do horizonta, dok njihove glatke površi upijaju poslednje zrake popodneva. Projekat je u vlasništvu nemačkog energetskeg fonda koji je obećavao nova radna mesta. Sada su tamo dva čuvara i sigurnosni dron koji zuji iznad starog hrasta poput mehaničkog lešinara.

Beatriz je stala ispred seoskog kafića da se osveži i popriča sa meštanima. Jedini gosti su stariji muškarci koji igraju karte. Vlasnica, žena umornih očiju, poslužuje gošću crvenim vinom i govori polušapatom.

– Već su stavili šapu na vodoizvorište... Bunari će služiti samo za solarni objekat i nova turistička naselja...

Pomenula je i službeni dopis neke nevladine organizacije iz Brisela. Ovaj region je kandidat za projekat „Ruralna renesansa“, kojim su predviđena novčana sredstva za pretvaranje seoskih kuća u „autentične“ etno-kućice. Prijava se podnosi na engleskom jeziku, koji ovde jednako izbegavaju i seljani i lokalne vlasti.

Desetak minuta kasnije, Beatriz je pred kapijama starog imanja. Gleda u zemlju, ispucalu od suše, i dedine maslinjake koji su potpuno uvenuli. Seća se ulice ispunjene dečijim smehom i lasta koje su obletale dvorište. Sada joj dron zuji iznad glave, pazeći da niko ne priđe solarnom postrojenju. Zujanje prekida zvuk automobila sa francuskim tablicama; vozač je usporio pored kuće i spustio prozor.

– Da li je ovde degustacija maslinovog ulja? – pita sredovečna žena, držeći telefon sa otvorenom Google mapom.

Beatriz ne progovara i pokazuje niz put. Automobil odlazi, podižući oblak prašine koja zasenjuje seosku crkvicu, ruševnu bogomolju Sv. Antonija, zaštitnika izgubljenih stvari.

Katar

Doha, centar grada, opština Mušejreb. Termometri pokazuju 46°C, vlažnost je nemerljiva, pa ipak, stojimo na fino rashlađenom trotoaru. Objašnjenje za ovu neobičnu okolnost bi mogao imati Fajsal, opštinski inspektor za kontrolu klime.

Ovaj mladi stručnjak kleči na besprekornom granitnom pločniku i otvara poklopac specijalnog šahta. Ispod ulice je komplikovani lavirint cevi koje prenose hladnu vodu, dok je u zgradama skrivena čitava mreža filtera koji izduvavaju hladan vazduh na stopala prolaznika. Država ima toliko novca od izvoza prirodnog gasa da je odlučila da se uhvati u koštac sa klimom. Fajsal je podesio protok vode na režim „spoljne klimatizacije“.

Na jutrošnjem sastanku sa šefom projekta, primećeno je da se Zona 4 prebrzo zagrejava i preporučeno da se fiksna temperatura održava na 24 stepena. Stručni tim je u svakodnevnoj koordinaciji sa hidroinženjerom iz Srbije koji je osmislio podzemni cevovod. To je već treća generacija stručnjaka sa Balkana koji se bave infrastrukturnim projektima na Bliskom istoku. Prema datim instrukcijama, Fajsal ponovo okreće ventil i stvara mehur prolećnog vremena usred arabijske pećnice.

Okolo njega su impresivna poslovna zdanja, oslonjena na autentični katarski dizajn. Takođe su potpuno prazna. Građani su u svojim vilama ili u velikim tržnim centrima, a migranti u fabričkim krugovima ili se kriju u hladu. Jedini koji trpi vrućinu je mladi komunalni inspektor, trenutno zaposlednut mislima o ceni veštačkog povetarca. Odmah pored obale je Severno polje, najveći rezervoar gasa na svetu. Taj gas se ukapljuje, transportuje u Japan i Veliku Britaniju i sagoreva za proizvodnju električne energije. Profit se vraća u Dohu i troši na ovaj preskupi klima uređaj.

Kao da je nanjušio kritiku monarhije, ulicom stupa mlađi gardijski oficir. Odeven u paradnu uniformu, zastao je direktno iznad ventilacionog otvora, uživajući u mlazu hladnog vazduha. Fajsal ponovo očitava temperaturu; displej pokazuje 24°C. Potrošnja energije za postizanje ovolikog pada je kolosalna. Iako sponzori projekta ne žele to da kažu, praktično su osvojili pustinju.

Inspektor skuplja alat i kreće nazad prema kombiju koji se celo jutro pekao na suncu. Dodiruje kvaku na vratima – vrela je.

Rumunija

Florin sedi u klimatizovanoj kabini svog Audiya Q8, praveći se da ne čuje vrisak motornih testera koji odjekuje dolinom Sučave. Sa ovog grebena, Karpati izgledaju kao beskrajni somotski tepih, ali Florin ne vidi „poslednje netaknute šume Evrope“ već stajaći kapital. Vidi kubne metre drvene građe koji čekaju svoje kupce.

Na njegovoj instrument tabli svetlucaju tri različita telefona. Jedan je za legalne poslove koji zadovoljavaju inspektore u Bukureštu; drugi je za kontakt sa vozačima kamiona koji putuju bez GPS-a ili digitalnih otisaka; treći je direktna veza sa lokalnim šumarima i šefovima policije čiju decu diskretno sponzorise.

Trenutno gleda kako se Volvo kamion uspinje šumskim putem. Vozač je već otpremio fotografiju legalnog tereta u digitalni sistem za praćenje SUMAL 2.0, ali ista dozvola će danas biti tri puta iskorišćena. Dok treći „fantomski“ tovar stigne do pilane u podnožju planine, digitalni trag će pokazivati samo jednu odobrenu seču. Šema je toliko dobro razrađena da komotno propušta flotu kamiona.

Za ekološke aktiviste u prestonici, Florin je šef „drvene mafije“ i klimatski kasapin. Za ljude u područnim selima, on je jedini poslodavac koji plaća na vreme. On je taj koji finansira novi krov crkve i obezbeđuje ogrevno drvo za školu. On razume licemerje modernog sveta bolje od bilo kog aktiviste. Evropski gradovi koji osuđuju krčenje šuma su isti oni koji kupuju njegove „reciklirane“ pelete kako bi ispunili svoje ekološke kvote, i njegovu „sertifikovanu“ bukvu za svoje minimalističke stočiće za kafu.

Na trećem telefonu stiže poziv od šumara koji je primetio aktivistu blizu severnog kraja atara. Florin je samo umorni biznismen koji ovakve pojave tretira kao incidente u lancu snabdevanja. Šalje kratku instrukciju svom „bezbednosnom“ timu; ne želi prebijanje ili nešto gore, jer to privlači pogrešnu stranu briselske birokratije. Polomljen aparat i probušena guma su obično dovoljni da podsete gradske momke ko je ovde gazda.

Florin ubacuje u brzinu i napušta lokaciju, ostavljajući iza sebe tišinu posećenih panjeva. Do jutra će stabla stići u lokalnu austrijsku fabriku, gde će ih preraditi u piljevinu i daske, a zatim poslati preko granice sa urednim papirima.

Rusija

Karelija, Petrozavodsk, oko 7 časova ujutru. Debeo sloj snega je naslagan preko krovova, omekšavajući konture zgrada iz sovjetske ere. Površina onješkog jezera je ogroman beli plašt koji gužvaju samo tragovi motornih sanki i siluete usamljenih ribara. Grane breza su poput vena urezane na bledo sivo nebo.

Na uglu Prospekta Karla Marksa i Kujbiševe ulice, Irina otključava vrata malog lutkarskog pozorišta. Ona je spretna lutkarka i pozorišna rediteljka, poznata po adaptacijama ruskih narodnih priča i karelijskih mitova. Glavni protagonisti njenih predstava su šumski duhovi, melanholične lutalice i životinje koje menjaju oblik. Lutke su ručno rezbarene od lipovog drveta, a njihova lica oslikana finim potezima koji evociraju nevinost i setu.

Irinin otac je dugo radio kao metaloglodač u lokalnom brodogradilištu. Majka je penzionisana bibliotekarka koja joj je čitala Puškina i Čukovskog pri svetlosti sveća, tokom čestih nestanaka struje. Put do pozorišta je pronašla kroz igru senki, začuđena kako svetlost i gestovi mogu prizvati skrivene ili daleke svetove. I ova država je pozorište senki, voli da kaže u šali, mada se stariji sugrađani i dalje štregnu na takve opaske.

Danas priprema scenu iz Morožka, drame o devojčici izgubljenoj u snegu koja pronalazi toplinu kroz dobročinstvo. Scenografiju čine samo oslikane kulise, par reflektora i tajna vratanica. Njen asistent, mladi glumac iz Arhangelska, spretno manipuliše lutkom, uspevajući da oživi drvene nogice i dočara emotivna stanja. Irina ceni njegov kreativni doprinos, čak i kada ima čudne ideje o repertoaru. Primetivši da školarci češće posećuju stadion Spartaka nego njihovo pozorište, mladić je poželeo da kombinuje figure iz stonog fudbala sa klasičnim drvenjačama. Irini se ovaj pristup nimalo nije dopao.

Sa ulice dopire zvuk tramvaja i smeh babuške koja prodaje vrele mekinje iz kolica. Da je klima prijatnija, građani bi uveliko bili na obalama reke Lososinke ili na stazicama parka Francuskij Prud. Irina se greje čajem iz termosaa i gleda kako svetlost prelazi preko lica ženske lutkice. Fascinira je kako su priče preživele rat i cenzuru, ne zato što su bile glasne, već zato što su bile prkosne.

Prostranstvo i mraz su toliko uporni da ih je lako priznati kao definiciju ovog kraja. Samo malo je potrebno razgrnuti da biste doprli do sobe u kojoj trepere mitovi, i spretne ruke koje ih pletu.

Ruanda

Okrug Muhanga, zapadno od Kigalija. Prekriven zelenim terasama i plantažama banana, pejzaž bi bio sasvim predvidljiv da nema famoznog „dronodroma“. Kao vlasništvo firme Ziplajn, ovaj mali, futuristički aerodrom poseduje lanser u obliku gigantske pračke. Istovremeno aktivista i letački operater, Grejs uzima kartonsku kutiju sa dve jedinice O-negativne krvi i stavlja je u prtljažnik drona.

Ova zemlja je poznata samo po dve stvari: genocidu iz 1994. godine i potonjem čudesnom oporavku. Dronodrom u Muhangi i mnogi poput njega zbilja su novo lice Ruande. Pošto su lokalni putevi krivudavi i često spirani kišom, dostava kamionom može da potraje satima, dok je dronu potrebno samo petnaest minuta. Grejs je uzela telefon da skenira QR kod na kutiji.

– Ptica 4 je spremna. Ostanite na pozicijama.

Iako joj kolege prigovaraju na teatralnosti, ona smatra da procedure moraju da se poštuju. Odrasla je u ambijentu postratovske obnove i stroge discipline. Ulice su besprekorne, plastične kese zabranjene, a društveno koristan rad obavezan. Ideolozi novog društva su verovali da je rigorozna etika najbolji način da se ratni bubnjevi zauvek utišaju. Grejs gleda u svoj monitor, proverava brzinu i pravac vetra.

– Lansiranje za 3, 2, 1...

Elektromotor zuji i dron izleće poput granate, ubrzavajući do 100 km/h za sekundu. Nestaje preko grebena, grabeći ka udaljenoj klinici gde mlada žena krvori nakon porođaja. Grejs ne vidi pacijenta već samo kretanje zelene tačkice na ekranu njenog Ajpeda. Ona je deo generacije koja je preskočila fiksni telefon i poštansko sanduče, i uhvatila se direktno za autonomne letelice. Kolega je sada doziva da se vrati do montažnog stola.

Izgleda da je stigla nova porudžbina; pacijentu je potreban protivotrov zbog ujeda zmije u Kajonzi. Grejs odmah uzima bočicu i priprema hitnu isporuku. Toliko je posvećena poslu da ne primećuje meštanke koje hodaju zemljanim putem pored objekta. Na glavama nose korpe avokada, baš kao što je njena baka radila. Dok pakuje serum u kutiju, telefon je zasvetleo; stiže poruka sa vladinog portala „Irembo“, sa detaljima o obavljanju društveno korisnog rada. Ovog meseca će skupljati smeće u već potpuno čistom parku.

Sistem je brutalno efikasan jer biometrijski registruje prisustvo građana. Grejs je povremeno u kontaktu sa prijateljicom koja radi za nemačku nevladinu organizaciju u Kigaliju. Od nje je čula da vlada koristi veštačku inteligenciju za praćenje „društvene kohezije“, naročito u zapadnim pokrajinama. Algoritmi su obučeni na podacima iz poslednjeg popisa, mada svi pričaju da su rezultati bili, blago rečeno, nepouzdati. Budućnost nigde nije ravnomerno raspoređena, ali ovde je definitivno stigla.

Sent Kits i Nevis

U Čarlstaunu, jutro imaju sporiji ritam nego s onu stranu Moreuza. Marva stoji na svojoj maloj verandi i posmatra kako trajekt iz Basetera preseca vodu poput štepa koji spaja dve različite tkanine. Federacija uglavnom funkcioniše, no meštani će vam reći da problema ima na pretek.

Marva je službenica u lokalnoj advokatskoj kancelariji koja se bavi zemljišnim sporovima, poreskim podnescima i povremenim pokretanjem ustavnih pitanja. Nevis je ponosan na svoju autonomiju, definisanu sporazumom o nezavisnosti iz 1983. godine. Posедуje sopstvenu administraciju, zakonodavstvo i kontrolu nad određenim porezima, mada se granice stalno zamagljuju. Kada savezna vlada dodeljuje novac, meštani pitaju koliko zapravo stiže do Nevisa; kada novac pristiže od Ostrvske administracije Nevisa, Baseter pita kako se koristi.

U kancelariji, Marva upravo obrađuje dokumenta za porodicu koja pretvara deo svog imanja u gostinske sobe. Dinamika razvoja je ovde drugačija. Sve je sporije, opreznije i opterećeno sećanjima na prošla obećanja koja se nikada nisu ostvarila. Kolega Leon je ušao u prostoriju sa najnovijim vestima: premijer Nevisa ponovo poziva na „miran dijalog o budućnosti federacije“, što je diskretno upozorenje da secesija ostaje legalna opcija.

Na pauzi, Marva obično izađe na mol da oslušne raspoloženje građana. Oko nje su živahni prodavci voća, ali i grupa muškaraca koja negoduje zbog rastućih troškova za struju. Delimično je to posledica uvoza goriva, a delom neslaganja oko federalne odgovornosti za infrastrukturu na ostrvima. Neko pominje dugo odlagani geotermalni projekat na Nevisu koji bi zaista mogao da transformiše privredu, ako ikada odmakne od proglasa i studija izvodljivosti.

Popodnevne sate Marva provodi završavajući papirologiju za malu ribarsku zadrugu. Klimatske promene i stroži regionalni propisi otežali su uslove za ribolov; federalni programi su od velike pomoći, ali je raspodela spora i neefikasna. Marva će uskoro krenuti trajektom do Basetera, u redovnu porodičnu posetu. Prestonica zaista deluje glasnije i bogatije, najviše zbog stranih investicija i prisustva vladinih kancelarija. Razgovori se ovde vrte oko nacionalne strategije, a ne oko ostrvskog rivalstva. Razlike su ipak vidljive: više saobraćaja, više poslova, više uticaja.

Sent Lucija

Dolina Rozo, poljoprivredni centar ostrva. Poput peraja koralne ajkule, na jugu se uzdižu Pitonske planine, privlačeći mladence koji plaćaju 1500 dolara po noćenju. Ovde u dolini, ekonomija počiva isključivo na uzgoju banana. Lokalni farmer Vilson (56) je zastao usred svoje parcele, između gomile plodova umotanih u plave polietilenske kese.

Iz daljine, plantaža izgleda kao polje neobičnog, plastičnog cveća. Kese štite plodove od insekata i ptica, ali takođe stvaraju efekat staklene bašte koji ubrzava zrenje. Vilson drži mačetu i kaliper kojim meri obim banana. Skala pokazuje 34 milimetra; ova je pretanka. Proverava drugu: 36 milimetara; idealno. Sečivom zaseca stabljiku i na rame prihvata grozd težak 20 kilograma. Nosiće ga do prve otkupne stanice, nekih trista metara peške.

Lokalna industrija je senka onoga što je nekada bila. Pre nego što je STO donela odluke na štetu karipskih ostrva, ova dolina je cvetala. Kroz čitave 1990-te, farmeri su kupovali nove prikolice i kamionete. Danas vode unapred izgubljenju bitku protiv ogromnih, mehanizovanih plantaža u Ekvadoru i Kostariki.

Vilson je oprao plastičnu smolu sa banana u rastvoru industrijske soli, i sada im lepi stikere na kojima piše *Fair Trade*. Ova nalepnica je jedina stvar koja mu čuva posao. Ona garantuje minimalnu cenu iz koje će se finansirati komunalije i mesna škola. Ali marže su kao papir tanke. Cena uvoznog ruskog đubriva se udvostručila, a cena kineskih plastičnih kesa je tri puta porasla.

Farmeri se mire sa okolnostima i ćutke rade u voćnjacima, sve dok tišinu ne poremeti turistički helikopter. To su komercijalne letelice koje prevoze goste sa brodskih terminala do luksuznih odmarališta u Sufrijeru. Putnici tog helikoptera će uz doručak jesti banane koje su verovatno uvezene iz Dominikanske Republike. Ovdašnja proizvodnja je toliko usmerena ka izvozu da često zapostavlja lokalne hotele.

Dok toware sanduke na kamion, Vilson posmatra voćnjake umotane u plave vreće. Zemlja se obrađuje prema zahtevima supermarketa u Londonu, moleći se da uragan ne potopi dolinu pre nego što brod stigne u četvrtak.

Sent Vinsent i Grenadini

„Crvena zona“, na severnom vrhu ostrva. Umesto linije horizonta ovde postoji samo La Sufrijer, vulkan koji je snažno erupirao u aprilu 2021. godine i devastirao lokalnu poljoprivredu. Tipična pojava u ovom kraju je mladić po imenu Godvin, samozaposlen kao farmer. Ovom prilikom je okupiran obradom zemljišta koje je čudna mešavina humusa i sivog vulkanskog peska. Ono što Godvin pokušava da zasadi nije jam ili dašin, već seme kanabisa. Uzgoj ove biljke je decenijama bio motor razvoja ruralne ekonomije.

Mladić neguje sortu poznatu kao „Vinsi Grin“, pažljivo tapkajući zemlju oko mladice. Ubeđen je da pepeo ojačava stabljiku, ali nezavisno od naučnih dokaza, pepeo je stvarnost sa kojom mora da živi. Svuda je, u pukotinama stena, u olucima krovova, u njegovim plućima. Pepeljasti vazduh nije pravi razlog zašto su mu pokreti ubrzani. Izabrao je strmi teren kako bi izbegao policijske patrole, mada su i one danas proređene. Vlada je nedavno legalizovala medicinski kanabis, sa idejom da stvori jaku izvoznu industriju. Izgrađena su čitava postrojenja za ekstrakciju THC-a i upućeni pozivi stranim investitorima.

Ali za male proizvođače poput Godvina, zakonska barijera za ulazak u posao je previsoka. Bez mogućnosti da kupi licence, zaštitne ograde i moderne nadzorne sisteme, on radije ostaje na ilegalnom tržištu. Samo pedeset kilometara južnije od njega leže Grenadini, sićušna ostrva poput Mustika i Kanuana. To su privatna igrališta za milijardere, kraljevske porodice i rok zvezde. Na Mustiku postoje uređeni travnjaci i vile koje se rentiraju za 50.000 dolara nedeljno. Ovde, u Crvenoj zoni, putevi su i dalje puni rupa od teških kamiona koji su korišćeni tokom evakuacije.

Godvin proverava da li na lišću ima bele mušice, a zatim iz ranca vadi flašu vode i zaliva proizvod koji će na Barbadosu i Trinidadu vredeti hiljade dolara. Sada će morati da utovari vreću ubranih pupoljaka na magarca i započne svoj veseli spust. Jedan je od farmjera koji su spasili privredu ostrva kada su banane propale, a danas ih potiskuju kompanijske laboratorije gde biljku neguju radnici u belim mantilima.

Vulkan se blago dimi u pozadini kao stalni podsetnik na geološku nestabilnost ostrva. Godvin je upalio džoint i dodao miris skanka u mešavinu sumpora i vlage.

Samoa

Apija, glavni grad, pijaca Fugalej. Navođeni mirisom zrele papaje i pržene masti, stižemo do Siona, vlasnika prodavnice i male pijačne tezge. Za razliku od većine prodavaca koji nude taro i ribu, Sion prodaje nešto što liči na crveno-beli mermer. U pitanju je smrznuti blok „ćurećih repova“, masnih žlezda koje se odsecaju sa živinskih trtica u SAD-u. U Americi se smatraju otpadom ili se koriste kao hrana za kućne ljubimce, a ovde je to delikates i deo svakodnevne ishrane.

Sion je uzeo ručnu testeru da iseče ledeni blok na manje porcije. Opiljci koji frcaju unaokolo su bukvalno smrznuta mast. Građani Samoe prednjače u svetskim statistikama gojaznosti, što je direktna posledica globalne trgovine hranom. Kada se zemlja pridružila Svetskoj trgovinskoj organizaciji, bila je primorana da ukine zabranu ćurećih repova kako bi se uskladila sa pravilima slobodnog protoka robe.

– To vam je deset tala – saopštava Sion ženi koja kupuje blok ćuretine.

Ona će je skuvati ili pržiti sa crnim lukom. Za večeru će porodica dobiti jeftin i kalorijama bogat obrok, koji pritom izaziva zavisnost. Sion briše testeru i gleda preko ulice u ogromnu belu crkvu. Samoanci su jako religiozni. Društvena struktura je izgrađena na Falavelaveu iliti obavezi davanja novčanih i robnih priloga na venčanjima, sahranama i osveštanjima. Da bi ispunili ove obaveze, meštanima je potrebna jeftina hrana. Ovčije škembe sa Novog Zelanda i famozni ćureći repovi se uklapaju u ciljani budžet.

S obzirom da je đakon u pomesnoj crkvi, Sion daje 30 odsto svojih prihoda pastoru. Svestan je da hrana ugrožava njegove mušterije, štaviše, i sam ima dijabetes i svako jutro uzima pilule metformina. Ali to je roba koja se najbolje prodaje. Pored pijace je upravo protutnjio kamion koji prevozi brodske kontejnere u luku. Verovatno je pun praznih konzervi goveđeg mesa koje će biti reciklirane, ili možda dovozi palete gotovih rezanaca.

Sion je odmerio gomilu konzervi pisupa koje je jutros složio u piramidu. Pisupo je zbirni pojam za konzerviranu hranu, ali takođe znači „čorba od graška“, što je prva konzervirana roba koja se pojavila u 19. veku. Sada se pisupo ovde koristi kao valuta, naročito na venčanjima, gde se gajbe konzervi daju umesto novčanih poklona. Kao ovlašćeni diler holesterola, Sion sedi zavaljen na svojoj plastičnoj stolici, hladeći se lepezom, čekajući sledeću mušteriju u lancu ishrane koji je osmišljen nečijim potpisom u Ženevi.

San Marino

Padine Monte Titana, krečnjačkog grebena koji čini glavnicu državne teritorije. Istorijski centar polisa izgleda kao srednjovekovni tematski park, što bi se naročito moglo reći za butik pod nazivom Armerija del Titano. Zidovi su gusto obloženi katanama, samostrelima, vazdušnim puškama i replikama pištolja Bereta. Među artiklima je i replika mača iz „Igre prestola“, koju trenutno polira Alesandro, vlasnik prodavnice.

Ova zemlja je preživela Napoleona, ujedinjenje Italije i dva svetska rata zato što je bila mala, neutralna i pomalo korisna svima. Njena savremena industrija ima samo dva sektora: turizam i „suverenu arbitražu“. Pošto država ima drugačije zakone od Italije, italijanski gosti dolaze da bi kupili stvari koje je teže nabaviti u Riminiju. Najčešće su to jeftin alkohol, parfemi bez poreza i lično naoružanje. Mlađe kupce posebno interesuju vazdušni pištolji-igračke koji izgledaju vrlo realno.

– Da li ovaj ima crveni vrh? – raspituje se tinejdžer, pokazujući na repliku Gloka.

– Ne treba nama crveni vrh – ponosno kaže Alesandro. – Ali ofarbaj ga ako pređeš granicu.

Granica je udaljena svega petsto metara. Alesandrova porodica ovde živi generacijama i sebe smatra Samarinezima, a ne Italijanima. Imaju svoje pasoše, svoje pečate i svoj ponos, ali svesni su da je njihova zemlja samo bescarinska prodavnica sa dvorcem na vrhu. Kula Gvajta zaista kao da stražari nad dolinom. U srednjem veku, Samostrelski korpus je branio ovu stenu od porodice Malatesta. Od korpusa je ostala samo ceremonijalna jedinica koja nastupa pred autobusima punim japanskih gostiju.

Alesandro najzad ustaje i vraća mač na postolje. Obavlja transakciju u evrima i uručuje dečaku plastičnu kesu sa igračkom. Prva sledeća stavka koju će morati da obavi je dopuna polica sa cigaretama. Utaja poreza je nekada bila glavna šema, sve dok Italijani nisu pooštrili bankovne propise. Meštani sada moraju da se bave sitnim suvenirima, poput snežne kugle koju Alesandro često prevrće po rukama. Kada ga uhvati nervoza, protrese je i gleda pahuljice kako se vrte oko male, neosvojive tvrđave.

Sao Tome i Prinsipe

U okrugu Me-Zoki, džungla je toliko agresivna da proždire istorijska zdanja. Imanje „Agostino Neto” je nekada slovalo za jednu od najvećih plantaža kakaoa u portugalskoj imperiji. Imalo je sopstvenu bolnicu, železnicu i katedralu. Iako su bolnička odeljenja i upravne zgrade prilično urušeni, u njima i dalje žive sezonski radnici i poneko od meštana. Među njima je i vremešni uzgajivač kakaa, Žoao.

Žoao stoji na masivnoj drvenoj platformi koja se preko šina izvlači iz sušare. U rukama su mu drvene grabulje kojima prevrće zrnevlje kakaa. Zrna su očekivano smeđa, ali je miris daleko od poznate čokoladne arome. Više mirišu na sirće i suhu, prašnjavu zemlju. Ostrvo je nekada bilo najveći proizvođač kakaa na svetu. Industrija je počivala na leđima ugovornih radnika iz Angole i Kabo Verdea, koji pukom formalnošću nisu imali robovski status.

Potomak istih radnika upravo grabulja zrna ritmičnim, hipnotišućim pokretima koje izvodi već četrdeset godina. Ovo zrnevlje je specifično jer uspeva na vulkanskom zemljištu koje čokoladi daje izuzetno kompleksan ukus. Najbolje čokoladerije Pariza i Brisela plaćaju ozbiljne premije za zrnevlje sa „jedinstvenim poreklom”. U najboljem slučaju, Žoao zarađuje oko 3 evra dnevno.

Njegovo staračko držanje se potpuno uklapa sa kosturom glavne plantažne kuće. Drvo je uveliko probilo krov balske dvorane, a deca igraju fudbal u dvorištu. Jedna francuska fondacija se godinama bavi restauracijom upravne zgrade, sa idejom da je pretvori u muzej. Ulickani vodiči vole da objašnjavaju gostima kako se čokolada pravila „u stara vremena”, ali retko pominju robove čije su kosti zakopane ispod raskošnog drveća.

Žoao posmatra oblake iznad Piko Grandea, vulkanskog čepa na jugu ostrva. Komunalne službe su već izdale upozorenje o jakim kišama koje se očekuju. Drumovi će ponovo ličiti na blatišta. Prošli put je italijanska nevladina organizacija dopremila zalihe za hitne slučajeve, uglavnom antibiotike kojima je istekao rok trajanja i proteinske table umotane u aktivističke letke. Žoao dovikuje ostalim muškarcima da se sklone.

Moraju da gurnu tešku drvenu fioku nazad pod cinkani krov, jer ako se zrnevlje pokvasi, istruliće do jutra. Uspevaju iz nekoliko pokušaja i sada stoje u mračnoj šupi, okruženi mirisom čokolade vredne milione dolara. Žoao uzima komadić sušenog zrna i pokušava da ga žvaće. Gorko je, tvrdo i sirovo. Sa odvratnim ukusom u ustima čeka da kiša udari po krovu.

Saudijska Arabija

Obala Crvenog mora, južno od Džede. Postrojenje za desalinizaciju Šoajba je lavirint belih cevi i cilindara koji spolja izgleda kao naftna rafinerija. Procesnog tehničara po imenu Jaser zatičemo u noćnoj smeni, na zadatku praćenja obrnute osmoze. Rad u kontrolnoj sobi zahteva povišenu pažnju jer zujanje ventilatora i visokopotisnih pumpi deluje uspavljujuće.

Na ekranu se podaci očitavaju u realnom vremenu: ulazni salinitet, diferencijala membrane, propusna brzina. Nijedan detalj ne sme da promakne kada morsku vodu pretvarate u pijaću vodu, u industrijskim razmerama. Jedna ovakva fabrika proizvede 880.000 kubika vode dnevno, što je dovoljno za snabdevanje grada od dva miliona ljudi. Da nema ovog postrojenja, Rijad bi bio nenastanljiv, a bez desetina sličnih duž obale, Monarhija bi se urušila za nedelju dana.

Merni instrumenti pokazuju pojačano obrastanje na membrani br. 7, na šta Jaser odmah reaguje i zakazuje hemijsko ispiranje za kraj smene. Obrastanje se odnosi na mikroorganizme i mineralni kamenac koji začepljuju membrane, smanjujući efikasnost čitavog procesa. Ušteda energije je presudno važna jer fabrika sagoreva prirodni gas da bi uopšte mogla da funkcioniše.

Jaser je malo odahnuo, otpivši gutljaj vode prepoznatljivog brenda Džarir. Svestan je kakva je privilegija imati ovakav proizvod, naročito kada se priseti svog dede u Nedždu koji je ručno kopao bunare i tretirao vodu kao zlato. Jaserova deca se tuširaju dva puta dnevno i opušteno zalivaju ukrasnu travu u dvorištu. Transformacija se dogodila u jednoj generaciji, ali je krhka. Ako se prekine snabdevanje gasom ili se membrane začepe, Kraljevstvo ima zalihe za tri dana pre nego što slavine presuše.

Na displeju za praćenje potrošnje energije stoji da fabrika crpi 52 megavata, što je snaga manje elektrane. Toliki utrošak struje da bi se morska voda oslobodila soli, pa ipak, ni to ništa ne znači bez pouzdanih nemačkih membrana, isporučenih po izvanrednim troškovima. Jaser se približio armiranom staklu i gleda u mračno prostranstvo Crvenog mora, obuzet mislima o pretvaranju jednog resursa u drugi. Zar nemoguće visoka cena konverzije ne govori da pustinja nikada nije bila predviđena za naselje? Možda su svi ljudi što na tome insistiraju...

Unutrašnji dijalog mu prekida vibracija telefona; stiže poruka od supruge: *Klima uređaj je opet u kvaru. Možeš li sutra pozvati majstora?*

Senegal

Priobalni grad Kajar, oko 60 kilometara severno od Dakara. Plaža je prepuna šarenih ribarskih čamaca nasukanih na pesak, mada opšte raspoloženje nije šareno. Atmosferu ispunjava teška napetost koju oseća i sredovečni Mamadu, bivši ribar koji je postao šef logistike. Zastao je na kapiji objekta koji umesto prozora ima samo ventilacione otvore, odakle dopire miris trule ribe i zagorelih proteina. Ovo je fabrika ribljeg brašna.

Mamadu proverava težinu kamiona koji dovozi tovar sardinele. Ova ribica je oduvek bila hrana siromašnih, osnovna proteinska namirnica za milione Senegalaca, ali i glavni satojak tibudjena, čuvenog nacionalnog jela. Njena moderna svrha je da služi kao luksuzna hrana za svinje. Fabrika melje sardinelu u prah koji se izvozi u Kinu i Evropu, gde se daje svinjama, pilićima i uzgajanom lososu.

– Ulov je danas mizeran... – žali se vozač kamiona.

– Kočari su izašli na pučinu – odgovara Mamadu, beležeći nešto u tabelu.

Strani ribarski brodovi usisavaju morsko dno, ne ostavljajući ništa lokalnim pirogama. Ono malo što ulove, ribari prodaju fabrici jer im se odmah isplaćuje novac. Mamadu je očajan zbog mirisa sardinele jer mu se lepi za kožu, odeću i posteljinu. Dok je bio mlađi, redovno je izlazio na more. Dani su mu bili ispunjeni radošću nakon svakog većeg ulova, toliko nenalik poslu posrednika u hladnoj konverziji sirovine. Potrebno je pet kilograma sveže ribe da se napravi jedan kilogram brašna, što je račun sa čistim gubitkom.

Pored fabričke kapije često prolaze meštanke u povratku sa gradske pijace. Poslednjih godina, korpe su im poluprazne jer se cena ribe utrostručila. Mamadu skreće pogled od takvih prizora jer ne želi da mu savest prigovara. Ima troje dece kod kuće, potreban mu je ovaj posao. Mora da potisne emocije dok posmatra kako se skladište puni vrećama sa oznakom „Visokoproteinska hrana“. Nakon što uredno slože palete, ostaje samo da sačekaju kontejnerski brod.

Srbija

Paraćin, istočno Pomoravlje. Milan je vlasnik malog kioska na kojem prodaje cigarete, novine i loto tikete. U kiosku ima tek toliko prostora da može da sedne na stolicu iza stakla, dok radio tiho zuji iz napuklog zvučnika.

Grad je nekada bio užurbaniji. Devedesetih su fabrike masovno propadale, a zatim se zatvarale. Čuvena staklara je predmet interesovanja još samo u krugovima istoričara umetnosti ili bivših vlasnika koji su se nadali restituciji. Lanac supermarketa je uveliko progutao ono što je nekada bila lokalna pijaca. Vozovi i dalje prolaze, za Beograd u jednom pravcu, i ka Nišu u suprotnom, ali manje ljudi se ukrcava. Većina mladih je zauvek otišla u inostranstvo, jureći evre u Beču ili Minhenu.

Milan je odavno shvatio da će ostati u rodnom gradu. Svakog jutra kuva kafu u okrnjenoj džezvi i polako je srče, pre nego što otključa roletne kioska. Penzioneri svraćaju po novine, mladići po cigarete, deca po slatkiše. Pričaju o komunalijama, sportu, ogovaraju gradonačelnika. On sluša, klima glavom i samo ponekad doda suvu opasku.

Nekada je radio u fabrici vunениh tkanina, čuvenoj „štofari”, gde je uspeo da dogura do pozicije šefa magazina. Od starog industrijskog mamuta ostala je prazna ljuštura sa zarđalim kapijama i razbijenim prozorima. Ponekad prošeta do fabričkog kruga zamišljajući brujanje mašina i brbljanje kolega. U džepu još uvek nosi komadić finog kašmira kao talisman iz prethodnog života.

Rano uveče, čim zatvori kiosk, Milan se vraća kući pešice duž obale reke. Leti je sve lakše jer miriše lipov cvet, dok su zime obojene smogom i dimom od spaljenog ogreva. Hoće li se varoška deca ikada vratiti, ili su njihovi životi u inostranstvu sada previše udaljeni? Milan sve manje razmišlja o tome i sve više pronalazi svrhu u malim ritualima, ćaskanju sa kupcima i savijenim novinama pod rukom.

Sejšeli

Viktorija, glavni grad, ostrvo Mahe. Prilazimo neupadljivoj, dvospratnoj zgradi blizu kolonijalne sahat-kule. Mada tako ne izgleda sa ulice, unutra se nalazi legalno sedište za petnaest hiljada međunarodnih kompanija. Još veće iznenađenje je „nominalni direktor“ i pružalac korporativnih usluga, jedva sredovečni gospodin Mišel. Njegovo radno okruženje je obična kancelarija, puna teških registara i raznobojnih fascikli.

Mišel uzima olovku i potpisuje neki dokument; upravo je odobrio sastanak upravnog odbora kompanije koja navodno trguje kriptovalutama u Istočnoj Evropi. Potpisuje još jedan dokument; upravo je imenovao novog revizora za kompaniju koja poseduje flotu naftnih tankera u Pacifiku. Sveden na profesionalnog potpisivača, Mišel nikada nije kontaktirao sa vlasnicima pomenutih kompanija. Njegova zemlja je famozna „ofšor jurisdikcija“ koja prodaje tajnost i nultu poresku obavezu.

– Kurir za Kajmanska ostrva polazi u 16 časova – podseća ga asistent.

Mišelu nije potreban bolji podsetnik od prizora koji svako jutro zatiče u gradu. Turisti masovno kreću ka plažama Bo Valone da bi se okupali u tirkiznoj vodi. Misle da su u zemlji retke prirode, džinovskih kornjača i gostinske ekskluzivnosti. Mišel je svestan da je cela suština u papirologiji. Ofšor poslovanje značajno doprinosi BDP-u, odmah posle prihoda od turizma. Njegov posao je da prodaje suverenitet vlastite države ljudima koji žele da sakriju kapital.

Na stolu je novi obrazac kojim bi trebalo da potvrdi „krajnjeg vlasnika“ firme. U dokumentu je navedeno ime advokata sa Kipra, dok je pravi vlasnik sakriven iza tri sloja lažnih kompanija. Mišel je mentalno istreniran da ne postavlja pitanja, jer suvišna pitanja ne donose ništa osim baksuza. Kada hrpa papira opasno naraste, fokusira se na zujanje klima uređaja i fotografiju na svom stolu. Na slici je on, njegov brodić i scena sa prošlogodišnjeg pecanja sabljarki. To je pravi život, a ne ova prostorija u kojoj njegova osobnost postoji samo kao fiktivno pravno lice.

Ponovo stavlja svoj potpis na dokument: Mišel Žan-Pjer. Ovim potezom je prebacio milione dolara iz baltičke banke u singapurski fond. Za trenutak je spustio olovku i protrljao otečeni ručni zglobovi. Sindrom karpalnog tunela je profesionalna opasnost u raju, naročito ako ne znate kako ste ga dobili.

Sijera Leone

Fritaun, električna centrala King Tom. Energetski aranžmani često poprimaju čudne oblike, no ništa vas ne može pripremiti za Karpaueršip, ogromnu plutajuću elektranu usidrenu u gradskoj luci. Čitava instalacija izgleda kao teretni brod sa ogromnim dimnjacima i transformatorima pričvršćenim za palubu. Radnim danima ovde možete zateći Ibrahima, lokalnog tehničara koji radi za turske operatere. Jutros je dobio zadatak da proveri izlazni napon na glavnoj sabirnici.

Uprkos gruboj pojavnosti, ova grdosija je vitalno čvorište prestonice. Blizu 80 odsto električne energije koju grad potroši za dan, stiže baš iz plutajuće centrale. Kad god vlada plati račun na vreme, brod nastavi da zuji, a grad приметно zasvetli. Kada država zakasni sa uplatom, što se često dešava, turski kapetan samo spusti prekidač i Fritaun potone u mrak. Ibrahim je maločas obrisao masnoću sa manometra i dojavio da se frekvencija mreže stabilizovala na 50 herca.

Usled neplanske gradnje i strmog terena, grad je haotičan mozaik limenih krovova i betonskih ljuski. U svakom trenutku možete da vidite dim iz hiljada dizel generatora na kopnu. Čak i kada brod generiše struju, napajanje ostaje krhko. Distributivna mreža je stara, trula i često predmet krađe zbog otkupa bakarnog materijala. Ibrahim ima sasvim pristojnu platu, isplaćivanu u stabilnoj valuti. Uloga čuvara modernosti nije zanemarljiva ako znate koliko je tanka žica koja vas odvaja od neolita.

Ibrahim je potpuno svestan težine kablova koji vijugaju od broda do obalskog piona. Njegova zemlja poseduje rezerve dijamanta, rutila i zlata, pa ipak, ne uspeva da osvetli vlastita naselja bez ugovora sa stranom kompanijom. Nacija je suverena samo dok joj ne istekne pretplata za struju. Večeras je i vlažnost osetno porasla, natapajući Ibrahimov radnički kombinezon. Nervozu mu pojačava poruka sa Vibera koja mu upravo stiže od supruge...

– Svetla su malopre treperila. Hoće li se ugasiť?

Ibrahim proverava nivo preostalog goriva i konstatuje da su rezerve teškog mazuta na izdisaju. Ako tanker sutra zakasni sa isporukom nafte, gradska svetla će utrnuti. Ostatak večeri provodi zagledan u gigantske motore koji vibriraju pod njegovim nogama. Bućni su, prljavi i preskupi, ali bez njih staju inkubatori i bolnički klima uređaji. Kao da će nešto time postići, izvadio je ključ i pritegao šraf na brodskoj ogradi.

Singapur

Gejlang, stari grad. Vej pomaže ocu u gvoždari koju drže od ranih '80-ih, kada su još postojali kamponzi i kvartovi koji su stvarali osećaj zajednice. Najviše prodaju cevi, žice, kablove i druge osnovne proizvode koje Amazon još nije u potpunosti zamenio. Otac je otvorio radnju nakon što je otpušten iz brodogradilišta i pretvorio je u mali biznis koji je mogao da hrani porodicu. Danas jedva pokrivaju troškove jer se kirija utrostručila od 2015. godine. Vlasnik lokala je kompanija koja je kupila ceo blok i čeka povoljnu priliku da ga sruši. Obnavljanje zakupa svaki put dolazi sa obaveštenjem da bi ova godina mogla da bude poslednja.

Vej je diplomirao mašinstvo na državnom univerzitetu, i tri godine je radio u multinacionalnoj kompaniji pre nego što je otpušten zbog „restrukturiranja“. Od tada je zaposlen u porodičnom lokalu i teši se pomišlju da je to privremeno. Bivše kolege sa fakulteta danas rade u finansijama, IT-u ili konsaltingu, zarađuju do 10.000 singapurskih dolara, žive u privatnim stanovima, odmaraju u Japanu. Vej zarađuje možda 3.000 dolara mesečno kada posao ide dobro i živi u stanu svojih roditelja u HDB-u. O klasnim razlikama se retko govori, ali ih ovde svi vide. Uvezane porodice uspevaju da proguraju svoju decu u gradsku administraciju ili na praksu u GIC i Temasek. Svi ostali se sudaraju sa sve izraženijim socijalnim jazom.

Vejova bivša devojka je radila u marketingu i nikako nije mogla da shvati zašto bi traćio diplomu vodeći staru gvožđaru. Raskinula je vezu pre šest meseci, rekavši da želi nekog „ambicioznijeg“. Ambicija u ovom gradu znači uspon na korporativnoj lestvici, maksimiranje potencijalne zarade i kupovinu nekretnine pre 35. Vej je podbacio po svim stavkama. Sve što mu preostaje jeste da sređuje fakture, naručuje robu, pomaže kupcima da pronađu prave šrafove i posmatra kako se stari komšiluk menja. Kafane su zamenili hipsterski kafići koji naplaćuju 12 dolara za kaja tost, dok su pijace pretvorene u „sajmove organske hrane“. Čitavi blokovi nestaju kako bi se napravio prostor za integrisane razvojne projekte koji obećavaju „moderan život“.

Pauza za ručak je vreme za piletinu sa pirinčem koju Vej kupuje od uličnih prodavaca. Njihove radnje su takođe predviđene za rušenje i eventualnu selidbu u novi tržišni centar gde će se kirija utrostručiti. Vejov ujak drži tezgu već četrdeset godina i priznaje da ne zna šta će posle. Možda će se penzionisati. Njegova deca rade kancelarijske poslove i prosto ne žele da nastave tradiciju. Niko neće da ustaje u 4 ujutru da bi kuvao piletinu kada može da zaradi tri puta više sedeći u klimatizovanoj prostoriji.

Vej nikome nije rekao pravi razlog odustajanja od korporativne karijere. Ako su njegove procene tačne, čitav svet će se promeniti za dve do tri godine. Nestajaće radna mesta i profesije, a on će mirno sređivati porodičnu radnjicu u ulici Čangi, i čekati prvu raspamećenu mušteriju.

Slovačka

Njitra, industrijska zona. Marek stoji na staklenom međuspratu i posmatra montažnu liniju Jaguar Lend Rovera. Ispod njega se odigrava balet robotskih ruku koje obrađuju aluminijumski skelet luksuznog terenca. Ovako na prvi pogled izgleda srce „evropskog Detroita“. Zemlja proizvodi više automobila po glavi stanovnika nego ijedna druga nacija na svetu, a Marek je zadužen za to da puls nikada ne posustane.

Pozicija menadžera iziskuje neprekidan nadzor nad „taktom“ proizvodne linije i reagovanje na dnevne izazove. Od jutros imaju problem jer pošiljka poluprovodnika iz Tajvana kasni u luci Kopar. Digitalizacija savremenih vozila je toliko detaljna da nedostajući čip veličine nokta može paralisati džip težak tri tone. Marek fizički oseća težinu nedovršenih vozila, jer kada montažne linije stanu, podrhtava i nacionalni BDP.

Fabrička radna snaga je svojevrsan jezički mozaik. Dok posmatra grupu tehničara kako štimuju pneumatski pištolj, Marek zna da bi pre deset godina svi bili Slovaci. Danas čuje stakato srpskog, melodični akcenat ukrajinskog i gruzijski govor radnika koji popunjavaju ozbiljnu rupu u demografiji. Slovaci su odavno odselili u Nemačku i Veliku Britaniju u potrazi za boljim platama, ostavljajući zemlju u sumnjivom procepu između globalnog centra i periferije.

Marek je malopre dobio još jedan imejl iz sedišta kompanije u Koventriju. Opet se najavljuje „zelena tranzicija“ i zaokret ka potpunoj elektrifikaciji. Ovo je već ozbiljna pretnja. Motor sa unutrašnjim sagorevanjem ima hiljade delova, dok elektromotor ima samo dvadeset. Prelazak na električna vozila značiće manje radnih mesta, drugačije veštine i promenu strukture investicija. Neizvesno je da li će Njitra ostati privredna baza zemlje, ili će se kapital naprosto preseliti tamo gde je proizvodnja baterija jeftinija.

Uskoro će druga smena i Marek silazi u parter da pregleda kvalitet završne farbe na Defenderu. „Pangea zelena“ je nijansa koja će predstavljati ovaj model u salonima Los Anđelesa i Dubaija. Baš u ovakvim trenucima, kada može da omiriše gotov proizvod, Mareku se čitav poduhvat učini kao prevelik zalogaj. Nadomak fabrike je drevno brdo Zobor pod kojim su živele generacije njegovih predaka. On je oficirsko dete koje se čudnim spletom okolnosti našlo u jezgri slovačke industrije. Uredno je završio državni fakultet u Bratislavi i sticao iskustva u nekolicini domaćih i stranih preduzeća. Zašto su ga onda neki školski drugovi nazivali kompradorom, i šta to uopšte znači?

Slovenija

Luka Kopar, jedino komercijalno pristanište u zemlji. Uglavljen između Jadranskog mora i srednjovekovnog centra grada, ovaj objekat je frenetična industrijska košnica. S obzirom da imaju svega 47 kilometara obale, Slovenci su iskoristili zaista svaki pedalj. Među stotinama zaposlenih radnika, najvišu poziciju zauzima 42-godišnji Bojan. Nalazimo ga četrdeset metara iznad zemlje, u staklenoj kabini lučke dizalice, sa vrtoglavim pogledom na kontejnerski brod veličine nosača aviona.

Bojan je toliko iskusan da praktično igra Tetris sa čeličnim kutijama dugačkim dvanaest metara. Blago je pomerio komande, spustio raspornik, zakačio se na kontejner i elegantno ga podigao. Ovaj mobilni magacin je pun elektronike iz Južne Koreje, namenjene skladištu u Mađarskoj. Sledeći je pun austrijske drvne građe koja ide za Egipat. Kopar je najbrži punkt za robu koja dolazi iz Azije jer izbegava preopterećene luke Hamburga i Roterdama.

Kranista ima pogled za koji bi mnogi putnici platili. Može da vidi zvonik venecijanske katedrale i julijske Alpe u daljini. Osim što je navikao na svakodnevni spektakl, Bojan se više fokusira na fine pokrete „džojstika” i tesne rokove koje mora da ispuni. Dispečar ga upozorava da ubrza utovar jer teretni voz stoji u koloseku. Otežavajuća okolnost je i činjenica da pruga ima samo jednu traku, izgrađenu početkom '60-ih, zbog čega je relacija od Kopra ka unutrašnjosti neprekidno zakrčena teretnim vozovima.

Bojan spušta kontejner na kamion koji čeka od podneva i daje sebi petominutnu pauzu kako bi popio malo kafe iz termos. Njegova zemlja se reklamira kao ekološka oaza i pejzaž kultivisane prirode, ali on je više doživljava kao levak globalne ekonomije. Takav mu je i trenutni utisak dok posmatra oblak crnog dima kako purnja iz broskog dimnjaka. Vetar će ga oduvati ka susednim selima, nanoseći finu čađ na vipavske vinograde, što i nije neka šteta, s obzirom da on preferira dolenjske sorte.

Natrag na posao i sledeću kutiju koju valja pretovariti. Dok podiže grdosiju sa oznakom Maersk, Bojan doslovno oseća vibracije teške mašinerije u kostima. Kao ključna osoba za privredu pet zemalja koje nemaju izlaz na more, vešto zamahuje dizalicom i spušta kontejner na voz. Unutra su verovatno hiljade plastičnih igračaka koje će biti polomljene do Božića.

Solomonska ostrva

Honijara, avenija Mendana. Dejvid se zaputio ka svojoj kancelariji u malom lokalnom listu gde već osam godina radi kao reporter. Dovoljno dugo je u poslu da može da predoseti preokrete u političkoj ravnoteži ostrva.

Današnji zadatak uključuje pokrivanje još jednog saopštenja iz premijerskog kabineta u vezi sa bezbednosnim sporazumom sa Kinom. Nakon diplomatskog zaokreta ka Peking 2019. godine, zemlja se našla na prvoj liniji geopolitičkog fronta. Iako mala i beskrajno udaljena, Ostrva su odjednom centralna tema u Kanberi, Vašingtonu i Peking. Dejvid je sve uredno pratio: glasine o potencijalnoj vojnoj bazi, oštre vladine demantije, patrolne čamce finansirane iz Australije i ponovno otvaranje američke ambasade.

Kancelarijsko vreme počinje listanjem jutarnjih biltena. Vlada insistira da je sporazum važan za „održavanje reda u državi“ i „diversifikovanje partnerstva“, ali Dejvid svakodnevno osluškuje šta narod priča na gradskim pijacama; jedni se plaše kineske policije na domaćem tlu, drugi hvale infrastrukturu i povoljne kredite. Nacija je podeljena, mada ne uvek precizno po stranačkim linijama.

Pokrajina Malaita ostaje skeptična prema prokineskom kursu, sa sve bivšim guvernerom koji otvoreno napada inicijative iz Pekinga. Tenzije imaju duboke političke, kulturne i geografske uzroke. Pokrajinska vlada je jednom prilikom prihvatila direktnu novčanu pomoć iz SAD-a, što je nacionalna vlada nazvala neustavnim. Rasprave su jednako buktale u radio programima. Dejvid se seća slušalaca koji su vikali u mikrofone, optužujući jednu stranu za prodaju suvereniteta, a drugu da je zaglavljena u starim savezima.

Oko podneva Dejvid intervjuiše lokalnog ekonomistu na temu izvoza drvne građe, što je još jedna linija političkog razdora. Domaćom privredom dominiraju strane drvne kompanije, od kojih su mnoge u kineskom vlasništvu. Ekološke procene ukazuju na degradirane šume, erodirane obale i sela poplavljena otpadnim vodama, ali seča drveta i dalje donosi brzu zaradu pokrajinskim vlastima. „Zemlja je u zavisničkoj krizi“, tvrdi ekonomista. „Svi to znaju, ali niko ne želi da bude taj koji će preseći tokove novca.“

Dejvid privodi razgovor kraju i već se priprema za reportažu iz Kineske četvrti. Bio je tamo 2021. godine, kada su demonstranti pljačkali prodavnice i palili zgrade nakon što je parlament glasao protiv smene premijera. Iako je napisao stotine članaka povodom ovih događaja, Dejvid i dalje uzmiče od širih zaključaka, trudeći se da uzdigne političku volju malog čoveka.

Somalija

Ništa ne može da zaustavi crvenu prašinu Donjeg Šabela. Ona prodire u Baširovo grlo, pore na njegovoj koži i cev njegovog Kalašnjikova. Mladić se sakrio u tanku hladovinu bagrema, dok mu pluća gore od suve vrućine somalijske provincije. Već sa devetnaest je postao „vojnik u službi vere“, bar prema rečima komandanata Al-Šababa. Ali u tihim, neprijatnim pauzama između vlastitih misli, on zna da je puki zatočenik okolnosti.

Pre samo dve godine, Bašir je bio običan, lokalni stočar. Do tada su kiše na Rogu Afrike kasnile, a onda su potpuno nestale. Nakon serije od pet sušnih sezona, „Velika glad“ je pretvorila stočni fond njegove porodice u koske razbacane po bunjištu. Kada su militanti stigli u sela nadomak Bajdoe, nisu doneli samo ekstremističku ideologiju. Doneli su vreće žita i brutalno jednostavan ultimatum: dajte nam sina, ili će ostatak porodice gladovati plaćajući zekat.

Sada je njegova stvarnost definisana mehaničkim zujanjem koje probija oblake. Na svaka dva minuta okreće pogled ka nebu, žmirkajući od podnevnog usijanja. Nikako ne može da uoči američku „Žetelicu“, ali zna da je tu i da može da ga pretvori u ugarak jednom raketom tipa „Helfajer“. Tinejdžer na zemlji, fantom u stratosferi, lokalna pobuna i globalni „rat protiv terora“. Samo jedan pogled na ovaj prizor je dovoljan za razumevanje somalijskih nevolja.

Iz pravca kontrolnog punkta čuju se glasovi saboraca, vidi se neko komešanje. Svi su uzbuđeni jer seoskim drumom stiže kamion natovaren vrećama drvenog uglja. Uprkos međunarodnim zabranama, trgovina lignitom ostaje ključni izvor finansiranja Al-Šababa, što za posledicu ima iskrčivanje preostalih šuma. Bašir stoji ukopan, čizama teških od municije koju nosi. Posmatra svog komandanta, čoveka sa ožiljcima na licu i srcem od kремена, kako zahteva od vozača da plati „putarinu“. Čoveku se tresu ruke dok broji somalijske šilinge koji su odavno izgubili vrednost.

Bašir gleda u njegove oči i vidi svog oca. Sanja o mirisu kiše na ispucaloj zemlji, kozama koje bleje u zoru i oblacima koji su ukras na nebu, a ne sklonište za dušmane.

Južnoafrička Republika

Severozapadna provincija, blizu Rustenburga. Posmatran sa autoputa, famozni „Pojas platine” je gusta tapiserija rudarskih dizalica i limenih baraka koje blješte na suncu. Jedan kilometar pod zemljom, unutar industrijskog kompleksa Sibanje-Stilvoter, vrućina i vlaga su tolike da imate utisak da udišete vrelu supu. U takvim uslovima platu zarađuje Sifo, 34-godišnji operater udarne bušilice. On je vrh koplja južnoafričke ekonomije.

Sifo drži 30 kilograma tešku pneumatsku mašinu marke Epiroc, koja urla na 110 decibela bušeći rupe u uskom stenovitom hodniku visokom samo 1 metar. Na posao dolazi bukvalno puzajući, a bušilicom upravlja u čučućem položaju. Stena poznata kao Greben Merenski sadrži značajne rezerve platinastih metala koji se ugrađuju u katalizatore automobila, u cilju smanjenja gasnih emisija. Takođe su neophodni za ekonomiju budućnosti zasnovanu na „zelenom vodoniku”.

– Prašina...! Dodaj mi vodu! – dovikuje svom pomoćniku.

Silicijumska prašina je nezgodna jer izaziva silikozu, bolest koja pretvara pluća u kamen. Sifo gasi bušilicu, ali njegove ruke nastavljaju da vibriraju kao da i dalje drži mašinu. Iako ima pristojnu platu, makar po regionalnim standardima, troškovi života u „rudarskim gradovima” su teško podnošljivi. Smešten je u neformalnom naselju koje meštani nazivaju Marikana. U njegovoj kolibi nema tekuće vode, dok struju kupuje od „sindikata” koji se ilegalno prikačio na banderu.

Sifo ne pamti veliki štrajk rudara iz 2012. godine, ali njegov stariji brat i ujak su bili prisutni kada je policija ubila 34 radnika na obližnjem brdu. Upucani su u leđa ili snajperskim hicima sa velike udaljenosti, što je bila najbrutalnija upotreba policijske sile još od vremena aparthejda. Stvari se od tada nisu mnogo promenile. Kolege pristaju na loše uslove rada jer se plaše odmazde ili naprosto nemaju drugih mogućnosti.

Ugao bušenja je stavka koju Sifo mora da proveriti nakon svake pauze. Ako ne drži bušilicu pod propisanim uglom, dinamit neće dovoljno razbucati kamen i na kraju meseca će izostati bonus na zaradu. Dok on briše blato sa zaštitnih naočara, u konferencijskim salama Johanesburga i Londona analitičari prate kretanje cene paladijuma. To je potpuno druga dimenzija, u kojoj se mrak, buka i stena prevode u procenat, indeks i stopu.

Sifo ponovo uključuje bušilicu koja štekće jače od mitraljeza i protresa mu svaku košćicu u telu. Smena se završava tek za tri sata. Tada ga očekuje dug uspon u kavezu, prepunom ljudi koji mirišu na znoj i amonijak, a zatim šetnja do kolibe koja odmara u senci rudarskog odlagališta. Opet je ostavio oprani veš na žici, na nemilost vetru koji donosi pesak sa jalovišta.

Južna Koreja

U Čondžuu, daleko od staklenih kula Seula, Min-kju vodi malu PC igraonicu smeštenu iznad prodavnice. Stepenice su uske, reklama treperi, ali računari ne prestaju da svetlucaju do duboko u noć. Tinejdžeri se gužvaju u stolicama posle škole, a njihov smeh i graja se mešaju sa umilnim zveckanjem tastatura.

Min-kju sledeće godine puni 40. Nekada je studirao elektrotehniku, ali nije završio fakultet zbog opterećenja dugovima, vojnom službom i nizom poslova koji su nestajali sa svakim ekonomskim krahom. Igraonica je trebalo da bude privremeno rešenje i način da se plate računi dok se ne pojavi nešto bolje. To je bilo pre deset godina.

Život mu protiče u skladu sa neparnim ritmovima radnog vremena. Popodneva donose učenike srednjih škola koji se ovde ušunjavu pre domaćih zadataka, dok su večeri najprometnije. Tada se fabrički radnici opuštaju, studenti se takmiče u onlajn mečevima, a usamljeni muškarci gledaju TV serije sa čvrsto navučenim slušalicama. Vazduh miriše na ramen iz kesice i kafu iz konzerve. Min-kju prodaje oba artikla sa malog pulta, pažljivo beležeći šta se najviše kupuje i koji dugovi nikada neće biti vraćeni.

Čondžu je ponosan na svoj hanok, etno-selo sa crepovima i skrovitim dvorištima koja privlače turističke posete. Min-kju retko odlazi tamo. Radije provodi dane pod prigušenim svetlom, uz brujanje ventilatora i plavi odsjaj monitora na licima strastvenih igrača. Njegov grad je danas čistiji i uglađeniji, no spratna prostorija sa monitorima ostaje ista; tu su izluzane stolice, dotrajale tapete i mašine koje nadilaze svoje fabričko zastarevanje.

Ponekad pomišlja da zatvori lokal i vrati se studijama ili se preseli u Seul, ali ta misao brzo izbledi. Njegovi roditelji i dalje žive u blizini, dočekujući starost u malom stanu. Rođena sestra je zaposlena u gradskoj bolnici, mada sve ređe dolazi u posete. Odgovornost je ono što ga drži ovde, osim puste navike. Igraonica donosi tek toliko da se preživi, a u svetu gde se toliko toga čini nesigurnim, „tek toliko“ nije zanemarljivo.

Poslednje mušterije odlaze oko 2 ujutru, ostavljajući iza sebe tišinu gustu kao dim. Min-kju briše tastature, slaže šoljice sa instant rezancima, zaključava kasu. Ostaje za trenutak u praznom odsjaju, slušajući tiho zujanje mašina koje se hlade, i pita se da li će sutra biti išta drugačije.

Južni Sudan

Oblast Gornjeg Nila, blizu grada Paloha. Teren je ravan, močvaran i spaljen do nenastanljivosti. Na tako ogoljenom pejzažu je lako uočiti vižljastu figuru pastira po imenu Deng. Mladić ima slovo V urezano na čelu, što označava pripadnost plemenu Dinka. Zastao je pored cevovoda koji je dovoljno širok da se po njemu može hodati. „Gvozdena zmija“, kako je meštani nazivaju, vuče sirovu naftu sa lokalnih polja i prenosi je preko granice u Sudan, odatle do Crvenog mora, i konačno do rafinerija u Kini i Maleziji.

Deng drži automatsku pušku AK-47 ležerno prebačenu preko ramena dok posmatra svoje krave kako pasu na žbunastom proplanku blizu dimnjaka. Ovaj vatreni toranj gori 24 sata dnevno, ispuštajući prirodni gas i zvuk koji podseća na brujanje mlaznog motora, mada su krave navikle na buku. Poseban spektakl se dešava noću, kada plamen oboji nebo u narandžasto-ljubičaste nijanse.

Čak 98 odsto državnog budžeta dolazi od izvoza nafte, što jasno govori koliko je zemlja zavisna od fosilnih goriva. Deng nema struju i spava u tukulu, tradicionalnoj kolibi koja se pravi od blata. Nema čak ni goriva za svoj motocikl. Bogatstvo bukvalno teče ispod njegovih nogu i napušta zemlju bez pogovora. Ono što mu ostaje je zagađeno zemljište i voda u obližnjoj močvari sa uljastim sjajem. Meštani se često žale na nepoznate bolesti i decu rođenu sa telesnim manama.

Deng tapše svog belog bika po boku, svestan da su krave ovde jedina pouzdana valuta. Njome plaćate kaznu i kupujete nevestu. Nafta je državna „krava muzara“, ali vlada na kraju popije svo mleko. Životinje su trenutno uzrujane jer beli Lend Kruzer prolazi pomoćnim drumom. Unutra su kineski inženjeri u plavim kombinezonima i belim šlemovima; ne gledaju Denga niti on gleda u njih, kao da nastanjuju paralelne univerzume, mada se ruka mahinalno hvata za šaržer puške.

Rat je tehnički završen, ali na naftnim poljima mir je samo pauza između dve eskalacije. Deng je dvaput zviznuo, dajući znak stada da je vreme za pokret. Ako ništa drugo, vatreni toranj i dalje bukti, držeći senke podalje od sela.

Španija

U pokrajini Zamora, jutro su hladna i tokom letnjih meseci. Sa visoravni dopire suv, gotovo papirni zvuk vetra koji struže kamene zidine duž lokalnog puta. Klara je zastala pored kuhinjskog prozora sa šoljom kafe u ruci i posmatra kako sunce izlazi iznad pšeničnih polja. Svetlost pristiže lagano, kao da se usteže da bilo šta poremeti.

Vratila se u selo prošle godine nakon što joj je otac umro. Prestonica je bila suviše intenzivna; cimerke su se menjale svakih par meseci, kirija je rasla brže od njene mesečne zarade, a duga putovanja do posla su stvorila utisak da živi između tranzita i hroničnog umora. Selo je obećavalo više prostora, tišine i komforne izvesnosti, ali je sa sobom donelo i drugačiju vrstu samoće. Većina seoskih kuća sada je prazna, njihovi prozori zatvoreni, bašte zarasle u korov. Stanovništvo se ovde smanjuje decenijama jer mladi ljudi ćutke odlaze u Madrid, Barselonu ili inostranstvo. Ostali su samo stariji seljani i njihove krhke navike.

Na šetnji do lokalne prodavnice, Klara često susretne senjoru Pilar dok aranžira voće na tezgi. Razgovaraju o lokalnim izborima, mada ne sa strahom, već sa sporom, opreznom rezignacijom ljudi koji su posmatrali kako političari dolaze i odlaze, dok su brojke na popisu svake godine manje. Programi za obnovu ruralnog stanovništva, poreske olakšice i aranžmani za digitalne nomade više su teme u novinama nego u samim zajednicama.

Klara ponekad prođe pored škole u kojoj je njen otac predavao, a koju sada pohađa samo troje đaka. Igralište je tiho, osim ljuljaške koja škripi na vetru. Najviše vremena provodi kod kuće, radeći na digitalizaciji starih porodičnih pisama, što je godinama planirala. Rukopisi deluju kao tragovi života koji je izgledao jednostavnije, ali zapravo nije bio. Njena baka je pisala o nestašici vode, propalim žetvama i zimama kada su komšije pomagale jedni drugima da prežive.

Popodnevne sate Klara obavezno posvećuje očevom voćnjaku, klečeći nad bademima koje je posadio iste godine kada se rodila. Fizički posao je stabilizuje jer je opipljiv i lišen birokratskih posrednika. Takođe oseća povezanost sa ocem na način koji joj velegrad nije dopuštao. Sumrak je zatiče na pragu kuće, odakle osluškuje kako se život u selu povlači. Čuje se udaljeni lavež pasa ili skuter koji prođe ulicom, a onda ponovo nastupi tišina, duboka i neumoljiva.

Samoća ume da bude teška, i Klara se katkad pita da li je donela ispravnu odluku. Sumnje joj razveje pogled na široko kastiljsko nebo i razumevanje da povratak ne znači nužno i poraz.

Šri Lanka

Centralne visoravni, blizu Nuvara Elije. Sumaglica obavlja plantaže Cejlonskog čaja, gigantske državne kompanije. Jedna od stalno zaposlenih beračica je 45-godišnja Lakšmi, žena tamilskog porekla i potomkinja radnika koje su Britanci doveli ovde u 19. veku. Na leđima nosi plastičnu vreću koju pridržava trakom vezanom preko čela. Njeno telo i ruke se kreću gotovo mehaničkom brzinom. Od svake biljke uzima samo dva lista i pupoljak, jer prekomerno branje uništava lozu.

Ovde uvek pada kiša ili je maglovito, što otežava uslove rada. Lakšmi sa sobom nosi kesicu soli i kreća da bi sagorela pijavice koje joj puze po golim člancima. Propisana dnevna norma je 18 kilograma biljke; ako ubere toliko, zaradiće oko 1.000 rupija (3 dolara), ali ako ubere 17 kg, plata se prepolovljuje. Zemlja se još uvek oporavlja od katastrofalnog privrednog kraha. Cena pirinča se udvostručila, a cena kerozina, koji seljani koriste za svoje šporete, sada je trostruko veća.

Lakšmi ponekad preskače ručak kako bi deci mogla da priušti večeru. Živi u baraci iz kolonijalne epohe, praktično jednokrevetnoj sobi površine devet kvadrata. Čitava porodica obitava pod limenim krovom, bez stakla na prozorima. Na brdu iznad plantaže se nalazi „Zasadni bungalov“, unikatni hotel gde turisti plaćaju 300 dolara po noći da bi doživeli „romantiku“ zemlje čaja. Obično sede na verandi, jedu kolače i džem, i piju čaj koji su meštani ubrali. Lakšmi ne pije ovaj čaj jer berba nosi oznaku izvoznog kvaliteta. Napitak koji svakodnevno konzumira je napravljen od opiljaka sa fabričkog poda.

Upravo je stigla do žbuna ranavare i posmatra svoje prste, crne od tanina, jer poslodavac nije obezbedio rukavice. Magla se na trenutak razila, otkrivajući impresivni vodopad u blizini. Ono što je za nekoga rajski prizor, za Lakšmi je naprosto radno okruženje poput fabričkog kruga ili kancelarijskog nameštaja. Kesa na leđima još uvek deluje lagano. Moraće da radi brže jer berba sutra ide na otkupnu stanicu u Kolombu. Svet mora dobiti svoju jutarnju šoljicu, po svaku cenu.

Sudan

Ako pijete koka-kolu, jedete Skitl čokoladice ili gutate farmaceutske pilule, razumećete zašto se nalazimo u severnom Kordofanu, blizu grada El-Obeida. Pred nama je more čvornovatih stabala u kojima naizgled nema života, ali su zapravo vitalni sastojak globalne prehrambene industrije. Među stablima senegalske akacije stoji lokalni farmer Omer, naoružan dugačkim štapom sa metalnim sečivom na vrhu. Već dva-tri puta je podigao ruku i obrijao koru sa dostupnih grana.

Kroz nekoliko nedelja, drvo će „proplakati“ da bi zacelilo ranu, a izlučeni sok će se stvrdnuti u kuglice boje čilibara. Ovo je E414, ili guma arabika, emulgator koji sprečava odvajanje šećera u gaziranom piću. Da nema sudanske smole, globalna proizvodnja bezalkoholnih pića bi se urušila za nekoliko meseci. Omer od jutros sakuplja očvrsle suze drveta u vreću od jute. Često kaže sinu da je „žetva dobra, ali su putevi loši“, misleći na ratne okolnosti.

Od aprila 2023. godine, sudanske oružane snage i Jedinice za brzu podršku pretvorile su zemlju u bojno polje. Put do Port Sudana se izobličio u košmar kontrolnih punktova, korupcije i bandita. Omer prodaje svoju gumu nakupcima za sitniš. Dok stigne do luke, cena robe će se utrostručiti, a do rafinerije u Francuskoj ili SAD-u, biće stotruko veća. Čak i kada je američka vlada sankcionisala Sudan zbog terorizma, postojalo je posebno izuzeće za gumu arabiku. Narod je trpeo sankcije, ali ne i potrošači gaziranih sokova.

Omer je zastao sa poslom jer iz daljine dopire tutnjava kamioneta sa nakačenim mitraljezom. Iako su neformalne patrole česta pojava u ovim krajevima, mnogima se i dalje odseku noge kada ih vide. Vojnici se bore za prevlast, za dragocenosti ili odbranu etničke pripadnosti, dok farmeri samo žele da rade i bezbedno stignu kući. Većinom seljani nisu svesni da su šrafovi u mašineriji koja povezuje ovo prašnjavao, opasno polje sa bioskopom u Njujorku, gde je tinejdžer upravo naručio veliku koka-kolu.

Noseći potešku vreću na ramenu, Omer je krenuo natrag u svoje selo. Tamo nema struje ni hladnih napitaka, samo topla, blatnjava voda iz bunara i drveće koje ne prestaje da suzi.

Surinam

U Niuu Nikeriju, gde se pirinčana polja protežu do samog horizonta, Lejla se budi pre zore. Hitro navlači čizme, vezuje maramu i izlazi na vlažan vazduh, težak od mirisa zemlje i žaba koje se mreste u kanalima za navodnjavanje. Varoš nije toliko užurbana, ako ne računamo pijačarke i prve minibusove koji razvoze radnike.

Lejlina porodica se bavi poljoprivredom generacijama; prvo pod kolonijalnim vlastima, zatim u formi zadruge, a sada samostalno, cedeći minimalnu zaradu iz nestabilne zemlje. Mehanizacija je zastarela i zakrpljena delovima koje njena braća uspevaju da pronađu u atarima. Kada se blokiraju, Lejla zna kako da otvori motore i rukama masnim od ulja pokrene mašinu, kao da povređenu životinju vraća u život.

Do sredine jutra, sunce već nemilosrdno prži, a voda u kanalima reflektuje belinu koja joj bode oči. Monotono zujanje insekata presecaju ibisi i čaplje koji promiču u niskom letu. Širina polja je tolika da grad deluje kao napuštena postaja na rubu teritorije. Sa Paramaribom ih povezuje samo pucketanje radija u komšijskoj kolibi, i povremene vesti o političkim sporovima koji deluju i blisko i nebitno.

Lejla pravi pauzu za ručak ispod palme, jedući pirinač i slanu ribu iz limene kutije. Gleda objave prijatelja na telefonu, hvatajući kržljav i usporen internet signal; jedna rođaka je okačila slike iz Amsterdama, gde je zaposlena kao medicinska sestra. Komentari se nižu na holandskom, tongu, hindiju, javanskom i drugim jezicima koji žamore u njenoj ulici. Utisak je da se komšije tamo pozdravljaju na jeziku koji im prvi padne na pamet.

Čim je dotaknu zvuci i slike iz daleka, Lejla poželi da zameni zelenu monotoniju pirinčanih polja za betonsku monotoniju velikih gradova. Takve misli se razveju do večernjih časova, kada kanali poprime zlatkastu boju, a siluete radnika zadobiju herojske konture. Dok pijačni prodavci slažu banane, paprike i kasavu ispod treperavih sijalica, Lejla donosi vreću pirinča kao svoj mali doprinos opstanku.

Švedska

U Ernšeldsviku, na Botnijskom zalivu, jutro spušta sivkasti veo na more i borove šume, kao da čitavu varoš prebacuje u monohromatski spektar. Erik vozi bicikl do fabrike celuloze ispuštajući ledenu paru umesto daha, dok uličnu tišinu remeti samo škripa guma na mrazu.

Fabričke kapije se pomaljaju u daljini, poznate i teške poput familije. Njegov deda je nekada radio na ovim mašinama, baš kao i njegov otac generaciju posle. Automatizacija je promenila način rada, ali miris obrađenog drveta i dalje prožima svaku jaknu i košulju u gradu. Iako upravlja kontrolnom postajom umesto sirovim balvanima, Erik oseća isti tupi umor u kostima. Nekad mu se čini da je njegovo telo samo prilepak na pokretnim trakama i čeličnoj buradi.

Vreme ručka provodi sa kolegama u kantini, jedva cedeći rečenice između zalogaja. Tišina nagrizi svaki pokušaj humora i prijateljskog ćaskanja. Svi znaju ko je otpušten i ko se još uvek nada da će fabrika potpisati ugovore sa novim klijentima u inostranstvu. Globalna ekonomija se ovde pojavljuje kroz glasine i dogovore sklopljene u udaljenim gradovima koji određuju da li će ovdašnje zarade opstati još koju godinu.

Po završetku smene, Erik voli da prošeta lukom, verujući da prostranstvo ume da razblaži nervozu. More je ravno i metalno, isprekidano samo teretnim brodovima koji dovoze pulpu i odvoze svež papir. Pored njega promiču školarci sa rančevima većim od njihovih tela i glasovima oštrijim od nordijskog vazduha. U izlozima prodavnica vise poster i hokejaškog tima na koji je grad toliko ponosan. Ti isti momci, othranjeni na fiskbularu i knakebrotu, jedini su preostali simboli ove usnule varoši.

Ambijent u Erikovom domu razvedrava radoznala ćerkica koja mašta o Geteborgu i Stokholmu, možda čak i Berlinu koji je videla na nečijim fotografijama. Erik dobro poznaje privlačnost velikih gradova i čamotinju severnih postaja gde ambicija puzi uz plafon dok ne istisne krov. Protivteža tome je sveprisutna šuma, surova i zaštitnički nastrojena, i prigušeno zujanje mašina koje noćas rade u mlinu.

Švajcarska

Kanton Tičino, industrijska zona Mendrizio, blizu italijanske granice. Predmet našeg interesa je zgrada bez ikakvih oznaka, obezbeđena visokom metalnom ogradom i kamerama. Teško da bi nas i nasumični niz asocijacija naveo na zaključak da je ovo rafinerija zlata. Unutra je uposleno nekoliko stotina stručnjaka koji nadgledaju procese kaljenja plemenitog metala. Lukas (50) ima zvanje procenitelja, što znači da je odeven u beli laboratorijski mantil i izgleda kao lekar, samo što njegovi pacijenti nisu fiziološki oboleli.

Čovek stoji pored indukcionih peći i sipa tečno zlato u kalup koji svetli narandžastim usijanjem. Procedura se završava žigosanjem poluge koja od sada nosi oznaku *999.9 čisto zlato. Švajcarska*. Ovaj žig je vrhunsko sredstvo za pranje novca. Zlato je stiglo jutros u formi polučiste legure, verovatno iz kartelskih rudnika u Peru, ratne zone u Sudanu ili paravojnog kampa u DR Kongu. Kada se ovde istopi i rafiniše, metal gubi svoju neslavnu istoriju i postaje „švajcarsko zlato“, hemijski čisto i etički neutralno.

Lukas ne pita za poreklo metala, samo gleda u svoj spektrometar koji pokazuje savršenu čistoću. Poreklom se bavi tim advokata koji će se postarati da papirologija izgleda korektno. Poluga se već ohladila, poprimajući zagasito žutu nijansu. Složiće je na paletu sa stotinama drugih poluga čija ukupna vrednost premašuje BDP male ostrvske nacije.

Tretiranje takve dragocenosti iziskuje i mentalni predah. Lukas odlazi na pauzu da pojede svoj sendvič umotan u foliju, ali pre toga mora pažljivo da opere ruke, ne da bi uklonio klice, već da bi dokazao da nije ukrao ni mikron zlatne prašine. Na kraju smene ga čeka i detektor metala kao poslednji test odanosti kompaniji.

Iako nema porodicu, Lukas je uzoran građanin po svim drugim merilima. Reciklira staklo i papir, redovno čisti dvorište i učestvuje u svim dobrotvornim akcijama koje organizuju u selu. Kastel San Pjetro je mesto idilične prirode i čistog planinskog vazduha, gde seljani mogu da odahnu nakon što visoka peć spali sve grehe ekstrakcije.

Sirija

U Sveidi, brdskom gradu na jugu, Faridova mala prodavnica radi duže od većine sličnih radnjica. Police su polupune, konzerve i vreće poređane simetrično, praznine prikrivene kartonom. Farid je postao vešt u šminkanju oskudice, aranžirajući robu tako da lokal i dalje podseća na propisnu prodavnicu, a ne na šalter humanitarnog centra.

Mušterije dolaze u čudne sate; žene sa strogo zategnutim velovima i muškarci koji stežu sitne novčanice, već pohabane od prekomerne upotrebe. Govore tiho, vagajući svaki novčić. „Pola kilograma, samo pola“, kaže jedan, na šta Farid reaguje bez komentara. On zna kako da izmeri robu, vagajući dostojanstvo zajedno sa sočivom.

U naseljima iznad grada, restrikcije struje su postale sasvim nepredvidljive. Ima večeri kada struja nestane satima, prepuštajući prodavnicu svetlu petrolejke i senkama koje drhte uz vreće pirinča. U takvim prilikama, kada izostanu reči, Farid primećuje nestrpljivi dah dečaka dok čeka šećer, ili krhku ruku starice dok ispušta novčiće na šalter. Tišina se primetno zgušnjava kad god cene porastu.

Farid lično nije napuštao Sveidu još od pre rata. Često posmatra stare autobuse kako stižu iz Damaska, prevozeći rođake koji dolaze da obidu porodične kuće ili jednostavno da udahnu drugačiji vazduh. Raspričaju se o nestašicama, kontrolnim punktovima, nestalim komšijama, i ponovo odlaze. Farid ništa ne zapitkuje, samo im proda stvari potrebne za put i hitro obriše tezgu, kao da želi da ukloni trag njihove posete.

Kada se kupci prorede, Farid se nasloni na vrata i gleda u brda koja poniru ka pustinji. Nekada je tuda pešačio sa prijateljima, pijući arak pod borovima, pevajući do zore, a sada naprosto zuri u horizont. Ponekad se pojave vojni avioni u visokom letu, predaleko da bi se dobro čuli. Iza njih ostaju samo tanki mlazevi koji se rastvaraju u beskrajnom plavetnilu.

U svesku koju drži ispod pulta, Farid svake večeri zapisuje šta je prodao, šta je ostalo, i šta bi mogao da potraži na jutarnjoj pijaci. Ponekad se zapisi pretapaju u sećanja o njegovom ocu koji ga uči merenju brašna, sestri koja se smeje na balkonu, i zvucima svadbene povorke koja se penje uz brdo uz vrisku i daire. Vremenski tokovi se mešaju sve dok lampa ne zatreperi ili struja prekine misao.

Tadžikistan

Arhitektura Dušanbeja je impresivna mešavina sovjetskog betona i neopersijskog ekscesa, uz jasnu dominaciju Palate naroda i zgrade Nacionalne biblioteke. U naselju Tezgar, na obodu prestonice, nalazi se nedavno otvorena sala za venčanja. Ovo je današnje radno mesto Faruha, inspektora zaposlenog u Komitetu za regulisanje tradicija, proslava i ceremonija. Nije došao ovde da bi slavio, već da bi brojao.

Zemlja ima jedinstven i pomalo orvelovski skup zakona koji bi trebalo da spreče njene građane da bankrotiraju. Budući da lokalna kultura stavlja snažan akcenat na društveni prestiž, porodice su nekada trošile svoju životnu ušteđevinu, čak i podizale kredite, da bi nahranile stotine gostiju na venčanjima. Vlada je intervenisala kako bi „prekomerno slavlje“ učinila nezakonitim. Tako se Faruh zatekao u trenutnoj situaciji, držeći tablu sa propisima i brojeći zvanice kojih po zakonu sme da bude najviše 150. Takođe broji kotlove pune oša, jer zakon ograničava i količinu hrane po gostu. Povremeno gleda na sat, pazeći da se događaj završi pre strogog policijskog časa.

– Ovde imate 152 stolice – saopštava Faruh nervoznom ocu mladoženje.

Otac je čovek preplanulog tena jer je poslednjih pet godina proveo radeći na baušteli u Moskvi. Sada je prebledio jer bi kazna mogla da mu oduzme višemesečnu zaradu. Štaviše, ekonomske migracije su privredni motor zemlje. Skoro polovinu BDP-a čine doznake koje šalju muškarcima zaposleni u Rusiji. Oni rizikuju svoje živote na hladnom severu kako bi poslali novac kući, samo da bi im neki birokrata visio nad glavom i kontrolisao kako će ga potrošiti.

Inspektor sada obilazi čitavu salu i provlači se između stolova zagledajući detalje. Glasnu muziku izvodi bend koji ne bi smeo da preplaćuje nastup, a mlada nosi belu venčanicu koja košta više od Honde Sivik. Država nameće štednju građanima, dok vlada podiže najviši jarbol na svetu i gradi kolosalne, isprazne spomenike u slavu nacije.

Faruh nije odoleo, uzeo je kašiku plova. Masan, slani pirinač sa šargarepom i ovčetinom zaista deluje ukusno. Ipak odlučuje da ignoriše dve nezakonite stolice i napušta objekat kako bi se osvežio. Ispred sale nailazi na konvoj rentiranih crnih Mercedesa koji čekaju mladence. Sat kaže da im je ostalo 40 minuta legalne sreće.

Tanzanija

Ostrvo Zanzibar, peščana plaža Paje. More je ovde psihodelično plavo, a plima rizično niska. Voda se povlači stotinama metara od obale, otkrivajući predeo pun vlažnih korala i belog peska. Baš ovde nalazimo Mvanu, dugogodišnju uzgajivačicu morskih algi. Mlada žena je u vodi do butina, a njena šarena kanga mokra po rubu. Njenu farmu čine redovi drvenih kočića zabijenih u pesak i povezanih kanapima sa kojih vise grudvice morske alge vrste *Euchema*.

Ovako izgleda „plava ekonomija“ u praksi. Mvana ne uzgaja hranu za svoje selo, već agens koji se koristi u kozmetičkoj i prehrambenoj industriji. Ako trošite pastu za zube, stavljate losion na kožu ili pijete čokoladno mleko, vrlo je moguće da koristite Mvaninu žetvu. Ona se kreće polako, uklanja viškove i strpljivo vezuje rastresite grudvice. Sunce nije pravo u potiljak, dok slana voda nagriza kožu i pecka oči.

Pedeset metara dalje, nemački turista upravo uči da kajtsurfuje. Obučen u novo ronilačko odelo i prikačen za neonski padobran, mladić je prozujao pored Mvane brzinom od 48 kilometara na sat, vrišteći pod naletom adrenalina. Njih dvoje koriste isti okean, ali na različitim planetama. Turista je platio 200 dolara za časove letenja; Mvana zarađuje oko 30 dolara za kilogram sušenih morskih algi. Dešava se da prođe po nekoliko dana dok ne nakupi kilogram robe. Klimatske promene loše utiču na usev jer se voda previše zagreva i podstiče pojavu „led-led“ bolesti, od koje alge postaju bele i trule.

U potrazi za hladnijom vodom, Mvana mora da zagazi dublje, u nemirnije more, iako ne ume dobro da pliva. Noseći vreću morske trave za sobom, ne uspeva da odoli pogledu ka luksuznom odmaralištu na obali. Tamo se gosti opuštaju na ležaljka i piju maštovite koktele, dok ona hoda po vrelom pesku i tegli svoj ulov do stalaka za sušenje. Ruke su joj uveliko žuljevite i prošarane ožiljcima od morskih ježeva. Pažljivo polaže ljubičaste i zelene alge na gredice da se osuše na suncu.

Pljus! Turista pada u plicak i rasprskava vodu oko sebe, glasno se smejući. Mvana se ne smeje niti podiže pogled. Ima još tri reda da ubere dok ne dođe plima.

Tajland

Centar Bangkoka, predvorje privatne bolnice. U enterijeru koji više liči na Ric-Karlton, čuje se tiho prebiranje po klaviru. Osim što je uredno klimatizovan, vazduh miriše na limunsku travu i tečnost za sterilizaciju. Kao sveže zaposleni „medicinski vodič“, Navat nosi elegantno odelo i grimasu uvežbane ljubaznosti. U rukama drži Ajped i proverava karton pacijenta koji sleće na aerodrom Suvarnabumi. Pacijent, odnosno klijent je gospodin Džonson iz Delavera.

Gospodinu je potreban trostruki bajpas srca, što američke klinike naplaćuju 150.000 dolara, ali osiguranje ne pokriva trošak. U Bangkoku operacija košta 25.000 dolara, uključujući sobu sa pogledom na horizont i ličnu medicinsku sestru. Ako je Tajland „bolničko odeljenje“ imućnog sveta, Navat je autentično lice zdravstvenog turizma. Tečno govori engleski, mandarinski i arapski, i jednako vešto usklađuje viziranje pasoša, operacije i postoperativne šoping ture.

– VIP klijent na kapiji 5. Invalidska kolica su spremna... – govori kolegama u slušalicu.

Na kratkom putu do bolničkog ulaza, Navat prolazi pored međunarodne kafeterije koja služi halal birijani, suši i burgere. Tehnička oprema više podseća na komandni most Enterprajza nego na tipičnu bolničku ustanovu. Samo nekoliko kilometara dalje, u sirotinjskim četvrtima Klong Toeja, meštani čekaju satima u slabo finansiranim javnim klinikama, tražeći osnovne antibiotike. Navat je potpuno svestan ovih razlika jer njegova majka čeka u istim tim redovima, međutim njegov posao je da prodaje fantaziju o „zdravstvenoj destinaciji“. Upravo susreće Amerikanca koji izgleda preplašeno i umorno.

– Savasdi krup, gospodine. Dobrodošli u Bumrungrad. Opustite se, za sve smo se pobrinuli... – izgovara Navat, uz blagi naklon.

Pacijent je momentalno promenio izraz lica, shvativši da je ovde pre svega mušterija. Navat ga sprovodi dalje do pozlaćenog lifta i usput gleda popodnevni raspored. Nešto kasnije će imati konsultacije za rinoplastiku sa korejskom influenserkom i pripremiti brazilsku manekenku za promenu pola. Navat pritiska dugme za poslednji sprat i pruža klijentu hladan peškir sa mirisom jasmína.

Timor-Leste

Maglovite visoravni okruga Ermera, gde guste krošnje zasenjuju okomite padine. Za neiskusno oko ovo je divlja džungla, ali meštani poznaju svako drvo i žbun. Iako je prešla 50-tu, beračica kafe po imenu Marija vešto naviguje kroz „šumsku baštu“. Čitavo jutro bere crvenkasta zrna sa grmova koji rastu u hladu drveta albicije. Istina je da njena zemlja najviše zavisi od izvoza nafte, međutim kafa ostaje izvor prihoda za 25 odsto stanovništva.

Budući da su farmeri suviše siromašni da bi priuštili hemijska đubriva ili pesticide, kafa je odmah sertifikovana kao organska. Sadržaj pletene korpe koju je Marija polovično napunila završice u Starbaks čašama u Sijetlu ili hipsterskim kafićima u Melburnu sa oznakom *East Timor Fair Trade*. Marija verovatno ne zna ni šta je kafić. Za potrebe svoje porodice, ona prži zrna u tiganju i melje ih kamenom.

Kada nabere dovoljno zrnavlja, korpu mora da odnese do zadružne postaje, gde se meri težina i utvrđuje kvalitet useva. To je par kilometara pešice, blatnjavim drumom. Putevi su ovde često neprohodni zbog ispiranja tropskim kišama i državnog nemara. Tokom indonežanske okupacije ostrva, ove planine su bile skrovište za gerilce Falintila. Marija se seća kako je trčala kroz šumu da spasi živu glavu, a ne za zrnom kafe.

Na otkupnoj stanici, kamion već čeka, dok posrednik proverava stepen vlage u uzorku kafe. „Standardna klasa“, izgovara rutinski i plaća joj američkim dolarima. Marija uzima malu svotu novčanica i pažljivo ih broji, računajući koliko pirinča i školskog pribora će moći da kupi. Kamion će krenuti opasnom rutom do Dilija, glavnog grada na obali. Tamo će zrno biti utovareno na brod i zaploviti pored naftnih platformi koje donose milijarde dolara u budžet, mada taj novac retko stiže do Ermere.

Dok izbacuje poslednje bobice iz korpe, Marija okreće pogled ka zelenoj džungli. Globalna zavisnost od kofeina će ipak othraniti njenu decu, zrno po zrno.

Togo

Lome, jedina dubokovodna luka u Zapadnoj Africi. Čitav kvart je zapravo haotično parkiralište ispunjeno hiljadama automobila. Glavni mehaničar i „švercer“ je mladoliki Komi, koji upravo zagleda Folksvagen Golfa iz 2005. godine. Kola još uvek imaju nemačke registarske tablice i nalepnicu na zadnjem staklu sa natpisom *Bayern München Fan Club*.

Ovo je zagrobni život automobila. Kada vozilo ne prođe ekološki test u Hamburgu ili se sudari u Briselu, ne ide na otpad, nego se transportuje u Togo. Lome je centar trgovine polovnjacima za ceo region, uključujući Benin, Burkinu Faso, Ganu i Nigeriju. Komijev posao je da ovaj automobil popravi taman toliko da bi se mogao prodati. Čim je otvorio haubu, zapahnula ga je prljavština koja prekriva motor.

– Katalizator ne postoji... – izveštava kolegama.

Verovatno je ukraden u Evropi pre transporta ili je ovde izvađen zbog preprodaje platine. Nije ni bitno, jer nema ekoloških testova tamo gde ovaj automobil ide. Komi prespaja žicu za paljenje i vozilo prokašljava, ispuštajući oblak plavog dima. Odmah ga odvozi prema „Zoni rasprodaje“, iako su sve upozoravajuće lampice na instrument tabli upaljene. Komi rešava problem tako što lepi komad crne izolir trake preko lampice *Proveri motor*.

Zaustavlja vozilo pored ulubljene Tojote Kamri iz Teksasa i Hjundaija iz Seula. Posmatran izbliza, ovaj parking je svojevrsni muzej globalnog konzumerizma, poslednje počivalište snova srednje klase. Kupac iz Nigera šeta između redova, tražeći potencijalno taksi vozilo. Kucka po branicima i šutira gume Golfa.

– Koliko tražiš? – pita na hausa jeziku.

– Milion CFA franaka – uzvraća Komi.

Pregovori se nastavljaju dok sunce prži metal i testira materijale na tropsku temperaturu. Komi će postići najbolju moguću cenu, mada se njegove aspiracije time ne završavaju. Voleo bi da jednog dana poseduje novi automobil, makar jedan koji niko drugi nije posedovao, ali za sada će morati da se zadovolji evropskim otpacima. Dodaje gas da bi pokazao snagu motora i generiše oblak dima koji odleće u pravcu luke, i dalje prema Atlantskom okeanu.

Tonga

Sijale je podesio brzinu ventilatora u svojoj kancelariji, ali time je samo prebacio vlažan i solju natopljen vazduh Nukualofe s jedne strane prostorije na drugu. Na njegovom ekranu stoji upravo objavljeni spisak igrača nacionalnog ragbi tima. Tri puta je pregledao imena, nadajući se da ga oči varaju, međutim Vilijami naprosto nije na spisku. Kao dugogodišnji igrač francuskog prvoligaša, praktično na vrhuncu karijere i bez težih povreda, Vilijami je preleteo pola sveta radi priprema za nacionalnu selekciju. Mnogi su njegov izostanak tumačili kao „taktičku odluku“ trenera, ali svako u ovoj zemlji zna da je to bio kraljevski dekret.

Kao poslanik u narodnoj skupštini Tonge, Sijale je poslednjih mesec dana kritikovao manjak transparentnosti u vezi sa kraljevim privatnim poslovima. Posebno je prigovarao zbog dodele zemljišta stranim telekomunikacionim i energetske firmama. U ovoj zemlji, kralj nije samo ceremonijalna figura; on je „izvor svih počasti“ i krajnji vlasnik svakog centimetra državne teritorije. Ne možete kritikovati kraljev finansijski portfolio i očekivati da to prođe bez posledica.

Dok je Sijale ophrvan mislima o sinu i skorašnjim političkim razmiricama, prestonica se kreće svojim uobičajenim, subotnjim tempom. Ostrvljani su zaseli u svoje stare Tojote i krenuli u nabavku, omamljeni mirisom pečene puake koji dopire sa gradske pijace. Čini se da meštani uživaju u savršenom skladu modernosti i tradicionalnog načina života. Sijale je jedan od retkih političara koji umesto ove idilične slike vidi rastući nacionalni dug prema Kini, kreditne zamke „Pojasa i puta“ i mučan oporavak od vulkanske erupcije 2022. godine koja je zatrpala ostrva pepelom.

Telefon na njegovom stolu je upravo zasvetleo, stigla je poruka od Vilijamija. Sijale okleva sa odgovorom, jer šta da kaže sinu koji je njegovom krivicom doživeo najveći profesionalni poraz? Sem tikvica i vanile, ragbi je ovde jedini izvozni proizvod i prilika za mlade ljude da pobegnu od ostrvske učmalosti.

– Žao mi je, Vili... – najzad izgovara u telefon.

– Rekli su da se ove godine 'ne uklapam u taktiku', tata...

Slušajući otežano disanje na drugom kraju linije, Sijale se najzad suočio sa činjenicom da je moderna uprava ovde čista iluzija i da su njegove političke borbe samo neslavan performans u nečijoj privatnoj državi.

Trinidad i Tobago

Jugozapadni vrh Trinidada, blizu sela La Brea. Zemljište je ovde krajnje nepouzđano; suđerasto je, vrelo i miriše na sveže asfaltirane puteve. Početna senzacija nije daleko od istine, jer ovo je najveće prirodno nalazište asfalta na svetu, poznatije kao jezero Pič. Vanzemaljski izgled potiče od žitkog bitumena koji se sporo stvrdnjava i poprima formu crnog glečera. Egzotiku lokacije remete samo udarci pijuka kojim zamahuje mladi Rohan, zaposlen na ekstrakciji sirovine.

Asfalt iz ovog jezera je ugrađen u tržni centar u Londonu, tunele u Njujorku i nebrojene pariske bulevare. Trinidad je industrijska sila prerusena u karipsko ostrvo. Zaboravite koktele, plaže i suncobrane, ovde se radi o nafti, prirodnom gasu i lepljivom bitumenu. Rohan opet zamahuje pijukom i otkida komad smole od jezera. Materijal je porozan, ispunjen mehurićima gasa i natopljen praistorijskom vodom. Ako iskopate rupu u jezeru, smola će se pojaviti za nekoliko dana i sama je popuniti. Čudesno je kako se fosilne rezerve same od sebe obnavljaju.

Naviknut na Jutjubere, TikTokere i ostale Instagramere, Rohan će vas upozoriti da pazite gde stajete, jer postoje „kritične tačke“. Drugim rečima, ako predugo stojite u mestu, potonućete. Jezero je progutalo ptice, kajmane, čak i praistorijske lenjivce, držeći ih zauvek mumificirane u katranu. Temperatura je dostigla 45°C, što znači da će Rohan morati da požuri sa utovarom smole na šinska kolica, pre nego što se jezero uzmulja i pomeri tračnice.

I pored prihoda od turizma i fosilnih goriva, privreda zemlje je u produženoj krizi. Naftni bum je završen, a stopa kriminala u drastičnom porastu. Rohan često kaže da zarđale mašine na obali izgledaju kao scena iz filma *Mad Max*. Iako ima sindikalnu zaštitu i pristojnu platu, inflacija mu sve pojede. Put do njegove kuće u San Fernandu je pun kratera jer lokalna samouprava koristi jeftiniju, sintetičku mešavinu smole za seoske drumove.

Rohan opet pokušava da zamahne pijukom, ali gubi ravnotežu jer mu je čizma upala u smolasto blato. Uspeva da se iskobelja, ostajući zadihan i ošamućen usred nemogućeg prizora. Ovo jezero je živo biće koje izdiše gas i proždire istoriju.

Tunis

Masivno skladište u Ben Arusu i pijaca Hafsija u tuniskoj medini imaju ključnu poveznicu. Oba lokaliteta su na mapi veletrgovaca koji preprodaju polovnu odeću. Tunis uvozi oko 150.000 tona korišćene garderobe godišnje, uglavnom iz Evrope i Severne Amerike. Nesamerljiva količina robe zahteva angažovanje probirljivih radnika, baš poput mlade Amire. Zatičemo je ispred hrpe odeće koja miriše na inostranstvo i deterdžent.

Iz gomile izvlači majicu sa natpisom *Berlinski maraton 2018* i baca je u korpu sa oznakom „prva ruka“. Zatim uzima teksas jaknu marke Zara i zagleda etiketu na kojoj piše *Made in Tunisia*. Ovo je već tragikomično. Tu istu jaknu je sašila radnica u fabrici verovatno deset kilometara odavde; zatim je poslata u Francusku, gde ju je Parižanka nosila jednu sezonu i bacila u kantu za donacije; zatim je poslata nazad u Tunis, gde je meštanka sortira da bi je prodala na lokalnoj pijaci. Jakna je proputovala više nego što će Amira ikada u životu.

Spretno rukuje odećom jer su joj oči istrenirane da prepoznaju kašmir, svilu i luksuzne etikete. Artikli najboljeg kvaliteta se prodaju buticima u Italiji ili u modernim četvrtima Tunisa. Ostatak ide na ulične tezge gde se Tunižani snabdevaju, jer ne mogu da priušte novu robu zbog inflacije. Amirine ruke su suve od premetanja stotina odevnih predmeta, mada je početnička radoznalost nije napustila. Neretko pronade novčić u džepu jakne ili farmerki i zadrži ga za sebe kao mali bonus na dnevnicu.

Sledeći artikal je bela venčanica, ukrašena čipkom i perlicama, teška od širokih karnera. Više liči na skafander nego na večernju toaletu. Amira se pita da li je vlasnica bila srećna i kako je mogla da pleše u ovom kabastom čudu. Ispravlja je i baca u korpu sa oznakom „Druga ruka“. Poslednji komad za večeras je siva dukserica sa kapuljačom i natpisom državnog univerziteta u Klivlendu. Majicu je evidentno nosio američki student, mada je glava vikinga na grbu pomalo zbunjujuća.

Zbunjenost je trajno stanje u zemlji koja je pokrenula Arapsko proleće. Pre više od decenije, ovaj grad je bio poprište borbe za građanska prava i nova radna mesta. Danas je demokratija krhka, privreda je u zastoju, a mladi odlaze brodovima ka Evropi. Onima koji ostaju preostalo je samo da recikliraju tuđe snove i prodaju ih na kilograme.

Turska

Istanbul, naselje Fatih. Ajša drži časove turskog jezika u prostorijama opštine koju sponzoriše jedna nemačka nevladina organizacija, mada novac stiže kvartalno i uvek manje nego što je obećano. Ajša je diplomirala književnost na Univerzitetu u Istanbulu i petnaest godina predavala u privatnoj školi pre nego što je otpuštena zbog potpisivanja peticije o akademskim slobodama. Opština joj plaća duplo manje od onoga što je škola plaćala, ali makar deca žele da nauče jezik. Zapravo moraju da ga nauče, jer im je to jedina šansa za budućnost mimo fizičkog rada sa dvanaest godina ili ugovorenog braka sa četrnaest.

Đaci su uglavnom deca izbeglica iz Sirije, Avganistana i Somalije. Na časove dolaze u smenama jer opština ima samo jednu učionicu na njih šezdeset. Jutarnju nastavu pohađaju deca uzrasta od šest do devet godina; svi koriste donirane sveske, govore arapski između sebe i prelaze na priučeni turski kada ih Ajša prozove. Lekcije uključuju abecedu, osnovni vokabular i gramatiku koja će im pomoći da se snađu u neprijateljski nastrojenoj sredini.

Naselje se značajno promenilo otkako je počeo priliv izbeglica. Više je natpisa na arapskom, više žena u nikabu i osetno više nervoze na ulicama. Turski trgovci se žale na sirijsku konkurenciju koja im obara cene, radnici se žale na Sirijce koji prihvataju mizerno niske plate, a političari se žale na „strane elemente” koji menjaju karakter grada. Niko ne pita Sirijce šta misle i kako se osećaju dok se svom snagom upinju da prežive.

Između časova, Ajša obično pristavi čaj i razgovara sa ucveljenom Fatimom, koordinatorkom nastavnog centra. Njen suprug je nastradao od bombe u Alepu, a stariji sin nestao na pomorskoj ruti kojom je trebalo da stigne do Grčke. Fatima pak ne govori o njima, već priča o visini kirije i stanodavcima koji joj naplaćuju duplo jer znaju da izbeglice nemaju pravnu zaštitu. Takođe priča o policijskim racijama koje nekim čudom ciljaju samo Arape, a ne recimo anglofone nastavnike kojima su istekle turističke vize.

Popodnevni đaci su mlađi tinejdžeri koje je mnogo teže podučavati jer su previše toga doživeli i prerano naučili da svet ne mari za njihove traume. Jedan od dečaka, Ahmed, bio je učenik četvrte godine kada je njegova škola u Damasku bombardovana. Sada ima sedamnaest godina, radi noćne smene u fabrici tekstila i uči turski na pauzama za ručak. Dešava se da zaspi na času jer uzastopni radni dani ne ostavljaju mnogo energije za konjugacije glagola.

Ajša ne prijavljuje njegove izostanke, jer zašto bi to radila? Momak se trudi, svi se oni trude. Sistem koji bi ga kaznio zbog izostanaka je isti onaj sistem koji mu ne nudi nikakvu alternativu sem ilegalnog rada, mizerno niskih plata i neprekidnog straha od deportacije. Turska je primila 4 miliona izbeglica, svi to kažu, ali ne kažu da ti ljudi ne mogu formalno da se zaposle, nemaju pravo na socijalno osiguranje, i opstaju u paralelnoj ekonomiji gotovinskih isplata i milosrđa.

Turkmenistan

Količina belog mermera koja je ugrađena u zgrade i bulevare Ašhabada je toliko velika da nemate nikakvu dilemu da se nalazite u prestonici. Grad je zaslepljujuće beo, a njegove ulice široke, prazne i sterilne. Batir kleči na besprekornom trotoaru blizu Spomenika nezavisnosti i finom četkicom čisti tragove prljavštine sa ivičnjaka. On je ovlašćeni baštovan u gradu čiji je svaki kvadratni centimetar izgrađen da bi veličao ego nacionalnog lidera.

Propisi takođe nalažu da automobili moraju biti beli, dok su prljavi automobili zabranjeni. Ulice su ispunjene zlatnim statuama bivšeg predsednika Turkmenbašija i figurama predstavnika aktuelne vlasti. Batir nosi zelenu uniformu koja više deluje kao ceremonijalno nego radno odelo. Oko njega nema prolaznika, trotoari su potpuno pusti. Građani su skriveni unutar mermernih kula ili u starim sovjetskim četvrtima gde se odvija realan život. Ovde, u kvartu Berzengi, urbani pejzaž više liči na scenografiju iz naučnofantastičnog filma u kojem su ljudi izumrla vrsta.

Kolona automobila sa predsednikom bi trebalo da naiđe oko 14 časova, što znači da sve mora izgledati savršeno. Urbanistički ekscesi su finansirani od izvoza prirodnog gasa kojim zemlja raspolaže u ogromnim količinama. Gas plaća mermerne pločnike, pozlaćene spomenike i, što je najvažnije, političku tišinu.

Baštovan uporno zaliva žardinjeru punu uvoznih petunija, međutim vrućina je tolika da voda isparava gotovo trenutno. Naspram njega je „Ministarstvo konja“, monumentalna zgrada u obliku potkovice. Batir ne obraća pažnju na takve prizore jer je potpuno navikao na apsurre svakodnevnog života. Država mu obezbeđuje besplatan benzin, vodu i hranu, ali ne može da pristupi internetu niti da napusti zemlju bez izlazne vize.

Kolona belih džipova upravo nailazi i Batir spušta glavu, glumeći da je zauzet biljkama. Propisi kažu da je zabranjeno gledati direktno u povorku državnih vozila. Čim su zamakli iza ugla, tišina se vraća na ulice, i jedini zvuk koji se čuje je šištanje sistema za navodnjavanje. Batir se pridiže i nervozno žmirka jer pločnici reflektuju sunčeve zrake. Ostaje ukočen nekoliko sekundi, potpuno stopljen sa kulisama izmišljenog grada.

Tuvalu

Funafuti, glavni grad, mada je „glavni“ ovde prejaka reč. Ostrvo je komadić zemlje u obliku bumeranga, široko jedva 20 metara na svom najužem delu. Glavna ulica je ujedno aerodromska pista i centar društvenog života. Kada nema avionskog saobraćaja, a uglavnom ga nema, pista služi kao fudbalsko igralište, gradski park i večernji korzo. Ovde susrećemo Siona, mladog stručnjaka sa neobičnom i vrlo aktuelnom profesijom. Mladić sedi na plastičnoj gajbi blizu piste i rukuje specijalnim skenerom tipa LiDAR. Njegova zemlja je prva na svetu koja planira da se u potpunosti preseli na digitalni oblak.

Najviša tačka ostrva je na svega 4,6 metara nadmorske visine. Ako, odnosno, kada zemlja postane nenastanjiva zbog porasta nivoa mora, vlada planira da vaskrsne čitavu naciju u Metaverzumu. Sionov zadatak je da skenira lokalnu biosferu i doprinese stvaranju „digitalnog blizanca“ Tuvalua. Građani će biti klimatske izbeglice u Australiji ili na Fidžiju, ali će posećivati svoju virtualnu domovinu da bi glasali, odlazili u crkvu ili se prisetili šetnji po peščanim plažama.

Sion je posebno detaljan u skeniranju kokosove palme, trudeći se da zabeleži njenu geometriju, nagib i način na koji listovi bacaju senku. U izvesnom smislu, sudbina njegove zemlje već sada je digitalna. Najveći izvozni proizvod nije kokosova kopra ili riba, već ekstenzija internet domena .tv. Neke tehnološke kompanije i video platforme poput Tviča plaćaju milione dolara godišnje da bi koristile ovaj sufiks. Od prihoda se asfaltiraju putevi i plaćaju troškovi članstva u UN-u.

Mladić je zastao da podesi objektiv i udahne večernju atmosferu lagune, međutim prekida ga oštar zvuk sirene za uzbunu; izgleda da se približava putnički avion sa Fidžija. Deca rastavljaju stativ i degažiraju loptu, dok vatrogasno vozilo juri pistom kako bi uplašilo pse lualice. Sion pažljivo sklapa svoj skener i posmatra avion kako sleće. Uskoro će na ostrvo kročiti posetioci koji žele da vide Tuvalu pre nego što nestane sa mape sveta.

Tokom poslednje plime, dva metra peska izgubljena na južnom vrhu ostrva, beleži mladić u svoj laptop.

Uganda

Kampala, naselje Vandegeja, oko 7 časova ujutru. Usred saobraćajne gužve koja nalikuje na živi organizam od izduvnih gasova i metala, Godfri stoji pored puta, iza staklene vitrine. Ovaj mladi ulični kuvar ima tiganj, šporet na ćumur i samo jedno jelo na meniju: Roleks. Kao izvedenica iz reči *rolled eggs*, „Roleks“ je omlet sa kupusom, lukom i paradajzom, umotan u tradicionalni čapati. Jeftin je, masan, kaloričan i izuzetno ukusan. Godfri razbija dva jaja u plastičnu čašu i muti ih viljuškom, proizvodeći zvučni pejzaž tipičan za ulice Kampale.

– Njanja mbisi? – obraća se mušteriji.

Ispred njega stoji lokalni student medicine koji je zastao da pojede nešto na brzinu. Mladići poput njega su ovde uobičajena pojava, budući da Uganda ima najmlađe stanovništvo na svetu. Čak 77 odsto ukupne populacije je mlađe od 30. Kao pripadnik ove generacijske kohorte, Godfri ima diplomu poslovne administracije, ali nikako ne uspeva da pronađe kancelarijski posao. Tako je postao ulični preduzetnik i sastavni deo haotične ekonomije grada. Društvo mu prave hitri vozači mototaksija, prodavačice džekfruta i menjači mobilnog novca u svojim žutim kioscima.

Godfri sipa umućena jaja na vreli tiganj i oslobađa aromu prženog luka koja se meša sa izduvnim gasovima. Ni jutarnji špic, ni česti sudari, ni konvoji državnih limuzina pod rotacijama, ništa ne može da ga poremeti dok obrće svoj čapati. Dnevno zaradi oko 15.000 šilinga (4 dolara) ako je prometno, a novac štedi na mobilnoj aplikaciji MTN koju ovde svi imaju. Voleo bi da svoju malu tezgu pretvori u klasičan restoran i nazove ga „Godfrijeva palata“.

Vruć Roleks obično umotava u listove dnevnih novina, ne mareći mnogo za sito štampu koja se preslikava na hranu. Ispod tezge drži primerak Dejli Monitora koji danas piše o skandalima u vezi sa izvozom kafe: ugovor sa italijanskom investitorkom, Enrikom Pineti, kritikovan je zbog stvaranja monopolske pozicije i kršenja ustavnih odredbi; mnogi izveštaji ukazuju na „kartele“ koji naduvavaju cene i dogovaraju se sa birokratama, dok se farmeri suočavaju sa iznudom pri otkupu svojih proizvoda. Sve ove reči sada su natopljene masnim omletom.

– Vebale... Svaka čast majstore.

Student uzima zalogaj u hodu i nestaje u nemogućoj gužvi bulevara Masaka. Godfri odmah čisti tiganj, ali su mu ramena klonula, ruke utrnule, kapci napola spušteni. Moraće da se razbudi, jer ovaj grad ne oprašta ni trenutak predaha.

Ukrajina

U Vinjici, gde reka Južni Bug preseca grad tihom upornošću, Olena drži malu cvečaru nadomak autobuske stanice. Kantice pune karanfila, lala i hrizantema poređane su ispred vrata, budeći trotoare i ulice iz dvostrukog sivila. Ruže se pojave samo ponedeljkom, kada kombiji isporuče robu seoskih uzgajivača. U danima oskudice, Olena se oslanja na lokalne sorte i pravi skladne, unikatne aranžmane.

Ne može se poreći da je rat uticao na svakodnevne rituale. Vojnici dolaze namršteni, umorni, u zarozanim uniformama. Majke nailaze sa decom koja stežu plišane igračke u rukama, kao da se time štite od brutalne realnosti. Olena im nudi cveće upola cene, ponekad i besplatno. „Za dušu“, kako obično kaže, uručujući male bukete. Čak i u najtežim trenucima, ljudi imaju potrebu da dotaknu nešto što ih podseća na normalnija vremena.

Olenin suprug je dobio vojni poziv pre šest meseci i od tada ga nije videla. Ne govori mnogo o njemu, ali njegovo odsustvo oseća kao somatsku bolest. Retka pisma i telefonski pozivi ne ostavljaju drugog izbora osim da se drži za fragmente glasovnih poruka i nekoliko redaka napisanih olovkom. Kada zaliva cveće, Olena zamišlja kako mu priča o lalama koje su rano procvetale i ružama koje tvrdoglavo odolevaju mrazu.

Posao se odvija neujednačenim tempom. Nekim danima je prodavnica puna ljudi koji kupuju cveće za venčanja, sahrane i rođendane koji se slave uprkos okolnostima. Kada radnjica opusti, tišinu prekida samo tutnjava gradskih autobusa i udaljeno zavijanje sirena. Olena i tada orezuje stabljike, menja vodu, uvija bukete u reciklirani papir. Rutina joj pomaže da odagna neprijatne misli i umanjuje potrebu za sedativima.

Radnju zatvara uveče rano, naročito ako se upozorenja za vazdušnu opasnost ponavljaju iz minuta u minut. Kući se vraća pustim ulicama, pri svetlosti mesečine, jer struju isključuju iz bezbednosnih razloga. Komšije se tada zbijaju oko slabog mobilnog signala ili starih tranzistora, slušajući vesti sa istočnog fronta. Olena pod rukom nosi struk neprodatih stabljika koje će staviti u teglu čim uđe u stan.

Ujedinjeni Arapski Emirati

Dubai, međunarodni aerodrom Al Maktum. Daleko od putničkih terminala, na uzletnoj pisti kojom upravlja Nacionalni centar za meteorologiju, pilot proverava krila aviona Bičkraft King Er C90. Letelica je opremljena higroskopskim sonim bakljama koje će u povoljnom trenutku aktivirati Halid, među kolegama poznat kao „sejač oblaka“. Od jutros je pratio formiranje kumulusa nad planinama Hadžar i najzad dobio signal za poletanje.

Iako je bezbroj puta plovio nad istim pejzažom, još uvek ga zaprepasti precizna geometrija nebodera, veštačkih ostrva i autoputeva sa dvanaest traka. Grad koji se podastire pod njim je spomenik čovekovoј dominaciji nad prirodom. Izgradili su najvišu zgradu na svetu, čak i skijašku stazu u tržnom centru, a sada proizvode kišu. Halid uleće direktno u uzlaznu struju oblaka i odmah kreću turbulencije; avion se snažno trese, ali pilot ne okleva i rutinski aktivira baklje.

Oslobođene čestice kalijum-hlorida deluju kao jezgra oko kojih se kondenzuju kapljice vode. Kada kapljice postanu dovoljno teške, užarena pustinjska atmosfera najednom postaje kišovita. Halid pravi polukrug i vraća se da ponovo „oplodi“ oblake, mada bi meteorolozi ovaj proces nazvali pluvijalnim poboljšanjem. Idealno bi bilo da indukovana kiša zaliva urme i puni arteške bunare, ali dešava se da prepuni kanalizaciju i poplavi luksuzne šoping centre.

Gradski menadžeri troše milione da bi stvorili kišu, a zatim milione da ispumpaju poplavnu vodu sa ulica jer je čitava naseobina projektovana za pustinju, a ne za monsun. Ipak, miris ozona i vlažnog asfalta je osećaj koji se novcem ne može kupiti. Dok Halid bude vratio avion u hangar, Instagram će biti pun snimaka kiše iz centra grada. Među njima će sigurno biti i jedna balerina koja voli da izvodi špage po najvećem pljusku. Kada pripadate naciji koja ima više novca nego vode, nema ničega iskrenijeg od takve ekscentričnosti.

Ujedinjeno Kraljevstvo

Istočni London, blizu finansijskog okruga Kanari Vorf. Fredi živi u praznoj poslovnoj zgradi iz '80-ih koja čeka rušenje i konverziju u građevinsko zemljište. Dok ne počne izgradnja luksuznog naselja, Fredi ovde obitava u neobičnom statusu koji se pravno definiše kao „čuvar nekretnine“. Kao diplomirani arhitekta, još uvek je na počecima profesionalne karijere. Većinu svog vremena provodi projektujući kuće koje nikada neće moći da priušti, jer je britansko tržište nekretnina postalo neodrživo.

Da bi preživeo u Londonu, Fredi je potpisao ugovor da će stanovati u ovoj zgradi kako bi je štitio od skvotera. Njegova spavaća soba je ono što je nekada bila sala za sastanke sektora ljudskih resursa. Spava na podnom dušku, okružen sivim pločicama i bledim, trakastim osvetljenjem. Improvizovanu kuhinju deli sa još troje cimera: medicinskom sestrom, barmenom i grafičkim dizajnerom. Cimerka je umotana u kaput i ceo dan se žali na nepostojeće grejanje. Zgrada je uistinu promajna, slabo zastakljena i zapahnuta mirisom buđavog nameštaja.

Dovoljno je da priđete prozoru i pogledate preko reke da biste videli jednu sasvim drugačiju sliku. Noćna atmosfera je ispunjena svetlucanjem staklenih kula koje su iznikle na uslužnoj ekonomiji. Zemlja izvozi finansijske usluge, pravne konsultacije i kulturni prestiž u formi Hari Potera i sage o kraljevskoj porodici, međutim infrastruktura je kritična. Železnice neprekidno štrajkuju, a reke su pune otpada jer privatizovane komunalne firme nisu ulagale u cevi još od viktorijanske epohe.

Fredi pristavlja čajnik na ringlu i gleda u vodu koja je puna kamenca. Moraće da skupi 600 funti za kiriju ako i dalje želi da izigrava radnika obezbeđenja u ovom reliktu tačerizma. U slučaju da mu vlasnici daju otkazni rok od 28 dana, gotovo je, postaje beskućnik. Opet otvara laptop kako bi nastavio rad na projektu „Vrtovi Riverskejsa“, mada zna da stanovi nemaju drugu svrhu sem da čuvaju nečiji kapital u čvrstoj valuti.

U maniru tipičnog milenijalca, Fredi maže avokado na tost dok pokušava da razabere da li je sirena koja se čuje sa ulice policijska ili vatrogasna. Njegova zemlja je nalik na otmeni dom koji je morao da rasproda nameštaj kako bi platio račun za grejanje, a sada i krov prokišnjava.

Sjedinjene Američke Države

Postvil, Ajova, rano ujutru. Predeo je beskonačna šahovska tabla kukuruznih strnjišta i zasada soje, prekrivena tankim slojem zemlje. Oblasna klanica i fabrika za pakovanje mesa je ogroman industrijski objekat bez vidljivih prozora, obavijen gvožđevitim zadahom koji se meša sa mirisom amonijaka i jakog deterdženta. Manuel nosi četiri sloja odeće ispod plastične kecelje i naoštrenu čeličnu kuku u ruci.

Kao tipičan predstavnik „nevidljive Amerike“, Manuel je polulegalni radnik iz Gvatemale koji u ovom gradu živi petnaest godina, opstajući u vakumu pravnog sistema koji želi njegovu radnu snagu, ali ne i njegovo građanstvo. Nakon prvobitnog rada na poziciji klaničara, nedavno je premešten na tranžiranje iznutrica. On je važan šraf u mašineriji koja pretvara subvencionisani kukuruz u jeftin protein i održava SAD u statusu poljoprivredne velesile.

Trenutno zuri u trupla tovljenih volova koja klize po nadzemnoj šini od nerđajućeg čelika. Iako je svako teško po 600 kilograma, kreću se jezovitom, tihom efikasnošću Fordove proizvodne linije. Tempo je neumoljiv otkako je brzina trake deregulisana na federalnom nivou, što znači da Manuel mora da obradi više „artikala“ na sat nego što je njegov otac činio pre dvadeset godina. Prva stvar koju je naučio, i koju sada ponavlja mlađim kolegama, jeste da životinje ne gledate u oči.

U društvenom životu Postvila pak, pitanje je da li građani smeju da pogledaju jedni drugima u oči. Američki Srednji zapad izvozi hranu u čitav svet, dok ovdašnji radnici jedva uspevaju da priušte zdravstveno osiguranje. Panorama grada je nezamisliva bez velikih žitnih silosa koji se uzdižu poput klasičnih katedrala, međutim u lokalnoj prodavnici „za dolar“, najtraženiji artikli su grickalice od prerađevina koje najbrže utoljavaju glad. Ekonomski pritisci dodatno izoštravaju razlike između starih luteranskih meštana, hasidskih vlasnika fabrike i hispanskih i somalijskih radnika koji tavore na dnu lanca ishrane.

Manuel će ovog meseca raditi duple smene. Moraće da zaradi više kako bi novac poslao u svoje selo u visoravnima Gvatemale koje nije video još od Klintonove administracije. Šina opet zveckaa, sledeća isporuka stiže, a Manuel pruža kuku koju sve više oseća kao produžetak vlastite ruke.

Urugvaj

Don Alberto namešta svoj beli mantil čija se tkanina istanjila od četrdeset godina svakodnevnog štirkanja. Iza njega su police Apoteke del Centro kao neformalni dnevnik gradskog života: bočice homeopatskih tinktura, blister pakovanja lekova za krvni pritisak i „zeleni inventar“ zaključan u malom sefu ispod pulta. Prošlo je više od decenije otkako je zemlja legalizovala proizvodnju i prodaju rekreativnog kanabisa. Međunarodna štampa je ovu odluku opisivala kao „hrabar društveni eksperiment“ koji je predvodio skromni, bivši predsednik Pepe Muhika. Za Alberta je to samo dnevni ritual koji uključuje skeniranje otisaka prstiju i specifičnu vrstu birokratskog zamora.

Apotekom je prostrujao vlažni povetarac Montevidea, što znači da imamo novu mušteriju. Mladić u žuto-crnom dresu Atletiko Penjarola ne gleda aspirine niti kreme za sunčanje, već odmah prilazi terminalu i stavlja palac na crveno staklo skenera.

– Pet grama Alfe, molim...

Na ekranu se potvrđuje registracija korisnika, bez navođenja imena ili drugih ličnih podataka. Sistem je povezan sa bazom državnog Centra za regulaciju i kontrolu kanabisa (IRCC), i podešen je tako da identitet kupaca drži pod šifrom. Alberto se mrzovoljno saginje, otključava sef i vadi paketić umotan u srebrnu foliju. U njemu je pet grama biljke uzgajane na državnim farmama, sa baždarenim procentom THC-a. Cena je oko 500 pezosa, koliko koštaju tri velika piva.

– Želite li još nešto? – pita Alberto hrapavim glasom.

– Samo kapi za oči... – odgovara mladić, gurajući novac preko pulta.

Vrata se zatvaraju za mušterijom i Alberto odmah započinje zamorni proces evidentiranja uplate. Problemi sa urugvajskim modelom su počeli čim je globalni finansijski sistem odbio da registruje ono što je nacionalni sistem ozvaničio. Pošto savezni zakoni Sjedinjenih Država i dalje definišu marihuanu kao kontrolisanu supstancu, američke banke su zapretile da će prekinuti veze sa svakom finansijskom institucijom koja rukuje „novcem povezanim sa kanabisom“.

Alberto je stoga primoran da posluje u sivoj zoni, iako je njegova apoteka stub zdravstvene zaštite u Penjarol-Lavalehi. Mora da plaća dobavljačima gotovinom, da čuva ušteđevinu u fizičkom trezoru i da se snalazi u svetu koji mu zabranjuje da koristi međunarodne kreditne kartice. U očima Vol Strita, urugvajski apotekar se ne razlikuje od uličnog dilera, uprkos diplomi i državnoj licenci.

Uzbekistan

U zabačenom uglu Ferganske doline, unutar kancelarije matične službe, morate da se priviknete na miris starog papira i zujanje prastarog klima uređaja. Otabek, opštinski službenik sa dvadeset godina iskustva, sedi za stolom prepunim izvoda iz matičnih knjiga, venčanih listova i zahteva za promenu imena. Preko puta njega sedi Rustam, mladić čije su ruke trajno umrljane ljubičastim sokom duda. Došao je da registruje svog novorođenog sina.

– Ime je Temur. A prezime... želim da bude zapisano kao Temurij. Bez '-ov'.

Otabek zastaje; prsti mu lebde iznad tastature koja sadrži i ćirilične i latinične znakove. Njegova kancelarija je decenijama bila ogledni primer rusifikacije naroda. Sufiksi -ov, -ev, -ova i -eva bili su svojevrsni fonetski porezi plaćani carstvu, menjajući drevna turkmenska prezimena u nešto što se uklapalo u sovjetsku sliku sveta. Čak i danas, trideset godina nakon sticanja nezavisnosti, duh bivše države opstaje kroz nezvanični prestiž ruskog jezika. U Taškentu se ruski i dalje govori u konferencijskim salama i luksuznim restoranima, međutim, ovde, u retko naseljenoj dolini, oseća se bitno drugačija atmosfera.

– Nadam se da razumete da je za budućnost deteta... za dokumenta, upis na fakulet, poslovne ugovore... ruski sufiks mnogo korisniji. To je rečnik uspešnih ljudi.

– Ne želim da moj sin nosi ruski dodatak kao povodac. Mi smo Uzbeki. Naša imena treba da zvuče kao imena naših predaka, a ne kao spisak želja ruskog gubernatora.

Otabek gleda u pločicu sa svojim imenom na stolu: Otabek Karimov. Oseća težinu onog -ov kao tihu patnju i trag prošlosti koji ne može da izbriše. Digitalna baza podataka i dalje je otvorena na računaru, država čeka njegov unos. Vlada je čak i olakšala izbacivanje rusifikovanih dodataka, ali birokratija sporo odbacuje uhodane prakse. Otabek osluškuje razgovor starijih muškaraca koji sede u dvorištu, pijuckaju čaj i ćaskaju na ritmičnom jeziku Uzbeka. Mimo ličnih dokumenata i službenih dopisa, sufiksi nikada nisu zaživeli u njihovom govoru.

Najzad počinje da kuca, briše podrazumevani sufiks i unosi ime: Temur Temurij. Otkucani tekst mu deluje čudno, nekako ogoljeno i oštro, lišeno carske prikladnosti.

Vanuatu

Ostrvo Tana, u senci planine Jasur. Zemljište vibrira na svakih nekoliko minuta uz tutnjavu niske frekvencije koju osećate u zubima. Atmosfera je ispunjena sumpornim zadahom i sitnim zrn timer vulkanskog pepela. Uzgajivač kave po imenu Jari koristi zašiljeni štap kako bi iskopao čvornovati koren četvorogodišnje biljke.

U izveštajima raznih nevladinih organizacija, ostrvo se često rangira kao „Najsrećnije mesto na Zemlji“, a jedan od glavn timer razloga je sedativno dejstvo kave. Psihotropni koren se drobi, meša sa vodom i pije u „nakamalima“, tradicionalnim kolibama u kojima se meštani okupljaju svake večeri. Za razliku od alkohola, ovo piće vas ne čini agresivnim, već tihim, utrnulim i duboko ravnodušnim prema svetskim nedaćama.

Sem uzgoja biljaka za potrebe porodične prehrane, kava je jedini usev koji se prodaje. Globalne farmaceutske kompanije koriste kavu u proizvodnji suplemenata i lekova za anksioznost. Iako uspešno prodaje „smirenost“ velikom svetu, Jarijev mali svet nije ništa manje opterećen strahovima. Vulkan redovno prekriva useve pepelom, supercikloni preoravaju selo, nivo mora nezadrživo raste.

Jari nema „sigurnu kuću“, nema životno osiguranje, čak ni bankovni račun. Sve što ima je plodna zemlja i neobična biljka koja donosi kakav-takav prihod. Većeras će iskopano koren timer odneti u selo i pridružiti se ostalim seljanima. Pljuvaće i mleti krtolu, piti blatnjavu tečnost i gledati kako vulkan svetli na noćnom nebu. Razgovaraće o seoskim pitanjima šapatom jer kava pojaćava osetljivost na zvuk.

Moćda je u Port Vili neko zabrinut zbog inflacije i BDP-a, ili kako će ostrvo opstati na prvoj liniji borbe sa klimatskim promenama. Jari je zabrinut samo zbog cene kilograma sušenog korena na gradskoj pijaci. Ponovo duboko uzdiše, unoseći sumporni vazduh u pluća. Brundanje vulkana ga ne dotiće, kao bilo kog radnika kraj visoke peći.

Venecuela

Provincija Zulija, obale jezera Marakaibo. Nekada ponos nacionalne privrede, jezero se nalazi na vrhu jednog od najvećih nalazišta nafte na planeti. Voda je prekrivena debelim, zelenkastim slojem lemne i mrljama sirove nafte koje cure iz hiljada zarđalih podvodnih cevi. Verovatno postoje dobri razlozi zašto bi se iko našao na ovako košmarnom mestu, a Karlos ih definitivno ima. Ovaj bivši ribar nije ovde da bi pecao hranu, budući da su ribe zagađene teškim metalima i mirisom benzina. Ovde je da bi „pecao“ otpadni materijal.

Upravo je zaronio u uljanu vodu, zadržavajući dah, sa namerom da otkine mesingane ventile i bakarne žice sa napuštenih bušotina koje vire iz vode poput spomenika potopljene civilizacije. Njegova zemlja je ogledni primer prokletstva prirodnih resursa. Ima više nafte nego Saudijska Arabija, međutim Karlos mora da kuva svoje oskudne obroke na drva jer je lokalno snabdevanje gasom podbacilo.

Državna naftna kompanija, PDVSA, danas je prazna ljuštura nekadašnjeg privrednog giganta. Gotovo sva postrojenja su prodana u staro gvožđe, dok bivši inženjeri voze Ubere u Bogoti ili Majamiju. Ostatke opreme raznose i preprodaju meštani poput Karlosa, koji se upravo vraća u svoj mali drveni čamac. Ulovio je par kilograma bakra i prodaće ga posredniku koji će ga dalje prokrijumčariti u Kolumbiju.

Nacionalna valuta, bolivar, toliko je obezvređena da ljudi koriste novčanice za pletenje suvenira, dok se realna ekonomija zasniva na američkom dolaru, valuti prezrene „imperije“. Karlosov čamac deluje sićušno spram Mosta generala Rafaela Urdanete koji spaja obale jezera. Rasveta je uglavnom ugašena, prepuštajući čitavu atmosferu mirisu truleži i nafte. Utisak je da državi nije ponestalo resursa, već kapaciteta da sprovede procese modernizacije.

Karlos pokreće motor koji kašlje i pršti, budući napunjen „gorivom“ iz domaće radinosti. Vraća se u grad koji nema stabilno snabdevanje vodom i strujom, ali mu ne manjka političkih duhova.

Vijetnam

Čaj na Tujinom stolu se ohladio, stvarajući tanku skramu preko bledozelene tečnosti. U ćutljivim hodnicima Centralnog komiteta u hanojskom okrugu Ba Ćin, tišina nije samo pitanje straha, već i profesionalne etike. Kao sekretarica sa dvanaest godina radnog staža, Tuj je naučila da čita govor tela i dužinu sastanaka. Kada teška, drvena, rezbarena vrata konferencijske sale ostanu zatvorena posle 19 časova, to je pouzdan znak da se podgrejava „Užarena peć“, dramatično nazvana državna kampanja za suzbijanje korupcije.

Tuj podiže naočare koje su skliznule do pola nosa i nastavlja da pohranjuje „strogo poverljive“ dosijee. Sve je krenulo od glasina koje je načula u trpezariji, ali sada su te priče poprimile oblik ozbiljne afere. Navodno je jedan visoki član Politbiroa, čovek čije se lice pojavljuje u jutarnjim vestima, izneo formalne optužbe za „ideološko odstupanje i loše ekonomsko upravljanje“ na račun političkog rivala. Na šifrovanom jeziku Partije, ovo je uvod u čistku.

Prigovori se odnose na masivne infrastrukturne projekte na jugu zemlje, naročito na priobalni autoput vredan više milijardi dolara. U poslednjih par godina, „čudesni“ privredni rast od 7 odsto zasnovan je na betonu i pravima na korišćenje zemljišta, a gde ima zemlje, ima i ruke koja podmazuje točkove birokratije. „Užarena peć“, koju predvodi generalni sekretar CK-a, već je progutala predsednike i zamenike premijera, dokazujući da u trenutnim okolnostima niko nije „nedodirljiv“.

Čuju se vrata niz hodnik i teški, odlučni koraci. Tuj se trudi da izgleda zaposleno, ali sve o čemu razmišlja je optuženi član predsedništva, čovek kome je nekada služila čaj. Bio je šarmantan dok je govorio o digitalnoj transformaciji i stranim investicijama, što ga je posredno dovelo pod udar „disciplinskih mera“. Ekonomska otvorenost koja je zemlju pretvorila u miljenicu tehnoloških giganata, takođe je stvorila sivu ekonomiju koja bi mogla da potkopa legitimitet Partije.

Uskoro će kraj radnog vremena i Tuj će tiho proći pored ukočenih stražara u maslinastozelenim uniformama. Napolju je čeka vlažna hanojska noć, hiljade motocikala i farovi koji trepere kroz drveće stare Francuske četvrti. Dole, na ulici, građane više zanima cena svinjetine i stabilnost radnih mesta, nego šahovska partija moćnika zaodenuta javnim interesom.

Jemen

Visoko u planinama Haraza, blizu drevnog grada Sane, čini se da je sva geografija vertikalna. Kamena sela opstaju na ivicama krečnjačkih litica poput orlovskih gnezda, izgrađena od iste stene na kojoj stoje. Na uskoj terasi sa kamenim zidovima, uklesanoj u planinu tokom hiljadu godina, zatičemo sredovečnog Saleha. On ne uzgaja famoznu „moku“, kafu koja je njegovu zemlju nekada činila centrom sveta, već jedan moćniji narkotik.

Saleh pokušava da odseče tvrde, voštane listove sa malog busena kata. Iako nimalo ne liči na grotesknu „ljudožderku“, ova biljka je progutala čitavu naciju. Kat je blagi stimulans koji žvaće skoro 90 odsto jemenskih muškaraca i sve veći broj žena. Biljka je podstakla društvenu koheziju, ali i ekonomsku propast zemlje. Mnogi predviđaju da će Sana biti prva svetska prestonica koja će potpuno ostati bez vode, no sumorne prognoze ne sprečavaju državu da gotovo polovinu nacionalnih zaliha troši na navodnjavanje kata. To je jedini usev koji donosi redovne prihode u beskrajnom ratnom stanju.

Izgleda da su svi zaboravili jemenski rat. Dok je pažnja sveta usmerena na neka druga žarišta, zemlja se pretvorila u agoniju vojnih punktova i hronične gladi. Saleh je probrao najbolje listove i strpao punu šaku u plastičnu kesu. Prodaće robu na pijaci Suk Al-Milh i tako zatvoriti povratnu petlju stagnacije. Lokalni muškarci troše polovinu svojih prihoda na lišće koje satima žvaću u stanju „malaksalosti“ ili blažene ravnodušnosti prema činjenici da se zemlja oko njih raspada.

Sada već ošamućenog od suvog vazduha i vrućine, Saleha obuzima trenutak samosvesti. Gleda u kamene kule Dar al-Hadžara koje tako stoje od Srednjeg veka; ispod njega, u dolini, humanitarni konvoj UN-a gamiže preko ispucalog drumu. Saleh pljuje nesažvakano lišće na zemlju i okreće se nazad ka žbunju. Ova žilava biljka je jedino što još uvek raste u ruševinama.

Zambija

Lusaka, međunarodni aerodrom Kenet Kaunda. Klimatizacija kontrolnog tornja deluje kao tanka barijera između mladog Lujanda i treperave vrućine koja zrači sa betonske piste. Ispod njega je Terminal 2, objekat od stakla i čelika vredan 360 miliona dolara, finansiran kineskim kreditima. Radar pokazuje da se teretni avion Katar Ervejza sprema za sletanje, što znači da će povratni let nositi bakarne katode proizvedene na severu zemlje. Sa vrata kancelarije dopire glas Mvabe, starijeg kontrolora, koji se vraća sa šoljom kafe u ruci.

– Pažljivo pri spuštanju, Lujando... Pazi da ne zakači nekog od dedinih 'Afronauta'. Čujem da je danas velika gužva na Mesecu...

Sve prisutne obuzima isti, zamoran smeh koji prati Lujanda otkako se zaposlio u Odeljenju za civilno vazduhoplovstvo. Posprdno nazvan „Princ Meseca“, mladi kontrolor je unuk Edvarda Makuke Nkolosa, čoveka koji je 1964. godine pokušao da lansira tinejdžerku i dve mačke na Mars u limenoj raketi. U krugovima letačkih profesionalaca, Nkoloso je interna šala i simbol ekscentrične improvizacije, tipične za zambijsku birokratiju.

Lujando se nevoljno osmehuje jer će opet morati da odsluša sve komične detalje, od buradi za naftu umesto letačke kabine, do kotrljanja niz brda radi simuliranja gravitacije. U zemlji koja se trenutno bori sa ogromnim spoljnim dugom i restrikcijama struje koje traju po dvanaest sati dnevno, Nkolosov san o svemirskom programu smatra se vrhunskim primerom postkolonijalne zablude.

Ali dok navodi avion Galfstrima koji nosi rudarske rukovodioce iz Bakarnog pojasa, Lujando ne može da porekne osećaj ponosa. Oko njega su elegantne, moderne konzole i telekomunikacije, što država nije mogla ni da sanja početkom '60-ih. Njegov deda je stajao u prašini tek izborne nezavisnosti, okružen ljudima koji su smatrani nesposobnim da vode običnu prodavnicu, i ipak gledao u zvezde.

Radio-veza opet pucketa, pilot Proflajt Cesne prijavljuje manji tehnički problem; Lujandov glas odmah poprima ozbiljan, profesionalni ton, dok izdaje niz preciznih uputstava koja bi starca učinila ponosnim. Hitne situacije mu pomažu da zaboravi na krhkost energetskog sistema i činjenicu da samo par rezervnih generatora čuva kontrolni toranj od kolapsa.

Zimbabwe

Pijaca duvana u Harareu je prostor veličine avionskog hangara, ispunjen slatkim, zemljanim mirisom sušenog „zlatolista“. Kao sitan uzgajivač i zemljoposjednik, Blesing stoji pored ogromnih bala duvana umotanih u vreće. Zemlju je dobio tokom haotičnih agrarnih reformi početkom 2000-ih, dok je zemlja još uvek važila za „žitnicu Afrike“, izvozeći uglavnom pšenicu i kukuruz. Danas bi se pre mogla opisati kao „kineski opušak“.

Budući da je poljoprivreda propala pod hiperinflacijom i političkim previranjima, farmeri poput Blesinga su se okrenuli duvanu, jedinom usevu koji strani kupci plaćaju američkim dolarima. Činjenica je da zemlja ne može sebe da prehrani, a da ipak ostaje najveći proizvođač duvana na kontinentu.

– Aukcionar je prebrz – mrmlja Blesing, posmatrajući nakupce iz China Tobacco-a kako se kreću između pijačnih redova poput ajkula.

Kineski veletrgovci kupuju premijum duvan koji će se pušiti u prestižnim klubovima Šangaja i Pekinga, daleko od Blesinga i njegovih ruku, požutelih i pocrnelih od nikotina i čađi iz ambara. Da bi duvan osušio, mora da loži drva. Praktično je ogolio autohtone šume iz seoskog atara da se vatra ne bi ugasila. Plodonosni sloj zemlje godinama razmenjuje za svežanj novčanica od po dvadeset dolara.

Zvanična valuta zemlje je faktički nepostojeća. Građani koriste američki dolar za sve vrste transakcija, mada se dešava da država „zamrzne“ ili „devalvira“ račune preko noći, izdajući sumnjive dekrete. Blesing je stoga na oprezu i često vadi telefon kako bi izračunao kurs na crnom tržištu. Ako proda svoju robu za 2000 dolara, mora fizički da sakrije novac, jer ako ga stavi u banku, saldo se pretvara u „zim-dolare“ i nestaje do utorka.

Glas aukcionara vraća nas u neposrednu realnost, u frenetično pozorište preživljavanja, usred zemlje koja „snalaženje“ smatra vrhunskom vrlinom. Blesing najzad dobija svoj novac, ali ga neće potrošiti na novi traktor. Kupiće kukuruzno brašno, jestivo ulje i platiti dečiju školarinu.